

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HARŞİT HAVZASINDA ÇEPNİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman PEKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Recep YAŞA

MAYIS 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HARŞİT HAVZASINDA ÇEPNİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman PEKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ

Bu tez 10 /06 /2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Yücel ÖZTÜRK

Prof.Dr. Vahit TÜRK

Yrd. Doç. Dr. Recep YASA

Jüri Başkanı
 Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi
 Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi
 Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Süleyman PEKİN

13.05.2011

ÖNSÖZ

Çepniler, Oğuzların 24 boyundan biri olup savaşçılık yönleriyle tanınırlar. Anadolu'da sadece Doğu Karadeniz'de değil Marmara, Akdeniz, Ege, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde de varlıklarını hissettirmişlerdir. Faruk Sümer de Çepnilerin Anadolu'nun Türkleştirilmesinde en büyük rolü oynayan boylardan biri olduğunu belirtir. Anadolu'da Çepni yerleşimlerinin çok dağınık olması nedeniyle daha ziyade çoğunluk teşkil ettikleri Harşit Havzasını araştırma konusu olarak belirledik. Bu suretle onların siyasal tarihlerini, idari yapılarını, yerleşme ve göç hareketlerini, nüfus bilgilerini, ekonomik durumlarını, din ve inanışlarını, sosyo-kültürel yaşantılarını ortaya koymaya çalıştık. Ancak bu bölgede Çepniler üzerine yapılan ilk araştırmalardan biri olması hasebiyle hem bu açıdan mutlu olduk hem de mesai açısından zorlandık. Fakat mütevazı da olsa ortaya sonuç olarak bir şeylerin çıkması tüm bu zorluklara değdi.

Tam da bu noktada, biraz uzun ve maceralı bir çizgide seyretse de yüksek lisans için beni Yeniçağ Tarihine yönlendiren ve dersleriyle bizi aydınlatan Prof. Dr. Mehmet ALPARGU Hocama, tarih analizleriyle ders içinde ders aldığımız ve tez aşamasında da desteklerini hep yanımızda bulduğumuz Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK Hocama, hem kahrımızı çeken hem de kaynak, yöntem, içerik konularında bize rehberlik yapan Danışman Hocam iyi niyet ve anlayış timsali Yrd. Doç. Dr. Recep YAŞA'ya kalbî şükranlarımı sunarım.

Ayrıca araştırma bölgemizde yaptığımız yüzey araştırmalarında bildiklerini samimiyetle bizimle paylaşan başta Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali ÇELİK'e, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Osman KÖSE'ye, Piraziz İlçe Özel İdare Müdürü - Araştırmacı Mehmet FATSA'ya, Fatsa 1. Noteri Ahmet KUFACI'ya ve Kürtün, Doğan kent, Güce, Çanakçı, Tirebolu köylerinde görüşmeler yaptığımız Çepni boyunun candan insanlarına teşekkürü borç bilirim. Trabzon, Gümüşhane, Giresun gezimizin mihmandarı Veysel ÇINAR'ı da unutmuyorum. Bir de sabrını zorladığım eşimi ve beraber ders çalıştığımız çocuklarımı.. Hepsine teşekkürler...

Süleyman PEKİN

13 Mayıs 2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ÇEPNİLERİN SİYASİ TARİHİ	9
1.1. Selçuklular Döneminde Çepniler	9
1.1.1. Malazgirt Savaşı Öncesinde ve Sonrasında Çepniler	9
1.1.2. Danişmentliler ve Anadolu Selçukluları Devirlerinde Çepniler	10
1.2. Beylikler Döneminde Çepniler	11
1.2.1. Çepni İlerleyişi ve Bayram Bey	11
1.2.2. Hacı Emiroğulları Beyliği	13
1.2.3. Çepnilerin Yeni Merkezi Kürtün	15
1.3. Osmanlılar Döneminde Çepniler	18
1.3.1. Kuruluş ve Yükseliş Devirlerinde Çepniler	18
1.3.2. Duraklama ve Gerileme Devirlerinde Çepniler	22
1.3.3. Dağılma Devrinde Çepniler	27
1.3.4. I.Dünya Savaşı'nda Çepniler	31
1.4. Cumhuriyet Döneminde Çepniler	35
1.4.1. Millî Mücadele Devrinde Çepniler	35
1.4.2. Cumhuriyet Devrinde Çepniler	37
BÖLÜM 2: ÇEPNİ KÜLTÜRÜ	40
2.1. Çepni Adı ve Sembolleri	40
2.1.1. Çepni Tabiri	40
2.1.2. Çepni Sembolleri	42
2.2. Çepnilerde Yerleşim	44
2.2.1. Çepni Göçleri ve Yayılma Yerleri	44
2.2.2. Çepni Yerleşim Listeleri	47
2.3. Çepnilerde İdari Yapı ve Nüfus	54
2.3.1. Çepnilerde İdarî Yapı	54

2.3.2. Çepnilerde Nüfus	60
2.4. Çepnilerde Ekonomik Hayat	68
2.4.1. Çepnilerde Ekonomik Yaşam	68
2.4.2. Harşit Havzasında Madencilik	82
2.5. Çepnilerde Din ve İnanış	88
2.5.1. Çepnilerde Dinî Hayat	88
2.5.2. Çepnilerde Kızılbaşlık Meselesi	92
2.5.3. Çepnilerin Manevî Öncüleri	94
2.6. Çepnilerde Sosyo-kültürel Hayat	100
2.6.1. Çepnilerde Sosyal Hayat	100
2.6.2. Çepnilerde Kültürel Hayat	105
2.7. Çepniler ve Edebiyat	113
2.7.1. Çepnilerde Dil ve Edebiyat	113
2.7.2. Edebiyatımızda Harşit	120
SONUÇ ve ÖNERİLER	125
KAYNAKLAR	128
EKLER	141
ÖZGEÇMİŞ	217

KISALTMALAR

ADL	: Adliye Kayıtları
Age	: Adı geçen eser
Agg	: Adı geçen görüşme
AGO	: Alparslan Gurubu Oluşuyor
Agy	: Adı geçen yer
AKKT	: Arpacık Köyü'nün Kuruluşu ve Tarihçesi
BEO	: Bulgaristan Komiserliği
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BTT	: Büyük Türkiye Tarihi
Ç	: Çepni
c.	: Cilt
CAK	: Cumhuriyet Arşivi Katalogları
CRD	: Ceride Defterleri
ÇAM	: Çepni Adı ve Manası
ÇB	: Çepni Beyliği
ÇKŞ	: Çepni Kızı Şiiri
D	: Doğankent
d..	: Defterler
DKA	: Doğu Karadeniz Araştırmaları
DFE	: Defterhâne-i Âmire
DH	: Dâhiliye Kayıtları
DİT	: Doğankent İlçesi Tarihi
DKÇK	: Doğu Karadeniz'de Çepniler ve Keşkek
DKYG	: Doğu Karadeniz'de Yaylacılık Geleneği
DLT	: Divan-ı Lügat-i't Türk
DN	: Dosya No
DUİT	: Dosya Usûlü İradeler Tasnifi
DVN	: Divan-ı Hümâyun
EK	: Encümen Kararları
EKE	: Elik Keçi Efsanesi
EV	: Evkaf Kayıtları
FK	: Fon Kodu

GAO	: Güvenç Abdal Ocağı
GÇT	: Gümüşhane Çepni Tarihi
GETİİ	: Giresun'da Eski Türk İnançlarının İzleri
GGG	: Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane
GiY	: Gümüşhane İl Yıllığı
GKF	: Gelinkaya Efsanesi
GN	: Gömlek No
GÖ	: Gümüşhane Özlemi
GŞCI	: Gümüşhaneli Şairlerde Coğrafi İlhamlar
GT	: Gümüşhane Tarihi
GTY	: Giresun Tarihi Yazıları
GU	: Gümüş Ufuklar Dergisi
GÜEMH	: Giresunlu Ünlü Eşkıya Micanoglu Hüseyin
GYBİ	: Giresun Yöresindeki Bazı İnanışlar
H.	: Hicrî
HAT	: Hatt-ı Hümâyun
HB	: Hacı Bektaş
HBV	: Hacı Bektaş Veli (Dergisi)
HBVD	: Hacı Bektaş Veli Derneği
HES	: Hidro Elektrik Santrali
HKNN	: Harşit ve Kürtün Nahiyeleri Nüfusu
HPS	: Hapishaneler Müdüriyeti
HV	: Harşit Vadisi
HVY	: Harşit Vadisi Yolu
Hız.	: Hazreti
İ.	: İskân
İ..	: İltizam
İA	: İslâm Ansiklopedisi
İD	: İdarî Kayıtlar
K	: Köyümüz
KDE	: Kasım Dede Efsanesi
KG	: Kişisel Görüşme
Km.	: Kilometre
KÖK	: Karadeniz Özelliklerini Koruma Kulübü

KTS	: Karadeniz Tarihi Sempozyumu
KVG	: Kültür Vadisi Gümüşhane
M.	: Milad
M...	: Mdriyetler
MB	: Mebni-yi Emiriyye (Devlet Binalar)
MF	: Mfettilik Kayıtları
MKT	: Mektub Kalemi
ML	: Mal Kayıtlar
MMS	: Maden Mukataas
M	: Milattan nce
MS	: Milattan Sonra
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
MUI	: Muhabert- Umumiye İdaresi
MV	: Meclis-i Vkel
MVL	: Meclis-i Vkel Mazbatalar
NFS	: Nüfus Kayıtları
NZD	: Nezaret ve Devir Kalemi
OAGİBB	: Osmanlı Arşivi'nden Gümüşhane ile İlgili Bazı Belgeler
OAR	: Osmanlı Arşivi Rehberi
OMHT	: Osmanlı ncesi Mesudiye Hacıemiroğullar Tarihi
OTDTS	: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü
.	: lm
GBDD	: Özel / Gizli Bir Dil – Çepni Dili
p.	: Page (Sayfa)
s.	: Sayfa
SG	: Sayılarla Gümüşhane
D	: ura-y Devlet
FR	: Şifre
TA	: Türkler Ansiklopedisi
TAKG	: Trabzon Ağasar Kadın Giysileri
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDTD	: Türk Dünyası Tarih Dergisi
THBAY	: Türk Halk Bilimi Araştırmaları Yllığ
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TNF	: Nafia Nezareti
TO	: Topal Osman
TS	: Turkish Studies (Türkoloji Araştırmaları)
TSG	: Trabzon Sancağı Geneli
TSGTG	: Tirebolu'da Soydan Gelen Tarihi Gelenekler
TT	: Torul'un Tarihi
TİT	: Tirebolu Tarihi
TZ	: Tımar - Zeamet
UM	: Umum Evrakı
UMVM	: Umûr-ı Mahalliyât-ı Vilâyât Müdüriyeti
ÜAE	: Üvey Anne Efsanesi
YB	: Yabancı Belgeler
YG	: Yeşil Gümüşhane Gazetesi
YT	: Yeni Tirebolu
ZB	: Zabtiye Nezareti
LDShV	: Birinci Dünya Savaşı'nda Harşit Vadisi
21.yy.TE	: Yirmibirinci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kürtün Nahiyesi Nüfus Detayları	65
Tablo 2: Harşit Nahiyesi Nüfus Detayları	66
Tablo 3: Harşit Havzası İlçelerinin Nüfus Verileri	67

Tezin Başlığı: Harşit Havzasında Çepniler	
Tezin Yazarı: Süleyman Pekin	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Recep YAŞA
Kabul Tarihi: 18 Mayıs 2011	Sayfa Sayısı: xiii (ön kısım) + 140 (tez) + 75 (ekler)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Yeniçağ
<p>Günümüzde yerel tarih araştırmaları genele nazaran daha çok ilgi görmektedir. ‘Harşit Havzasında Çepniler’ başlıklı çalışmamız coğrafi olarak Doğu Karadeniz Bölümü’ndeki Harşit Nehri vadisinde yer alan başta Kürtün ve Doğankent, yanı sıra Torul ile Tirebolu arasını; Çanakçı, Güce yerleşim yerlerini kapsamaktadır. Malazgirt Savaşı sonrasında Ortaasya’dan İran güzergâhından geçerek Anadolu’ya yerleşen 24 Oğuz boyundan bir tanesi de Çepnilerdir. Zamanla Anadolu’nun dört bir yanına ve Kuzey Suriye topraklarına yerleşen Çepni Boyunun etkili ve teşkilatlı olarak yaşadığı yer ise Karadeniz Bölgesidir. XIII. yüzyıldan itibaren Batı ve Orta Karadeniz’e (Sinop, Ordu) yerleşen Çepniler, XIV. yüzyıldan itibaren bugünkü yurtları olan Harşit Havzasına Kürtün merkez olmak üzere yerleşmişlerdir.</p> <p>Danışmentlilerin siyasî mirasçısı olan Çepniler bölgede Ordu merkezli Bayramlı yada diğer adıyla Hacıemiroğulları Beyliği’ni kurup yaşatmışlardır. Harşit Havzasındaki Çepniler de beyleri vasıtasıyla uzun yıllar yarı bağımsız yaşamış ancak Osmanlıların Akkoyunluları Otlukbeli Savaşı’nda yenmesiyle Osmanlı toprak sistemine dâhil edilmişlerdir. Devlete müsellemler tarzı askerî hizmetlerde bulunan Çepniler buna mukabil vergi yükünden muaf tutulmuşlardır. Harşit Havzasında hayvancılık ve yavaş yavaş artan miktarda tarımla uğraşan Çepniler, yöredeki madenlerde de çalışarak bakır, gümüş ve kömür üretiminde yer almışlardır. Nüfus olarak sürekli değişik yerlere göç veren Çepniler dinî anlamda hassasiyeti yüksek bir topluluk olarak bilinmiş ve dinî cereyanların birçoğunda yer tutmuşlardır. Bu noktada en çok kuruluşunda payları olan Safevî Devletinin Alevîlik inancından etkilenmişler fakat çoğunluk olarak Sünnî inancını devam ettirmişlerdir.</p> <p>Osmanlı Devleti’nin Duraklama, Gerileme ve Dağılma devirlerinde yöresel ayaklanmalara eşlik eden ve zamanla kendi içlerinden âyân denilen yerli derebeylerini çıkaran Çepniler, Doğu Karadeniz’deki diğer topluluklarla da sık sık çatışmışlardır. Savaşçı, mücadeleci anlamlarına gelen Çepni kelimesi günümüzde yöre insanını da tarif eden bir özellik taşımaktadır. ‘Otçu Göçü’ adı verilen ve Ortaasya’dan Anadolu’ya taşınan konar-göçer hayatının vazgeçilmezi olan Yaylacılık geleneği adeta bölgede bir araya gelme ve toplanma bayramıdır. Eski Türk kültürünün canlı izlerini taşıyan yöre tarihteki etkin rolünü tekrar bulma arayışındadır.</p> <p>Çepnilik bilinci bakımından son on yılda oldukça çok faaliyete imza atılmıştır. Yöredeki kültürel öğeler, edebî ürünler ve unutulmaya yüz tutmuş dinî ritüeller yeniden canlanma ivmesini kazanmıştır. Bilhassa tarihte yer etmiş dinî kanaat önderleri, I.Dünya Savaşı şehitleri, Millî Mücadele’ye emek verenler amatör - profesyonel çalışmalarla tekrar hatırlanarak yörenin tarihten günümüze gelişimi ve o tarihsel sürecin kahramanları unutulma zemininden çıkarılmışlardır.</p>	
Anahtar kelimeler: Çepniler, Harşit, Kürtün	

Title of the Thesis: The Çepnis in Harşit Basin	
Author: Süleyman Pekin	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Recep YAŞA
Date: 18 May 2011	Pages: xiii (pre text) + 140 (main body) + 75 appendices
Department: History	Subfield: The History of New Age
<p>In recent times local historical researches draw intense interest than that of general researches. Our study titled “The Çepnis in Harşit Basin” includes the settlements called Çanakçı and Güce, geographically localized in Eastern Blacksea Region in Harşit River Valley, primarily Kürtün and Doğankent and accordingly between Torul and Tirebolu. The Çepnis are one of the 24 tribes formed of the Oghuz who settled in Anatolia after passing Iran course after Malazgirt War. In times they settled in various places in Anatolia and Northern Syria but the most important place in which the Çepnis settled is Blacksea Region. They used to live there in organized form. They settled in Western and Middle Blacksea Region since XIII.century, especially in Sinop and Ordu, and they moved to Harşit Basin since XIV. centuries and settled in Kürtün. Here is the center of this tribe in today.</p> <p>The Çepnis, who are the political inheritors of Danishments established in the region principalities of Bayramlı or Hacıemiroğulları Principality which is center is Ordu. The Çepnis in Harşit Basin lived semi independent in long years however they were included in Ottoman soils after the Ottoman beat Akkoyuns in Otlukbeli War. The Çepnis gave military services to the state in the form of Müsellem and in return they were exempt from the tax burden. They lived in Harşit Basin by animal husbandary and in some extent by agriculture, they worked in the mines in the region and produced some metals such as copper, silver and coals. The Çepnis, who migrated to various places in long years has a higher religion sensitivity and placed in many religion streams. They were basically influenced by the Alawism of Shia State who had a share in their foundation, however in majority they are in Sunni faith.</p> <p>The Çepnis was subjected to various insurgencies in the period of Unproductive, Decline and Dispersion Periods of Ottoman State and influenced by the landed proprietors called Ayan. They frequently conflicted with other tribes settled in Eastern Black Sea. “Çepni” means warrior, combative and this feature implies the people in this region. The transhumance tradition which is indispensable characteristic of nomad life that is also called “ot göçü” is almost a festival in the region for gathering. The region which protects the old Turkish culture is in efforts to find its effective role in historical periods.</p> <p>Awareness of being Çepni gave many activities in recent times. The cultural elements in the region, literary products and religion rituals which are in the hand of oblivion have gained impetus to revive. Especially religion opinion leaders in history, martyrs in the First World War and the warriors in Independence War have been recalled in our day.</p>	
Keywords: Çepnis, Harşit, Kürtün	

GİRİŞ

Çepniler, Anadolu'ya Malazgirt Savaşı'ndan sonra yerleşen Oğuz boylarındandır. Sadece Anadolu coğrafyasında yerleşik olmayıp Kuzey Suriye'ye (Halep) dahi yayılmışlardır. Çepni Boyunun tarihi de mensup olduğu Türk Milletinin tarihi gibi yaygın alanlı ve geniş zamanlıdır. Her ne kadar Çepnilerin tamamına yönelik yer yer bilgiler verilmişse de asıl araştırma konumuz olan 'Harşit Havzasındaki Çepniler' daha detaylı bir şekilde incelenmiştir. Günümüzde en belirgin Çepni kültürü Orta ve Doğu Karadeniz bölümlerinin birleşim bölgelerinde yaşanmakta olup Otçu Göçü gibi yayla şenlikleri, halk oyunları ve yöresel kıyafetleri, ağız ve dil özellikleri, İslâm öncesi adet ve inanışların sürmesi gibi hususlar yöreyi adeta bir tarih ve kültür havuzu olarak diğerlerinden ayırmaktadır. Bu bağlamda iki nehir havzasındaki en belirgin iki merkezden; Ağasar / Şalpazarı ile Harşit / Kürtün'den ikincisi teze konu olmuştur. Zira Çepni kültürü Harşit Havzasından yüzyıllar boyu çevre bölgelere yapılan göçlerle yayılmıştır.

Tezin Konusu

Araştırmamız, Çepnileri Ortaasya'dan Anadolu'ya gelişlerinden günümüze kadar siyasal tarih ve kültürel özellikleriyle ele almaktadır. Bu esnada büyük devletler ve beyliklerle ilişkileri, diğer boylarla münasebetleri ve kültür unsurlarının yüzyıllar boyu nesilden nesile taşınarak şimdiki zamanda yaşayan izleri de araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Tezin Amacı

Çalışmamız; bir Türk boyunun tarihsel etkinliğinin ne olabileceğini örneklemek, bin yıla yakın bir zaman diliminde kendine özgün kültür hususiyetlerini değişik coğrafyalarda nasıl koruyabildiğini göstermek ve hassaten yöreyle ilgili bazı alışkanlıkların tarihî arka planına dikkat çekmek amacıyla.

Tezin Önemi

Araştırmamız Harşit Havzası çerçevesinde Çepnilerle ilgili yapılan ilk çalışmalardan biridir. Bu bakımdan çeşitli zorluklarla da karşılaşmış fakat yöntem oldukça geniş tutularak zorluklar aşılmaya çalışılmıştır. Araştırmamız, günümüzde kısmen unutulmuş

hatta yöre insanlarının bile belleğinden çıkmış ama tarihte çok etkin bir bölgeye tarih ve kültür açısından tekrar ışık tutmaya çalışmaktadır.

Çalışma Yöntemi

Araştırma konumuzla ilgili çeşitli kaynaklar taranmış, araştırma alanına gidilerek yüzey araştırması ve yerinde gözlemler yapılarak konu somut hale getirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanısıra Başbakanlık arşivlerinden yararlanılmış ve elektronik ağ ortamındaki bilgiler de belirli bir süzgeçten geçirilerek derlenmeye gayret edilmiştir.

Tezin İçeriği

Araştırmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Çepnilerin Siyasi Tarihi devir devir alt başlıklar halinde incelenmektedir. Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleriyle geçmişten günümüze bir boyun tarihi seyri ele alınmıştır. Çepni Kültürü başlıklı ikinci bölümde ise evvela Çepni adı ve sembolleri aktarılmış, Çepni yerleşimleri anlatılmış, Çepnilerdeki idari yapılanma ve nüfus hem boy hem kent düzeneğiyle irdelenmiş, ardından Çepnilerdeki ekonomik yaşam istatistikî olarak incelenmiş, din ve inanç sistemleri değerlendirilmiş, sosyal ve kültürel yaşam şekilleri elden geldiğince mukayeseli olarak verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Harşit ve Çepnilerin edebiyatımızdaki yeri de örneklendirilmiştir. Konu, Ekler kısmında verilen harita, tablo, resim, istatistik ve arşiv belgeleriyle de desteklenmiştir.

Harşit Havzasının Tarihi Coğrafyası

Harşit Tabiri

Harşit tabiri gerek anlam ve gerekse okunuş itibarıyla farklılıklar arzeder. Arşiv belgelerinde genellikle Harşid ve Haşrid, halk ağzında ise Harşit, Harşut, Harşit olarak kullanıla gelir. Kırzioğlu, Kharşit kelimesinin ilk Osmanlı vesikalarında Khaş-Rûd Çayı olarak geçtiğini tespit etmiştir (GGG/1990:69). Ortaçağ Hıristiyan kaynaklarında geçen Khas-rudh ya da Khus-Rudu gibi yazılımlardaki ilk hece okunuşu olan Kaş / Kas sesinin Divan-ı Lügat-i't Türk'teki karşılığı susuzluğu gideren beyaz ya da siyah temiz taş anlamındadır ve Doğu Türkistan'daki Hotan şehrinin iki yanında akan Urung-Kaş Ögüz ile Kara-Kaş Ögüz derelerinin örneğindeki gibi isimlenmiş olabileceği düşünülmektedir (Age, 1990:77). Bu bakımdan ikinci hecedeki 'Rûd' sesinin de

Farçada ‘nehir, ırmak’ (Ziya,1984:1027) anlamına geldiği de dikkate alınırsa Kaş-Rûd sözcüğü “Taş Nehri” gibi bir manaya bürünmektedir.

Buna mukabil çoğunluk yazarlar arasında terim olarak Farsça olduğu hususunda ittifak bulunan Harşit, kimine göre ‘Hurşit’ten gelmekte ve mana olarak “Güneşin en sıcak yeri” demektir (DİT/www.giresunili.net). Persler, Pont Satraplığı adını verdikleri 19. Eyaletin merkez şehri Trabzon için Hurşid Âbâd / Güneş Ülkesi tabirini de kullanmışlardır (Goloğlu, 2000:15). Başka bir rivayete göre ise ‘Har: diken, Şit: taş, çakıl’ demektir. Osmanlılar zamanında buralara “Dikenlik, taşlık - çakıllık” denildiği kabul edilir (D/www.dogankentononline.com). Birleşik bir kelime olarak bakıldığında farklı sözlüklerdeki manalar çok farklı yorumlara sebep olabilir. ‘Har’ hecesi Büyük Türkçe Sözlük’te ‘diken’ veya “eşek, hımar, merkep” anlamlarına gelirken (Doğan, 1996:461) Farsça - Türkçe Lûgat’ta “Har”, ‘eşek’ manasına geldiği gibi “Çay ve havuz diplerinde olan balçık” manasına da gelmektedir (Ziya, 1984:766). ‘Güneş’ anlamını ‘Hur’ sesine karşılık olarak veren Lûgat (1984:768), asıl ikinci hecenin (şid) ‘Güneş, nur, aydınlık’ anlamına geldiğine (1984:1346) işaret eder. ‘Gitmekten mazi’ manasındaki ‘Şud’ sesi ise yakın anlam olarak verilebilir (1984:1296). Kamus-ı Türkî’de ‘Eşek, hımar, merkeb’ (Sami, 1989:575) olarak verilen ‘Har’ sözü aynı zamanda “Küçüğün kendisine yanaşan diğer bir küçüğe veya âdeme makam-ı tehdidde dişlerini göstererek eytdiği hırıltıyı taklid ve tasvir eder” şeklinde betimlenir (1989:575).

Yeni çıkarımlar bağlamında “Harşit” sözcüğünün bileşkesi olarak ‘Güneşin çay diplerinde olan balçığa vurması ve onu aydınlatması’ ya da ‘Irmak dibindeki balçığa vuran güneşin yakamoz oluşturması’ manaları üretilebilir. Harşit Havzasında başta Gümüşhane, Torul ve Kürtün coğrafyası için halk arasında söylenen ‘Eşek semerinin ters çevrilmiş hali’ meyanında da bilhassa ilk hecedeki “Har”ı ‘Hımar’ okuyarak; ‘Eşek semerine veya eşek semerinin ters çevrilmiş haline vuran güneş’ ya da ‘Eşek yürümüş (yoldan ırmağın ilerlemesi)’ manalarıyla da anlamlandırılabilir. Özet olarak ve akılda kalması babında Harşit kelimesine ‘Beyaz / Siyah taş nehri’ veyahut ‘Güneşin aydınlattığı balçık’ olarak mana verilebilir.

Harşit tabiri yerleşim yeri ismi olarak XV ve XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Kürtün’e bağlı köy, XIX. yüzyılda ise yine Kürtün’e bağlı nahiye olarak görünmektedir. Çoğu

zaman Kürtün'le karıştırılan Harşit beldesi bazen Torul'a bazen de Tirebolu'ya bağlı bir nahiye olarak varlığını sürdürdükten sonra nihayet 1990'da ilçe merkezi haline getirilmiş adı da Doğankent olarak değiştirilmiştir. Harşit adı, Tirebolu İlçesi halkı tarafından bilhassa Tirebolu – Torul arasındaki Harşit Yolu'nun bitirilip bir an önce açılması için konuyu gündemde tutma amaçlı olarak değişik kuruluşlara isim olarak verilmiştir. Tirebolu'da 1948 yılında Harşit isimli bir gazete yayınlanmış, yeni açılan bir sinemaya Harşit ismi verilmiş, Harşit Yolu Derneği kurulmuş ve Giresun'daki Yeni Yol Bonmarşesi Kitabevi'nin ismi Harşit Kitabevi olarak değiştirilmiştir (Yüksel, HVY/YT:2010). Günümüzde ağırlıklı olarak Doğankent İlçesinde rastladığımız Harşit kavramı aidiyeti 'Harşitli' şeklinde bir gıda ve nakliyat ticarethanesine ve 'Harşitli Apartmanı'na isim olmuştur (Kişisel görüşme, 2010a). Ayrıca Gümüşhane Harşit Lisesi, Harşit Turizm, Harşit Huzur Emlâk gibi kurum isimleri yanı sıra www.harsitvadisi.com ve <http://harsithaber.com> gibi isimlenen internet siteleri de bulunmaktadır.

Harşit Coğrafyası

160 kilometrelik uzunluğu ve 3 bin kilometrekarelik yağış alanı ile Doğu Karadeniz Bölümü'nün en önemli akarsularından biri olan Harşit Çayı, Gümüşhane'nin doğusundaki çevre dağlık alanlardan (Köse Dağı) beslenen kollarıyla yukarı çığırında yer yere genişleyen vadi tabanı düzlüklerindeki tarım arazilerinin sulanmasında önem taşımaktadır (İzbırak, 1984:97). Doğu Karadeniz dağları yönünde uzanan Harşit Çayı ve kolları tarafından derince yarılmış, dik ve derin yamaçlarıyla sarp görünüşlü (V - şekilli) bir sistem oluşturulmuştur. Harşit vadi çukurluğunun kuzeyinde Maçka ve Değirmendere ile subölümü teşkil eden ve yükseklikleri 2 bin metre üzerinde bulunan başlıca dağlar olarak Zigana, Kıstak, Horos ve Çakıroğlu yer almakta; güneyde ise Gümüşhane Dağlarının uzantıları görünümündeki Çakıl ve Balaban gibi yükseltiler bulunmaktadır. Torul'un 1-2 km. kuzeyinden itibaren yatağı iyice daralan ve adeta bir boğaz şeklini alan vadisi içinde coşkun akışlı Harşit Çayı, Tirebolu'nun 10 km. doğusundan Karadeniz'e dökülmektedir (Nişancı, GGG/1990:245).

İklim ve yerşekilleri itibariyle Harşit Havzası üç ayrı yöre olarak incelenir. Yukarı Harşit Vadi Yöresi; kıyı ardı geçiş kuşağının karasal iklim şartlarında, yıllık ortalama 9-10 derecelik sıcaklığa sahip, senelik 350-400 mm. yağışlı, sıklıkla vadi tabanı düzlüklü

özelliklerdedir. Aşağı Harşit Vadi Yöresi; kıyı kuşağının nemli-ılıman iklim şartlarında, yıllık ortalama 14-15 derece sıcaklığa sahip, senelik 1500-1700 mm. yağışlı, vadi tabanı alüvyal düzlüklü özelliklerdedir (Age, 1990:246-247). Yukarı ve Aşağı Harşit yörelerinin iklim, sıcaklık, yağış özelliklerinin geçiş alanı sayılan Orta Harşit Vadi Yöresi yerşekilleri itibariyle her iki yöreden de farklılıklar arzeder. Harşit Çayı, Torul yerleşim merkezi yakınlarında belirgin bir dirsekle ona uzanış doğrultusunda 30-35 km.lik bir mesafede yaklaşık 1.000 metrelik bir rakımdan Kürtün'ün batısında 500 metrenin altına inmekte; böylece belirgin bir eğime sahip bulunmaktadır (Nişancı, GGG/1990:246). Harşit Vadi çukurluğunda yağışlar önemli ölçüde azalmakta buna mukabil yaz kuraklığı etkili olmamaktadır. Çevre dağlara çıkıldıkça yağış miktarı hem artmakta hem de tip olarak kar şekline dönüşmesine rağmen vadi çukurluğunun korunmuş olması özelliği sebebiyle kış soğuklarının daha yüksekteki yöreler kadar etkin olmayacağı anlaşılmaktadır. Eğimli vadi yamaçlarından itibaren bitki örtüsünün gürlüğü dikkati çekmekte, 1500-2000 metreler arasında yer yer yoğun orman örtüsü bulunmaktadır. Doğu Karadeniz ve Giresun dağları arasında yakın çevresiyle birlikte aşınım yüzeyli yayla düzlükleri de bolcadır (Age, 1990:247-248).

Harşit Çayı, Kelkit Nehri'nin doğduğu Gümüşhane İlinin doğu sınırındaki Vavuk Dağlarından¹ Sifon Deresi adıyla doğar. Daha sonra kuzeyden Soyran ve Kermut derelerinin, güneyden Keçi Deresi'nin sularını toplayarak Gümüşhane Deresi adını alır. Gümüşhane Deresi, güneyden Mavregel Deresi'ni de alarak Gümüşhane İl Merkezi yakınına ulaşır. Yerleşme alanını doğu-batı istikametinde aşan Gümüşhane Deresi, Harşit Çayı adını alarak, dar ve derin boğazlara girip çıkarak Torul'a ulaşır. Harşit Çayı, Gümüşhane – Kürtün arasında sırasıyla kuzeyden Haşara ve Korum derelerini, güneyden İkisü ve Çit derelerini alır. Kürtün'den sonra Erikbeli Deresi'nin sularını da toplayan Harşit Çayı, kuzeydoğuda Gümüşhane il sınırlarını terk ederek Giresun il sınırlarına girer ve daha sonra Tirebolu – Görele arasında Karadeniz'e dökülür (Özey, GGG/1990:315-316).

Gümüşhane şehir olarak Harşit Vadisi boyunca 15 km. uzunluğunda, Erzurum – Trabzon karayolu aksına paralel bir şekilde kurulmuştur. İl merkezinin batısındaki Torul ve Kürtün ilçeleri de yerleşim düzenleri itibariyle il merkezine benzerlik gösterirler (Age, 1990:321-322). Bu alanlardaki köy yerleşmelerinin % 50'si 1500-

¹ Kelkit Nehri de aynı şekilde Vavuk Dağlarından doğmaktadır.

2000 m. yükseltide yer alır. Sadece Gümüşhane ile Kürtün arasında ormaniçi veya orman bitişiği 80'i aşkın köy vardır. Buna mukabil tarım ve hayvancılıkla geçinen bu alandaki kişi başına tarım arazisi miktarı kişi başına en düşük oranlardan biri olan 4,4 dekara düşmektedir (Özey, GGG/1990:327-328). Gümüşhane-Torul-Kürtün-Doğankent-Tirebolu hattını izleyerek Giresun şehrinin 43 km. doğusundan Karadeniz'e dökülen, zor ve dağlık bir arazide oluşturduğu yerleşim havzasıyla Harşit Nehri, böylelikle Karadeniz sahil kesimini doğal bir yolla Erzurum – İran ticaretine bağlar. Doğusundaki ve Görele'ye dökülen Gökçeköy Çayı ile batısındaki ve Espiye'ye dökülen Karaovacık/Özlüce Çayı'nın arasındaki yer yer ovalık alandaki iki belde; Harşit'in doğusundaki Çanakçı ile batısındaki Güce de kültürel coğrafya açısından bu havzaya aittirler. Bu havza aynı zamanda yüzden fazla köy ve yüzden fazla yaylanın da işlek olduğu bir tarihî tecrübe havuzudur.

Harşit Havzasının Çepnilere Kadarki Kısa Tarihi

Yöreyle ilgili en eski bulguların ilk Tunç Çağı'na ait olduğu sanılmaktadır. MÖ 3 bin ile 2 bin arasındaki bu evreden (Hurriler)¹ kalan çanak - çömlek parçaları Harşit Havzasındaki ilk buluntular olarak göze çarpar (Uslu, GGG, 1990:143). MÖ 2 binde yöreyi Mezopotomya'da kurulu Asur Devleti ticaret kolonisi haline getirmiş ve yoğun bir şekilde maden çıkarma faaliyetine girişmiştir (Age, 1990:143). MÖ 1750'lerde Harşit yöresi Hitit İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Hititler / Etiler düzenli olarak gümüş madeni çıkarmışlar ve yazı dâhil çeşitli alanlarda kullanmışlardır (Akagün, 1980:18). MÖ 1500'deki Hitit yazılı kaynaklarında yöre 'Azzi - Hayaşa Ülkesi' olarak adlandırılmış ve yöre halkına da Kaşkalar tabiri verilmiştir (Uslu, GGG/1990:142-143). MÖ 1200'lerde ise yöreye Urartu Devleti hâkim olmuş ve beş asır boyunca hüküm sürmüştür. Urartuların batı kanadında yer alan halkın bu yöreye göçmesi sonrasında bugüne kadar gelen Haldi² veya Halt³ tabirleri yöre ve yöre halkına isim olarak kullanılmıştır (Akagün, 1980:19). MÖ 756 yılında Urartular, Trabzon'a ticari amaçlı koloni iskelesi kurmuşlar ve bölgedeki madenleri tüm Anadolu'ya tanıtmışlardır. MÖ 720'de Kafkaslar üzerinden gelen ve Türk asıllı olmaları kuvvetle

¹ Proto / Ön Sümerler olarak da bilinmektedirler (Albayrak, 2003:40)

² Khaldia ya da Haldiya tabiri uzun zaman yöre için kullanılmış olup günümüzde de Kalde isimli tur şirketlerine rast gelmektedir.

³ 1902 yılına ait Trabzon Salnamesi'nde "Buralarca Halt tabir olunan Gümüşhane köyleri halkı" şeklinde bir ifade kullanılmıştır (Tozlu, 1998:7)

muhtemel olan Kimmerler ile İskitler (Sakalar) bir yüzyıl boyunca bölgeye akınlar yapmışlardır (Uslu, GGG/1990:143). Bu dönemde etnik yapı etkilenmiş ve yöre halkı için Mosinek ve Makron tabirleri kullanılmaya başlanmıştır. Sonrasında, MÖ 560'da Urartu Devleti'ni yıkan Med İmparatorluğu bölgeye hâkim olmuş ve yine muhtemelen Türk asıllı savaşçı Khalipleri¹ buraya yerleştirerek maden işletmeye başlamıştır (Age, 1990:143-144). MÖ 550'de Pers Krallığı, Medlerin devamı olarak yöredeki hâkimiyeti devralmış ve bölge topraklarını 19. satraplık (vilâyet) olarak ilân etmiştir. İki asrı aşan bu devrede yine madenler işletilmiş, hatta yıllık vergi bile gümüş üzerinden alınmıştır (Age, 1990:144).

MÖ 334 yılında Makedonya'lı Büyük İskender, Perslileri üst üste iki kez yenerek onların Anadolu hâkimiyetine son vermiş ve kısa süreli de olsa yöreye hâkim oluştur (Akagün, 1980:20). MÖ 323'de İskender'in ölümü üzerine komutanlarından Selevkos bölgeye hâkim olmak istemişse de Perslerden Mitridat (Mihirdad) onu yenmiş ve iki buçuk asır sürecek olan yöresel Pontus Krallığı'nı² Harşit ve Kelkit Havzasında kurmuştur (MÖ 301 ya da 298). Bu dönemde dağlardaki birçok maden ocağı faal bir şekilde işletilmiş yaylalarda Romalılara karşı koruma / savunma amaçlı onlarca kale yapılmıştır. Kafkasya'daki Türk asıllı topluluklardan olan Lazlar da bu esnada batıya göç ederek Sürmene havalisine dek Karadeniz sahillerine yerleşmişlerdir (Goloğlu, 2000:16). MÖ 65'te Roma İmparatorluğu 20 yıllık bir mücadeleden sonra Pontus Krallığı'nı kendine bağlamayı başarmış ve 53 ilâ 20 yılları Part Devleti fasılası haricinde dört buçuk asırlık bir egemenlik kurmuştur (Akagün, 1980:21). Harşit yöresi, Milattan sonra 395 senesinde Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinden sonra Doğu Roma (Bizans) hâkimiyetinde kalmış ve bu hâkimiyet ara ara kesintilere uğrasa da yüzlerce yıl sürmüştür. MS 530 yılında ise Bulgar Türklerinin Balkanlarda Bizans'a yenilen bir kısmı güvenlik amacıyla Doğu Karadeniz bölgesine yerleştirilmiştir (Albayrak, 2003:70).

Harşit Havzasının Müslümanlarla ilk teması 4 Halife'den ikincisi olan Hz. Ömer (634 - 644) döneminde sağlanmış, Erzurum ve Erzincan'ın İslam Orduları hâkimiyetine girmesiyle birlikte Kelkit – Harşit havalisinin de bu hâkimiyeti tanınması şeklinde olmuştur. Üçünü Halife Hz. Osman (646 - 656) devrinde bölgeye gönderilen İbni

¹ Khalibia tabiri XIII ve XIV. yüzyıllarda dahi Ordu yöresi için kullanıla gelmiştir.

² Mahmut Goloğlu Pontus Krallığı'nı Anadolu'nun ilk millî devleti sayar (2000:16). Armaları da ay - yıldızdır (Albayrak, 2003:66)

Mesleme komutasındaki İslam Ordusu havalıyı Bizans'tan geri almıştır. Hz. Ali (656 - 661) dönemindeki iç karışıklıklar esnasında Bizanslılarca geri alınan bölge, Emevîler devrinde Halife Abdülmelik (685 - 705) zamanında yeniden Müslümanların eline geçmiştir. Lâkin 10 yıl geçmeden Bizans yörede tekrar hâkimiyeti sağlamıştır (Uslu, GGG/1990:145). Abbasî Halifesi Memun (813 - 833) döneminde yöre için Bizans'la vergi anlaşması yapılmış fakat bir yüzyıl boyunca Abbasî – Bizans çekişmesi sürmüştür.

Harşit Havzası, daha sonra Abbasîler ile Bizans arasında başta IX. yüzyıl olmak üzere uzun süren çatışmalara ve el değiştirmelere sahne oldu. Bizans'ın gücünün önce Emevî ve sonra Abbasî akınlarıyla azalmaya başladığı sırada Hazar Hakanlığı buraları fethedip Peçenek oymaklarını bölgeye yerleştirmeye çalışmışsa da bu devre oldukça kısa sürmüştür (Age, 1990:145, Akagün,1980:22). 923'te Haldia Theması (Eyaleti) Valisi Bardas, Bizans'a başkaldırmış ve yüzyıl sonuna değin Bizans İmparatorunu uğraştırmıştır. Yöre Bizans-Abbasî-Gürcü-Ermeni çekişmesine sahne olurken bu kez Oğuz Türkleri (Selçuklular) ortaya çıktılar.

BÖLÜM 1 : ÇEPNİLERİN SİYASÎ TARİHİ

1.1. Selçuklular Döneminde Çepniler

1.1.1. Malazgirt Savaşı Öncesinde ve Sonrasında Çepniler

Herşey Selçuklu komutanlarından Çağrı Bey'in üç bin kişiyle Anadolu'ya yaptığı Keşif Seferi'yle başladı. Karahanlı Devleti ile Gazneli Devleti gibi iki büyük Türk Devleti arasında sıkışıp kalan Selçukoğulları yer sıkıntısı ve bu baskılar nedeniyle Tuğrul Bey'le çöllere çekilirken Çağrı Bey'le de 1016 – 1021 yılları arasındaki meşhur Doğu Anadolu akınını gerçekleştirmiştir (Merçil, 1985:47). Büyük Selçuklu Devleti, 1040 Dandanakan Savaşı'yla Horasan'da kurulduktan sonra da yurt edinme amaçlı olarak Anadolu'ya Türk akınlarını bir devlet politikası biçiminde devam ettirmiştir. Nitekim Bizans'a karşı kazanılan Pasinler Savaşı (1048) akabinde Harşit - Kelkit havzalarına Nişabur üzerinden yoğun bir Türkmen göçü olmuştur. Bu Türkmen göçünü sevk ve idare eden İbrahim Yınal 1058'de bölgeyi fethetmiştir (Tellioglu, TS/II:656). Anadolu'nun kaderini belirleyen Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonraki 10 yıl zarfında hem Horasan ve Azerbaycan'dan yoğun bir Oğuz göçü yaşanmış hem de Karadeniz kıyılarından Marmara ve Akdeniz kıyılarına dek fetihlere başlanmıştır (Ünal, 1979:88). Bizans, Khaldia kökenli Theodor Gabras (Gavraz) komutasındaki orduyla 1075'te yöreyi geri almışsa da bu durum çok sürmemiştir (Ayan, KTS/I:56). Emir Ahmet (Gümüş Tigin); Emir Ebu Yakup, Emir İsa Böri ve diğer Türkmen reisleri ile birlikte 1080'de Çoruh Vadisi'nden Trabzon'a¹ kadar olan yerleri tekrar ele geçirmiştir (Merçil, 1985:58). Aynı yıl Azerbaycan'dan Anadolu'ya çok büyük bir Türkmen akını gerçekleşmiştir. O devrin kaynaklarına göre “Türkler sanki dünyanın her tarafından bu memleket için randevu vermişlerdi” (Turan, 1990:297-298). Bizans İmparatoru Mihael'in korkarak Pont'da (Danişment İli) kalan halk yığınlarını da eşyalarıyla birlikte Balkanlara naklettirmesi Türklerin işini daha da kolaylaştırmıştır (Ünal, 1979:183).

Selçuklu koordinasyonundaki bu Türkmen fütuhâtı / Oğuz istilâsı Anadolu'ya girişte doğudan batıya beş temel istikameti takip etmiştir ki bunlardan ilk ikisi konumuzla doğrudan ilintilidir: 1-Çoruh kaynağından itibaren Karadeniz sahilindeki dil. 2-Kura, Çoruh, Kelkit, Yukarı Kızılırmak vadileri. 3-Aras, Karasu, Kızılırmak vadileri. 4-Aras,

¹ Anna Komnena Trabzon'un da düştüğünü söyler.

Murat, Yukarı Fırat vadileri. 5-Hoy-Bargiri-Ahlat yolu. İlk güzergâh, Çoruh Nehrinin kaynağı olan Erzincan yakınlarından başlayıp Harşit Vadisi boyunca bir dil halinde Karadeniz'e çıkmaktadır. Ancak bu istikamette Giresun'dan öteye gidilememiştir. İkinci güzergâh ise Karadeniz sahiline paralel bir biçimde Kura, Çoruh, Kelkit ve Yeşilirmak hattı üzerinden Çankırı, Kastamonu taraflarına uzanmaktadır ki Kelkit-Çoruh-Harşit nehirlerinin ağzında ortak bir geçiş bölgesi oluşturmaktadır (Ünal, 1979:56-57).

1.1.2. Danişmentliler ve Anadolu Selçukluları Devirlerinde Çepniler

Malazgirt Savaşı sonrası Türk fetihleri hızla beylikleşme ve devletleşme yoluna girmiştir. Harşit Havzası ise o yörenin fatihi Emir Ahmet / Gümüştegin'in¹ kurduğu Danişmentlilerin (1080 – 1178) egemenliği altında kalmıştır (Merçil, 1985:253). I.Haçlı Seferi (1096) esnasında Trabzon Rum Devleti yine Gavraz kumandasında Bayburt ve Harşit havalisini ele geçirdiyse de Danişmentlilerden Gümüştekin Ahmet Gazi oğlu Emir İsmail, 1098 yılında ordusuyla Rumları ağır bir yenilgiye uğratarak bölgeye tekrar hâkim olmuştur (Kırzioğlu, GGG/1990:70). Kuruluşu bakımından Danişmentlilerden daha eski olan Mengüçüklü Beyliği (1072) başlangıç itibariyle Erzincan merkezli olup batıda Divriği'den doğuda Palu'ya kadar olan alana yayılmıştı. Fahrettin Kırzioğlu'nun tespitiyle ilk aşamada Trabzon, Harşit Çayı (Torul ve Gümüşhane dâhil) ile Kelkit Çayı boyu Mengüçüklülerin egemenlik alanındaydı. Danişmentlilere göre fazla fütühatçı bir görüntü vermeyen Mengüçük Beyliği, Trabzon İmparatoru ile anlaşarak 1120'de Danişmentlilere saldırdıysa da Danişmentliler, Artukluların da yardımıyla galip gelmişlerdir (Yınanç, İA/III:468–479, Merçil, 1985:254-255). Sonrasında ise tüm Anadolu'ya olduğu gibi Harşit Havzasına da Anadolu'da kurulan ilk Türk Devleti sayılan Türkiye Selçukluları hâkim olmuşlardır. XII. yüzyıl boyunca da Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşması süreci devam etmiş; Orta Anadolu üzerinden giden guruplar bir yandan Batı Anadolu yaylalarına ve Ege sahillerine, bir yandan da Ilgaz ve Canik Dağlarını aşarak Karadeniz sahillerine yayılmışlardır (Ünal, 1979:193). Bizans İmparatorluğu'nun değişik zamanlarda çeşitli amaçlarla Anadolu'ya getirterek iskân ettiği gayrimüslim Türkler de - Mükrimin H. Yınanç'ın tespit ettiği gibi - sonradan Müslüman fatihlere karışmışlar ve demografik olarak Türk nüfusunun kesafetini

¹ Gümüşhane isminin Gümüştekin ile ilgisi araştırma konusudur.

arttırmışlardır (Ünal, 1979:192). Yine aynı yazara göre ilk fütuhât yıllarında Anadolu'ya yerleşen Türk ve Müslüman nüfus bir milyonu geçmiş kabul edilmektedir (Age, 1979:195).

Cengiz Han'la birlikte başlayan büyük Moğol İstilâsı 1220'lerden itibaren Türkistan'dan ve Horasan'dan bir kez daha yüzbinlerce Türk'ün batıya göç etmesine sebep olmuştur. Bu yoğun göç dalgası Anadolu'da Sivas, Tokat, Amasya, Antakya, Isparta, Burdur, Muğla, Antep, Maraş, Yozgat, Tarsus, Trabzon, Bayburt, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun, Malatya, Erzincan, Tunceli gibi şehirlerin etnik yapısını ciddi manada etkilemiştir (Kara, 2006:149). Ö. Lütfü Barkan'ın Tarihî Demografi Araştırmaları'na göre; Doğu Karadeniz bölgesine yaylalardan, geçitlerden ve Harşit Vadisinden inen Türkmenler bulunmakla beraber bu havali daha ziyade Samsun'dan itibaren sahili takip eden Oğuzların Çepni boyu tarafından Türkleştirilmiş, Canik yöresine adını veren yerli Hıristiyan Çan kavmi yavaş yavaş kaybolmuştur. Böylelikle Anadolu'da Türk nüfusu o kadar yoğunlaşmıştır ki Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri sırasında o tarafa doğru da devamlı bir nüfus akımına sebep olmuştur (Ünal, 1979:177).

Anadolu'daki dinî hareketlerden ekserisiyle yakından ilgili olan Çepniler, 1240 Babaî (Baba İshak) Türkmenlerinin Doğu Anadolu'da çıkarmış oldukları ayaklanmaya önemli oranda iştirak etmişlerdir (Sümer, 1992:25-26). 1243'teki Köseadağ Bozgunu ise Anadolu Selçuklu otoritesi yerini Moğol / İlhanlı kontrolüne bırakmıştır. Bu durum yöresel güçlerin tekrar aktif olarak sahne almasına sebep olmuştur. Konumuz olan Çepniler ise bu sırada Sinop bölgesinde ve Yukarı Kelkit boylarında kalabalık kümeler halinde yaşamlarını sürdürmektedirler (Sümer, 1992:11). Genel otorite anlamında İlhanlıların Anadolu'da atadığı valilerine bağlı gözükken Çepniler, özelde ise 'de fakto' beylik ya da yarı bağımsız bir topluluk gibi yaşamışlardır. Bunda da çok düzenli bir yapı olan ve kolay kolay sistemi bozulmayan boy hayatı etkili olmuştur.

1.2. Beylikler Döneminde Çepniler

1.2.1. Çepni İlerleyişi ve Bayram Bey

1277 yılında Memlûklu Sultanı Baybars'ın Anadolu'ya gelip de Moğolları bozguna uğratmasını fırsat bilen Trabzon Rum İmparatoru, otorite boşluğunu değerlendirerek ticarî açıdan çok önemli olan Sinop'a donanmayla saldırmışsa da onları denizde

karşıl原因an Çepni Türkleri (Türkân- Çepni) tarafından yenilerek geri püskürtülmüştür (Sümer, 1999:13). Çepnilerin Trabzon Rum Donanmasını mağlup etmeleri onların hem teşkilatlı hem de çok kalabalık bir kütle halinde Sinop'ta yaşadıklarını ve ayrıca denizde savaşacak derecede mahir denizciler olduklarını ortaya çıkarmaktadır (Bostan, 2002:354). Zaten Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde görülen Çepni boyu iki koldan Karadeniz sahillerine inmişlerdi. Bunlardan ilki, Karadeniz dağlarında yaylacılık yapan ve Harşit Deresi gibi vadilerden sahile inenler; ikincisi ise 1277 Sinop baskını¹ bertaraf eden ve Samsun'dan sahil şeridini takip ederek doğuya doğru ilerleyen Çepnilerdir (Bostan, 2002:354).

Trabzon Rum hanedanı olan Komnenosların saray tarihçisi Panaretos'a göre Sinop hezimetine çok içerleyen İmparator Giorgi, kendisi intikam almak isterken 1280 yılında Toresion Dağında² Çepnilere tutsak düşmüştür (Çelik,TA/VI:317-318). Giorgi'den sonra yerine geçen II.Yuannis (1280 – 1297) zamanında da Çepniler, Ordu ve Ünye (Khalibia) yöresini fethetmişlerdir (Sümer, 1999:13). Aynı dönemde Trabzon'a da büyük bir akın düzenledikleri bilinen Çepnilerin başında ise daha sonra beylikleşecek olan Bayram Bey ailesinin bulunduğu kuvvetli ihtimal olarak düşünülmektedir (Çelik, TA/VI:318). 1302 yılında Giresun civarına yaklaşan Çepniler (Turan, 1988:165), yeni Trabzon Rum İmparatoru tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. Bu sırada Çepniler Kuşdoğan (veya Küçük Ağa)³ adlı bir beyin komutası altında bulunmaktadır (Albayrak, 2003:75). XIV. yüzyıl başındaki bu hadise Çepnilerin ilk yenilgisi olarak kayda girmiştir (Gülay, ÇK/www.mithatgudu.com). 1313 yılında Bayram Bey'in bir Pazar yerini / sergisini⁴ ele geçirdiği bildirilmektedir ki bu da Ordu havalisinde bir beylik kuran Bayram Bey'e dair ilk haberdir (Sümer, 1999:324).

Faruk Sümer'e göre bir Çepni Beyliği olan Bayramlı / Bayramlı Beyliği'nin kurulduğu yörede (Bayramlı Caniki) sayıca en fazla yer adına sahip Oğuz boyu Çepnilerdir (1999:324). XIV. yüzyıl başlarına ait Grek kaynakları Doğu Karadeniz'de 500 kilometreyi bulan kırsal alanın Türkmenlerin eline geçtiğini; Hamsiköy, Torul, Gümüşhane ve Kovanlar'ın⁵, Türklerle Rumlar arasında sınır olduğunu; Türkmen

¹ Araştırmacı Abdullah Gülay ise Sinop baskını için ısrarla 1259 tarihini kullanır (ÇK/www.mithatgudu.com).

² Tarhanas veya Horos Dağı olabilir.

³ Bazı kaynaklarda bu isim Küçük Ağa olarak geçmektedir (Bostan, TA/VI:300)

⁴ Perşembe olabilir.

⁵ Kovans olarak bilinen yer.

baskısı karşısında Rumların Trabzon'un çevresindeki kırlık alanda bulunan topraklarını terk ederek şehir merkezine taşınmaya başladığını ifade etmektedirler (Tellioglu, TS/II:659). Bu arada Çepni reisi Bayram Bey 1332 yılında çok sayıda askerle Hamsiköy'e saldırmışsa da Trabzon Rum hükümdarına yenilerek geri dönmek zorunda kalmıştır (Bostan, 2002:255). Fakat Çepniler haricindeki Türk unsurlarının da Trabzon üzerine olan ilgisi devam etmiştir. 1336'da Çobanlı (Çobanoğulları) Şeyh Hasan, 1341 ve 1343'de Akkoyunlu Tur Ali Bey Trabzon'a akın yapmışlardır (Sümer, 1999:324).

XIV. yüzyılın ilk yarısında Yukarı Kelkit vadisinde yaşayan ve oldukça kalabalık olan Çepniler 1348 yılında Trabzon'un fethi için teşkil edilen ittifaka katılmışlardır. Akkoyunlu Tur Ali Bey, Bayburt Hâkimi Rikabdâr Mehmed Bey, Erzincan Hâkimi Ahi Ayna Bey ile Çepni reislerinden Bozdoğan ve Bayramlı Çepnilerinden oluşan bu Türkmen İttifakı¹ üç gün boyunca şehri kuşatmışsa da başarılı olamamıştır (Sümer, 1992:14). Trabzon'da hem nüfusları hem de güçleri eriyen Rumlar, 1349'dan itibaren Komnenos kızlarını Türk beylerine gelin verip akrabalık tesis ederek kendilerini korumaya çalışmışlardır. Hem Akkoyunlular hem Tacettinliler hem de Çepniler bu evliliklerden nasibini almışlardır. Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir İbrahim Bey de damatlardan biridir (Sümer, 1999:324-325).

1.2.2. Hacı Emiroğulları Beyliği

Hacı Emiroğulları² ya da diğer adıyla Bayramlı Beyliği için kimi kaynaklar XIII. yüzyılın sonlarını kuruluş zamanı olarak verseler (Tellioglu, TS/II:659) de Bayram Bey'in isminin geçtiği ve bir pazar yerini ele geçirdiği tarihi (1313) daha doğru kabul etmek gerekir. Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir Bey ise faaliyetleriyle babasını aşma başarısını göstermiş ve beylik daha çok onun ismiyle anıla gelmiştir. Çok geniş bir alana yayılan Canik beylikleri içinde en önemlisi olan ve Ordu / Halibia yöresinde kurulan Hacı Emiroğulları Beyliği köken itibariyle Danişmentlilere dayanmaktadır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Danişmentliler Niksar'ı merkez yaparak Karadeniz bölgesindeki faaliyetleri buradan yönetmişlerdir (Demir, HBVD/XXXV:1). Danişmentli Devleti'nin ağırlıklı nüfusu Çepnilerdi. Çepnilere ait yer isimlerinin büyük

¹ Mahmut Goloğlu, birleşik Türkmen Orduları şehir sınırlarına yanaşırken Trabzon'un yerli halkı Çanların da soydaşlarına katılıp kale içindeki şehre saldırdıklarını anlatır (2001:18).

² Çepniler ve Emiroğulları Beyliği ile ilgili bol miktarda detaylı bilgi veren www.emirogullariailisi.com adlı sitede tarihî şahsiyetlerden bazıları 'Emiroğlu İpsiz Recep' ve 'Emiroğullarından Rıza Paşa ve oğlu Süreyya Paşa (İlmen)' olarak verilmektedir.

çoğunluğunun Anadolu'nun kuzeyinde yoğunlaşması, Türklerin Anadolu'da inşa ettiği ilk büyük eserlerden olan Niksar Ulu Camii'nin 1145'te Çepnizade Hasan Efendi tarafından yaptırılması ve yine Niksar'da Çepnibey ismiyle bir mahalle ile Serenli beldesinde bir çeşmenin üzerinde Çepnilerin damgasının bulunması bunun delilleri olarak kabul edilmektedir (Agy, HBVD/XXXV:4). Necati Demir'e göre Danişmentlilerin mirasçısı olan Çepni Türkmenleri, eski Danişmentli merkezi Niksar'da Tacettinoğulları, Danişmentlilerin uç/sınır kalesinin bulunduğu Mesudiye'de de Hacıemiroğulları ile teşkilatlanmalarını devam ettirmişlerdir. Hatta Ordu yöresinde "Bayramdanişmend" isminde geçiş dönemini simgeleyen bir köy de mevcuttur (HBVD/XXXV:4).

Beyliğin önemli ismi Hacı Emir Bey, 1347'de Fatsa'yı ele geçirmiş (Tellioglu, TS/II:659) ve 1348'de Trabzon'u almak için kurulan ittifaka Çepnileri temsilen de muhtemelen o katılmıştır. 1355'de Haldia Dükü Kabasika¹ Şiran'ı zaptedince Trabzon Rum İmparatoru da sevinçle yağma ve tutsak alma amacıyla oraya gitmiş, dolayısıyla her ikisi de az sayıdaki Türk kuvvetlerinin tuzağına düşmüşler ve İmparator III.Aleksios ile o döneme ışık tutan müverrih Panaretos dahil canlarını zor kurtarabilmişlerdir (Çelik, TA/VI:318). Ertesi yıl olan 1356'da İmparator ve kuvvetleri Noel'i geçirmek için gittikleri Giresun Perşembe'deki Yasun Burnu'nda 18 Türk'ü öldürerek intikam almışlardır. Bir sonraki yıl (1357) ise Hacı Emir Bey'in komutasındaki Çepni kuvvetleri, Maçka yöresini yağmalayıp bol miktarda ganimetle geri dönmüşlerdir (Age, TA/VI:6). Panaretos'a göre Hacı Emir Bey kumandasındaki Çepni gurubu 1358'de bile Rumlar üzerine akında bulunmuştur (Konukçu, GGG/1990:81). Trabzon Rum İmparatoru, Hacı Emir Bey'i kendi hanedanından Theodora ile evlendirerek durdurmaya çalışmış, böylece akrabalık yöntemiyle silahlı savunmadan daha başarılı olmuştur. Ancak Hacı Emir Bey'in 1361'de Trabzon Rum Devleti'nin elindeki Giresun'a hücum düzenlemesi istisna teşkil etmiş, sonrasında ise akın geleneği devam ettirilmemiştir (Bostan, TA/VI:300).

1386'ya kadar liderlik yapan Hacı Emir Bey hastalığı esnasında oğlu Süleyman Bey'i kendi yerine geçirmiştir. Fakat iyileşince tekrar geçmek istemesi baba ile oğulun arasını açmış ve fırsat kollayan Tacettinoğulları'nın taarruzuyla karşı karşıya kalmıştır

¹ Kaynaklara göre Torul ve Gümüşhane civarına hâkim olan ve Komnen hanedanının desteğiyle geçinen Hıristiyan eşkiya (Abazika şeklinde de isimlendirilir, Türk asıllı bir Hıristiyan da olabilir).

(Sümer, 1999:325). Bu esnada Anadolu'nun büyük beylerinden Kadı Burhaneddin, Hacıemiroğulları Beyliğine saldırıda bulunan Taceddin Bey'e gönderdiği mektupta; "Onlara atalarından (Danişmentliler) miras kalmış mülküne göz dikip düşmanlık ve kavga yolunu tutmuş, dostluk ve kardeşlik haklarını çiğnemişsin" şeklinde bir ihtarlı beyanda bulunmaktadır (Demir, HBVD/XXXV:4). Hacı Emiroğulları Beyliğinin en parlak dönemini yaşatan Emir Süleyman Bey, evvela 1386 yılında 12 bin süvariden müteşekkil ordusunu yendiği Tacettinoğulları Beyliğini topraklarına katmış, 10 yıl sonrasında da daha önceleri alınamamış olan Giresun Kalesini ilk kez o zaptetmek başarısını göstermiştir. (Erdoğan ve Celep, OÖMHT/2009:2).

1398 yılında Yıldırım Beyazıt devrinde Osmanlı hâkimiyetine giren Hacı Emiroğulları Beyliğinin o sırada doğu sınırları Şalpazarı ve Beşikdüzü'ne, batıdan ise Terme'ye dayanmakta; Terme'den güneyde Niksar'a, oradan Kelkit Vadisi boyunca Şebinkarahisar üzerinden Kürtün'e ve oradan da kuzeyde Vakfikebir'den denize uzanmaktadır (Demir, HBVD/XXXV:2). Yıldırım Beyazıt'ın Ankara Savaşı'nda (1402) Timur'a yenilmesinden sonra tekrar kurulacak olan beylik bu ikinci evrede varlığını ancak 25 yıl sürdürebilecektir (1427). Fakat Osmanlılar da her iki seferde Beylik topraklarının yönetimini Hacıemiroğulları ailesine bırakmış ve tapu-tahrir defterlerine 'Vilâyet-i Bayramlı' olarak kaydettirmişlerdir (Erdoğan ve Celep, OÖMHT/2009:2).

1.2.3. Çepnilerin Yeni Merkezi Kürtün

XIV. yüzyılın ikinci yarısının ortalarından yani 1370 / 1380'lerden itibaren Yukarı Kelkit vadisinde yaşayan Çepnilerin kuzeye doğru ilerleyip Tirebolu'nun az doğusunda Karadeniz'e dökülen Harşit Deresi çevresi ile bu dereye yakın yerlere yerleştikleri ve kışlaklarını da Yukarı Harşit'e kurdukları görülmektedir (Sümer, 1992:14). Çepnilerin Harşit Havzasına ve Kürtün - Trabzon yaylalarına yerleşmesi Komnenosları ciddi manada rahatsız etmiştir. Vakanüvis Panaretos'a göre İmparator III.Aleksios, 1380 Şubat'ında Harşit Vadisinin güney kısmındaki Çepniler üzerine sefer düzenlemiştir. Bir kısım kuvvetlerini denizden sevk ederken kendisi de yaya ve süvarilerden oluşan ordusuyla Harşit Vadisinin uç kısmına gelen İmparator, burada kuvvetlerini ikiye ayırarak 600 askerini Harşit Çayının doğu kıyısında ve denize 5 km. mesafedeki Bedrama¹ Kalesi yoluyla güneye doğru gönderirken kendisi süvariler ve bir kısım yaya

¹ Bedroma, Petroma, Bedirme, Bedreme gibi söylenişleri de vardır.

askerlerle Harşit Çayı (Philabonites) boyunca ilerlemiştir (Bilgin, ÇB/www.kazikbeliyaylasi.com). Panaretos'un 'kış kampı' olarak betimlediği Çepni kışlağı olan Kürtün bölgesindeki bazı çadırlarda daha önceki çatışmalarda ele geçirilmiş Rum esirler de bulunmaktaydı. Günün erken saatlerinde Çepni kışlağına baskın Trabzon Rum birlikleri çadırları ateşe vermiş, kadın ve çocukları öldürerek Hıristiyan esirleri kurtarabilmişlerdir. Bedrama Kalesi üzerinden gelen birlikler de Süme (Suma) Kalesi ile Kürtün'ün¹ doğu tarafındaki dağlık alanda bulunan yerleşim yerlerini basarak ateşe vermiş ve katliamda bulunmuşlardır (Agy, www.kazikbeliyaylasi.com). Baskın sonrası çevredeki Çepni gurupları süratle toplanarak mukavemet etmişler, İmparator güneye inmeye çalışmışsa da geri çekilmek zorunda bırakılmıştır. Bedrama kolu da geri çekilmiş ve Çepnilerle çatışa çatışa denize kadar inmiş, sahildeyse İmparatorun kuvvetleriyle birleşemediği için büyük hayal kırıklığı yaşamıştır. Takiben gelen Çepni güçleri onları savaşa zorlayarak 42 kayıp verdirmişlerdir. Kaçan Rum kuvvetleri Trabzon'a zor da olsa dönebilmişlerdir (Bilgin, ÇB/www.kazikbeliyaylasi.com). Çepni Türklerinin üzerine dört aylık bir hazırlıktan sonra sefer gerçekleştiren İmparator Aleksios, kadın ve çocuklar dâhil Çepnilere 100 civarında kayıp verdirmiş fakat onları bölgeden atmayı başaramamıştır. Takip eden yıllardaysa Çepniler bölgedeki küçük Rum kalelerini teker teker fethedip yöreyi gazi dervişlerin öncülüğünde iskân etmişlerdir (Agy, www.kazikbeliyaylasi.com).

Araştırmacı Mehmet Bilgin, Harşit Çepnilerinin diğer iki kardeş beylik olan Tacettinoğulları ve Hacıemiroğulları'nın kontrolü altında ya da ittifak halinde bulunmadığını aksine her iki beyliğin de Komnenoslarla akrabalıklarının daha belirleyici olduğunu söylemektedir. Ancak üçüncü beylik sayılan Şebinkarahisar'da kurulu Çobanoğulları'yla ittifakları olabileceğini; Çobanlı Şeyh Hasan'ın 1336'da Trabzon üzerine yürüdüğünde Harşit Çepnilerinin destek verdiğini, 1379'da yine Trabzon'a saldıran Şebinkarahisar Hakimi Kılıç Arslan'la işbirliği halinde olduklarını öne sürmekte ve coğrafi olarak Şebinkarahisar'dan Harşit Vadisinin güney ucuna ulaşımın kolaylığını da ilâve etmektedir (ÇB/www.kazikbeliyaylasi.com). Panaretos ise Gümüşhane tarafından (Kürtün) gelen Çepnilerin XIV. yüzyıl sonlarında Tirebolu'ya vardıklarını söylemektedir (GÇT/www.emirogullariailesi.com) ki Hacıemiroğulları Beyliğinin de 1397'de Giresun'u almasıyla birlikte Komnenosların elinde Trabzon ve

¹ Panaretos'da Kotantza veyahut Kontautza olarak geçmektedir (Çelik, TA/VI:6; Bilgin, ÇB/www.kazikbeliyaylasi.com).

Rize şehirlerinden başka bir şey kalmamış görünmektedir. Yukarı ve Orta Harşit boyları ile Harşit'in kolları ve onlara yakın yerleri yaylak ve kışlak hayatıyla merkez edinen Çepniler, Kürtün'den hareketle Harşit Havzası boyunca Karadeniz'e erişmişler ve bu havzanın iki yanındaki toprakları yurt edinmişlerdir (Çelik, TA/VI:318, Sümer, 1999:325).

Osmanlı Devletinin uzun uğraşlardan sonra sağladığı Anadolu Birliği XIV. yüzyılın hemen başındaki (1402) Ankara Savaşı'ndan sonra bozulmuş ve beylikler bu kez Timur'a metbu (bağlı) olarak tekrar ortaya çıkmışlardır. Timurluların merkezi olan Semerkant'a İspanya Elçisi olarak gönderilen Ruy Gonzales de Klaviyo (Clavijo), 1404 yılında Trabzon'dan Erzincan'a geçerken ara kesimdeki Çepni / Çapanlı Türklerinin yerli derebeyleri yıldırtdıklarından bahsetmektedir (Çelik, TA/VI:319). Kelkit Nehrinin başları ile Kürtün bölgesi kuzeyinde ve Alucra'daki Çepnilü Türkmenlerine de değinen Klaviyo, Gümüşhane ile Kelkit arasındaki Alanza¹ (Gümüşgöze) isimli Çepni Kalesine de uğrayışlarına anılarında yer vermiştir (Konukçu ve Cöhçe, GGG/1990:79–92). Öncesinde Ordu ve Giresun'a da uğrayan İspanyol Elçiye göre Orta Karadeniz bölgesine Arzamir/Erzamir (Hacı Emir) isimli bir Türk beyi hâkim olup 10 bin atlı askeri bulunmaktadır. Ayrıca Trabzon Rum Devleti'nden de vergi almaktadır (Demir, KTS/II:77).

Harşit Çepnilerinden Kürtün Beyi Melik Ahmed Bey, muhtemelen yüzyılın ilk çeyreğinde Trabzon Rum Devleti'nin önemli üslerinden ve alınması zor Bedrama Kalesini fethetmiş; bölgenin yurt olarak iskânı için gazi dervişlerden Mevlâna Ede Derviş'e toprak bağışlamış ve bölge insanına hizmet verecek bir zaviye inşası için de vakıf kurmuştur (Bilgin, ÇB/www.kazikbeliyaylasi.com). Bu sırada XV. yüzyıl Bizans tarihçilerinden Halkokandil de (Chalcocandyles) Kolkhis'ten (Trabzon'un doğusundaki yöreler) Amastris'e (Amasra) kadar uzanan bütün Karadeniz kıyılarında Çepnilerin (Tzapnides) yaşadıklarını yazmaktadır (Sümer, 1992:15). Denilebilir ki Karadeniz Çepnileri beylik veya boy olarak iki asırlık bir zaman diliminde bağımsız ya da yarı bağımsız bir şekilde serbestçe yaşamışlar ve bu yaşantının hakkını verecek bir biçimde de çevredeki devlet ve beyliklere karşı üstün bir mücadele sergilemişlerdir.

¹ Daha sonraki kayıtlarda Alansa veya Alahnas şeklinde geçmektedir.

1.3. Osmanlılar Döneminde Çepniler

1.3.1. Kuruluş ve Yükseliş Devirlerinde Çepniler

Osmanlıların beylikten devlete dönüşmesi ve Anadolu'da Türk Birliğini sağlayarak Harşit yöresine hâkim olması için tam olarak bir asır geçmiştir. Ancak Timur ve Timur'un sebep olduğu Fetret Devri bu fasılayı yarım asır kadar daha uzatmıştır. Sultan II.Murad'ın komutanlarından Yörgüç Paşa 1427'de Hacıemiroğulları'nı tekrar ve kesin olarak ilhak etmiş, Beylik toprakları bölünüp kazalar haline getirilmiş, tahriri yapılarak tımar sistemi uygulamasına dahil edilmiştir (Demir, KTS/II:78). Yine aynı Padişah döneminde (1442) deniz yoluyla Trabzon'a gönderilen kuvvetler şehri alamasa da Trabzon Rum İmparatorunu vergiye bağlayarak geri dönmüşlerdir (Bostan, 2002:4). 1455 yılı Osmanlı idarî teşkilatlanmasına göre Bolaman Irmağı ile Aksu Irmağı sınır kılınarak üç kaza oluşturulmuş; Bolaman Irmağının batısı Canik Sancağına bağlanmış, iki ırmak arası Vilâyet-i Bayramlı, Aksu Irmağının doğusu ise Vilâyet-i Çepni olarak adlandırılmıştır (Demir, KTS/II:78). Ertesi yıl (1456) bu kez Erdebil Ocağı ruhanî reislerinden Şeyh Cüneyd bir kısım Çepnilerin de dâhil olduğu Türkmenlerle Trabzon üzerine yürümüş, İmparatorun ordusunu bozguna uğratmış fakat Fatih'in Hızır Bey komutasında kuvvet göndermesi üzerine kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır (Bostan, 2002:4). Bu esnada Harşit Havzasındaki Çepnilerin Osmanlı Devleti ile Akkoyunlu Devleti arasında kaldıkları görülmektedir.

Fatih Sultan Mehmed'in 1461 yılında Trabzon'a düzenlediği seferi engellemek için Akkoyunluların kışkırttığı gurubun reisliğini muhtemelen Süleyman Bey'in oğlu olan Emir Bey yapmaktadır. Hacıemiroğulları'nın bu tavrına karşın Harşit Çepnileri Osmanlıları desteklemiş ve Fatih'in ordusuna katılmışlardır (Demir, KTS/II:78). Fatih Sultan Mehmet 15 Ağustos 1461'de Trabzon'a girmiş, Giresun'dan Hopa'ya kadarki bütün yerleşim yerlerini Osmanlıya katmış ve bölge topraklarını sancak olarak teşkilatlandırmıştır (Bostan, 1999:6-7). Trabzon'un fethiyle bölgenin Türkleşme ve Çepnilerin yerleşik hayata geçme hareketi hız kazanmıştır. Osmanlılardan çok önce Kürtün-Dereli-Giresun-Tirebolu-Eynesil arasındaki kırsal kesime hâkim olan Çepni beylerinin fetihde Padişaha yardım ettikleri ve zaferde rol oynadıkları sonrasında Osmanlı Devleti'nin onlara zeamet - tımar gibi dirlikler vererek devlet hizmetine almalarından da saptanmaktadır (Çelik, TA/VI:319). Fetih sonrasında çok sayıda Çepni

ailesi Trabzon ve Rize'ye yerleşmiştir. Bilhassa Bayraktar, Sancaktar, Alemdar soyadlı ailelerin Doğu Karadeniz bölgesine dağılımları 1461'den sonra gerçekleşmiştir (Demir, HBVD/XXXV:1).

Çepniler yalnızca Anadolu'nun, Rumeli'nin ve Kuzey Suriye'nin Türkleştirilmesi / İslâmlaştırılması hususunda değil birçok beylik ve devletin kurulup ilerlemesinde de aktif rol oynamışlardır. Aynı şekilde Akkoyunluların kuruluşundan itibaren esas kuvvetini teşkil eden boylardan biri de Çepnilerdir (Bostan, TA/VI:300). Çepnilerden bir bölük Uzun Hasan Bey zamanında Akkoyunlu hizmetine girmiş, başlarındaki İlaldı (İl Aldı) Bey de 1469'da Bitlis'in fethine hükümdarın gönderdiği kumandanlar arasında yer almıştır (Sümer, 1999:326). Harşit Çepnilerine mensup olan İlaldı Bey'e başarılarından ötürü Doğu Anadolu'da dirlikler verilmiştir. Akkoyunlu Sultanı Yakup (1478 – 1490) devrinde de hizmet veren İlaldı Bey, Uzun Hasan sonrasındaki taht kavgalarında dahi belirleyici rol oynamıştır (Sümer, 1999:326).

Bir müddet Akkoyunlular ile Osmanlılar arasında tampon bölge gibi kalan Harşit - Kürtün yöresi 1473 Otlukbeli Savaşı'nın Fatih Sultan Mehmet tarafından kazanılmasından sonra rahatlamış, 1479'da Torul ve Canca (eski Gümüşhane) kaleleri de alınarak Harşit Havzasının ve Karadeniz Bölgesinin fethi tamamlanmıştır. Bazı kaynaklarda Amasya Sancakbeyi Şehzade Beyazıt'ın¹ Mehmet Paşa'ya "Torul üzerine doğru" dediği rivayet edilse de asıl kahraman 'Kürtün Fatih'i'² lâkaplı Rakkas Sinan Bey'dir (Bostan, 2002:7). II.Beyazıt'ın da yöneticisi³ olan Rakkas Sinan Bey⁴, 1483'e kadar bizzat yönettiği Kürtün bölgesinin idare merkezinin Cezre denilen bir kale olduğunu Trabzon'da kendi adına yaptırmış olduğu Kulaklı Çeşme kitabesine de yazdırmıştır. Hemen akabinde de 1483 ile 1486 yılları arasında üç yıl Trabzon Sancakbeyliği (Mirlivalık) görevini üstlenmiştir (Sümer, TDTD/LVII:8; Bostan, 2002:49-50).

1486'daki Osmanlı idarî taksimatında doğrudan Trabzon Sancağına bağlanan Harşit yöresi Kürtün ve Torul (G.hane) olarak iki ayrı kaza olarak kaydedilmiştir (Bostan, 2002:47). Beylikler döneminden kalma bir idarî ünite olarak 'Zeâmet-i⁵ Kürtün' diye

¹ 1481'de Sultan olan Fatih'in oğlu II.Bayezid.

² Harşit - Torul havalisinin o devredeki genel adı Kürtün'dür.

³ Hoca Sadeddin Efendi'ye göre vezir, Fahrettin Kırzioğlu'na göre lala / atabey (GGG, 1990:72)

⁴ Faruk Sümer'e göre Tacettin Sinan Bey (1992:42)

⁵ 20 bin ile 100 bin akçe arasında gelir getiren dirlik, büyük tımar. (Doğan, 1996:1161)

nitelenen Kürtün Kazası ise Çepni ve Kürtün şeklinde iki ayrı nahiye halinde kaydedilmiştir (Age, 2003:42). Bölgenin emirliğine de ‘Kadimî Çepni Beylerinden’ Eşter Bey getirilmiş ve tımar sistemine geçilmiştir (Bostan, 2002:359).

XVI. yüzyıl Erdebil’deki Safevî Tarikatının devletleşme süreci ile başlamıştır. 1500’de daha 14 yaşındayken Erzincan’a gelen Şeyh Haydar oğlu İsmail, müritlerini Anadolu’nun her tarafına salarak Türkmenlere çağrı yapmıştır. Bu çağrıya uyan Türkmenler köylerden ve yaylalardan adeta Erzincan’a akmışlardır. Bu sofu Türkmen topluluğunun başına geçen Şeyh İsmail, 1501’de Akkoyunluları yenerek Tebriz’e girmiş ve Şîf Safevî Devleti’ni kurmuştur (Sümer, TDTD/LVIII:6). Anadolu Türkleri Azerbaycan ve İran’da Safevî Devleti’ni sadece kurmakla kalmamış (Hocaoğlu, KÖK/XVII:5), XVII. yüzyılın ortalarına kadar süren göçlerle de devamlı beslemiştir. Bu akış karşısında o devir tarihçilerinden biri hadiseyi özetleyen “Türkler terk edip diyarların / Sattılar yok bahaya davarların” beytini söylemiştir (Sümer, TDTD/LVIII:6). İran’a göç eden Türkler arasında Çepniler de bulunmaktadır. Bu Çepnilerin pek çoğunun veya hepsinin Doğu Karadeniz Çepnilerinden olduğu düşünülmektedir. Fakat bu Çepnilerin kalabalık sayıda olmadıklarından ötürü Varsak, Turgutlu gibi küçük ikinci derecedeki oymaklar arasında yer aldıkları öngörülmektedir (Age, LVIII:6). Fakat Safevîlerde hassa ordusu gibi önemli bir birimde vazife yapan Çepnilerden Ustacalu korucuları, Şamlu korucuları, Gariblü korucuları gibi en başta gelen boylarla birlikte Çepni korucuları sıfatıyla bahsedilmekte yani özel muhafız birlikleri olarak (korcu, kurcu) görev yaptıkları belirtilmektedir (Sümer, 1992b:82).

Yavuz Selim, Trabzon Sancakbeyi iken Anadolu’da başlayan Kızılbaş ayaklanmaları yüzünden 1508’de Harşit Vadisi yolu ile Bayburt’ kadar uzanan bir sefer yapmıştır (GÇT, www.emirogullariailesi.com). Bu sefer esnasında bir grup Osmanlı askeri de Gidek Tepesini aşarak Orta Harşit Vadisi yolu üzerinden Torul’a ulaşmıştır (Karahan, K/www.catakorg.tr). Bu bölgede Safevîler lehinde ayaklanma ve karışıklık çıkarıcılar ise bir kısım Çepni Türkleri olmuştur (GÇT, www.emirogullariailesi.com). Şehzade Selim’in 1510 Şahkulu İsyanıyla yakından idrak ettiği Safevî tehlikesine ve Sünnîlere yönelik baskılara karşı bir an önce taht ele geçirmek için 1511’de babası, 1512’de de kardeşleriyle savaştığı bir sırada Erzincan üzerinden Harşit boyuna ve Karadeniz kıyılarına yapılan Safevî akını dönemine ‘Kızılbaş Fetreti’ adı verilmiştir (Kırzioğlu, GGG/1990:71). Buna mukabil Osmanlı Devleti, Şah İsmail ile işbirliği yapan Alevî

Çepnilere karşı Torul ve Maçka yöresindeki Hıristiyanlardan¹ yardım ve destek almıştır (Age, GGG/1990:71). Nitekim Tahrir Defterlerinde de Harşit Havzasındaki köylerde yaşayan halkın bir kısmının Şah'ın müritleri tarafından zorla alınıp getirilmesi beyan edilmiştir:

“Bundan evvel Kızılbaş gaflet ile gelüp Kürtün Vilâyetine girüp reâya zaruri (mecburi) itaat edüp bile (birlikte) gittikleri sebepten mülkleri ve esbâbları (vasıtaları) satıldıktan sonra yine vatanlarına gelüp mülkleri kendülere emr olunmuş idi. Şol (o) reâya ki gelüp mülküne mutasarrıf (sahip) oldu hoş ve illâ gelmeyen reâyanın ve gelüp mülküne mutasarrıf olmayan reâyanın mülklerine he kim mutasarrıf ise bennâk resmin ve öşrün ve sâir rûsûmun sahib-i tımara (tımara sahibine) edâ eyleye (ödeye).” (Bostan, 2002:358)

Bu karışık durumdan sonra bölgede sükûnet ancak 1514 Çaldıran Savaşı sonrasında sağlanmış ve Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim, bu savaşta ağır bir mağlubiyete uğrattığı Safevî Hükümdarı Şah İsmail'i bertaraf ederek çevre bölgeleri de tamamen Anadolu Türk Birliğine katmıştır (GÇT, www.emirogullariailesi.com). Gerek Kızılbaş Fetreti sırasında ve bu gerekse Çaldıran Seferi sırasında Trabzon Sancağındaki Çepniler büyük yararlılıklar göstermiştir (Bostan, 2002:312).

Kanunî Sultan Süleyman devrinde ise Doğu Anadolu'daki kalelerde gönüllü gediğinde vazife gören epeyce Çepni bulunmakta olup bunların çoğu Harşit ve Canik Çepnileri olarak kabul edilmektedir. Kanunî'nin Irak / İran Seferi (1534) esnasında Safevîler lehine casusluk yaptıkları için bu Çepniler Van Gölü havzasındaki kalelerden çıkarılmışlardır (Sümer Oğuzlar:330). Yine bu sefer sırasında Harşit Vadisinden geçen Sultan Süleyman'ın emriyle eski Gümüşhane'nin (Canha) imar edilmesi ve gümüş madenlerinin çıkarılmaya başlanması yörenin kaderinde yeni bir sayfa açmıştır (GÇT, www.emirogullariailesi.com).

Şah İsmail'in oğlu Tahmasp (1524 - 1576) devrinde Safevî hizmetindeki Çepnilerin beyi Maksud Bey olarak bilinmektedir. Yine o devirde öne çıkan Çepni beylerinden Süleyman Bey Urmiye Hâkimi, Şah Ali Sultan da Van Hâkimi (1548) olarak görev yapmaktadır. Tahmasp'ın vefatında ise Çepni boyunu Safevî Devleti adına uzun yıllar Karabağ'da Hıristiyan Gürcülerle savaşan Celâloğlu Muhammed Bey, Mahmud Halife ve Dönmez Sultan temsil etmektedirler (Sümer, TDTD/LVIII:6; Bostan, TA/VI:307). Son olarak Şah Abbas'ın 1590'da başa gelmesiyle İran'da bahse konu olan Çepniler başta Uğurlu Sultan, Murat Han Sultan gibi öncüleri vasıtasıyla itibar görmüş fakat

¹ Muhtemelen Hıristiyan Kıpçak ve Abazalar.

sonradan Hazar Denizi güneyindeki Gilan'a sürülerek cezalandırılmışlardır (Bostan, TA/VI:307). Şah Abbas'ın 1632'deki ölümü sırasında Gilan Çepnilerinin başında Görgin Sultan adında bir bey bulunmaktadır (Sümer, 1992b:194).

XVI. yüzyıl Çepniler için hem siyasî hem de iktisadî manada değişkenlik arzemiştir. 1515, 1555, 1583 yılı defter kayıtlarında Vilâyet-i Kürtün ile Vilâyet-i Çepni denilen yerlerde yaşayan ve gitgide Trabzon'un batı taraflarına yayılan Çepnilerin yüzyıl başlarında tamamına yakını muaf ve müsellemler yani Türk köylülerinden olup savaş zamanında atı ve silahı ile sefere katılan, buna karşılık her türlü vergiden muaf olarak toprağını ekip - biçen atlı asker iken daha sonra - Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi - mütesellimliklerine son verilip raiyyet yani vergi veren köylü durumuna düşürüldükleri görülmektedir (Bostan,2003; Sümer,1992; Kırzioğlu, GGG/1990; Çelik, TA/VI). Bu durum Duraklama Devri diye bildiğimiz XVII. yüzyıl boyunca değişik isyan hareketlerine de ev sahipliği yapacaktır.

1.3.2. Duraklama ve Gerileme Devirlerinde Çepniler

XVI. yüzyılın sonlarına doğru (1596) başlayan ve XVII. yüzyılın ilk on yılına dek kesintisiz, sonrasında da aralıklı olarak devam eden Celâlî isyanları farklı nispetlerle de olsa Anadolu'nun her tarafında kendini hissettirmiştir. Bozulan kapıkulu ve tımar sistemi ile dirliklerin dönme - devşirmelere verilmesine karşı Türkmen ayaklanmaları sayılan bu isyanlar ve isyanların bastırılmasındaki sert tedbirler Anadolu'da nüfus değişim hareketlerine de sebep olmuştur (Sümer, TDTD/LVII:7; Goloğlu, 2000:53) Trabzon Sancağından da yer yer Celâîlilere katılımlar olmuş, Anadolu'nun her yöresinde olduğu gibi oluşan nüfus boşluklarını Türkmen aşiretleri doldürmüşlardır. Harşit Havzası Çepnileri de XVII. yüzyıldan başlayarak kümeler halinde Trabzon'un doğusunda bulunan yerlere göçmeye ve oralara yerleşmeye başlamışlardır. Şâkir Şevket'e göre bu yüzyılda Sürmene Kazasının 'sağ taraflarındaki' köylerde Çepniler oturmakta ve zaman zaman komşularını rahatsız etmektedirler (Sümer, 1992:94).

Devlet otoritesinin zayıflaması Anadolu'nun kuzeyinde kendini hissettirmekle kalmamış dış saldırılara da açık bir hale getirmiştir. Rus Kazakları (Kozaklar) şayka¹ denilen kayıklarla karşı kıyılardaki Don Nehri deltasından gelip Karadeniz kıyılarını vurmuşlardır. Kozaklar, 1614'te Sinop'u, 1621'de Rize'yi, 1624'te ise Görele ve

¹ Şayka / Çayka: Küçük, altı düz savaş gemisi (Doğan, 1996:215)

bilhassa Tirebolu kıyılarını yağma için saldırmışlar, karşı koyan halk ve hükümet birlikleriyle savaşmışlardır. Sancak Merkezi Trabzon ise 1610, 1620, 1625, 1629, 1637 yıllarında Kozak saldırılarına uğramış ve büyük uğraşlar verilerek def edilmişlerdir (Goloğlu, 2000:57–61; Sümer, TDTD/LIX:8).

İran’la yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması’ndan (1639) sonra yaklaşık bir asır boyunca iki Türk Devleti; Osmanlılar ve Safevîler birbiriyle savaşmayacaktır. Ancak Osmanlı Devleti için artık bir ‘Duraklama’ ve iç karışıklıklarla mücadele dönemi başlamıştır. Bir yandan bu karışıklıklar başkent İstanbul’da Yeniçeriler tarafından bizzat Saray’a karşı sürdürülecek diğer yandan da batıda Avrupa üzerine yapılan büyük maliyetli seferlerin Anadolu’ya yansıyan ekonomik zorlukları müşahede edilecektir. II.Viyana Seferi sonrasında yaşanan bozgunu lehe çevirmek ve kurulan Kutsal İttifaka karşı koymak amacıyla Macaristan üzerine tüm Anadolu’dan olduğu Tirebolu ve Görele’den de 300 gönüllü asker toplanıp 1694’te Edirne’ye doğru sevk edilmişlerdir (Yüksel, TİT/www.tirebolunostalji.com). Tüm bu sıkıntılar XVII. yüzyılın ikinci yarısındaki arşiv belgelerine dahi yansımıştır. Dağılan ve boşalan tımarların tekrar canlandırmak amacıyla başka kimselere aktarılması, muhafızlık ve sefer görevini yerine getirmeyenlerin tımarlarının düşürülmesi, yanlışlıkla ellerinden alınan tımarların sahiplerine iadesi ile gayrimüslim vatandaşların haksız olarak mallarının alınmasıyla ilgili vesikaların bilgi özetleri Çepnilerde Ekonomik Hayat kısmında sunulacaktır. Şimdilik bu sıkıntılı sürecin yeni sıkıntılara da gebe olduğunu beyan ile yetinelim.

XVIII. yüzyıl ise gerek Osmanlılar gerekse bölge için daha karmaşık bir dönem olmuştur. Toprak sisteminin gitgide bozulması dış ülkelere karşı yaşanan büyük mağlûbiyetlerle birleşince içeride hem yeni göç ve iskân hareketlerine hem de derin otorite zaafından yararlanarak palazlanan güçlü yerel unsurların hükümran olmasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti önce ‘mütegallibe’¹ ve ‘derebeyi’² deyip bu yerel güçleri tanımamışsa da sonradan âyân adını vererek varlıklarını kabul etmek durumunda kalmıştır. Doğu Karadeniz kıyılarındaki bu âyânların önemli bir kısmı Çepnilerdendir. Batıdaki âyânlardan Tirebolu, Görele ve Vakfikebir derebeyleri ile Trabzon’un doğu yörelerindeki derebeyleri arasında çetin ve sürekli mücadeleler vuku bulmuştur. Bu mücadeleler sonucunda kalabalık Çepni toplulukları Sürmene, Of ve

¹ Haksız olarak ve zor kullanarak hükmeden (Doğan, 1996:820)

² Zorba, despot (Age, 1996:268)

Rize yörelerine yerleşmişlerdir. Bu yerleşmeler, yerleştikleri yörelerden başka yerlere de kayda değer derecede gayrimüslim göçlerin yapılmasına yani Müslümanların nüfus ekseriyeti elde etmesine de yol açmıştır (Sümer, 1992:94).

XVIII. yüzyılın başlarında Trabzon Mütesellimi (Vergi Müdürü) Murtaza'nın malikânesine dâhil Görele nam-ı diğer Yavabolu Kazası¹ mukataası (iltizamlı arazi) reayalarından olan Çepni tayfası yerlerini terk ederek etrafa dağılmışlardır. Önceki yüzyılda Görele'ye Kürtün havalisinden gelmiş olan bu Çepniler, Trabzon ve Giresun arasındaki mıntıkada gerek kara gerekse deniz yolunu tutarak ahaliye ve yolculara çeşitli zulümlerde bulunarak bir huzursuzluk kaynağı olmuşlardır. Emr-i şerifler (Padişah emirleri) gereğince müteaddit defalar üzerlerine asker gönderildiyse de şiddetli kış şartlarından istifade ederek Espiye Madenine kaçmış ve buraya yerleşmişlerdir (Halaçoğlu, 1988:87). Bu yüzden Espiye Madeni Emni (Müdürü) Ebubekir'e bir emir gönderilerek mezkûr taifenin o bölgeden kaldırılıp eski mahalleri olan Görele Kazasına yerleştirilmeleri istenmiştir (Age, 1988:87). 15 Nisan 1732 tarihli bu Padişah fermanında² bu isyankâr topluluk 'Kürtünlü Eşkiyası' olarak tanımlanmıştır (Üçüncüoğlu, 1998:462). Yine aynı mealde bir emrin Trabzon Mütesellimi ve Gümüşhane Eminine de gönderilmesi bunların yalnız Espiye'ye değil adı geçen yerlere de gittiklerini göstermektedir (Bostan, 2002:366). Bununla beraber bu Çepni topluluğu bir müddet sonra buradan kaldırılarak eski yerlerine iskân olunmuşlar (Halaçoğlu, 1988:131), böylelikle küçük çaplı bir siyasal kriz de sona erdirilmiştir.

Aslında Espiye Madeni hadisesinin öncesinde ve sonrasında da Çepni asilerinin çıkardığı olaylarla ilgili Devlet, yetkili makamları vasıtasıyla tedbir almaya çalışmıştır. 1730 yılında (H. 1143) Trabzon Mütesellimi ve Görele Voyvodasına (Tahsilât Müdürü) hitaben gönderilen hükümde;

“Trabzon Sancağı Görele Kazâsında zuhûr eden Çepni eşkiyasının derdesti (yakalanması) ile cezâlarının tertibi zımnında (düzenlenmesi maksadıyla) civar kazalardan muaveneti muktezî (yardımı gereken) kimselere de evâmir-i lâzime (gereken emirler) tebliğ kılınmış olunmakla onlarla ittifak hâlinde olan şakîlerin te'dibi (uslandırılması) hususunda” gereğinin yapılması istenmektedir (BOA, 31/1508:C..ZB.)

¹ Yâvebolu ya da diğer adıyla Pavabolu, daha önceden Kürtün'e tâbi gayrimüslim ağırlıklı kalelerden biri idi.

² Belgenin tamamı 'Ekler' bölümünde verilecektir.

1733 yılında ise Vali Vezir Şahin Paşa'ya hitaben yazılan hükümde “Trabzon Eyâletinde sâkin Çepni taifesinden şekâvetde (eşkiyalıkta) bulunanların cezalarının tertib ve icrâsı ile müteferruâtı (detaylandırılması) hakkında” işlem yapılması talep edilmektedir (BOA, 10/667:C..ADL). Tüm bu olanlar sanki daha sonraki karışıklıkların da habercisi gibi gözükmektedirler.

XVIII. yüzyılın ilk yarısına doğru Görele ve Tirebolu derebeyleri ile Rize derebeyleri arasında ciddi manada bir üstünlük mücadelesi başlamıştır. Bu mücadeleyi önlemek üzere Çeteci¹ Abdullah Paşa'nın Trabzon Valiliğine tayin edildiği (1738) ve onun da hadiseleri bastırarak çatışmaları sona erdirdiği kaydedilmiştir (Bostan, 2002:366). Mahmut Goloğlu'nun ‘Laz - Çepni Mücadelesi’ olarak nitelediği ve halkla Hükümet arasında vergi toplanması asayişin sağlanması, asker gönderilmesi gibi konularda aracılık yapan âyân denilen yerli derebeylerinin hâkimiyet kavgası çoğu zaman silahlı çatışma derecesine varmıştır. Trabzon'un doğusundaki âyânlar Lazlara, batısındaki âyânlar ise Çepnilere dayanmaktadır (2000:79). Yine Goloğlu'nun tespitleriyle her ikisi de aynı boyun ve aynı soyun çocukları olan Lazlarla Çepniler arasındaki geçimsizlik eski olup gerek Çepni gerekse Laz ağaları bölgelerinde bağımsız gibi yaşamaktaydılar. Bu derebeylerinin özel askerî birlikleri bile vardır. Meselâ; Tirebolu'daki bir derebeyi silahlı adamlarını Trabzon Hükümetinin gözünün önünde şehirden geçirip Rize'de Tuzcuzade ya da Lazistan'da (Arhavi) Pansazade ailelerine karşı savaşa götürebilmektedir. Ve ağaların Hükümet nezdindeki değeri bu çatışmalardaki başarı derecelerine göre değerlendirilmektedir. Gücünü ispatlayan âyânı ise Hükümet ‘kapıcıbaşılık’² gibi görevler vererek kendi tarafına çekme gayretindedir (Age, 2000:79).

Tirebolu ve Görele çevresindeki Çepni derebeyleri ile Rize ve yöresi derebeyleri arasındaki mücadele bir müddet durmuşsa da 1750'den itibaren tekrar alevlenmiş ve Hekimoğlu Ali Paşa'nın Trabzon Valiliğine tayin edilmesiyle de kısa sürede sükûnet sağlanmıştır (Bostan, 2002:368). 1757-1758 yıllarında derebeyleri yörede yine başkaldırmışlar; 1764-1765 yıllarında ise Atina (Pazar) Kazasında meskûn olan Çepnioğlu Ahmed eşkiyadan Ekşioğlu İbrahim ve arkadaşları tarafından aynı meselelerden ötürü öldürülmüştür (Bostan, TA/VI:302). 1774'teki Osmanlı - Rus Harbi

¹ Çeteleri bastırmaktaki ustalığından ötürü kendisine bu lâkap takılmıştır. (Goloğlu, 2001:79)

² Saray kapıcılarının âmiri ve büyük zabiti anlamındadır. Âyânlara bilfiil görev olarak değil sadece rütbe olarak verilmiştir (Pakalın, OTDTS/II:167-168).

esnasında Trabzon, Rize, Of, Sürmene, Pulathâne (Akçaabat), Vakfikebir, Görele, Tirebolu, Keşap, Giresun kadılarına gönderilen oldukça sert olan buyrultuda açık açık;

“Bugüne kadar sefere çağrıldınız, gelmediniz. Yerinizde de rahat durmadınız, aranızda kavga çıkararak vakit geçirdiniz. Şimdiye kadarki kusurlarınız bağışlanmıştır. Gücü yetenlerden asker istiyorum, tez elden gemilere binip gelin. Buna uymazsanız sizi de Moskof keferesi gibi kılıçtan geçiririm” denmektedir (Goloğlu, 2000:85).

1779’da ‘Âyânlık İzinnâmesi’ kabul edilmiş, 1786’da da âyânlık kaldırılarak yerine ‘Şehir Kethüdâlığı’ sistemi getirilmiştir. Trabzon Mütesellimine gönderilen bir fermanla 1788’deki Anapa Seferine bu âyânlardan askeri birlik istenmiştir. Liste âyânların hem sayıca çokluğunu hem de çıkarabildikleri silahlı asker bakımından güçlerini göstermektedir:

- 1.Kalcızâde – 200 asker
- 2.Kuğuzâde – 100 asker
- 3.Abanozoğlu – 100 asker
- 4.Hacısalihoğlu – 150 asker
- 5.Biroğlu – 100 asker,
- 6.Bahadroğlu – 150 asker
- 7.Kölenkoğlu – 150 asker
- 8.Sakazâde – 150 asker
- 9.Hacimusaoğlu – 100 asker
- 10.Eyüboğlu – 200 asker
- 11.Gümrükçüoğlu – 150 asker
- 12.Küçükibrahimoğlu – 150 asker
- 13.Küçükhacıoğlu – 150 asker
- 14.Garaçoğlu – 200 asker
- 15.Canoğlu – 150 asker
- 16.Sarılioğlu – 200 asker
- 17.Tuzcuoğlu – 100 asker
- 18.Ekşioğlu – 200 asker
- 19.Yanbeyoğlu – 150 asker
20. Meto Mehmed – 150 asker
- 21.Balta Hacı İsmail – 150 asker
- 22.Sıçan Hacı Hüseyin – 100 asker
- 23.Mehmed Bey – 100 asker
- 24.Mamoli Mustafa – 200 asker (Goloğlu, 2000:87–90).

1790’da Şehir Kethüdâlığı sisteminden vazgeçilerek yeniden âyânlığa dönülmüş, ertesi yıl ise Tuzcuzâde Memiş Ağa hem eski Trabzon Valisi Sarı Abdullah Paşa’yı hem de Kalcızâde Ömer Ağa’yı öldürmüştür (Age, 2001:91-92). Böylece bir sonraki yüzyıl başında yaşanabilecek huzursuzlukların da kapağı açılmıştır. XIX. yüzyılda Sürmene’nin sağ taraflarında ‘Çepi’ diye anılan bölükbaşılardan (bölük kumandanları) bulunduğu ve bunların zaman zaman komşularını rahatsız ettikleri bildirilmektedir ki

Faruk Sümer Çepi diye anılan bu bölükbaşılar familyasının Çepni olduğunu ifade etmektedir (Bostan, 2002:368). Aynı yüzyılda Of'u ziyaret eden M. Defner, Zsino (Bölümlü) köylülerini Çepnilerden çok korkmuş olarak bulduğunu ve bu köylüleri tehdit eden Çepnilerin üzerine 300 kişilik bir silahlı kuvvetin gönderildiğini belirtmektedir (Bostan, 2002:369). Defner, Çepni kelimesini haydut sözcüğüyle eşit tutmaktadır (Albayrak, 2003:121). Yine bu yüzyılın başında Görele'de Çepnileri gören Minas Bijişkyan, 'Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası' adlı eserinde onların garip bulduğu adet ve gelenekleri hakkında bilgi vermektedir (Tekindağ, İA/XIIa:465,475). Bu yabancı tarihçiler Çepnilerin XIX. yüzyıl itibariyle daha da ilerleyerek Batum'a ulaştıklarını bildirmektedirler (Sümer, 1992:95; Bostan, TA/VI:302).

Bu arada Osmanlı Devleti'nin 'Gerileme' süreci 'Dağılma'ya doğru devam etmektedir. 1810'da Akçaabat'a çıkarma yapan Rusları, Amazon kadınlarını hatırlatan Akçaabat kadınları ve savaşçı erkekleri 49'u kadın toplam 970 şehitle mağlup etmişlerdir. Yardıma koşan çevre ilçelerden olan Görele ve Tirebolu Çepnileri zafer haberini yolda Ağasar (Şalpazarı) Nahiyesinde alarak geri dönmüşlerdir.¹ Âyân denilen bölgesel derebeyler arasındaki mücadele ise artık daha da büyümüş ve merkezî otoriteye karşı isyana dönüşmüştür. 1816-1817'de I.Tuzcuoğlu Ayaklanması, 1818-1819'da Kalcıoğlu-Hacısalihoğlu-Dedeoğlu Ayaklanması, 1820-1821'de II.Tuzcuoğlu Ayaklanması, 1825-1826'da Şatiroğlu Ayaklanması, 1832'de III.Tuzcuoğlu Ayaklanması, 1834'de IV.Tuzcuoğlu Ayaklanmaları zorlukla bastırılmışlardır (Goloğlu, 2000:104-116).

1.3.3. Dağılma Devrinde Çepniler

Dağılma Devri, Osmanlı Devletinin hem savaşlarla ve büyük toprak kayıplarıyla sarsıldığı hem de bu durumu atlatmak için elden geldiğince imar ve bayındırlık faaliyetine giriştiği bir evredir. Devrin iç ve dış siyasî olaylarıyla sosyo-ekonomik hareketlilik iç içe geçmiş gözükmekte olup bu durum I.Cihan Harbi'ne böyle devam edecektir. 1837 yılının idarî taksimatı bile öncekilerden farklıdır. Daha önceleri hep Trabzon'a bağlı olmuş olan Kürtün ilçe olarak ilk kez Gümüşhane Sancağına bağlanmış bulunmaktadır. Dahası günümüzdeki Kürtün / Özkürtün gibi Yukarı ve Aşağı Kürtün adlarıyla iki ayrı kaza haline getirilmiştir. Aynı zamanda bu tarihte çok eski

¹ Goloğlu, Trabzon Tarihi, s.98-99

vakitlerdeki Haşrûd kelimesi de Harşit Nahiyesinin defter ismi olarak görülmektedir (Tozlu, 1998:26,28).

1851 ve 1852 yıllarında Harşit Havzasındaki Çepni Aşiretinden olup adam öldürme ve gasp gibi uygunsuz hallere önyak olanlar hakkında gereğinin yapılması (BOA, 46/44:MKT.MVL.), halka zarar verdiği tespit edilen eşkiyaların da yakalanarak prangaya konulması emir ve talep edilmiştir (BOA, 51/6:MKT.MVL.). Çepni meselesi o hâle gelmiş ki Nazırların 1858 yılı Bakanlar Kurulu toplantılarında ele alınmış hatta Medine-i Münevvere'ye gidip gelen Binbaşı Hüseyin Efendi'nin de tedbiren bu toplantılarda bulunması istenmiştir (BOA, 268/55:MKT.NZD.). Ertesi yıl Akçaabat Kazasında Çepni Ali oğlu Mehmet'in katili Çobanoğlu Ahmet'in muhakeme edilmesi (BOA, 538/8:MVL), Trabzon Sancağı köylerinden Mahora Karyeli Sebeoğlu¹ Mahmut'un katili Ciziroğlu² Çepni Ali'nin kısas yoluyla maktûlün annesi tarafından affedilmesi nedeniyle 15 yıl pranga cezası için Erzurum'a gönderilmesi istenmektedir (BOA, 604/21:MVL). Tüm bunlar yörede asayişsizliğin ve kan davalarının hüküm sürdüğünü göstermektedir. Yine bu meyanda meşhur eşkiya İncekaraoğlu Karaçoban ve arkadaşı Kürtünlü Reziloğlu Ali'nin 1862 yılındaki bir çatışmada ele geçirildikleri (BOA, 632/13:MVL), Gümüşhane Sancağına tâbi Kürtün Kazasından kur'a firarisi neferlerinden Cafer Çoban'ın kurşunla katli ve arkadaşlarının araştırılmasına yönelik yazı çıkarıldığı (1864) kaydedilmektedir (BOA, 692/15:MVL).

1872 yılında Osmanlı Hükümeti, Alman mühendis Pressel'e İstanbul'dan Basra Körfezi'ne kadar uzanan ve birçok kolları olan büyük bir ana hattın yapımını öngören bir demiryolu projesi hazırlatmış ancak gerçekleştirememiştir. Bu proje kapsamında 550 kilometrelik Tirebolu-Gümüşhane-Erzurum-Eleşkirt demiryolu hattı inşası da düşünülmüştür (Yüksel, GTY/YT:2010). Eğer gerçekleşseydi hem bölgenin kaderi ciddi anlamda değişirdi hem de I.Dünya Savaşı'nda Kafkas (Sarıkamış) Cephesinde durum daha farklı olabilirdi diye düşünülebilir. Zira bu demiryolu hattı günümüzde bile mevcut değildir. Aynı yıl gerçekleşen ve yörenin adeta kaderi olan su taşkınyla Gümüşhane, Torul ve Kürtün'deki birçok tarla, bahçe ve evleri sökülüp götürmüştür. Vavuk, Güvercinlik, Sifon, Duymadık, Tarhanas, Geçit, Tahnıs, Çukut, Tamzı, Süle, Hur, Sobran, Kermut ve Işık dereleriyle dolup taşan Harşit Çayı'nda ürünü tamamıyla

¹ Bir diğer belgede Sebeoğlu olarak geçmektedir (BOA, 605/9:MVL).

² Diğer belgede Cezayir oğlu olarak geçmektedir (Agy, 605/9: MVL).

sele kapılan ahaliye o yıl vergiden muaf tutularak ‘mazhar-ı muavenet’ edilmiştir (Tozlu, 1998:76).

Şakir Şevket’e göre Rize’ye tâbi Karadere (Kalkandere) ve Kurâ-yı Seb’a (Yedi Köy / İkizdere) nahiyelerinde Çepniler yaşamaktadır hatta meşhur eşkıyalardan Çepni Ali de Kurâ-yı Seb’a ahalisindendir (Bostan, 2002:368). 18 yıl kaçak yaşayan bu şakî 1876’da Of bilginlerinden Bakkalzade Mehmet Efendi aracılığı ile Kaymakam Pertev Efendi’ye başvurarak bağışlandığı takdirde 300 kadar adamıyla Ruslara karşı savaşa katılacağını bildirmiştir. Ve isteği kabul edilerek cepheye gönderilmiştir (Goloğlu, 2000:138). Mahmut Goloğlu da Çepni Ali’den bahsederken onun Kurayisebalı olduğunu zikrederek Kurayiseba ile Karadere’de adam öldürme olayının çok olduğunu ve halkının da kan dökmeye meraklı olduğunu belirtmektedir (2000:138).

1888 yılında Kürtün’deki Uğraca (Oyraca) ve Silve bakır madenleri Osmanlı Devleti tebaasından David oğlu Sabuh Efendi ile İngiltere tebaasından Savan Tomas’a 99 yıllığına ihale edilmiş olarak görünmektedir (Tozlu, 1998:86). Arşiv vesikasında ise Tirebolu, Görele ve Kürtün kazalarında bulunan 12 bakır ve 2 simli kurşunla karışık bakır madenin verildiği belirtilmekte ve Yahudi işadamının adı Davud Suyuh olarak kaydedilmektedir (BOA, 31/28:MV.). Bu durum Harşit Havzası madenlerinin bir asır önceki özelleştirilme ameliyesi gibidir. 99 yıl kaydıyla yapılan ihalenin Sultan II.Abdülhamit devrinde yapılması ve bir İngiliz ile bir Yahudi işadamına verilmesi konuyu daha da ilginç kılmaktadır.

Tüm bunlar olurken Çepni Türklerinin yayılması da devam etmektedir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Kürtün - Harşit Vadisi yöresinden göç eden Güvenç Abdal Ocağı’na (Taşlıca) bağlı Çepniler buradan Ordu, Giresun, Samsun, Trabzon, Zonguldak, Düzce ve İzmit’e yerleşmişlerdir. Muhtemelen 93 Harbi (1877-1878) sırasında yapılan bu göçler sonrasında gidilen yerlerde Eskiköy, Yunusefendi, Ballar gibi Alevî orijinli köyler kurulmuştur (Kökel, HBVD/XXXV:7). On yıl sonrasında, 1889’da çıkan bir yazıya göre “Gümüşhane’nin Kürtün Nahiyesi ahalisinden oldukları halde önceden hane halkıyla Görele Kazasına nakil ve hicret ederek bir müddet yerleştikten sonra tekrar Kürtün’e dönme talebinde bulunanlar hakkında gereğinin icrası” istenmiş (BOA, 1598/79:DH.MKT.) ve Çepnilerin yöre içindeki yer değiştirmelerine bir yenisi daha eklenmiştir.

1890 yılında yine Harşit'in taşmasıyla büyük bir sel felâketi daha yaşanmış, bahçeler ve duvarlar yıkılmış, yollar ve köprüler de kullanılamaz hale gelmiştir. Hatta Eğinli ozan Remzi'nin destanına göre Ardasa yani Torul'da Hükümet Konağı, cami ve çarşının da selle birlikte tahrip olmuştur (Tozlu, 1998:76–78). Sonrasında ise eşkiyalık faaliyetinin terör kapsamına yaklaştığı bir olay yaşanmıştır. 1895 yılı başında “Kürtün Nâhiyesinde mukim Yakuboğullarından Ali Bey'in evinden alınan topların Dersaadet'e celbedilerek (İstanbul'a yollanarak) ambara teslimi hususunun Trabzon Vilâyetine bildirildiği” kaydedilmektedir (BOA, 396/77:DH.MKT) ki aynı Yakuboğlu Ali Bey ile yakınları hakkında 9 yıl önce de halka zûlmettikleri yönündeki şikâyetlerin araştırılması ve gerekenin yapılması noktasında yine aynı Valiliğe yazı çıkarılmıştır (BOA, 1361/140:DH.MKT).

1895 yılına ait bir belgede ise yine başka bir ilginç durum yaşanmış; “Görel Kazâsından Kürtün Nâhiyesine kadar inşâsına başlanıp henüz tamamlanamayan yolun inşa' levâzımâtının (inşaat malzemelerinin) tedârîki için fındık mahsûlünden râyiç akçe alınmasıyla tamamlanması” talep edilmiştir (BOA, 440/34:DH.MKT). Eski zamanda da Karadeniz'i Doğu Anadolu'ya bağlayan kervan yolu Görel, Çanakçı, Harşit (Doğankent), Kürtün üzerinden Harşit Vadisi boyunca Torul'a ulaşırdı (Karahan, K/www.catak.org.tr). Osmanlı Devleti'nin ehemmiyet arzeden bir yolu fındık üzerinden alacağı rayiç bedelle yapmak istemesi konuya yerel ögelere vurgu bakımından değişik bir anlam katmaktadır. Aynı zamanda günümüzde yöreyle özdeşleşen fındığın ilk kez isminin XIX. yüzyıl sonlarına ait bir belgede geçmesi adına da önem kazanmaktadır. Aynı yılın (H. 1313) sonlarına doğru iki ayrı vesikada Görel Kazası merkezinden başlayıp Kürtün Nahiyesi hududunda sona ermek üzere Şura-yı Devlet (Danıştay) ve Nafia (Bayındırlık) Nazırlığı'nca yol yapımına dair mazbatalar çıkarılmıştır (BOA, 4/1313-B05:İ..TNF.; BOA, 727/54483:BEO). Ne yazık ki bu yol, Trabzon Valisi Üçüncüzade Ömer Paşa'nın aynı güzergâhta 1741'de yaptığı yolun üzerinden bir buçuk asır geçmesinden sonra tekrar gündeme alınmış ve ancak yarım yüzyıl sonra gerçekleştirilebilmiştir (Yüksel, GTY/YT:2010).

1902 yılında iki ayrı Çepni yöresi yayla meselesi yüzünden birbiriyle kavgalı görülmektedir. Kürtün'e bağlı Fol (Kalınçam) köylüleri ile Şarlı'ya (Şalpazarı) bağlı köyler yayla kullanımı nedeniyle derin bir anlaşmazlığa düşmüş, Devletin araya girip eldeki senet ve fermanları incelemesi sonucu Fol köylülerin yaylanın kullanımına

müdahaleleri engellenme suretiyle neticelendirilmiştir (BOA, 542/42:DH.MKT.). Anlaşılan odur ki vergilerin ağırlığı ve otlak darlığı Çepni köylerinin yalnızca birbirine düşmesine değil aynı zamanda eldeki mevcut arazilerinin de Devletçe haczedilmesi gibi bir sıkıntının belirmesine sebep olmuştur. Yine Kürtün yöresindeki köylerden; 1904 yılının son ayında Uluköy-i Bâlâ (Yukarı Uluköy), 1905 yılının ilk ayında da Taşlıca karyelerinin “heyet-i ihtiyariyesinin âşardan zimmetlerine mukabil haczedilen tarlalarının devlet adına tefevvüzü” yani başkalarına ihaleten satılması durumu sözkonusudur (BOA, 2476/185667:BEO; Agy, 2490/186691:BEO). Bu arada sık sık seller ve su taşkınlarıyla zarar gören Kürtün'deki Harşit Nehri üzerinde bir köprü yaptırılmış ve bu konuda önyak olan Çepni ağalarından Osmanlızade Haşim ile Melikzade Ali Efendiler de Devletçe ödüllendirilmiştir (BOA, 937/81:DH.MKT).

03/Ramazan/1325 (1907) tarihli bir belge ise hem Kadirga Pazarı geleneğine yapılan ilk vurgulardan biri olmak hem de yöre halkının dinî hassasiyetlerini ve taleplerini göstermek bakımından dikkate değer görünmektedir. Dilekçenin mübarek aylardan olan Ramazanın hemen başında verilmesi de oldukça manidardır:

“Torul Kazâsına tâbi Kürtün Nâhiyesinde yaz mevsiminde Cumâ günleri kurulmakta olan Kadirga pazarına civar kazâ ve kurâ (köyler) ahâlisi devam edüp etrafındaki câmi ve mescidlerde Cumâ namazı kılınmadığından bahisle pazarın başka bir günde küşad ettirilmesini (açılmasını) talep eden Mustafa'nın arzuhâlinin gereğinin ifâsı.” (BOA, 1205/3:DH.MKT.)

Aynı yıl Tirebolu'dan Erzincan'a kadar yapılması planlanan ve Harşit Havzasından geçecek olan 145 km.lik karayolunun, 4 yıl sonra da (1911) bu kez Torul - Gümüşhane üzerinden geçmesi planlanan Trabzon – Erzurum şimendifer hattının (trenyolu) inşasına başlanmışsa da gerek malî imkânsızlıklar gerekse genel savaş havası yüzünden tamamlanamamıştır (Yüksel, YT/2010:1). Nitekim 1912'de patlayan Balkan Savaşı dolayısıyla seferberlik ilânı olmuş; Çepni İlinden (Giresun) Topal Osman ve 63 uşağı (TO, 21.yy.TE), Trabzon'dan da bir alay (87'nci) gönüllü cepheye intikal etmiştir (Goloğlu, 2000:165)

1.3.4. I.Dünya Savaşı'nda Çepniler

I.Dünya Savaşı, asırlar boyu süren kötü gidişatını değiştiremeyen ve hasım ülkelerce 'Hasta Adam' olarak nitelenen Osmanlı Devleti'nin sonunu getirmiştir. İki Alman zırhlısının isim ve uyruk değiştirerek sığındığı Osmanlı adına Ekim 1914'te

Karadeniz'in kuzeyindeki Rus limanlarını bombalamasıyla bizim için fiilen savaş başlamıştır. Uzun zamandır bu tarihî fırsatı bekleyen 'İtilâf-ı Müselles'ten (Üçlü İttifak) İngiltere ve Fransa derhal Çanakkale'ye, Rusya'da Kuzeydoğu Anadolu'ya saldırmıştır. Bilhassa Aralık 1914'te başlayan Sarıkamış Harekâtı bozgunu Kafkas Cephesindeki Rus üstünlüğünün Karadeniz Cephesine doğru kaymasına neden olmuştur. 'Cihad-ı Mukaddes' fetvası uyarınca Harşit yöresinden de Çanakkale ve Sarıkamış ağırlıklı olmak üzere birçok cepheye gönüllü birlikler sevk edilmiştir. Bunlar arasında yine Topal Osman Ağa'nın öncülüğündeki 250 kişilik Teşkilat-ı Mahsusa Alayı başı çekmektedir (TO, 21.yy.TE). Fakat Ruslar önce denizde açık bir üstünlük kurmuş arkasından da Şubat 1916'da Rize'yi, Mart'ta Of'u, Nisan'da Trabzon'u ve Temmuz'da da Bayburt'u karadan işgal etmiştir (Goloğlu, 2000:173–176). Bunun üzerine Türk Ordusu'nun Çoruh ve Hart (Aydıntepe) Cepheleri daha batıya ve iç kesimlere çekilmiştir. Bunun gibi Lâzistan Cephesi Tekke-Gümüşhane-Torul hattına, Sahil Müfrezesi de Kürtün'ün Fol Köyünden Vakfikebir Deresine kadarki hatta alınır (San, 1993:27). Fakat zırhlı birlik takviyeli üstün Rus kuvvetleri 19 Temmuz'da Gümüşhane'ye girmeye muvaffak olmuşlardır (GÇT, www.emirogullariailesi.com) Ruslar devamla aynı gün Torul'a da hâkim olarak Harşit Vadisinin doğu yakasına kadar gelmişler fakat hem suların azgın oluşu hem de düşmanın kullanamaması için köprülerin askerlerimizce tahrip edilmesi neticesinde nehrin batı yakasına geçememişlerdir (Güvendi, I.DSHV/2010). Aslında Ruy de Klaviyo'nun 5 asır önceki seyahatinde bile net olarak vurgulanan ve Karadeniz'den Doğu Anadolu'ya geçmek isteyen her kuvvetin geçmek durumunda olduğu Torul'un müdafaası da kolay olduğu halde savunma hatları Torul yerine doğal sınır olarak görülen nehrin diğer yakasına çekilmiştir (Tozlu, TDTD/XL:30). Askerî birliklerimiz, Osman Ağa'ya bağlı gönüllüler ve halk Harşit'in batı yakasında mevzilenmişle, buna mukabil Rus kuvvetleri de diğer yakada mevzilenince Harşit Çayı kuvvetlerimizle Ruslar arasında doğal sınır teşkil etmiştir. Hatta Görele'de toplantı yapan Rus komutanlarının amaçlarına ulaştıklarını ve Harşit'i Türklerle aralarında sınır belirlediklerine dair beyanları rivayet olunmaktadır (Agy, I.DSHV/2010).

Ruslar, nehrin doğu yakasından gelirken stratejik açıdan önem arzeden Keldaş köyünü kullanmışlardır. Gürgenli Yaylası geçidinde Türk kuvvetleri uzun süre direnmiş ve ancak boğaz bozulunca Keldaş işgal edilebilmiştir. Düşman birliklerinin bir kısmı

buradan Torul tarafına yönelerek Şıhlı'dan (Şeyhli / Taşlıca) geçip Kürtün ve Uluköy'ü işgal etmiştir. Keldaş yakınlarındaki Halibe Geçidinde 10 gün boyunca Ruslara karşı kahramanca direnen askerlerimiz de birçok şehit vererek geri çekilmek zorunda kalmışlardır (Güvendi, I.DSHV/2010). Akabinde düşman askerleri Harşit'in doğu yakasındaki Şadı Köyüne (Çatalağaç) inerek Derindere'deki Çayır mevki ile Ortaköy'deki Gölyanı mevkiine karargâh kurmuşlardır. Ardından kuzey yakasıyla irtibat kurmaları için Gölyanı'ndan Kaynaş (Güvenlik) başına dek yol yaparak Suludüz'e ve Sekü başına da birlikler yerleştirerek Kuzan (Sögütağzı), Çatak ve sahile kadar bütün köyler ile Sığırlık Köyünden Görele'ye değin tüm bölgeyi işgal etmişlerdir. Bu arada Harşit Vadisindeki Çatak Köyünden sahile kadar olan köylerde yaşayan Çepniler de asker çağında bulunanlar hariç oldukları yerleri terk etmemişlerdir (Agy, I.DSHV/2010). 27 Temmuz 1332 (1916) tarihli şifreli bir belge ise Trabzon Valiliği'nden olayın geçtiği bu bölgede yani Harşit Nahiyesi civarında düşmanla vuku bulan müsademeye (çatışmaya) dair malûmat istemektedir (BOA, 528/24:DH.ŞFR.).

Rusların Karadeniz Bölgesindeki toplam asker sayısı 276 bini bulmakta, ayrıca 22 bin süvari ve 472 topa sahip görünmektedir. Türklerinse 50 bini geçmeyen kuvvetleri Erzincan, Kelkit, Şiran Gâvur Dağları, Torul Kankana Dağı ve Kürtün Kabaktepe istikametlerinde yerleştirilmiş bir haldedirler (Üçüncüoğlu, 1998:443). Bu Türk artçı birlikleri Kurbantepe, Küçük Alınca, büyük Alınca, Çardak Alanı Tepesi, Güvendetepe Panayırı ve Geyik Çökeği Kurtalanı gibi yerlerde istihkâm kazarak varlıklarını sabitleştirmişlerdir. Hemen akabinde vuku bulan Küçük ve Büyük Kabaktepe muharebelerinde düşmana çok miktarda zayıat verildiği bilinmekte fakat birliklerimizin kaybı noktasında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Age:443-445). Bir buçuk senelik işgal esnasında bile yerli / sivil halka yapmadıklarını bırakmayan Rus askerlerinin çekilme sırasında da zulüm ve işkenceleri ayyuka çıkmıştır. Fakat Çepni Türkleri de zülme rıza göstermeyip her fırsatta elde ne varsa onunla karşılık vermeye çalışmışlardır. Örneğin; Kürtün'e bağlı Karaçukur Köyünde Ruslar köylülerin yiyeceklerini ve hayvanlarını alıp götürürlerken yerel milisler biraraya gelip düşmana baskın yaparak malları ve insanları kurtarmışlardır (Age:446).

Harşit Havzasındaki Çepni köylerinin bu savaş ve acı işgal yıllarıyla ilgili hatıraları da oldukça çoktur. Bunları 'Birinci Dünya Savaşında Harşit Vadisi' adıyla makale haline getiren Seyit Güvendi'nin de, 'Rusların Gümüşhane İlini işgali' adıyla kitaplaştıran S.

Özcan San'ın da şahitlerinin hatıralarının ortak tarafı Rus kuvvetlerinin Manasur/Manastır denilen Harşit Nahiyesinde iki ay kaldıkları ve Kabaktepe'de çok kanlı muharebelerin gerçekleştiği yönündedir (Güvendi, I.DSHV/2010; San, 1993:66–103). Harşit yöresindeki dört şehitlikten¹ en önemlisi sayılan Kabaktepe'deki zorlu muharebelerin hikâyet faslı ise şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ruslar Kabaktepe’yi işgal ederek karargâh kurarlar. Türk askerinin de Güvende² de karakolu bulunmaktadır. Gelevera (Sapmaz) üzerinde bulunan Böğürtlen Bükündeki birliğimizden Mehmet Yüzbaşı askerlerini yanına alarak Güvende karakoluna takviyeye gelir. Amaç Kabaktepe’yi izlemektir. Takip sonucu Rusların karargâh çevresini dikenli tellerle çevirmiş olduklarını görürler. Ruslar bu dikenli telleri diğer karargâhlarıyla haberleşme aracı olarak da kullanıyorlarmış. Uzun bir takibin ardından Mehmet Yüzbaşı askerleriyle birlikte sabaha karşı sisli - dumanlı bir havada teli aşır Kabaktepe’yi basarak karargâha girer. Burada karşı koyan düşmanı öldürür, karşılık vermeyenleri de teslim alır. Ancak teslim olan askerler arasında Türkçe konuşan bir Ermeni muhbir, karargâhı dolaşmak maksadıyla askerlerimizi oyalayıp tuzağa düşürerek şehit olmalarına sebep olur.” (Güvendi, I.DSHV/2010)

Demirciler (Harıt) Köyü başındaki bu şehitlikte (Kürtün Kabaktepe Şehitliği) bulunan şehitlerden M.S.B. Arşivler Genel Müdürlüğü I.Dünya Savaşı Zayıat Defteri’ne göre tespit edilenler ise şunlardır: 1-Mehmet Yüzbaşı (1880 Kastamonu Tosya doğumlu – XI.Kolordu CII.Alay II.Bölük Kumandan Vekili), 2-Osman Nuri (1886 İçel Silifke doğumlu – CII.Kafkas Taburu II.Bölük Takım Zabiti / Piyade Teğmen) 3-Ziya (1886 Artvin Yusufeli doğumlu – XI.Kafkas Hücum Bölüğü Takım Zabiti / Piyade Teğmen) 4-Hüseyin Muhacirkorucuoğulları (1891 İznik doğumlu – LXXXVIII.Tabur II.Bölük Piyade Er), 5-Esat Uzunömeroğulları (1890 Tokat Reşadiye doğumlu – Piyade Er), 6 ve 7’inci şehitlerin kimlikleri tespit edilememiştir (Agy, I.DSHV/2010).

Savaşın faturası hem muhacirlik (göç) çilesi hem de katliamlar nedeniyle Harşit yöresi için oldukça ağır sonuçlanmıştır. Harşit Havzasından eski zamanlardan beri sıklıkla göçler olduysa da en büyük muhaceret hareketleri bu savaş esnasında yaşanmıştır. Göçlerin haricinde Ruslar ve onların içindeki Ermeniler tarafından kurşuna dizilen, düşman eline geçmemek için kendini Harşit Çayına

¹ Diğerleri; Kangana Şehitliği, Salihoğlu Şehitliği ve Güzeloluk Köyü Dağ Şehitliği’dir (Zengin, TT/YG:4).

² Güvende Pazarı ya da Yaylası olarak bilinen yer. Osmanlı Devleti sanki olacakları önceden sezmiş gibi Hicri 1331 (1912) başında Kürtün Nâhiyesi Hükümetinin yazın Gövün/Güvende mevkiine ianeten (yardım yoluyla) inşa olunan Hükümet Konağına naklini istemektedir (BOA, 169/85:MV.).

atan veya dar alanlardan karşıya geçmek isterken azgın sulara kapılan ve düşmana karşı tüm aile efradıyla direnip de nesilleri tükenen insanlar bulunmaktadır (Güvendi, I.DSHV/2010). Devrin sıkıntılarını yine o devrin anonim bir şiiri en güzel biçimde özetlemektedir:

“Ardasa’dan (Torul) çıktım başım selâmet
Bayburta’a vardım ki koptu kıyamet
Anam, babam, bacım Hakk’a emanet
Seferberli anca büktü belimi
Zalim Urus (Rus) yaktı yaktı evimi” (San, 1993:26)

Veya:

“Trabzon’dan çıktım başım selâmet
Çavuşlu’ya geldim, koptu kıyamet
Anam ile yârim Hakk’a emanet
Kâfir Urus yaktı yaktı evimi
Muhacirlik büktü benim belimi”

Ekim 1917’de Bolşevik (Komünizm) İhtilâli’ni yaşayan Rusya ile Aralık 1917’de Erzincan Mütarekesi (Ateşkes) yapılmasına karşın Rus Orduları içinde Ermeniler çekilmek yerine Rusların boşaltacağı yerleri işgale ve sivil halka yönelik soykırım hareketlerine girişmişlerdir. Bunun üzerine Erzincan Mütarekesi’ni geçersiz sayan Türk birlikleri Vehip Paşa komutasındaki III.Kafkas Ordusu ile ileri harekâta başlamıştır. Trabzon ve Giresun kuvvetlerinin de desteğiyle 14 Şubat’ta Kürtün ve Torul, 15 Şubat’ta Gümüşhane ve Vakfikebir, 17 Şubat’ta Akçaabat ve 24 Şubat’ta da Trabzon’u kurtararak bölgeyi tekrar huzura kavuşturmuşlardır (Goloğlu, 2000:179-180; GÇT, www.emirogullariailesi.com).

1.4. Cumhuriyet Döneminde Çepniler

1.4.1. Millî Mücadelede Çepniler

Mondros Mütarekesi’yle (30 Ekim 1918) sadece o büyük Dünya Savaşı değil o eski haşmetli Osmanlı Devleti de fiilen sona ermiş bir durumdadır. Nitekim Harşit üzerinden Erzurum’a giden Kazım Karabekir Paşa, Gümüşhane’den geçerken kadınların ‘ekmek, ekmek’ diye bağıştıklarını ve düşmandan istirdat edilmiş bölgelerin durumlarının hazin olduğunu tasvir etmektedir (Saydam, GGG/1990:93-94). Ordu, Giresun ve Tirebolu’ya uğrayan Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti heyet raporunda

açlıktan sokakta ölenlerin cesetlerini nakledip gömmeye gelenlerin kâfi gelmediği beyan edilmektedir (Özel, 1991:?). Üstüne üstlük Temmuz 1919'daki sel felâketi tüm bunların üzerine tuz - biber olarak Harşit üzerindeki köprüleri dağıtmış ve Tirebolu'ya bağlı üç köyde tam 54 hanenin yıkılmasına sebep olmuştur (BOA, 19/-08:1/06; DH.İ.UM). Fakat her şeye rağmen Atatürk'ün de tespit ettiği gibi 'yöre halkının uyanıklığı' her konuda kendini göstermektedir. Yunanlıların İzmir'e işgal amaçlı çıkışlarından iki gün sonra Giresun'da Belediye Reisi Osman Ağa'nın (Topal=Gazi) başkanlığında binlerce kişi Protesto Mitingi yapmış ve Sadrazama ultimatoma göndererek Hükümeti göreve davet etmişlerdi (Köse, AGO/2008). Daha önce de memlekete hizmetleriyle karşımıza çıkan Topal Osman Ağa karakteriyle birlikte Alparslan Gurubu kurucusu Tirebolulu Hüseyin Avni (Alp Arslan) hem bölgesel hem de ulusal kahramanlar kısmında mühim bir yer işgal etmektedirler. Her ikisi de Çepni Türkü olan bu tarihî şahsiyetlerden Osman Ağa, Erzincan Mütarekesi sonrasında Rus Ordusunun ricatini Batum'a kadar takip eden 700 kişilik gönüllü gurubun başında bulunmaktadır. Millî Mücadele başlangıcında Pontus Devleti kurma hayalindeki tedhişçi Rum çetelerine karşı efsanevi bir mücadele örneği sergilemiş ve Giresun - Harşit yöresindeki terör faaliyetlerinin kökünü kazımıştır (TO, 21.yy.TE). Sonrasında ise Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle kurulan XLVII.Giresun Gönüllü Alayının başına geçmiş ve yine M. Kemal Paşa'nın emriyle onun hususi muhafız birliğinin başı olarak Ankara'da görev yapmıştır. Bilindiği üzere Cumhuriyetin ilanı öncesinde Nisan 1923'teki vefatına kadar bu özel vazifede kalmıştır (TO, 21.yy.TE).

Tirebolulu Hüseyin Avni Alp Arslan ise Topal Osman Ağa'ya göre belki daha az tanınan fakat çok iyi yetişmiş bir asker ve kültür tarihi konusunda makaleler yazarak fikir beyan eden önemli bir şahsiyettir. Giresun Askerlik Şube Başkanlığı ve Giresun Kaymakamlığı gibi görevlerde bulunan Hüseyin Avni Bey, hem sayıları 27 bini bulan azınlık çetecilerine karşı hem de Kuva-yı Milliye'ye destek adına 3 bin kişilik Giresun Nizamiye Alayını ya da diğer adıyla Alparslan Gurubunu kurmuştur (Köse, AGO/2008). Zira Hüseyin Avni Bey, Giresun'unda yayınlanan Işık, Gedikkaya ve Yeşil Giresun gibi yerel gazetelerde 'Alp Arslan' müstear adıyla yazılar yazarak halkı bilinçli bir şekilde Millî Mücadeleye katılmaya çağırmıştır (Agy, AGO/2008). I.Dünya Savaşı'nda bilhassa Ruslara karşı Harşit Müdafasında savaşan tecrübeli askerler, XXXVII.Tümende ve Teşkilat- Mahsusa Alayında savaşan gönüllüler ile yöredeki 18 -

19 yaşındaki epni delikanlılarından oluşan Alparslan Gurubu Orta ve Doğu Karadeniz bölgesindeki aktif faaliyetleriyle M. Kemal Atatürk'ün de takdirini kazanmıştır. Bu gençler çok ilginç bir biçimde yöresel ışlık dili olan 'Kuşdili' ile vatan hizmetine ağrılmışlardır. Bunun yanı sıra Kazım Paşa'nın (Karabekir) talebi doğrultusunda Osman Ağa ile birlikte hazırladıkları ve yöredeki epni gençlerinden oluşan 1.000 kişilik taburu Kars'a sevk etmişlerdir (Köse, AGO/2008). Sivas ve Tunceli'deki Koçgiri Ayaklanmasının bastırılmasında da başrolde görev yapan Hüseyin Avni Bey, Sakarya Savaşı'nın en etin mevzileri olan Mangaltepe ve Gökyüzü sırtlarında çarpıştıktan sonra 30 Ağustos 1921 günü alayının başında Şehit düşmüştür. Başında bulunduğu XLII.Alayın da neredeyse tamamı komutanlarıyla birlikte Őehadet Őerbeti içmişlerdir (TO, 21.yy.TE). Ondan geriye kalan ve 'Tirebolulu Hüseyin Alp Arslan Risalesi' olarak bilinen eser araştırma konularımızdan biri olan epni Kültürü için de mühim bir kaynaktır. Zira Türk Yurdu Dergisinde de etno-kültürle alâkalı yazılar yazan Avni Alp Arslan, meşhur risalesini Divân-i Lgat-i't Türk ağrlıklı kelimelerden müteşekkil arı bir Türkçe ile kaleme almıştır (Yüksel, TDTD/CV:34).

1.4.2. Cumhuriyet Devrinde Çepniler

Cumhuriyetin ilk yılları ülke genelinde bir tamir ve tedavi evresidir. Öncelikli olarak da iktisadî hareketliliği sağlama faaliyetleri göze çarpmaktadır. Tarih boyu maden yatağı olarak kullanılan bir yörenin yeraltı zenginliklerinin çıkarılması için başka bir are olmadığında ilk iş olarak yabancı Őirketler devrede tutulacaktır. Millî Mücadele biterken (1922) Fransız Őark Keşif ve Tetkik Komitesi'ne Anadolu'da sadece Harşit Havzasında maden arama ve işletme izni verilecektir (BOA-CAK, 1506/73-45/30..18.1.1:4.54.2.). 1923'te ise Lozan'da da yer alan Chester İmtiyazları erevesinde Amerikan kalkınma Kumpanyası'na Anadolu'da 5 bin kilometrelik demiryolu yapma ve maden imtiyazları verilmiştir. Bu ray hatları arasında yöreyle ilgili olarak Doğu Anadolu – Karadeniz Demiryolu da yer almaktadır. Erzurum'dan gelecek olan hattın bölge geçişinin ya Harşit Vadisinden ya da Zigana Dağı üzerinden yapılması düşünülmüştür. 1924 yılında ibre Torul - Trabzon istikametinde iken 1926'da ibre Harşit Vadisi - Tirebolu cihetine dönmüştür (Yüksel, GTY/YT:2010). Sonuç olarak her ikisi de gerçekleşmemiş, ancak 1927'de Görele ile Tirebolu arasından denize dökülen Harşit Nehrinin sahil çıkışında bir asma köprü yapılarak hizmete açılabilmiştir (BOA,

15930/30..10.0.0:154.89..30.). Demiryolu macerası uzak bir zamana ertelen yöre için 1933 yılında bu kez karayolu yapımı gündeme gelecektir. Harşit - Torul Şosesi olarak adlandırılacak bu yolun yapımı da diğer yolun akibetine benzemiştir. 1935'te Başbakan İsmet İnönü'nün, 1936'da da Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın incelemeler yapma adına geldiği Harşit Vadisi için mutlu son ancak 1952'de, o da motorlu taşıtların güç bela gidebildiği, dar şeritli, adi şose mahiyetinde hizmete açılabilmiştir (Yüksel, GTY/YT:2010). Hâlbuki bu yolun açılabilmesi için Harşit isminin gündemde tutulabilmesi adına yöre halkı daha önce de değinildiği gibi üstüne düşeni on yıldan fazla zamandır bihakkın yapmıştır. Bu yol meselesini en az Harşit Havzası Çepnilerinin önemseydiği kadar biz de önemsemekteyiz. Zira yüzyıl boyunca yöre halkına yönelik birkaç hizmetten biri olarak bilinen bu yol, yaşadıkları zor coğrafyanın bedelini bin yıllık tarih şeridinde fazlasıyla ödeyen Çepnilerin biraz hayvancılık ve biraz fındıktan ibaret geçim kaynakları için de bir çıkış yoludur. Karayolunun rantabl hale getirilmesi için 1975'te, demiryolu güzergâhı içinde 1976'da etütler yapılmıştır. Tirebolu - Torul Karayolu ancak 1998 yılında bitirilebilmiş fakat yüzyıl bittiği halde demiryolu inşasına başlanamamıştır (Yüksel, GTY/YT:2010).

İkinci önemli husus ise debisi yeterli ve akış ivmesi yüksek sayılan Harşit Çayına yapılacak elektrik santrali ve barajla yörenin kaderini olumlu etkileyecek bir projenin yapımına niyet edilmesidir. İktisadî verilerini Çepnilerde Ekonomik Durum bölümünde paylaşacağımız barajın tarihî serüven kısmını vermekle yetinelim. 1969'da Elektrik Power Development Company firmasına Kürtün Barajı ile ilgili bazı harita paftalarının Japonya'ya götürülmesine dair izin istenecektir (BOA, 125946/113-121541/30..18.1.2:241.72..20.). İhale aşamasına 1986 yılında gelen barajın 2000 yılında yapımının bitmesi düşünülmüş ve ancak 2002 yılında tamamlanabilmiştir. Öncesinde Harşit Nahiyesinde kurulan Harşit Santrali'nden (küçük çaplı HES) ötürü Doğankent¹ olarak 1964'te ismi değiştirilen bucak 1990 yılında ilçe yapılacaktır (Yüksel, www.moryagmur.com). Aynı şekilde Harşit Havzasındaki diğer büyükçe yerleşim yerleri olan Kürtün, Çanakçı ve Güce² de 1990-1991 yıllarında ilçe olacaklar ve hiç olmazsa bu şekilde Devletin her ilçe birimindeki standart hizmetleri alma imkânı

¹ Enver Paşa zamanında da Harşit ismi 'Büyüksu' olarak değiştirilmek istenmiş ancak tutmamıştır (www.dogankentonline.com).

² Güçlü, çetin, meşakkatli, yorucu anlamlarına gelen Güce, Torul'un Sapmaz Köyü ve Kürtün'den gelen Çepnilerin kurduğu kabul edilen bir yerleşim yeridir (www.gucehaber.com).

bulacaklardır. Bu arada 1989'da yine büyük bir sel felâketi geçiren Kürtün'ün merkezi Bakanlar Kurulu kararıyla Cayra'dan 5 km. daha aşağıdaki Uluköy'e nakledilecektir. Cayra ise Süme, Konacık ve Karaçukur köyleriyle mahalle düzeninde birleşerek Özkürtün adıyla yeni bir belde olacaktır. Böylece XIX. yüzyıl belgelerinde karşımıza çıkan Aşağı Kürtün - Yukarı Kürtün örneğinin bir benzeri tekrarlanmış olacaktır. Bu aşamada Harşit Havzasının en şanslı beldesi nehrin denize döküldüğü yerde bir liman işlevi gören Tirebolu kentidir. Asırlar önce yalnızca bir kaleden ibaret olan Tirebolu coğrafyanın sağladığı avantajları kullanarak yörenin doğal merkezi ve çıkışı haline gelecektir. Son olarak; Cumhuriyet Devrinde yörenin kısmen ihmal edilmiş bir görüntüde olması araştırmamızın bu faslının da sınırlı kalmasını sağlamıştır. İnşallah XXI. yüzyıl Harşit Havzası Çepnileri için tarihî arka planlarına yakışır bir şekilde gerçekleşir.

BÖLÜM 2 : ÇEPNİ KÜLTÜRÜ

2.1. Çepni Adı ve Sembolleri

2.1.1. Çepni Tabiri

Çepni adının geçtiği tüm kaynaklar onların Oğuz Türklerinin bir kolu olması hususunda ittifak halindedirler. Çepni tabiri ilk olarak XI. yüzyılda kaleme alınan Divân-ı Lügât-i't Türk'te geçmektedir. Kaşgarlı Mahmud, 22 bölüm olarak ele aldığı Oğuz boyları içinde Çepnileri 21. sırada tanıtmakta ve onların damgalarını da resmetmektedir (Sümer, 1999:229). XIII. yüzyılda Hindistan'da kendi adıyla anılan eserini kaleme alan Fahreddin Mübarekşah, birçok Türk kavmi ile birlikte 15 kadar Oğuz boyundan bahsederse de bunlar arasında Çepni ismi geçmemektedir (Sümer, 1992:7). Çepni tabirine rastlanılan ikinci kaynak XIV. yüzyılda kaleme alınan Câmi-ü't Tevârih'dir. Vezir Reşideddin, eserinin II. cildinde “Tarih-i Oğuzân ve Türkân” adıyla Oğuz Destanı'nı naklederek Oğuz Han'ın ölümünden sonra yerine geçen büyük oğlu Kün (Gün) Han'ın bilge kişisi İrkıl Hoca'nın devletin devamlılığı adına 24 oğula birer lâkap, ongun ve damga tespit etmesi aktarmaktadır (Çelik, TA/VI:312). Câmi-ü't Tevârih'de Üç Okların en büyüğü olan Kök (Gök) Han'ın 4'üncü oğlu olarak sıralanan Çepni tabiri ilk kez yine bu eserde anlam karşılığıyla birlikte “Çeharum: Çepni yani her câ ki yağı bîmed bî-tevakkuf ceng küned” (Dördüncü; Çepni nerede yağı / düşman görürse hemen savaşır) şeklinde ifadelendirilmiştir. (Sümer, 1992:8). Yine XIV. yüzyılda Endüslü Ebu Hayyân tarafından kaleme alınan Kitâb-ü'l İdrâk fî Lisân-i'l Etrâk adlı eserde de Çepni ismi bir Türk boyu olarak zikredilmektedir. Bu eserin Kahire'de basılmış olması Çepnilerin ününün Anadolu'dan Mısır'a dek yayıldığına göstergesi olarak kabul edilmektedir. Zira eserde Çepnilerle birlikte bahis konusu olan ikinci Türk boyu Kınıklar ise zaten Selçukluları kurmuş olan hanedanın boyu olarak bilinmektedir (Sümer, 1992:9).

Yazıcıoğlu Ali, XV. yüzyılda Reşideddin'den yararlanarak Türkçeye çevirdiği Tevârih-i Âl-i Selçuk adlı eserindeki Oğuznâme'de de benzer bilgiler vermektedir. Çepni tabiri ise eserde “kandaki yağı göre derhal savaşır ve çapar” şeklinde manalandırılmıştır (Bostan, TA/VI:299). Mehmed Neşrî tarafından XV. yüzyıl sonlarında kaleme alınan Kitâb-ı Cihannümâ adlı eserin “Evlâd-ı Oğuz Han ve Ensâb-ı Oğuz Han

Beyanundadır” başlıklı giriş kısmında Oğuz Han’ın dördüncü Oğlu Gök Han’ın çocukları; Bayundur, Beceneh, Çavundur ve Çebni olarak sıralanmaktadır (Neşri, 1987:13). Ebû’l Gâzi Bahadır Han’ın XVII. yüzyılın ikinci yarısında tamamladığı Şecere-i Terâkime adlı eserinde ise “Oğuz Han’ın Oğulları ve Torunlarının Adlarının Zikri” başlıklı bir bölüm yer almaktadır (Bahadır Han, 1980:44-45). Burada Oğuz Han’ın 24 torunu arasında Çepni 16’ıncı torunu olarak sıralanmakta ve isminin anlamı ‘bahadır / cesur’ olarak belirtilmektedir (Age, 1980:51). Yine aynı yüzyılda Kâtip Çelebi’nin kaleme aldığı Cihannümâ’da da Çepnilerden bahsedilerek Türkçe - Farsça karışımı bir dil kullandıkları hatta bu boydan Türkân-ı Çepni diye söz edildiği aktarılarak bunun bile Farsça karışımı bir tamlama olduğu beyan edilmektedir (Çelik, TA/VI:313).

Çepni tabirinin manası konusunda XX. yüzyıl tarihçileri farklı düşünmektedirler. M. Fuat Köprülü, Reşideddin ve Ebulgazi’nin Çepni kelimesine yükledikleri anlamla doğru orantılı olarak ‘çapmak’ fiilinden geldiğini kabul etmektedir (Bostan, TA/VI:307). Türk Mitolojisi’ni yazan Bahaeddin Ögel ise Reşideddin ve Ebulgazi’nin Çepni tabiri için verdikleri manaların boy adının esas kökü ve etimolojisiyle ilgili bulunmadığını belirtmektedir (Age, TA/VI:307). Türk Millî Kültürü’nü kaleme alan İbrahim Kafesoğlu’ysa Çepni isminin askerî teşkilat ve ünvanlarla ilgili olanlar kısmında Tarduş, Külbey, Çor gibi kelimelerle birlikte zikretmektedir (Kafesoğlu, 1986:218). Macar Türkolog Gyula Nemeth, Çepni isminin Kırgızca ‘çep’ (kalkan) ve Türkçe ‘çeper’ (duvar, çit, parmaklık) kelimelerinden geldiğini ileri sürmektedir. Kök anlamının da ‘muhafız, sınır koruyucu birlik’ manasına geldiğini ifade etmektedir (Çelik, TA/VI:313). Çepni tabirinin sonundaki ‘-ni’ ekinin ‘-ne, -na, -nek’ gibi bir küçültme eki olduğunu beyan eden Nemeth, Beçe-ne veya Peçe-nek boy isminin de benzer şekilde manalandırıldığını örneklemektedir (Bostan, TA/VI:308). Azeri tarihçi Soltanşah Ataniyazov, Şecere adlı eserinde Çepni tabirinin eski Türkçe bir kelime olarak ‘küçük gurup ve sürü’ manasındaki ‘çep, çöp’ sözcüğünden türediğini belirtmektedir (Çelik, TA/VI:313). Yerel tarihçi İ.Hakkı Kadıoğlu ise bu Türk boyunun Selçuklu Sultan Alâeddin’e çetelik yaptığından dolayı o dönemde çete diyemeyenlerin çetmi demiş olduklarını ve bu topluluğun ‘Çetmi’ ismini bu görevlerinden ötürü aldıklarını yazmaktadır (Bostan, 2002:352).

Çepni tabiri halk arasında yukarıdaki örnekle de birlikte ‘Çetmi, Çitmi, Çetni, Çipni, Çepnü, Çepne, Çapani, Çebni vb. söylenişlerle kullanılagelmiştir (Kaya, ÇAM/www.cepnikoy.net). Bu söylenişlere bölgede rastlanan Çebi / Çepi soyadlarını (Albayrak, 2003:134); Anadolu’nun dört bir yanındaki Çetme, Çitme ve Çetmi, Çepni sözcüğüne ekli sıfatlarla dolu yer adlarını (Gülensoy, 1979:88–90); İspanyol elçi Ruy Gonzales’in anılarında geçen Çapanlı / Çabanlı (Çobanlı) Türkleri beyanını (Cöhçe, GGG/1990:91) ve Hacı Halife’nin Cihannümâ’sındaki ‘Cibâl Çinî’ tabirini (Babinger, 2000:23) ilâve edersek epeyi geniş bir kullanım zenginliği tespit etmiş oluruz. Söylem zenginliğine benzer anlam zenginliğini özetleyecek olursak; “Savaşçı, düşmanı çarpan” ifadelerinde ittifak edebiliriz. Ve bu özellikler aynı zamanda Çepni tarihinin de özeti gibidir.

Tirebolulu Avni Alp Arslan’ın Rize kocamanlarından aktardığı “Rize’de ‘Çepni misin?’ demek ‘Yiğit misin?’ demek imiş” tespiti de bu kanaati destekler niteliktedir. Fakat Büyük Liman (Vakfikebir), Görele, Tirebolu, Giresun kentindekilerin köylüleri bayağı görerek ‘Çepni’ diye küçümsediklerini de ilâve etmektedir (TDTD/CV:36). Alucra - Şebinkarahisar yöresi halkının da aynı manada Harşit Havzasında yerleşik insanlara ‘Çepni’ dedikleri, Harşit yöresi halkının da daha iç kesimlerdeki ilçe halkına ‘Ekinci’ dedikleri bilinmektedir (Kaya, ÇAM/www.cepnikoy.net). Abdülkadir İnan ise Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor’unda Çepni kelimesinin farklı bir kullanım alanıyla ilgili bilgi vermektedir:

“Ofulların koyunlarına Çepni koyunu denilir. Giresun yöresinin koyunları Of koyunları gibidir. Bu koyunların kuyrukları incedir. Trabzon koyunları ise Karaman koyunlarına benzer. Bunun gibi Of’un beşiği de Çepnilerin beşiğinin aynıdır.” (Sümer, 1992:94)

2.1.2. Çepni Sembolleri

Türklerde boy teşkilatı çekirdek bir devlet modeli gibi düzenli ve sistemlidir. 24 Oğuz Boyu önce Üçoklar ve Bozoklar olarak 2’ye, sonrasında da Gün, Ay, Yıldız ve Gök, Dağ, Deniz hanlardan ötürü 6’ya ayrılır. Böylelikle her bir boy hem 4’lü hem 12’li hem de 24’lü yapının içinde sistematik bir biçimde yer alır. Ongun ve damgadan tutun da şölende nerede oturacağı ve ne yiyeceği bile kaynaklarda yazılıdır. Bu hususta ilk kaynak sayılan Divân-ı Lügât-i’t Türk’te Kaşgarlı Mahmud, Oğuz boylarının yalnızca isim ve damga sembollerini vermiştir (Sümer, 1999:229). ‘L’ ve ‘I’ harflerinin yatık ve

iççe geçmiş haliyle şeklinde DLT'de 21'inci sırada verilen sembol Reşideddin'in Câmi-ü't Tevârih'inde yana yatmış ve bir kuyruğu uzun 'Y' harfi gibi şeklinde verilmiştir (Sümer, 1999:230). Yazıcıoğlu Ali'nin Tevârih-i Âl-i Selçuk'unda geçen Çepni damgası ise öncekilerden de farklı olarak 'T' harfi şekliyle verilmiştir (Sümer, 1999:231). Ebulgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terâkime'sinin "Oğuz Han'ın Torunlarının Adlarının Manası ve Damgaları ve Kuşlarının Zikri" bölümünde Çepni boyu damgası Reşideddin'dekine benzer fakat yatık değil dik 'Y' harfi olarak şeklindedir (Bahadır Han, 1980:51).

Câmi-ü't Tevârih'de 24 Oğuz boyunun ongunu¹ ve ülüşü² de beyan edilmiştir. Buna göre 13 ilâ 16 arasındaki boyları oluşturan Gök Han oğullarının ve son sıradaki Çepni boyunun onkunları (ongun) sunkurdur. Sungur, doğan türünün en ünlü avcı kuşudur. Eski Türklerde şahıs adı olarak çokça kullanılan Sungur, Selçuklularda da Ak Sunkur - Kara Sunkur gibi söylenişlerle birçok Türk beyine isim olmuştur (Sümer, 1992:8). Yine aynı kaynağa göre Çepni ve diğer üç karındaş boy (Bayındır, Beçene, Çavuldur) toylarda ve şölenlerde koyunun 'sol karı yağrın' yani sol kürek kemiğinin bulunduğu kısmı yiyeceklerdir. Ki koyunun bu tarafının etinin en değerli kısmıdır (Sümer, 1992:8). Yazıcıoğlu'nda ise Çepni ongunu yine sunkur (sungur) ve ülüşü (et payı) yine sol karı yağrındır ama bu kaynakta ongun yerine kuş, ülüş yerine de sünük tabirlerini görüyoruz (Sümer, 1999:231). Şecere-i Terâkime'de Çepni boyunun kuşu (ongun) devlet kuşu / hümay olarak verilmekte olup diğer kaynaklardan farklı bir biçimde ongun ya da sembol kuşlar dörderli olarak karındaş boylarla değil birer birer ve ayrı ayrı olarak beyan edilir. Aynı kaynak ülüş / et payı hususunda da farklıdır. "Kün Han'ın Küçük Kardeşleri ve Oğullarına Yer Verdiğinin Zikri" bahsinde 24 boyu 12 çadıra yerleştiren Ebulgazi, sol yandaki birinci çadırda Kök (Gök) Han'ın büyük oğlu Bayındır ve Beçene'yi sol uyluğu pay vererek oturtur. Devamında ise "İkinci çadırda Çavuldur'u oturtular. Sol yanbaşı pay olarak verdiler. Çepni onu doğradı. Kanklı atlarını tuttu" ifadelerine yer vermektedir (Bahadır Han, 1980:47).

¹ Boyun sembol hayvanı, eski Türkçede töz olarak geçer. İbrahim Kafesoğlu ise ongon olarak belirtir (1986:284).

² Ziyafet veya şölenlerdeki et payıdır (Kafesoğlu, 1986:231).

Eski Türklerde toy denilen resmî toplantılarda temel ziyafet eti olan koyunun sağ tarafını Boz Oklara bağlı ve en başta da Kayı olmak üzere Gün Han'ın oğullarının, koyunun sol tarafını da Üç Oklara bağlı ve en başta da Bayındır olmak üzere - Çepni dâhil - Gök Han'ın oğullarının yemesinin başlıca protokol kurallarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu mevki tertibine 'orun' denilmektedir ki Abdülkadir İnan orunlarla ilgili çeşitli şemalar da vermektedir. Reşideddin'in tespit ettiği kaz uçuşu şeklindeki oruna göre Çepni boyu en önde bulunan Hakanın hemen sol yanında ilk sırada, 6'lı toplamda da dördüncü sırada oturan dört boy arasındadır. Ebulgazi'nin aynı şekilde çizdiği oturma düzeninde ise Çepni Hükümdarın sol yanında ikinci, toplamdaki 12'li yapıda da 8'inci sıradaki iki boydan biridir (İnan, 1987:243-244).

Son olarak, bugün Giresun'un Espiye İlçesindeki Çepniköy'de Sungur isimli bir dağın bulunmasını ve yakın zamana kadar bu dağda kuzgun yuvaları olmasını (Kaya, 2007:?), Türkiye Cumhuriyeti'nin 45-46-47 ile 53 ve 55. Hükümetlerine bakanlık yapmış olan Gümüşhane Milletvekili Oltan Sungurlu'nun soyadının manasını Çepni boyuna ait ongunun tarihten günümüze yansımaları olarak kabul edebiliriz.

2.2. Çepnilerde Yerleşim

2.2.1. Çepni Göçleri ve Yayılma Yerleri

Faruk Sümer'in birçok araştırmacı tarafından da kabul gören 'Türkiye tarihinin yerli kaynaklarında ismi ilk önce ortaya atılan Oğuz boyu muhtemelen Çepnilerdir' görüşü Anadolu'ya ayak basan boylardan ilki veya ilk boylardan birisi şeklinde değerlendirilmektedir (Çelik, TA/VI:313). Batı Türkistan'dan çıkıp İran üzerinden Anadolu'ya geldikleri kabul edilen ve 100 bin kişi olduğu belirtilen Çepni boyunun büyük çoğunluğunun Avni Alp Arslan ve Şakir Şevket gibi tarihçilere göre Giresun, Tirebolu, Görele ve Vakfikebir'e (Büyükliman) yerleştikleri, bir kısmının da daha batıya hareket ederek İzmit, Balıkesir ve İzmir'e yerleştiği ifade edilmektedir (TDTD/CV:39; Bostan, 2002:352). M. Enver Şerifgil ise Kuzey İran'da devlet kurmuş olan Hürremîler ile Babekîlerin Çepni olabileceğini ve liderlerinin asılmasından sonra yani IX. yüzyılım ortalarında Anadolu'ya göç ettiklerini ileri sürmektedir. Tebriz-Erzurum-Trabzon yoluyla ve Aras Nehrinin vadilerini takiben Hürremîlerin / Çepnilerin Bizans topraklarına girdiklerini yazan Şerifgil, buradan da Anadolu'nun batı

kıyılarına ve Balkanlarda Rodop Dağları civarına yerleştiklerini kaydetmektedir (Bostan, 2002:352). M. Fuat Köprülü, Çepnilerin Anadolu'ya Selçukluların ilk Anadolu seferleri sırasında geldiklerini ve Batı Anadolu ile Trabzon Rum Devleti sınırlarına yerleştirildiklerini belirtmektedir (Bostan, TA/VI:299). İ. Hakkı Kadioğlu da Horasan'ın Bozulus mevkiinde yaşayan Çepnilerin Konya Sultanı Alâeddin Keykubâd tarafından Sivas civarında savaşırken düştüğü zor durumdan kurtulmak için binlerce hecini (deveyi) Horasan'a göndererek burada bulunan Çepnileri Anadolu'ya getirmiş olduğunu ve bunları Konya'ya sevk ettiğini anlatmaktadır (Agy, TA/VI:299). Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş-ı Veli Kırşehir'in Suluca Karahöyük köyüne yerleştiğinde ilk müritlerini bu köyün ve komşu köylerin halkı olan Çepniler teşkil etmişlerdir (Sümer, 1999:232). Buradaki Bektaşî Çelebilerinin Çepnilerden olduğu hatta Hacı Bektaşî'nin en sadık müritlerinin Çepni boyuna mensup bulunduğu da ifade edilmiştir (Bostan, 2002:353).

Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifelerinden Sarı Saltık'ın maiyetinde Anadolu'dan Dobruca ve Kırım'a 12 bin hane Türkmen'in - ki çoğunluğu Çepnidir - İslamiyet'i yaymak için gittiği ve Karesioğullarından İsa Bey döneminde Balıkesir – İzmir bölgesine geri döndüğü de kaynaklarda belirtilir (Bostan, TA/VI:299). Azeri tarihçi Geybulla Geybullayev, Azerbaycan'ın Şamahı bölgesinde Çepni ismiyle bağlantılı 17 yer adı olduğunu; bunlardan Çepli, Cabani, Çapni şeklinde olanların Zangezor ve Kuba yörelerinde bulunduğunu; Kazak şehrinin Daşsalahlı yöresinde Çepli adlı bir yer daha olduğunu zikretmektedir (Çelik, TA/VI:313). Ataniyazov ise Şecere'sinde; Türkmenistan'da Alili, Ata, Göklen, Hatap ve Hıdırili boylarıyla Çepbe, Çovdur ve Ersarıların Çeppek, Burkazların Çepbece diyen aşiretlerinin kadim Çepnilerle aynı kökten gelmiş olabileceklerini öne sürmektedir (Agy, TA/VI:2).

XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da özellikle kırsal alanda çok yoğun bir Türkmen yerleşmesi göze çarpmaktadır. Antalya-Denizli-Isparta bölgesinde 200 bin çadır (bir milyon kişi), Kütahya-Eskişehir bölgesinde 30 bin çadır (150 bin kişi), Kastamonu bölgesinde 100 bin çadır (500 bin kişi) ve bundan başka İç İl, Malatya-Maraş, Halep-Trablusşam bölgelerinde de onbinlerce çadırlık Türkmen toplulukları yaşamaktadır (Sümer, 1992:9–11). XV. yüzyıla ait tahrir defterlerinde Çepnilere ait 44 yer adı tespit eden Faruk Sümer bunları 10 başlık altında sıralamaktadır (1999:326–331): 1.Halep Türkmenleri (Antep/Rumkale, Antakya/Gündüzlü, Rakka), 2.Ulu-Yörük

(Zile, Akdağmadeni, Çekerek), 3.Trabzon Bölgesi Çepnileri (Giresun, Görele, Tirebolu, Kürtün), 4.Dulkadirli (Maraş), 5.Boz-Ok (Yozgat), 6.Adana (Sarıçam), 7.At-Çeken (Eski-İl, Turgut), 8.Koç-Hisar (Şerefli), 9.Hamid (Göl-Hisar), 10.Çorum (Çepni Özü). İran Çepnilerinden de bahseden Sümer, Akkoyunluların ve Safevîlerin dayandığı teşekküller arasında saydığı Çepnilerin Trabzon ve Canik Çepnilerine mensup olduklarını da eklemektedir (Bostan, 1999:331-332). Tüm bunlara Sinop Çepnileri, Diyarbakır'daki Bozulus Türkmenleri, Kırşehir Bektaşî Çelebileri de dâhil edildiğinde ortaya oldukça geniş bir yerleşim coğrafyası çıkmaktadır. Hele hele bunlara iskân siyaseti ve dinî hareketlenmeler dolayısıyla göçme / göçürülme hadiselerini de eklersek bir boyun tarihî takibi neredeyse bir milletin tarihî takibine dönüşmektedir.

Bazı araştırmacılar Çepnilerin tarihte ve günümüzde en etkin olarak yaşadığı yerlerin başta gelenlerinden olan Harşit Havzasına yerleşen Çepnilere daha önceden burada yaşayan ve Doğu Romalılar tarafından Hıristiyanlaştırılmış Türkmen boylarının da nüfus olarak katıldığını belirtmektedirler (Karahan, K/www.catak.org.tr). Çepnilerin Trabzon Sancağındaki etkinlikleriye hiçbir zaman Çepni ve Kürtün Vilâyeti ile sınırlı kalmamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinde Kelkit'te Çepnilü Cemaati, Gümüşhane'de de Kürtünlü Cemaati ve Emiroğulları Cemaati adlarına rastlanmaktadır (Türkey, 2001:?). Abdülkadir İnan'a göre XX. yüzyıl başında Vakfikebir'de 29 Çepni köyü vardır ve Çepnilerin işgal ettiği mıntıka Akhisar (Ağasar) Deresinden başlayarak garba/batıya doğru uzanmaktadır (Sümer, 1992:94). Yine bu yüzyılda Of'un yukarısındaki vadilerde Çepnilerin bulunduğu bildirilmekte hatta Of eşrafının kendilerini 'Çipni' olarak tanımladıkları belirtilmektedir. Of'a yakın Çaykara yöresinde bile 'Çepni Taşı' adlı bir yerleşim birimi bulunmaktadır (Bostan, TA/VI:302). Of Kazasındaki koyunların Giresun (Çepni) bölgesinde bulunan koyunlar gibi olduğu ve Of, Çaykara, Dernekpazarı gibi yerlerdeki beşiklerin Çepnilerin beşiklerinin aynısı olduğu tespit edilmektedir (Sümer, TDTD/LIX:9). XX. yüzyıl başlarında Rize Sancağına tâbi Pazar (Atina) Kazasında yaşayan Naipoğullarının Tirebolu'dan buraya gelerek yerleştikleri ve aynı kazaya bağlı Dervişköy ahalisinin Görele'den gelerek köye yerleştikleri belirtilmektedir (Bostan, 2002:368). 1916-1918 Rus İşgali dönemi ise Trabzon-Gümüşhane-Giresun yöresinden 340 bin Türk'ün işgale uğramamış diğer bölgelere göç etmesine, göç edenlerin de 200 binden fazlasının muhaceret esnasında

yaşamını yitirmesine sebep olmuştur (Tellioglu, TS/II:9-10) ki bunların önemli yekûnu Çepnidir.

XIV ile XV. yüzyıllarda Giresun (Çepni) ve Kürtün'de bulunan Çepnilerin XX. yüzyıla değin beş asırlık zaman boyunca Trabzon Eyaletinin hemen hemen her tarafına, Rize-Kalkandere-İkizdere-Pazar kazalarına hatta Arhavi ve Batum'a kadar yayıldıkları bilinmektedir. Günümüzde de Giresun ve Gümüşhane yöresinin haricinde Şalpaazarı, Tonya, Beşikdüzü, Vakfikebir, Akçaabat, Of ve Trabzon'da Çepniler yaşamaktadır (Bostan, TA/VI:302). Bunda başka Faruk Sümer, Canik Sancağı dâhilinde hükümlan olan Bafra Emirleri ile Kubadoğullarının¹ Çepni olabileceğini (Agy, TA/VI:303), Hanefi Bostan da Rumeli'deki Pomakların Çepni asıllı olma ihtimallerinin yüksek olduğunu beyan etmektedir (Bostan, 2002:370).

2.2.2. Çepni Yerleşim Listeleri

Çepnilerin bütün obalarının Anadolu'ya geldiğini ve Hazar Denizi ötesi Türkmenleri arasında hiçbir Çepni obası kalmadığını söyleyen Sümer (TDTD/LX:16), XVI.yüzyılda 43 yerleşim yeri ismiyle 24 Oğuz boyu arasında 9'uncu sırada olan Çepnilerin İçişleri Bakanlığı'nın Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu adlı kitabına göre XX.yüzyılda kendi adıyla isimlenen yer sayısını 36 olarak tespit etmektedir ki bu da toplamda Afşar ve Kınık'tan sonra üçüncü sırada olduğunu göstermektedir (Sümer, 1999:427). Bu 44 yer adı şöyle sıralanmaktadır:

1. Çepni Köyü – Ak Şehir Sancağı, Doğan Hisarı Kazası
2. Çepni Köyü – Amasya Sancağı, Lâdik Kazası
3. Çepni Köyü – Ankara Sancağı, Yaban Âbâd Kazası
4. Çepni Köyü – Bey Şehir Sancağı, Göçü (Kaşaklu) Kazası
5. Çepni Köyü – Bolu Sancağı, Merkez Kazası
6. Çepni Köyü – Bolu Sancağı, Gerede Kazası
7. Çepni Köyü – Bolu Sancağı, Mudurnu Kazası
8. Çepni Köyü – Bolu Sancağı, Mudurnu Kazası
9. Çepni Köyü – Bolu Sancağı, Mudurnu Kazası
10. Çepni Köyü – Boz Ok Sancağı, Emlâk Kazası
11. Çepni Köyü – Canik Sancağı, Bayramlı-Satılmış Kazası
12. Çepni Köyü – Canik Sancağı, Bayramlı Kazası
13. Çepni Köyü – Canik Sancağı, Bayramlı Kazası
14. Çepni Köyü – Canik Sancağı, Bayramlı Kazası
15. Çepni-Yusuf Köyü – Canik Sancağı, Bayramlı Kazası
16. Çepni Köyü – Çorum Sancağı
17. Çepni-Özü Köyü – Çorum Sancağı

¹ Yıkılışları 1419 ile 1420 seneleridir.

18. Çepni Köyü – Çorum Sancağı, Osmancık Kazası
19. Çepni Köyü – Hüdavendigâr Sancağı, Kete Kazası
20. Çepni Köyü – Hüdavendigâr Sancağı, Aydıncık Kazası
21. Çepni Köyü – Hüdavendigâr Sancağı, Temrezler Kazası
22. Büyük-Çepni Köyü – Hüdavendigâr Sancağı, Behram Kazası
23. Küçük-Çepni Köyü – Hüdavendigâr Sancağı, Behram Kazası
24. Çepni Köyü – İç İl Sancağı, Mut Kazası
25. Çepni Köyü – Karahisar-ı Sahip Sancağı, Sandıklı Kazası
26. Çepni Köyü – Karahisar-ı Sahip Sancağı, Bolvadin Kazası
27. Çepni (Ağaç) Köyü – Karasi Sancağı, Giresun Kazası
28. Çepni Köyü – Kastamonu Sancağı, Ayandon Kazası
29. Çepni Köyü – Kastamonu Sancağı, Ayandon Kazası
30. Çepni Köyü – Kastamonu Sancağı, Ayandon Kazası
32. Çepni Köyü – Kastamonu Sancağı, Ayandon Kazası
33. Çepni Köyü – Kastamonu Sancağı, Ayandon Kazası
34. Yazı-Çepni Ekinliği – Kayseriye Sancağı, Kibar-Ezmaç Kazası
35. Çepni Köyü – Kengiri Sancağı, Tosya Kazası
36. Çepni Ekinliği – Koca İli Sancağı, Kandıra Kazası
37. Çepni Köyü – Konya Sancağı, Ala Dağ Kazası
38. Çepni Köyü – Konya Sancağı, Ala Dağ Kazası
39. Çepni Köyü – Maraş Sancağı, Elbistan Kazası
40. Yenice-Çepni Köyü – Sivas Sancağı, Merkez Kazası
41. Baş-Çepni Ekinliği – Sivas Sancağı, Merkez Kazası
41. Alan-Çepni Köyü – Sivas Sancağı, Sunisa Kazası
41. Çepni Köyü – Sultan Önü Sancağı, İn Önü Kazası
42. Çepni Nahiyesi – Trabzon Sancağı
43. Çepni-Günü Köyü – Trabzon Sancağı, Kürtün Kazası (1999:417)

Aynı yüzyıla (XVI) ait defterlerde Vilâyet-i Çepni ile Vilâyet-i Kürtün adlı kazaların köy dökümleri de yer almıştır. Çepni Vilâyetine bağlı 59 köyün isimleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. Uzgur Köyü – Giresun Merkez
2. Kaya Dibi Mahallesi – Giresun Merkez
3. Seyyid (Seyyitköy) Köyü – Giresun Merkez
4. Kısırcalı Köyü -
5. Güney Köyü – Giresun Merkez
6. Ürper (Ülper) Köyü -
7. Kurtulmuş Köyü – Dereli İlçesi
8. Yenice Hisar Köyü – Giresun Merkez
9. Çandırılı (Çandır) Köyü – Giresun Merkez
10. Alımı Yama (Yukarıalınlı) Köyü – Giresun Merkez
11. Engüzlü (Dokuztepe) Köyü – Keşap İlçesi
12. Sıkılğan Köyü -
13. Kara Kilise Köyü -
14. Akça Kâfir Köyü -
15. Kul Çukuru Köyü -
16. Şaban Köyü -
17. Dikici Köyü -
18. Kara Güneç (Güveç) Köyü – Giresun Merkez
19. Semayil (Yüce) Köyü – Dereli İlçesi
20. Mürsellü Köyü -

21. Tana Deresi Köyü -
22. Derelü Köyü – İlçe Merkezi
23. Ak Yoma (Akçalı) Köyü – Giresun Merkez
24. Köpek Köyü -
25. Kazancı Köyü -
26. Yakublu Köyü -
27. Lapa Köyü – Giresun Merkez
28. Kaba (Gürköy) Köyü – Giresun Merkez
29. Çiçeklü Köyü – Giresun Merkez
30. Barça Köyü – Giresun Merkez
31. Evliya Köyü -
32. Firenk Köyü -
33. Eğri Anbar Köyü – Dereli İlçesi
34. Umurlu Köyü -
35. Koş Doğan¹ Köyü -
36. Köknar (Köknarlı) Köyü - Dereli İlçesi
37. Bozca Köyü -
38. Sarban (Sarvan) Köyü – Giresun Merkez
39. Malkalu Köyü – Keşap İlçesi
40. Firuzlu (Alataş) Köyü – Keşap İlçesi
41. Uzun Dere Köyü – Dereli İlçesi
42. Çalışlu (Çandırçalış) Köyü – Giresun Merkez
43. Çağlız Köyü -
44. Kirbaz Köyü -
45. Güdül Köyü – Dereli İlçesi
46. Çatak Mahallesi – Dereli İlçesi Akkaya İlçesi
47. İklikçi Köyü - Dereli İlçesi
48. Kuz Aba Köyü -
49. Ayrı Geriş Köyü -
50. Arpa Köyü -
51. Düz Yer (Düzköy) Köyü – Keşap İlçesi
52. Venazid (Yoliçi) Mahallesi – Keşap İlçesi
53. Hasan Kâfir (Karakoç) Köyü – Keşap İlçesi
54. Sölmenlü (Sürmenli) Köyü – Keşap İlçesi
55. Vâlâ Köyü -
56. Kazancık Köyü -
57. Cingiren (Yolbaşı) Köyü – Keşap İlçesi
58. Depecik Manak (Tepeköy) Köyü – Keşap İlçesi
59. Çalcalu (Çalca) Köyü – Dereli İlçesi (Sümer, TDTD/LVIII:11-12)

‘Yedi (7) Nahiye’ de denilen Kürtün Vilâyetinin nahiye ve köy döküm listesi ise şu şekildedir:

I. YAĞLIDERE NAHİYESİ

1. Espiyelü (Espiyе) Köyü – İlçe Merkezi
2. Cebrail (Cibril) Mahallesi – Espiyе İlçesi
3. Anduzlu (Andoz) Mahallesi – Espiyе İlçesi Arıdurak Köyü
4. Demircülü Köyü – Yağlıdere İlçesi
5. Yassıbahçe Köyü -
6. Oruçbeylü (Oruçbey) Köyü – Yağlıdere İlçesi

¹ Çepni lideri Kuşdoğan’ın ismine benziyor.

7. Sarımahmutlu Köyü -
 8. Karacalu Köyü -
 9. Kadisekisi Köyü -
 10. Sınur (Sınırköy) Köyü – Yağlıdere İlçesi
 11. Hisarcık Köyü – Yağlıdere İlçesi
 12. Ahallu Köyü – Yağlıdere İlçesi
 13. Talip (Günece) Köyü – Yağlıdere İlçesi
 14. Pelitçik Mahallesi – Yağlıdere İlçesi Üçtepe Köyü
 15. Kızıl Alma Köyü – Yağlıdere İlçesi
 16. Demirlüce Köyü -
 17. Zankırayık Köyü -
 18. Çanakçılı (Çanakçı) Mahallesi – Yağlıdere İlçesi Akdarı Köyü
 19. Gebe Kilise (Çağlayan) Köyü – Yağlıdere İlçesi
 20. Kızılcaçukuru Köyü -
 21. Kızılhisar Köyü -
 22. Umutbükü Köyü – Yağlıdere İlçesi
 23. Kopuzcu Köyü -
 24. Kanlıca Köyü – Yağlıdere İlçesi
 25. Karaisalı (Tepeköy) Köyü – Yağlıdere İlçesi
 26. Adabükü Mahallesi – Espiye İlçesi
 27. Atdutan Köyü -
 28. Ağcakilise Kızıllar (Ortaköy) Köyü – Yağlıdere İlçesi
 29. Ahi Çukuru (Akköy) Köyü – Yağlıdere İlçesi
 30. Akköy -
- II. KARABURUN NAHİYESİ
1. İsmailbeyli Köyü – Görele İlçesi
- III. ELKİYOMLU HASI NAHİYESİ
1. Haşrid Köyü -
 2. Karabörk Köyü – Çanakçı İlçesi
 3. Avcılu Köyü -
 4. Zikavlu Köyü -
 5. Elkerimlihas Köyü -
 6. Kuzca (Çanakçı) Köyü – İlçe Merkezi
 7. Kelete (Deregözü) Köyü – Çanakçı İlçesi
 8. Manastır Köyü -
 9. Aral Adal Köyü -
 10. Kızılcainek (Sarayköy) Köyü – Çanakçı İlçesi
- IV. ALAHNAS NAHİYESİ
1. Alahnas Köyü -
 2. İlit Köyü – Güce İlçesi
 3. Çukurlu Köyü -
 4. Arageriş Köyü – Tirebolu İlçesi
 5. Başköy -
 6. Alapelit Köyü -
 7. Çekel (Çeğel) Köyü – Tirebolu İlçesi
 8. Karaçukur (Ketençukuru) Köyü -
 9. Kuzköy -
- V. KÜRTÜN NAHİYESİ
1. Bada maa Alagaturas (Badamişkiye) Köyü -
 2. Mekali Köyü -
 3. Bohçalı Köyü -
 4. Alayuntlu Köyü -
 5. Alahnas Köyü -

6. Üreğir Köyü -
 7. Eğlence (İğnece) Köyü -
 8. Kabageriş (Kırgeliş) Köyü -
 9. Karaçukur Köyü – Kürtün İlçesi
 10. Eynesi (Eynesil) – İlçe Merkezi
 11. Gök Ümmet (Satılmış) Köyü -
 12. Oğuz Köyü – Beşikdüzü İlçesi
- VI. BAYRAMOĞLU NAHİYESİ
1. Döğer (Dikmen) Köyü – Espiye İlçesi
 2. Kçüköy (Güzelyurt Köyü) – Espiye İlçesi
 3. Oğulluca (Avluca) Köyü – Espiye İlçesi
 4. Ağruk Köyü -
 5. Kandavur Köyü -
 6. Kozköy – Espiye İlçesi
 7. Tağnalcuk (Taflancık) Köyü – Espiye İlçesi
 8. Manastır-ı İslam (Çalkaya) Köyü – Espiye İlçesi
 9. Çepniköy – Espiye İlçesi
 10. Kurugeriş Köyü – Espiye İlçesi
 11. İncirlik Köyü -
- VII. ÜREĞİR NAHİYESİ
1. Karakaya (Ortacami) Köyü – Tirebolu İlçesi
 2. Boğalı (Aşağı ve Yukarı Boğalı) Köyü – Görele İlçesi
 3. Lazarı Köyü -
 4. Gülyarı Köyü -
 5. Karakeş Köyü – Görele İlçesi
 6. Demirbükü Köyü -
 7. Mürted Çukuru Köyü -
 8. Boynuyoğun Köyü – Tirebolu İlçesi
 9. Cimide (Karlıbel) Köyü – Çanakçı İlçesi
 10. Akelma Köyü -
 11. İman Asarı Köyü -
 12. Arık Köyü -
 13. Toprak Köyü - (Sümer, TDTD/LIX:10–12)

XV. yüzyılın ortalarından itibaren XVII. yüzyılın ortasına değin Türkiye’deki oymak ve cemaatleri araştıran Yusuf Halaçoğlu, ‘Anadolu’daki Cemaatlerin Bağlı Buldukları Oğuz Boyları’ bahsinde yedinci sırada verdiği Çepni Boyunun cemaat sayısını 512, hane sayısını 22.128, mücerred vergi sayısını da 5.885 olarak tespit etmiştir (www.anadoluasiretleri.com). 1650’lili yıllar itibariyle tahmini nüfusları da 120 bin civarında bulunmaktadır. Halaçoğlu’na göre Üçok Gök Han oğullarından Çepnilerin Anadolu’da yaşadıkları yerler şöylece sıralanmaktadır (Agy, www.anadoluasiretleri.com):

1. Adana (Dündarlı, Sarıçam, Yüreğir)
2. Aksaray (Koçhisar)
3. Akşehir
4. Amasya
5. Ankara

- 6.Aydın
- 7.Bayburd (Kelkid)
- 8.Birecik (Araban, Merzüman, Suruç)
- 9.Bolu (Mudurnu, Todurga)
- 10.Bozok (Yozgat)
- 11.Çankırı
- 12.Çorum (Osmancık)
- 13.Diyarbakir (Bertiz, Savur)
- 14.İçel (Mud)
- 15.Halep
- 16.Hamid (Eğridir, İrle)
- 17.Hüdavendigâr (Bursa)
- 18.Karaman
- 19.Konya
- 20.Karesi (Giresun, İvrindi)
- 21.Kadirli
- 22.Kastamonu (Araç, Ayandan, Küre)
- 23.Kayseri
- 24.Konya (Alaşehir, Aladağ, Ilgın, Mahmudlar, Turgud)
- 25.Kütahya
- 26.Maraş
- 27.Niğde
- 28.Ordu (Ünye)
- 29.Samsun (Kavak)
- 30.Sivas
- 31.Trabzon (Çepni, Kürtün)

XV ilâ XIX. yüzyıllar arasında Osmanlı arşivlerine dayanarak araştırma yapan Cevdet Türkay ülke sınırları içinde Çepni, Çepni-yi Çunkar, Çepniyan, Çepnilü, Çepnibor, Çepni Kandemir ve Çepnihacılı adlarıyla yaşam süren Çepnilerin Trabzon, Karesi, Sivas, Tokat, Aksaray, Urfa, Saruhan, Kefe, Karahisar-ı Şarkî, Kocaeli, Kayseri, Adana, Çıldır, Erzurum, Kars, Ahıska, Halep, Aydın, Kütahya, Akşehir, Canik, Hamid, İçel, Bozok, Maraş, Karaman, Soma, Rumkale, Birecik, Paşa (Dimetoka), Mudanya kaza ve sancaklarında oturduklarını ifade etmektedir (Bostan, TA/VI:307). Yusuf Halaçoğlu da Çepnilerin Halep Türkmenleri içinde Rakka, Bozulus Türkmenleri içinde de Ankara Keskin ve Şereflikoçhisar, Balıkesir, Manisa, Aydın, Trabzon, Giresun, Görele, Torul, Kürtün, Maraş, Adana, Konya, Çorum ve Isparta Gölhisar'da yaşadıklarını kaydetmektedir (Agy, TA/VI:307).

Çepni boyunun Anadolu'da XX. yüzyıl itibariyle durumunu ise Ege yerelinde yine Faruk Sümer, Türkiye genelinde ise Tuncer Gülensoy çıkarmışlardır. Ege ve Güney Marmara bölgelerinde yaşayan Çepniler ve yerleşim alanları şöyledir:

- I. BALIKESİR – Merkez Köyler: 1.Karamanlar, 2.Çukur Hüseyin, 3.Bahçedere (Kavak Başı), 4.Çoraklık (Çiğner), 5.Aynaoğlu, 6.Düpecik, 7.Ortamandıra,

8.Kabukdere (Söğütkıran), 9.Deliklitaş, 10.Yaylacık, 11.Köteyli, 12.Gökçeören, 13.Macarlar, 14.Kuşkaya, 15.Yeşiller.
Bigadiç Köyleri: 15.İnkaya, 16.Çiftlik, 17.Güvem, 18.Akyar, 19.Elyapan, 20.Yumruklu, 21.Kozpınar.
Manyas Köyleri: 22.Kapaklı, 23.Kalebayırı.
Balya Köyleri: 24.Kocabük, 25.Değirmendere.
Sındırgı Köylerinden; 26.Cehennemdere (Koca Sinan),
Kepsut Köylerinden; 27.Armutlu,
Susurluk Köylerinden; 28.Danaveli,
İvrindi Köylerinden; 29.Soğanbükü.

II. İZMİR – Bergama Köyleri: 1.Sarıdere, 2.Narlıca, 3.Tepeköy, 4.Pınarköy, 5.Karalar, 6.Deliktaş.
Mustafakemalpaşa Köyleri: 7.Hamzababa, 8.Zeamet.

III. MANİSA – Saruhanlı Köyleri: 1.Çepni Harmandalı, 2.Çepni Muradiye, 3.Kemiklidere, 4.Tirkeş.
Akhisar Köyleri: 5.Sünnetçiler, 6.Yatağan.
Turgutlu Köyleri: 7.Çepni Bektaş, 8.Çepnidere, 9.Gökgedik.
Soma Köyleri: 10.Karaçam, 11.Ularca.

IV. AYDIN – Merkez Köylerden; 1.Terziler,
Tire Köylerinden; 2.Çayırklar (Çaybaşı).
Söke Köylerinden 3.Sagular, 4.Helvacılar. (TDTD/LX:13-14)

Türkiye genelinde ise Oğuz boyları sırasına uygun olarak verilen Çepni (Çetmi) Boyunun Anadolu'daki dağılımı ise şu şekildedir:

1. Çepni – Afyon İli, Sandıklı İlçesi, Hocalar Köyü
2. Çetmi (Lâdik) – Amasya İli, Gümüşhacıköy İlçesi
3. Çepni Şabanlı – Ankara İli, Şereflikoçhisar İlçesi, Ağaçören Köyü
4. Çepni – Balıkesir İli, Bandırma İlçesi, Edincik Köyü
5. Yeni Çepni (Çerkezçetmi) – Bilecik İli, Bozüyük İlçesi
6. Yürük Çetmi – Bilecik İli, Bozüyük İlçesi
7. Çepni – Bolu Merkez
8. Çepni – Bolu İli, Mudurnu İlçesi
9. Çepni – Bursa İli, Mudanya İlçesi
10. Küçük Çetmi – Çanakkale Merkez, Küçükkuyu Bucağı
11. Büyük Çetmi (Yeşilyurt) – Çanakkale İli, Ezine İlçesi
12. Çetmi – Çorum İli, İskilip İlçesi
13. Gölet Çetmi – Çorum İli, Kargı İlçesi
14. Çepni – Giresun İli, Espiye İlçesi
15. Çetmi (Çayırklı) – İzmir İli, Tire İlçesi
16. Çepni – Kastamonu İli, Çatalzeytin İlçesi
17. Çetmi – Kastamonu İli, Taşköprü İlçesi
18. Çepni – Kastamonu İli, Tosya İlçesi
19. Çepni (Çiçekdağı) – Kırşehir Merkez
20. Çetmi – Konya İli, Beyşehir İlçesi, Üzümlü Beldesi
21. Çetme – Konya İli, Doğanhisar İlçesi
22. Çetmi – Konya İli, Hadım İlçesi, Taşkent Beldesi
23. Çepniharmandalı (Yobazharmandalı) – Manisa İli, Saruhanlı İlçesi
24. Çepnimuradiye – Manisa İli, Saruhanlı İlçesi
25. Çepnibektaş – Manisa İli, Turgutlu ilçesi

26. Çepnidere – Manisa İli, Turgutlu İlçesi
27. Çepni – Samsun İli, Alaçam İlçesi
28. Çitme – Sivas İli, Divriği İlçesi, Gedikpaşa Köyü
29. Çepni – Sivas İli, Gemerek İlçesi
30. Dereçepni (Köttüçepni) – Yozgat İli, Boğazlıyan İlçesi
31. Yazıçepni – Yozgat İli, Boğazlayan İlçesi (Gülensoy, THBAY/1979:88-89)

2.3. Çepnilerde İdarî Yapı ve Nüfus

2.3.1. Çepnilerde İdarî Yapı

Oğuzların boy teşkilatına bağlı olarak yaşayan Çepni Türkleri Anadolu'da Malazgirt Savaşı'ndan (1071) Otlukbeli Savaşı'na (1473) kadarki dört asırlık devrede bey adı verilen yöneticileri önderliğinde yarı bağımsız ve idarî açıdan düzenli bir hayat sürmüşlerdir. Kuşdoğan / Küçük Ağa, Bozdoğan gibi hakkında çok az malûmat sahibi olduklarımızı hariç tutarsak Bayram Bey gibi, Hacı Emir Bey gibi, Süleyman Bey gibi Beylik hükümdarları tarzında kuvvetli idarecilerle yönetildiklerini düşünebiliriz. XV. yüzyılın ilk yarısının ortalarında Hacıemiroğulları (Bayramlı) Beyliği Osmanlı idaresine geçmişse de Ordu - Giresun yöresindeki Çepnilerin yine 'bey'leri vasıtasıyla yönetimlerine devam edilmiştir. XIV. yüzyılın son çeyreğinde Harşit yöresine yerleşen Çepniler ise 1461'deki Trabzon'un fethinden sonra bile yarı bağımsız yaşantılarını sürdürmüşlerdir. Bazı kaynaklar, aynı yıl yapılan Yassıçimen Antlaşmasına göre Osmanlı Devleti ile Akkoyunlu Devleti arasında kalan yörenin Kürtün Beyliği adıyla tampon bölge olarak kabul edildiğini yazmaktadırlar (SG, 1998:25).

Giresun yöresindeki Çepnilerin lideri Hacıemiroğlu Süleyman Bey, Tahrir Defterlerinde 'Mîr-i Çepniyân' olarak zikredilmektedir. Harşit çevresi yani Kürtün bölgesinde yaşayan Çepni Türklerinin bilinen ilk lideri ise Melik Ahmed Bey'dir. Arşiv kayıtlarında Melik Ahmed Bey'den "Bedreme (Bedirme) Kalesinin fatihi ve 'Kürtün Beyi" olarak söz edilmektedir. Ondan sonra Kürtün emirinin kim olduğu bilinmemekle beraber 1486 yılı defter kayıtlarında geçen Kürtünlü Mehmed Bey'in Melik Ahmed Bey'den sonraki Kürtün Beyi olduğu düşünülmektedir (Bostan, 2002:358-359). Giresun ve Kürtün havalisi Zeâmet-i Kürtün veya Vilâyet-i Çepni adıyla birleştirildikten sonra bu bölgenin emirliğine 'Kadîmî Çepni Beylerinden' Eşter Bey getirilmiştir. Sonraki dönemlerde de Yar Ali Bey, Özlemiş Bey, Mehmed Bey, Yusuf Bey, Emre Bey gibi önemli Çepni beyleri dirlik sahipleri arasında kayıtlarda geçmektedir (Age:359).

XV. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı merkezî sistemi yöreye de idarî manada kendi damgasını vurmuştur. 1486 tarihli Mufassal Tımar Defterine göre Trabzon Sancağının idarî taksimatındaki 7 kaza; Trabzon (+ 4 Nahiye), Of, Rize, Atina (Pazar), Lâz (Arhavi), Torul ve Kürtün olarak sıralanmaktadır (Bostan, 2002:47). Beylikler döneminden kalma bir idarî ünite olarak ‘Zeâmet-i¹ Kürtün’ diye nitelenen Kürtün Kazası; Çepni ve Kürtün şeklinde iki ayrı nahiye halinde kaydedilmiştir. Bu esnada kazanın kadısı Çepni’de (Giresun) oturmakta olup kazanın Çepni yani Giresun Nahiyesinde 27 tam köy, 1 hisseli köy, 2 mezraa (ekinlik), Giresun şehri ve Giresun Kalesi bulunmaktadır (Age:42-43). Kürtün Nahiyesinde ise 43 tam köy, 2 hisseli köy, 4 mezraa ve Tirebolu Kalesi yer almaktadır. Bundan başka; Trabzon Kazasına bağlı Akçaâbâd (Akçaova) Nahiyesine ait 3 köy, Atina (Pazar) Kazasına ait 6 tam köy, Lâz (Arhavi) Kazasına ait 2 tam köy vergi olarak Kürtün Zeâmeti’ne bağlı gözükmektedir (Bostan, 2002:27–37,44).

1515 yılı Trabzon Sancağı Tahrir Defterinde Çepnilerin yoğun bir şekilde yaşadıkları yer Vilâyet-i Çepni (Çepni yurdu) olarak gösterilmektedir. Bu bölge Giresun-Torul-Görece arasındaki alandır ve bilhassa Kürtün tamamen Çepnilerle meskûn bulunmaktadır. Trabzon - Torul, Şalpaazarı ve Vakfikebir yöresinde de Çepnilerin yaşadıkları kaydedilmektedir (Çelik, TA/VI:322). Aynı yılın Sancak Defterinde nahiye esasına göre teşkilatlanmış idarî yapıda Giresun’dan Torul’a kadar uzanan bölge Çepni Vilâyeti ile Yağlı-Dere, Bayram-Oğlu, Üreğir (Yüreğir), Kara-Burun, Alahnas, Elki-Yomlu Hası ve Kürtün nahiyelerine ayrılmıştır (Sümer, TDTD/LVIII:4). Kürtün Nahiyesine bağlı 13 köy arasında İynesi (Eynesil), Alayuntlu gibi köylerin yanısıra Alayuntlu’ya bağlı sayılan Bedreme (Bedrama) Kalesi de bulunmaktadır. Saray tarihçisi Panaretos’un Yukarı Harşit’te dediği Çepni kışlakları ise bizce Kürtün ile Doğan kent arasındadır (Age:5-6).

1516 yılı Dirlik Defterini yayınlayan Fahrettin Kırzioğlu’na göre Harşit Havzası toprakları Vilâyet-i Kürtün ve Vilâyet-i Torul adlı iki nahiyeye ayrılmaktadır. Vilâyet-i Kürtün’de (Kürtün yöresi) Türkmen boy ve oymak adlı köyler ise şu şekilde sıralanmaktadır: Döğer, Alayuntlu, Üreğir, Boynuyoğun, Buğalu, Avcılu, Karabörk, Boşçalı, Oğuz, Oruçbeğlü, Çanakçılı, Kızılcalı, İsmailbeğlü (Kırzioğlu, GGG/1990:70-71). Bu köy isimlerinde Oğuz boyları ve beyleri ile alt birimlerinin

¹ 20 bin ile 100 bin akçe arasında gelir getiren dirlik, büyük tımar. (Doğan, 1996:1161)

zenginliği dikkati çekmektedir. Yine aynı usûlle Kırzıoğlu 1530-1531 yılları İcmâl ve Mufassal defterlerindeki Türk kavmi hatıralı köy adlarını yazarken Kürtün'ü 'Danişmend-Eli Türkmenleri boyundan' diye tasnif etmektedir (Age:71).

1520 yılı Tahrir Defterinde Kürtün Kazası (Çepni Vilâyeti); Kürtün Nahiyesinden başka Çepni, Yağlıdere, Karaburun, Üreğir, Alahnas ve Elkerimluhâs nahiyelerine ayrılmaktadır (Bostan, 2002:44). 1538-1539 kayıtlarında ise Çepni (Giresun) ve Kürtün adıyla iki ayrı kazaya bölündüğü görülmektedir. 1554 yılı Tahririnde Kürtün Kazasına bağlı 8 nahije şöyle sıralanmaktadır: Üreğir, Bayramoğlu, Yağlıdere, Karaburun, Elkerimluhâs, Alahnas, Haşrid¹, Kürtün. 1555 - 1565 arasında Kürtün Kazası, arşiv kayıtlarında bazen kaza bazen de nahije olarak kaydedilir. Bu tarihlerde Tirebolu Kasabası da Yağlıdere Nahiyesi ile birlikte Kürtün Kazasına bağlı bulunmaktadır (Age:45).

1515'te Kürtün Kazası sınırları dâhilinde bulunan Kürtün adlı bölgeye 17 köy bağlıyken, 1520'de 10 köy, 1554'te 16 köy, 1583'te de 23 köy bağlı bulunmaktadır. Kaza genelinde ise 110 köy, 3 kale (Tirebolu, Görele, Bedirme), 43 mezraa ve köylere ait 8 hisse bulunmaktadır. 1583'te bu sayılar; 132 köy, 3 kale, 58 mezraa ve köylere ait 8 hisseye varmaktadır (Bostan, 2002:246,248,250). Aynı yıl Kürtün, kaza karşılığında Yağlıdere (Kürtün) Nahiyesi adı ile anılmaktadır. Bu tarihte Kürtün (Yağlıdere) Kazası; Kürtün, Yağlıdere, Alahnas, Üreğir, Bayramoğlu, Bade ve Haşrid nahiyelerinden teşekkül etmektedir. Aynı yerde yine 'Kasaba-i Tirebolu' kaydına da rast gelinmektedir. 1583 yılı ve sonrasında Trabzon Sancağında beş yeni kaza kurulmasına karşın Kürtün'ün idarî durumunda bir değişiklik görülmemektedir (Age:46).

Sonraki dönemlerde Harşit yöresi yine Osmanlı Devletinin idarî taksimatında yer almasına rağmen bozmadığı boy düzeni sayesinde Çepniler bu kez âyân-derebeyi-mütegalibe adlarıyla tekrar siyasî arenada etkin bir şekilde boy göstereceklerdir. Hatta Duraklama ve Gerileme devirleri hem Çepni (Giresun) - Kürtün hem de buralardan Trabzon ve Rize'ye gitme âyânların oralardaki yerli unsur olan Lâz derebeyleriyle mücadelesine sahne olmuştur. XIX. yüzyılın ilk yıllarında yazılan bir defterde Trabzon Eyaletinin kazaları - yanlarında açıklamaları da verilerek - şu şekilde sıralanmıştır (Tekindağ, İA/XIIa:467-468): Trabzon, Keşab (Gümüşhâne'ye tâbi), Tirebolu, Maçuka

¹ Haşrid olarak tabir edilen yer Harşid, şimdiki Doğankent'tir.

(Maçka, Gümüşhâne'ye tâbi), Arhavi, Sohunkale, Rize, Yâvebolu (diğer ismi Görele), Ünye, Soğucak (Anapa), Of, Kürtün, Çavri¹, Gümüşhâne (Vâli karışamaz, Torul nâhiyesidir), Faş (Poti), Batum, Gonye (Livâ/Sancak), Hemşin, Atina (Pazar), Viçe (Fındıklı).

Yerel beylerin gücünün devam ettiği XIX.yüzyılda Kelalioğulları lâkaplı ailenin 1811 ilâ 1827 arasında fasılasız voyvodalık yaparak Harşit (Doğankent) Nahiyesinin ekonomisini yönlendirdiği görülmektedir (Yüksel, DİT/www.moryagmur.com). 1837 yılı idarî taksimatına bakıldığında ise Gümüşhane Sancağı 7 kaza ve 5 nahiyeden oluşmaktadır. Bunlar arasında daha önceleri hep Trabzon'a bağlı olmuş olan Kürtün de bulunmaktadır. Yukarı ve Aşağı Kürtün adlarıyla iki ayrı kaza olan Kürtünler yüzyılın ortasına doğru aynı isimlerle nahiye olarak görüleceklerdir (Tozlu, 1998:26,28). Gümüşhâne (Torul), Kökas (Kovans²), Kelkid, Kürtün-i Zîr (Aşağı Kürtün), Kürtün-i Bâlâ (Yukarı Kürtün), Maçka ve Milâs (Mesudiye) kazalarının haricinde Havâs-ı Niv³ (Niv Hasları), Alansa (Alahnas), Geçge (Gezge), Harşid (Haşrûd) ve Yağmurdere (Keşişköyü) nahiyelerine de sahip olan Sancağın 12 yıl sonra kaza sayısı iki eksilererek beşe düşecek, nahiye sayısı ise dört artarak dokuza çıkacaktır (Age:26–28,38). 1849 yılı defterinde sadece Harşit değil Aşağı ve Yukarı Kürtün'ler de nahiye olarak yer almışlardır (San, 1998:38). Aynı yıl Kürtün Nahiye Müdürlüğüne Ahmed Bey tayin olduğu halde (BOA, 150/4259:İ..MVL.), Nahiye Meclisi ve yörenin ileri gelenleri Gümüşhane Kaymakamı Tevfik Bey'le ilgili memnuniyetlerini bildirmek için Divan-ı Hümayun'a mahzar (toplu dilekçe) vermişlerdir (BOA, 52/17:A.}DVN.). Ertesi yıl (1850) Trabzon Eyaleti Müşirliğine atanan Tevfik Bey'e yönelik bazı fesat ehli kimselerin müdahale gayretlerine karşı onun dürüstlüğüne ve çalışkanlığına şahadet eden Torul ve Kürtün ahalipleri bunu engellemek amacıyla Divan'a tekrar bir mahzar sunmuşlardır (BOA, 60/73:A.}DVN.).

Dağılma devrindeki tefessüh vesikalara da yansımış; 1858 yılına ait bir belgede Kürtün Nahiye Müdürü, Ordu ve Gümüşhane kaymakamları ile Rize Müftüsü hakkında zimmet ve yolsuzluktan işlem yapılması istenmiştir (BOA, 254/38:}MKT.NZD.). Sonrasında ise önce 1865'te Yağmurdere Kazası lâğvedilerek sağlanacak gelire Torul, Kürtün, Konas (Kovans) müdürleri ve kâtiplerinin maaşlarına zam yapılmasına (BOA,

¹ Mapavri olmalı; Çayeli

² Daha da Türkçesi Kovancılar

³ Niv/Arpalı; bugünkü Bayburt Aydıntepe (Sezen, 2006:395)

692/22:MVL) akabinde 1869 yılındaki bir düzenlemeyle de Gümüşhane ile Torul'un ayrı kazalar haline getirilmesine karar verilmiştir. Böylelikle Gümüşhane mutasarrıflık merkezi olmuş, Kürtün nahiye olarak Torul' bağlanmış, Harşit ile Kürtün-i Zîr (Aşağı Kürtün) nahiyeleri de birleştirilmiştir (Tozlu, 1998:43). Hicrî 1276 (1870) Trabzon Salnamesine göre bir nahiye müdürü ve bir müdür kâtibinden ibaret olan Kürtün Nahiyesine 1877'de bir de vukuat kâtibi eklenmiştir (San, 199?:20,36). Aynı yıl Torul ve Kürtün tekrar Trabzon Sancağına bağlanmış olarak gözükmektedir (Öztuna, BTT/XIII:277)

1887 yılında idarî bakımdan değişiklik cihetine gidilmiş ve Aşağı Kürtün (Harşit) Nâhiesinin Torul Kazasından ayrırlıp Tirebolu Kazasına bağlanması için tahkikat yapılması emredilmiştir (BOA, OAR-1414/21:DH.MKT.). Ancak araştırma / tahkikat 6 ay sürdüğü halde neticelenmemiş ve tekrar emir çıkarılmıştır (BOA, 1453/63:DH.MKT.). 1891 Salnamesinde Trabzon Vilâyeti/Eyaleti 4 sancak, 15 kaza ve 25 nahiyeden oluşmaktadır. Lâzistan (Batum), Canik (Samsun) ve Gümüşhane sancakları haricinde Merkez Sancak olan Trabzon'a bağlı kazalar şu şekilde sayılmaktadır: Trabzon Merkez, Akçaabat, Sürmene, Of, Görele, Vakfikebir, Tirebolu, Giresun (nahiyeleri; Akköy, Piraziz, Keşap), Ordu (nahiyeleri; Bolaman, Perşembe, Aybastı), Ünye (nahiyesi; Karakuş), Fatsa, Pazar/Atina (nahiyesi; Hemşin), Hopa (nahiyesi; Viçe/Fındıklı), Torul (nahiyesi; Kürtün) ve Şiran (Öztuna, BTT/XIII:277). Aynı sene Torul'un Kaza İdare Meclisinde 2, Belediye Meclisinde 2, Kaza Bidâyet (İlk) Mahkemesinde de 2 gayrimüslim görev almasına karşın Kürtün Nahiyesindeki tüm görevler Müslümanlar tarafından yürütülmektedir: Mâşuk Efendi nahiye müdürü, Mehmed¹ ve Muharrem Beyler tapu kâtibi, Ahmed Efendi mal kâtibi, Tevfik Efendi de vergi kâtibi olarak görev yapmaktadır (San, 199?:43). Yüzyıla ait son salname olan 1897 yıllığında ise mevcut görevlilere Zabıta Memuru Abdullah Çavuş da eklenmiştir (Age:64).

1901'de Kürtün Hükümet Konağının yeniden yapılması için ihale başlatılmış (BOA, 2380/32:DH.MKT.), 1904'te Kürtün'e bağlı Görül (Güdül) Karyesinin Tirebolu'ya iadesi sağlanmış (BOA, 1837/8:ŞD.), 1910'da ise Maçka, Şarlı (Şalpazarı), Akköy, Keşap, Perşembe, Kavak, Alaçam, Mapavri (Çayeli), Arhavi, Viçe (Fındıklı) ve Kürtün

¹ 1892'de hakkında yolsuzluk yaptığına dair şikâyet olduğundan soruşturma geçirmiştir (BOA, 1857/9:DH.MKT.)

nahiyelerinde Belediye Meclisi teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır (BOA, 2798/76:DH.MKT.). 1915 yılı kayıtlarında Kürtün Nahiyesine 33 köy, Harşit Nahiyesine de 13 köy bağlı bulunmaktadır (Yüksel, HKNN/YT:3-4). Aynı yıl Harşit Belediye Reisi Hasan Ağa'nın telgraf çekerek, Trabzon Vilâyet Meclisi üyelerinden Salih Efendi'nin de İl Genel Meclisine tahrir (önerge) vererek talep ettiği Harşit'in Torul'dan ayrılarak Tirebolu'ya bağlanma isteği o yıl Dâhiliye Nezâreti'nce (İçişleri Bakanlığı) uygun görülmüş, ertesi yıl da irade çıkarılarak resmîyete dökülmüştür (Yüksel, DİT/www.moryagmur.com):

“Harşid Nâhiyesi merbût bulunduğu Torul Kazâsına 15 ve Tirebolu'ya 7-8 saat mesafede olup ahâlisinden bir kısmı Tirebolu'dan ev ve arâzi edinerek yaz mevsiminde karyelerinde ve senede 9 ay da Tirebolu'da ikâmet ve bütün ihtiyâcât-ı beşeriyyelerini dahi (doğal gereksinimlerini de) Tirebolu'dan tedârik etmekte oldukları gibi emvâl-i emîriyyelerinin (mallarının vergilerinin) tahsili için memûrin-i mâliye (maliye memurları) dâima Tirebolu'da bulunmakta olduğundan muâmelât-ı umûmiyyelerinin (genel uygulamaların) temin-i teshîli zımında (kolaylaştırılması bağlamında) nâhiye-i mezkûrenin (Harşit'in) Tirebolu kazâsına rabt ve ilhâkına (bağlanmasına) dâir Meclis-i Umûmî Vilâyet-i (İl Genel Meclisi) Tirebolu azâsından Salih Efendi tarafından verilen 21 Kanun-ı sâni [1]330 (3 Şubat 1915) tarihli tahrîr Heyet-i Umûmiye'de (Genel Kurulda) kıraat ve icâb-ı müzâkere olundu (okundu ve tartışıldı). Harşit Nâhiyesi hakikaten Torul Kazâsına 15 ve Tirebolu'ya 7-8 saat mesâfede olduğu ve ahâlisinin ihtiyacât ve mesâlih-i umûmiyyelerinin tesviyesi (ihtiyaçlarının ve işlerinin karşılanması) için yegâne iskele ve ticaretgâhları Tirebolu Kazâsı olup yalnız umûr-ı resmîyelerinden (resmî işlerinden) dolayı ahâlisinin 15 saat buud (uzaklıktaki) mesâfede bulunan Torul Kazâsına azîmetleri (gidişleri) bâis-i müşkilât-ı umûmiyyenin te'mîn ve teshîli zımında (sebeplerin genel zorlukların giderilmesi bânında) nâhiye-i mezkûrenin Torul Kazâsından fekk-i irtibâtıyla (ayrılmasıyla) Tirebolu Kazâsına rabt ve ilhâkı muvâfık (uygun) görülmekle icrâ-yı icâbı husûsuna (gerekinin yapılmasına) karar verilmiş olmanın ol-bâbda (o bakımdan).”

1916 yılında Kürtün Nahiyesinin Torul Kazâsından ayrılarak Gümüşhane'ye bağlanması talep edilmişse de Trabzon İl Encümenince bunun doğru bir hareket olmayacağı yönünde karar alınmıştır (BOA, 102/59:DH.İ.UM.EK.). 1918 yılındaysa Trabzon Merkez Kazası dâhilindeki Şarlı Nahiyesinin Vakfikebir Kazâsına, Torul Kazâsına bağlı Santa Karyesinin Gümüşhane Merkez Kazâsına, Harşit Nahiyesinin de Tirebolu Kazâsına bağlanmaları kararlaştırılmıştır (BOA, 34/99:DH.MB..HPS.M..). Fakat 1922'de Harşit Nahiyesi tekraren Torul'a bağlanmış olup 30 yıl kadar bu idarî yapıyı sürdürecektir (D/www.dogankentonline.com). 1953 yılı Haziran ayı başında Gümüşhane Vilâyetinden ayrılarak Giresun'un Tirebolu İlçesine bağlanan (BOA, CAK-26038/30..11.1.0:2238..16.5.) ve 1964'de Doğankent ismini alan Harşit

Bucağının Kürtün Bucağı ile olan sınırı problem teşkil etmişse de 1970 yılında Devletçe tespit edilerek yeniden düzenlenmiştir (BOA, 8597/30..11.1.0:357.36..13.). 1960 yılında Görele'ye bağlı bir nahiye olan Çanakçı, son yüzyılda kurulan Güce ve yeni adıyla Doğan kent kasabaları 1990 yılında hep birlikte Giresun İlinin yeni ilçe merkezleri haline geleceklerdir (www.giresun.gov.tr). Aynı yıl Kürtün beldesi de Gümüşhane'ye bağlı yeni bir ilçe haline getirilince Harşit Havzasında Torul'dan itibaren ve Harşit ağzındaki Tirebolu'ya değin 7 ilçeli bir idarî yapı oluşacaktır.

2.3.2. Çepnilerde Nüfus

Trabzon Sancağında Türkler, Osmanlılar burayı fethetmeden epeyi önce XIV. yüzyıldan itibaren yöredeki yurtlarında oturmaktadırlar. Bu yöredeki Türklerin ezici çoğunluğu Çepni boyuna mensuptur (Sümer, TDTD/LVII:10). Çepniler XV. yüzyılın ikinci yarısının ortalarında tamamen yerleşik bir hayat geçirmekte ve hepsi köylerde yaşamaktadırlar. Bu yörede hiçbir Hıristiyan köyü yoktur. Onlar kıyılarda bilhassa Giresun, Tirebolu, Görele gibi kalelerde oturmaktadırlar (Agy:10). Kürtün (Çepni) Kazasındaki 100'den fazla köyün nüfus olarak tamamı Müslüman Türk olup kahir ekseriyeti de Sünnîdir. Harşit Vadisinin başlangıcındaki meşhur Bedreme Kalesinde ise hiçbir Hıristiyan yaşamamaktadır (Age:6-7).

Çepnilerle alâkalı gerçek manada nüfus rakamlarını Osmanlı arşiv sisteminde vergiyle ilgili düzenli kayıtlar olan Mufassal Tahrir Defterlerinden öğrenebiliyoruz. Hanefi Bostan'ın XV ve XVI. yüzyıl ağırlıklı olarak araştırdığı Trabzon Sancağında Çepni (Giresun) Kazasının merkezi olarak zikredilen "Nefs-i Kal'a-i Giresun"da 1486 yılı itibariyle 114 hane ve 22 bîve (dul) Hıristiyan karşılık 4 hane ve 32 nefer (kale görevlisi) Müslüman yaşamaktadır. Kişi olarak merkezin nüfusu 800 civarındadır. Bunun yaklaşık olarak 650'si Hıristiyan, 130'u da Müslümandır (2002:237). Çepni Nahiyesinin toplam nüfusu ise 2.900 kişi olup bunun 2.250'si Müslüman, 650'si ise Hıristiyan'dır (Age:241, 243). Hıristiyanların tamamının kalede yaşadığı görülmektedir. Bundan başka Kürtün Kazasına tabi Tirebolu Kalesi'nde 4 nefer kale görevlisi Müslümandan hariç 62 hane ve 5 bîve Hıristiyan nüfus yaşamaktadır (Age:245). Kürtün Nahiyesinin toplam nüfusu da 4.200 kişi olup bunun Tirebolu Kalesinde yaşayan 330 Hıristiyan hariç tamamı Müslümandır. Kazanın iki nahiye ile birlikte toplam nüfusu ise 7.100 civarında olup bunun 6.020'si Müslüman, 980'i de

Hıristiyandır Bostan, 2002:250). 1486'da Trabzon Sancağına tabi kazalar arasında Kürtün nüfus yoğunluğu olarak 6. sıradadır. Müslüman nüfusun en yoğun olduğu kaza Kürtün, en az olduğu kaza ise Torul'dur. Hıristiyan nüfusun en yoğun olduğu kaza Trabzon, en az yoğun olduğu yer ise yine Kürtün Kazasıdır (Age:259). Aynı yıl Sancak genelinde yaşayan toplam 9.650 kişilik Müslüman nüfusun 6.150'si (% 65.3) Zeâmet-i Kürtün'de ikamet etmektedir. Çepni (Giresun) ve Kürtün adlı bölgelerde yaşayan Müslüman nüfusun tamamına yakını Çepni boyuna mensuptur (Age:261).

1486'dan 1515'e geçerken aradaki 29 yıl içerisinde hem yeni köyler kurulmuş hem de mevcut köylerde ciddi oranlarda nüfus artışı olmuştur. Meselâ; Oğuz Köyünün vergi nüfusu 55'ten 117'ye, Eynesi(1) 38'den 50'ye, Alayuntlu 92'den 175'e çıkmıştır (Sümer, TDTD/LVII:8). Bunun gibi Kürtün Nahiyesine tâbi nefsi-i Görele'de (Görele Kalesi) 1515 yılı itibariyle Akçakale'den gelip yerleşmiş 6 hane gayrimüslim Kuman Türkü bulunmaktadır. Yine Kürtün'e bağlı Karaçukur Köyünde bulunan zimmîler arasında Balaban adını taşıyan kişiler yaşamaktadır (Bostan, 2002:339). 1515 tarihli defterde iç iskâna tâbi tutulanlar arasında; Kürtün Nahiyesine 2 hane, Akçakala'dan gelip Kürtün'ün Gökümme (Satılmış) Karyesine 1 hane olmak üzere Çepni Vilâyeti dâhilinde 190 Müslüman, nefsi-i kala-i Tirebolu'ya da 265 gayrimüslim nüfus tespit edilmektedir (Age:101,117). 1515'den itibaren Kürtün'e bağlanan Görele Kalesinin 780 kişilik nüfusunun 80'i Müslüman, 700'i Hıristiyan olarak gözükmektedir. Yine Kürtün'e bağlı Tirebolu Kalesinin ise 1515 kişilik nüfusunun 90'ı Müslüman, 1425'i Hıristiyan olarak göze çarpmaktadır. Kaza genelinde 1486'dan 1515'e kadarki 29 yılda Hıristiyan nüfus 300'lerden 2.300'lere (% 585), Müslüman nüfus da 3.800'lerden 11.000'lere (%185) çıkmıştır (Age:244-245,247).

1515 ve 1520 yıllarında nüfus yoğunluğu bakımından Trabzon kazaları arasında 6'ncı olan Kürtün, 1554 ve 1583 yıllarında ise 3'üncü sıradadır. Müslüman nüfusun en yoğun bulunduğu kazalar sıralamasında ise Kürtün 1515, 1520, 1554 ve 1583 yıllarının tamamında birincidir. En çok Hıristiyan nüfus Sancak Merkezinde, en az Hıristiyan nüfus ise yine Kürtün ve Çepni kazalarında yaşamaktadır Bostan, 2002:260). Kazadaki Müslüman nüfus 1515'de 13.200'e çıkmış, 1520'de 12.500'e inmiş¹, 1554'te 17.650'yi, 1583'te de 22.500'ü bulmuş (asırlık artış: % 485), Hıristiyan nüfus ise

¹ Çaldıran Savaşı sonrasında da İran'a Türkmen akışı az da olsa devam etmiştir.

4.700-4.800'e yükselmiştir (Asırlık oran: % 1.350). Böylelikle kazanın toplam nüfusu da 1486'dan 1583'e % 650'lik bir artışla 4.200'lerden 27.250'lere çıkmıştır (Age:250).

XIX. yüzyılın ilk yarısında Kürtün-i Bâlâ ve Kürtün-i Zîr adlarıyla kaza olan fakat 1849 yılı defterinde nüfus yetersizliği ve derebeyler mücadeleleri nedeniyle hızlanan göçler sonucu kazalıkları kaldırılan Aşağı ve Yukarı Kürtün ile Harşit nahiyeleri Gümüşhane Kazasına bağlanmıştır. Bu sırada Kürtün-i Bâlâ Nâhiyesinin 18 köyü bulunmakta olup bunların 12'si tamamen Müslüman, 3'ü karışık, 3'ü de gayrimüslim olarak gözükmektedir. Toplam İslâm hane 302, gayrimüslim hane ise 181'dir. Müslümanlar 581 genç, 285 sabi, 135 yaşlı, 8 bahriye askeri ve 1 tüccardan müteşekkildir. Hıristiyanlarsa 2 genç, 199 sabi, 292 yaşlı ve 135 tüccardan oluşmaktadır (Tozlu, 1998:39). Kürtün-i Zîr Nâhiyesinin de 17 köyü bulunmakta olup bunun tamamı Müslümandır. Nüfusun 1.313'ü genç, 628'i sabi, 325'i yaşlı, 40'ı nizamiye askeri ve 1'i tüccar olarak dağılmaktadır. Harşid Nâhiyesinin ise 13 köyünün tamamı İslâm olup toplam 416 haneye (tahminen 2.080 - 2.100 kişi) ulaşmış görünmektedir (Age:40). Bu noktada bir karşılaştırma yaparsak 1583'te 20 bini aşkın İslâm ve 5 bine yakın da Hıristiyan nüfusa sahip olan Kürtün'de 262 yıl sonraki nüfus 3 nahiyeye ile birlikte 6 bin civarındadır. Bu da yöredeki Çepnilerin çevre beldelere ve bilhassa sahildeki Hıristiyan kaleleri olan Tirebolu, Görele ve Giresun gibi yerlere yerleşmiş olduklarını göstermektedir. 1849 yılı itibariyle Harşit Havzasındaki 3 nahiyenin nüfus istatistikleri aşağıdaki gibidir (Tozlu, 1998:35-37):

I. YUKARI KÜRTÜN (KÜRTÜN-İ BÂLÂ)

KAZASI KÖYLERİ VE NÜFUSLARI

1. Tilkecik – 20 hane Müslüman (100 kişi)
2. Akçal – 6 hane Müslüman / 20 hane Gayrimüslim (130 kişi)
3. Beytarlası – 20 hane Müslüman (100 kişi)
4. Gündere – 10 hane Müslüman (50 kişi)
5. Söğüdüli – 37 hane Müslüman (185 kişi)
6. Sarıbaba – 5 hane Müslüman (25 kişi)
7. Beşir – 29 hane Müslüman / 30 hane Gayrimüslim (295 kişi)
8. Çerçür – 21 hane Müslüman (105 kişi)
9. Obacık – 18 hane Müslüman (90 kişi)
10. Hacı – 5 hane Müslüman (25 kişi)
11. İsmail Ağa Mezraası – 10 hane Müslüman (50 kişi)
12. Kızılcaadam – 30 hane Müslüman (150 kişi)
13. Geleyari (Sapmaz) – 17 hane Müslüman (85 kişi)
14. Elmalı – 29 hane Müslüman (145 kişi)
15. Kozluca – 6 hane Müslüman (30 kişi)
16. Gemüklü – 54 hane Müslüman (270 kişi)
17. Kargakaya – 15 hane Müslüman (75 kişi)

18. Kılan – 3 hane Müslüman (15 kişi)

II. AŞAĞI KÜRTÜN (KÜRTÜN-İ ZİR)

KAZASI KÖYLERİ VE NÜFUSLARI

1. Uluköy – 66 hane Müslüman (330 kişi)
2. Aşağı Uluköy – 43 hane Müslüman (215 kişi)
3. Karaçukur – 33 hane Müslüman (165 kişi)
4. Cağköy (Konacık) – 9 hane Müslüman (45 kişi)
5. Çayıra (Cayra) – 26 hane Müslüman (130 kişi)
6. Harıt – 8 hane Müslüman (40 kişi)
7. Yukarı Harıt – 33 hane Müslüman (165 kişi)
8. Büyük Harıt – 36 hane Müslüman (180 kişi)
9. Karadere – 21 hane Müslüman (105 hane)
10. Araköy – 14 hane Müslüman (70 kişi)
11. Çarçukur (Çayırçukur) – 19 hane Müslüman (95 kişi)
12. Süme – 41 hane Müslüman (205 kişi)
13. Maşraba – 15 hane Müslüman (75 kişi)
14. Fol – kaydedilmemiş
15. Taşlıca – 26 hane Müslüman (130 kişi)
16. Sığırlık – 7 hane Müslüman (35 kişi)
17. Damlı – 9 hane Müslüman (45 kişi)
18. Kavraz – 6 hane Müslüman (30 kişi)

III. HARŞİD NAHİYESİ KÖYLERİ VE NÜFUSU

1. Harşid – 15 hane Müslüman (75 kişi)
2. Kuzan – 34 hane Müslüman (170 kişi)
3. Çatık – 12 hane Müslüman (60 kişi)
4. Gödüle – 11 hane Müslüman (55 kişi)
5. Koz – 32 Hane Müslüman (160 kişi)
6. Sadağlı – 9 hane Müslüman (45 kişi)
7. Manasur – 10 hane Müslüman (50 kişi)
8. Tandula – 71 hane Müslüman (355 kişi)
9. Şadi – 52 hane Müslüman (260 kişi)
10. Doymuş – 37 hane Müslüman (185 kişi)
11. Kaynaş – 31 hane Müslüman (155 kişi)
12. Mansur Bükü – 35 hane Müslüman (175 kişi)
13. Öz – 32 hane Müslüman (160 kişi)
14. Sime – 33 hane (165 kişi)
15. Kodila – 26 hane Müslüman (130 kişi)
16. Hozarak – 11 hane Müslüman (55 kişi)
17. Safter – 13 hane (65 kişi)

Hicrî 1276 (1870) Trabzon Salnâmesine göre Gümüşhane Sancağı Torul Kazası nahiyesi olan Kürtün'e bağlı 48 köyde 4.138'ü Müslüman, 543'ü Rum olmak üzere toplam 4.701 nüfus gözükmektedir. Bu nüfusun hane olarak dağılımı da 1.383 İslâm hane, 175 Hıristiyan hane; toplam 1.598 hane şeklindedir (San, 199?:14). 1893 yılı Salnâmesi'ne göre Kürtün'le birlikte Torul Kazasının nüfusu 19.460'ı Müslüman, 16.680'i Hıristiyan olmak üzere toplam 36.140'tır. Bunun 19.140'ı erkek (zükûr) , 17 bini de kadın (ünâs) olarak görülmektedir (Age:53). Kürtün nüfusu 20 bine yakın İslâm

nüfus içerisinde önemli bir yekûn teşkil etmektedir. 1897 yılında ise Kürtün - Torul Kazasının toplam nüfusu 36.140 olarak kaydedilmiştir. 16.680 olan Hıristiyan nüfusu değişmemiş, Müslüman nüfusu ise 10 eksilerek 19.450'ye inmiştir (Age:64). 1902 (H. 1318) Yılığındaki Torul (Dorul) Kazasının nüfusu Kürtün'le birlikte 21.165'i Hıristiyan, 22.370'i de Müslüman olmak üzere toplam 43.535 olarak gösterilmektedir (San, 199?:86). Hıristiyanlar çoğunlukla Torul'da, Müslümanlar da Kürtün'de yaşamaktadır. Bu nüfusun 8.756'sı Müslüman ve 1.142'si de Hıristiyan olmak kaydıyla yekûnu 9.898 olarak tespit edilmiştir (GİY, 1969:?).

1870 yılından itibaren geçen 32 yıllık zaman zarfında Kürtün Nahiyesi de, Torul Kazası da hem İslâm hem Hıristiyan nüfusunda 2 kattan biraz fazla olarak (% 110) artış göstermiştir. 1904 yılındaki sayımda ise kazanın toplam nüfusu 45.395 kişiye ulaşmış (San, 199?:108) ve 2 yılda 1.760 kişi gibi yüksek bir artış sergilemiştir. Aynı yılın Salnamesinde 'Kürtün Nâhiyesine Dâir Malûmât-ı Umumiye' (genel bilgiler) verilirken nahiyede 2451 hane olduğundan bahsedilmektedir (Age:109). Tarih yazım geleneğinde iktisadî verilerdeki hane sayısı 5 ile çarpılır ve ortalama nüfus rakamları belirlenmeye çalışılır. Kürtün için verilen 2.450 hanelik rakam 12.250 kişiye tekabül etmektedir ki bu da 2 yılda nahiyeye nüfusunu 2.360 kişilik artışı anlamına gelir. Tüm kazanın nüfus artışı yalnızca 1.760 olduğuna bunun başka bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Örneğin hane sayısını 5 değil de 4 kişiyle çarparsak 9.800 sayısına yani aşağı - yukarı 2 yıl önceki nüfus rakamına erişilir. Torul Kaza Merkezinde 100 haneye (+15 han) 800 nüfus düştüğüne göre (San, 199?:108) Kürtün halkı yine göç hareketine başlamış demektedir. 93 Harbi (1877-1878) ve Rus İşgali nedeniyle Çepnilerde muhtemelen her 5 kişiden 1'i evini bırakarak başka diyarlara yerleşime doğru hareketlenme halindedir.

H. 1331 (1915) yılında bizzat Gümüşhane Sancağı Nüfus Memuru Ali Rıza Bey tarafından hazırlanan ve Dâhiliye Nezâreti'ne cetvel şeklinde gönderilen Rapor yöre nüfusunun ayrıntılarını bildirir bir tarzda hazırlanmıştır (Tablo 1; Tablo 2). Rapora göre Kürtün'ün toplam nüfusu 9.961 olup (Yüksel, HKNN/YT:3) 1902 yılı nüfusuyla aynı sayıdadır. Bu da Balkan ve I.Dünya Savaşlarıyla yaşanan sıkıntıların 13 sene zarfında nüfus artışı olması gereken oranı tamamen eritmiş olduğunu göstermektedir. Kürtün nüfusunun % 73'ü Müslüman, % 27'si de Hıristiyan olarak gözükmektedir. Harşit ise 6.381 nüfusla yekpare Müslüman nüfustan oluşmaktadır (Age:4). Aynı zamanda her iki nahiyedeki kadın nüfusu erkek nüfusundan fazladır (Age:3-4).

Tablo 1. Kürtün Nahiyesi Nüfus Detayları

KÜRTÜN NAHİYESİ						
Köyün adı	Müslim (Türk) nüfus			Gayrimüslim (Rum) nüfus		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Kargakaya	–	–	–	195	169	364
Arpacık	70	68	138	–	–	–
Çerçur [=Ekinciler]	59	58	117	–	–	–
Sümüklüzir	–	–	–	365	336	701
Sümüklübâlâ	–	–	–	437	414	851
Beytarla	129	135	264	75	67	142
Tilkicek	71	68	139	–	–	–
Gelevera [=Sapmaz]	141	128	269	–	–	–
Karadere-i bâlâ [=Yukarıkaradere]	99	43	142	–	–	–
Aktaş	12	16	28	–	–	–
Sögüdü	167	175	342	499	483	982
Sarıbaba	22	24	46	247	225	472
Göndere	48	44	92	–	–	–
Eğrigüney	77	89	166	–	–	–
Beşir	247	272	519	–	–	–
Elmalı	143	159	302	–	–	–
Akçal	61	67	128	39	35	74
Kızılcatam	272	277	549	–	–	–
Kılanköy	15	18	33	55	41	96
Harit-ı sağır [=Gündoğdu]	154	163	317	–	–	–
Harit-ı bâlâ [=Gürgenli]	174	131	305	–	–	–
Harit-ı kebir [=Demirciler]	181	184	365	–	–	–
Çayırçukur	265	255	520	–	–	–
Araköy	187	227	414	–	–	–
Karadere-i zir [=Aşağıkaradere]	113	175	218	–	–	–
Cayra	147	142	289	–	–	–
Çağköy [=Konacık]	75	63	138	–	–	–
Süme	432	375	807	–	–	–
Uluköybâlâ	576	601	1.177	–	–	–
Uluköyzir	395	405	800	–	–	–
Karaçukur	345	333	678	–	–	–
Fol	291	275	566	–	–	–
Tamlıköy	43	50	93	–	–	–
Genel Toplam	5.018	4.943	9.961	1.912	1.770	3.682

Her iki nahiye'nin toplam nüfusu 20.024 olup 1849'daki 6.500'lük nüfusa göre 3 katlık bir artış (% 308) söz konusu olmaktadır. Harşit Nahiyesi'nin en büyük köyü 1.034 kişiyle Törnük (Günyüzü), Kürtün Nahiyesi'nin en büyük köyü de 1.177 kişiyle Uluköy-i Bâlâ'dır (Yukarı Uluköy). Kürtün'ün nahiye merkezi olan Cayra bağlı 33 köy arasında nüfus olarak 20'inci sırada, Harşit'in nahiye merkezi olan Manastırbükü de bağlı 13 köy arasında 11'inci sırada yer almaktadır (Yüksel, HKNN/YT:3-4). Her iki nahiye'nin de merkezinin nüfus büyüklüğü 289 / 270 oranıyla birbirine benzemektedir. En büyük gayrimüslim köyü olarak da 982 nüfusuyla Kürtün'e bağlı Sögüdüli olarak göze çarpmaktadır. Bu arada Sögüdüli ile birlikte yüksek nüfusa sahip Aşağı ve Yukarı

Sümüklü köylerindeki Rum nüfusun genel âsaiyşsizlik nedeniyle sahildeki beldelere doğru göçe başladıkları da belirtilmektedir (Age:3-4).

Tablo 2. Harşit Nahiyesi Nüfus Detayları

Köyün adı	Müslim (Türk) Nüfus			Gayrimüslim (Rum) Nüfus		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Taşlıca	348	353	701	–	–	–
Sadağlı	51	54	105	–	–	–
Kozköy	173	160	333	–	–	–
Kaynaş [=Güvenlik]	174	174	348	–	–	–
Dandı	484	495	979	–	–	–
Çatak	243	185	428	–	–	–
Toymuş	202	227	429	–	–	–
Törnük [=Günyüzü]	536	494	1.034	–	–	–
Manastırbükü	129	141	270	–	–	–
Şadı [=Çatalağaç]	408	379	787	–	–	–
Sığırılık	155	155	310	–	–	–
Kuzan [=Söğütağza]	242	233	475	–	–	–
Güdül	87	95	182	–	–	–
Genel Toplam	3.232	3.149	6.381	–	–	–

1925 yılı itibariyle Kürtün nüfusu nahiye olarak 9.813'e, Torul Kazasıyla birlikteyse 26.641'e varmış görünmektedir (GİY, 1969:?). Kürtün Nahiyesinin genel nüfus oranı 1904 nüfus oranlarına yakın, Torul Kazasının toplam nüfusu ise 21 yıl önceki nüfusunun ancak yarısına yakın olarak gözükmektedir. Kürtün'ün Müslüman nüfusunun sabit kalması artış oranının Millî Mücadele döneminde vatan savunmasında eridiğini, Torul'un Hıristiyan olan yarı nüfusunun da Mübadele Antlaşması (1924) ile gittiğini göstermektedir. Her iki beldedeki İslâm nüfusu 1902'den 1925'e Kürtün'de 8.756'dan 1.057 kişi artışla 9.813'e, Torul'da ise 13.613'ten 1.215 kişilik bir artışla 14.828'e ulaşmıştır (San, 199?).

Son yıllara dair verilere gelince (Tablo 3); 1990 yılı rakamlarına göre Kürtün nüfusu 7.235'ü erkek ve 8.657'si kadın olmak üzere 15.892, Torul nüfusu da 7.763'ü erkek ve 9.324'ü kadın olmak üzere 17.087 olarak kaydedilmiştir (SG, 1998:33). Kürtün nüfusunun % 82 gibi büyük bir çoğunluğu (13.083 kişi) hala köylerde ve kırsal kesimde yaşamaktadır. Torul nüfusunun da % 76'lık kesimi (13.030 kişi) köy ve kırsal alanda yaşamını sürdürmektedir (Age:31). Aynı yıl Çanakçı'nın 17.327 olan nüfusunun 11.063'ü (% 64) köylerde, 6.264'ü (% 36) de şehir merkezinde hayat sürmektedir. Güce'nin 15.624 olan nüfusununsa 12.774'ü (% 82) köylerde, 2.890'u (% 18) şehir merkezinde yaşamaktadır. Doğan kent'in 7.736 olan nüfusunun 3.872'si (% 50)

köylerde, 3.844'ü (% 50) şehir merkezinde ve Tirebolu'nun da 33.458 olan nüfusunun 20.314'ü (% 61) köylerde, 13.144'ü (% 39) şehir merkezinde yaşamını sürdürmektedir (www.turkcebilgi.com). Genel olarak göze çarpan ilk husus köy/kır nüfusunun kent nüfusuna göre tartışmasız üstünlüğü konusudur. Bu noktada Kürtün ve Güce ilçeleri % 82 ile birinci, Torul % 76 ile üçüncü sıradadır. Yalnızca Doğankent İlçesinde köy ve kent nüfusu eşit gözükmektedir.

Tablo 1. Harşit Havzası İlçelerinin Günümüz Nüfus Verileri

	1990 Yılı	2000 Yılı	2007 Yılı	2010 Yılı
ÇANAKÇI	17.327	15.245	7.257	7.269
DOĞANKENT	7.736	7.477	6.881	6.980
GÜCE	15.624	8.679	8.754	8.308
KÜRTÜN	15.892	15.546	12.394	12.505
TİREBOLU	33.458	36.947	28.835	29.968
TORUL	17.087	15.416	13.500	12.385

2000 yılı nüfus verilerine göre de bu kırsal alan üstünlüğü değişmemiş ve yörede kalan Çepni Türklerinin eski kırsal ve yaylacı yaşam tarzı devamlılık göstermeyi sürdürmüştür. Fakat bu 10 yıllık zaman diliminde Çanakçı nüfusunun %12'sini (2.082), Doğankent % 3'ünü (259), Güce % 44'ünü (6.945), Kürtün % 2'sini (346) ve Torul % 10'unu (1.671) kaybetmiş gözükmektedirler (www.karalahana.com). Bu durum bölgedeki geçim kaynaklarının sınırlı ve coğrafyanın da zorlu olmasından kaynaklanan iç göç sorunuyla alâkalı görünmektedir. O yıl itibariyle yalnızca Tirebolu İlçesi % 10'luk (3.489) bir nüfus artışı göstermiş olup sonraki yıllarda nüfusu büyük oranda düşme eğilimine girecektir (www.yerelnet.org.tr).

2007 yılı rakamlarına göre Çanakçı'nın 7.527 olan nüfusunun 5.511'i köylerde, 1.746'sı da şehirde yaşamaktadır. Doğankent'in 6.881 olan nüfusunun 3.382'si köylerde, 3.499'u ise şehirde yaşamaktadır. Güce'nin 8.754'lük nüfusunun 5.760'ı köy, 2.994'ü şehir ve Tirebolu'nun 28.835'lik nüfusunun da 15.163'ü köy, 13.672'si şehirde ikamet etmektedir (www.giresunpostasi.net). Kürtün'ün ise aynı yıl 12.394'lük

nüfusunun 9.493'ünü köylerde, 2.901'ini de şehirde yerleşik olarak görülecektir (www.yerelnet.org.tr). Son 7 yılda Çanakçı nüfusunun % 52'si (7.988), Tirebolu nüfusunun % 22'si (8.112), Kürtün nüfusunun % 20'si (3.152) ve Doğankent nüfusunun da % 8'i (596) erimiştir. Cüzî de olsa artış yapan tek ilçe Güce olup o da yalnızca 75 kişiden ibaret bulunmaktadır (www.giresunpostasi.net). Yörenin adeta makûs kaderi olan bu nüfus kaybı 2010 yılı verilerinde de sürmüştü; Güce 446 kişi, Torul 1.115 kişi azalmıştır. Buna mukabil Çanakçı 12 kişi, Doğankent 99 kişi, Kürtün 111 kişi, Tirebolu da 1.033 kişilik bir artış göstermiştir (www.yenitirebolu.com). Şehirde yaşayanların köyde yaşayanlara göre sayıca üstün olduğu tek ilçe olan Doğankent 2007'den sonra 2010'da da bu özelliğini koruyan tek belde olacaktır.

2.4. Çepnilerde Ekonomik Hayat

2.4.1. Çepnilerde Ekonomik Yaşam

Harşit Havzasına XIV. yüzyılın sonlarında yerleşen Çepnilerin Osmanlı Devleti'nin Akkoyunluları yenerek (1473) bölgeye tamamen hâkim olmalarına kadar geçen 1 asırlık zaman zarfında özgürce yaşadıklarını biliyoruz. Bu özgürlük onların eski Türk yaşantısı olan konar - göçer yani yaylak - kışlak hayatını sürdürmelerinden de kaynaklanmaktadır. Bu yaşam biçiminde hayvancılık ağırlıklı olarak yer tutmakta olup tarımda sınırlı olarak yapılmaktadır. Osmanlı arşivlerine ilk girdikleri tarihten (1486) itibaren tarımsal faaliyetin Osmanlıların yerleşik hayata dayalı politikalarına uygun olarak peyderpey arttığına şahit olunacaktır. M. Hanefi Bostan'ın araştırmalarına göre yöredeki Çepnileri kapsayan bir idarî birim olan Kürtün'de ise 732 hane, 169 mücerred (bekâr) ve 4 nefer Müslümana karşılık 62 hane ve 5 bîve Hristiyan yaşamaktadır (2002:247). Bu 732 Müslim haneden 77'si muafân¹ hane, 64'ü müselleme² hane, 48'i yamak (müselleme oğlu) hane, 3'ü müselleme veya yamak olarak kaydedilmeyen hane, 465'i normal hane³, 73 hane bennâk⁴, 2 hane caba⁵ olarak dağılmaktadır. 169 mücerredden⁶ 10 mücerred bennâk, 3 mücerred caba, 6 mücerred muafân, 9 mücerred

¹ Muafılar: Her türlü vergiden muaf tutulmuş köylüler (Sümer, TDTD/LVII:11)

² Müselleme: Harp zamanlarında atı ve silahı ile sefere katılan buna karşılık her türlü vergiden muaf köylü menşeli atlı asker (Age:11)

³ Hane: Kırılık kesimde yeter derecede toprağa sahip olan evli vergi mükellefi (Age:11)

⁴ Bennâklar: Yarım çiftlikten az toprağı olan evli vergi mükellefi (Age:11)

⁵ Caba: Arazisi olmayan ve ticaretle meşgul bulunanların ödediğı vergi (Pakalın, OTDTS/I:253)

⁶ Mücerred: Toprağı bulunmayan, kazancı olmayan bekâr (Age:11)

müsellem, 11 mücerred yamak, 5 mücerred müsellem veya yamak olarak kaydedilmeyen, 4 nefer mustahfiz¹, 125 de normal mücerred olarak görülmektedir (Age:249). Kürtün Kazasının Çepni Nahiyesinde de Müslüman nüfusun % 9.63'ünü muafânlar, % 9.03'ünü müsellem, % 2.40'ını da emekli sipahiler oluşturmaktadır (Age:304).

1486 yılında Sancak genelindeki 590 dirlikten bu bölgedeki 29 dirliğin biri Trabzon Sancakbeyine, 28 dirlikse Çepni beylerine, onların oğullarına, arkadaş ve yoldaşlarına ait olarak görünmektedir (Bostan, 2002:359). Sancağın Trabzon'dan sonra ticaret hacmi ve ekonomik kapasite yönünden en önemli kazası Zeâmet-i Kürtün'dür. Sadece Giresun (Çepni) şehrinin vergi gelirleri; fiçı resmi (vergi) 2.200 akça, gümrük mukataası (vergi ihalesi) 3.000 akça, liman resmi 1.000 akça, âdet-i deryân (dalyan) 1.200 akça, bâc mukataası (yol vergi ihalesi) 1.000 akça, ceviz öşrü (vergi) 100 akça, hububât öşrü 200 akça, meyve öşrü 200 akça, şıra (üzüm suyu) öşrü 100 akça olmak üzere toplam 10 bin akça olarak görülmektedir (Age:441). Kazanın kasabalarından olan Tirebolu'nun 1486'daki dalyan vergi geliri 100 akça, gümrük geliri 1.050 akça, liman geliri de 200 akça olmak üzere toplam 1.250 akçadır. Kürtün Zeâmeti içinde kaydedilen gemi resmi 100 akçadır (Age:442-443). Meslek olarak ise 1 nefer sarraç (meşinci) Kürtün Nahiyesinde, 4 nefer hayyattan(terzi) biri Çepni üçü de Kürtün Nahiyesinde, 1 nefer müderris Çepni Nahiyesinde, 30 nefer nöker Kürtün Nahiyesinde, 5 nefer küreci (madenci) Çepni Nahiyesinde iş görmektedir (Age:455).

Ziraî olaraksa Kürtün Zeâmeti dâhilinde oturanların bennâk resmi (ekin vergisi) 1486 yılı itibariyle 7,14 akça ile 13 akça arasında bulunmaktadır. Mücerred bennâklar ise 10, 13, 15, 20, 25 akça vergi ödemektedirler (Bostan, 2002:470-471). Tahrir Defterinde bennâk, müsellem, muaf ve mülâzımât (görevliler) olarak kaydedilmeyen halksa 8 akçadan 120 akçaya kadar değişik miktarlarda vergi ödemiş gözükmekte, vergi 'resm-i maktu' (götürü vergi) veya kesim olarak deftere kaydedilmektedir (Age:472). Çepni Nahiyesine tabi Hasan Kâfir, Depecik, Çenliz köylerindeki halkın sipahilerine yılda 3 gün hizmetle mükellef oldukları veya bunun yerine belli bir meblağ ödeyerek bu hizmeti yerine getirdikleri de anlaşılmaktadır (Age:474). Yine Çepni Nahiyesinin Giresun şehrinde gayr-i müslim bulunmakla beraber bunların Fatih Sultan Mehmed'in hükmüyle haraçtan, ispençeden (çift resmi), ulaklık hizmetinden, öşür ve sair rüsumdan

¹ Müstahfiz: tımarlı kale muhafızı (Doğan, 1996:815)

(vergilerden) muaf tutuldukları ve bu muafiyetlerinin de Giresun Kalesindeki hizmetlerinden dolayı gerçekleştiği defterde belirtilmektedir (Age:475).

1486 yılında Sancak dâhilinde zemin öşrüne (arazi vergisi) yalnız Kürtün Zeâmetine bağlı Çepni ile Kürtün nahiyelerinde ve Trabzon kazasında tesadüf edilmektedir. Yekûn olarak 8.170 akçalık zemin öşrünün % 58.15'i Kürtün Kazasında, % 41.85'i Trabzon Kazasında toplanmaktadır. Aynı yıl Kürtün Nahiyesinden tahsil edilen ispençe vergisi miktarı 1.580 akça, bennâk vergisi ise 8.980 akçadır. Ve Sancak genelinde bennâk resmine sadece Kürtün Kazasında rastlanmaktadır (Bostan, 2002:475-476). Trabzon Sancağındaki 2.650 akçalık yaylak resminin de 650 akçası Zeâmet-i Kürtün'de toplanmaktadır (% 24,5). Bundan başka; Sancaktaki 69.030 akçalık resm-i niyâbetin (naiplik vergisi) % 14.70'i yani 10.130 akçası, 730.395 akçalık toplam raiyyet rüsumunun (şahıs vergisi) % 3.60'ı yani 26.195 akçası, 29.850 akçalık toplam resm-i cerâyimin (arızî vergi) ancak 60 akçası ve 11.395 akçalık resm-i arûsiyyenin (evlilik vergisi) de ancak 40 akçası Kürtün Kazasından tahsil edilmektedir (Age:476-477).

Hububat ve bakliyat üretiminden alınan aynî (pay) öşür oranlarına bakıldığında 1486 yılı Trabzon Sancağı 29.850 somarlık (kile) 'dihn-ı erzen' (darı) tahsilâtının 835 kilesi (% 2.80), Kürtün Kazasında toplanmaktadır. Diğer mahsulâtta 'hınta - gendüm' (buğday), 'kapluca' (kapçıklı buğday), 'lâzut' (mısır) ve 'şa'îr' (arpa) ürünleri ise Kürtün Zeâmeti kayıtlarında görülmemektedir (Bostan, 2002:493). Yine 1486'da Kürtün Kazası hariç bütün kazalarda üzümden şıra yapıldığı gözlenmektedir (Age:501). Diğer meyvelerde de çok düşük oranlar göze çarpmaktadır: Ceviz; 25 kile (TSG – 5.805 kile), muhtelif meyveler; 50 kile (TSG – 3.695 kile) ve elma, incir, üvez, armut, kiraz, fındık, kestane, zeytinde ise sıfır noktasındadır (Age:502-503). Trabzon Sancağındaki toplam 52.550 akçalık keten - kendir öşrünün en azı Kürtün Zeâmetinden (50 akça) tahsil edilmektedir. Bu da 12,5 batmanlık (5-10 kiloluk) aynî kendir öşrüne karşılık gelir ki Sancağın genelinde 13.140 batmanlık bir yekûn bulunmaktadır (Age:510,512).

1486 yılı Sancak dalyan gelirlerinin tamamına yakını (% 91.65) Kürtün Kazasından elde edilmektedir. 1.200 akçalık gelirin yalnızca 100 akçası Trabzon Kazasından olup Zeâmet-i Kürtün'ün Çepni (Giresun) Nahiyesinden 1.000 akça ve Kürtün Nahiyesinden de 100 akça alınmaktadır (Bostan, 2002:508). Keza doğan ve şahin yuvası sayısında da Kürtün Kazası açık ara birincidir. Trabzon Sancağındaki 94 kıt'a (tane) bâz-çakır

asiyâbından (doğan yuvası) 62 tanesi Kürtün Kazasında, toplam 3.800 kıt'a şahin yuvasından 2.300 tanesi Kürtün Kazasında bulunmaktadır. Bu yuvalardan sağlanan vergi tahsilâtları ise doğan bazında % 74.60 (4.700 akça), şahin bazında % 60.05 (2.300 akça) oranındadır (Age:524-525).

1486'da Trabzon Sancağındaki mirlivâ (sancakbeyi) haslarının¹ il genelindeki 734.860 akçalık yekûnunun 164.365 akçalık kısmı 'Kır Kesimi' adı altında Giresun Kal'ası, Kürtün Zeâmeti, 17 tam köy ve 10 hisseli köy tahsisinden sağlamaktadır (Bostan, 2002:529). Sancakta 5 zeâmet bulunmakta olup bunlardan birisi 'mirmirân- alây'a (beylerbeyi), ikisi ise eski Çepni beylerine verilmiştir (Age:531). Bunların isimleri ve gelir türleri örnek olarak şu şekildedir:

Mustafa Bey v. Eşter (kadîmî Çepni beylerindendir) – Çepni Nâhiyesine tâbi 2 tam köy, Kürtün Nahiyesine tâbi 7 tam köy, yuva-yı bâz, resm-i yaylak, resm-i niyâbet ve arûsiyenin yarısı, şıra baçı (2.630 akça)

Hasan Bey v. Özlemiş Bey – Çepni Nâhiyesine tâbi 3 tam köy, yuva-yı şahin ve bâz, resm-i yaylak, resm-i niyâbet ve arûsiyenin yarısı, rençber gemileriyle gelen şıradan alınan baş (Bostan, 2002:532)

Faruk Sümer'in Çepnilerle alâkalı inceleme ve araştırmalardaki görüşlerine gelince; yerleşik yaşayışla ilgili olarak Çepnilerin darı ektikleri görülmektedir. Ortaasya'daki Türkler de yerleşik hayat geçtiklerinde ilk defa darı ekmişlerdir. Tarla kelimesi de 'tarılag' dan gelmektedir. Buğday ve arpa henüz ekilmemekte olup 30 yıl sonrasında onlar da ekilecektir (TDTD/LVII:10). Bütün köylerde bal istihsal edilmekte, bağcılık yapılmakta ve meyve yetiştirilmektedir. Birçok köyde ceviz de elde edilmektedir. Davarlarının çok az olduğu anlaşılmaktadır. Resm-i ganem (koyun vergisi) ile ilgili tarihte bir kayıt yok fakat 30 yıl sonra köylerin birçoğunun koyun vergisi de ödedikleri görülecektir (Age:10). Köylerin çoğunda doğan, şahin, atmaca gibi avcı kuşlara ait yuvalar vardır. Bu yuvalarda gelir kaynakları olduğu için yakından meşgul olunmaktadır. Anlaşıldığına göre bu yuvalarda doğan yavrular palazlanınca satılmaktadır. Devlet her yuvadan 50 akçe vergi almakta, bazen de sahipleri tarafından yuvaların gelirleri câmi ve zaviyelere vakfedilmektedir. Çepnilerin yurdunda tımar rejimi uygulanmaktadır. Çepni İlinde (Vilâyet-i Çepni) 30 dirlik görülmekte olup

¹ Has: Osmanlı Devletinde saray mensuplarına veya yüksek derecelerdeki memurlara tahsis edilen ve geliri 100 bin akçeden fazla tutan arazi. (Doğan, 1996:465)

bunlardan 3'ü zeâmet, 27'si tımardır. Vergiler de yöredekilerin iktisadî faaliyetlerine uygun olarak öşür, resim, kesim ve avâriz türlerinde alınmaktadır (Age:10-11).

1515 yılı Kürtün Kazasının nüfusu 13.190 olup bu nüfusun vergi dağılımı ise şöyledir: 33 hane, 1.155 bennâk, 422 caba, 72 mücerred, 155 zemin, 39 mustahfiz nefer, 8 nev (yeni) Müslim hane, 5 müselleme hane, 275 müselleme bennâk, 47 müselleme caba, 46 müselleme mücerred, 35 müselleme zemin; Müslümanlar. 430 hane, 19 bîve, 18 mücerred, 2 zemin; Hıristiyanlar (Bostan, 2002:249-250). 1583 itibariyle vergi nüfusu da Müslümanlar olarak; 205 hane, 1.012 bennâk, 1.703 caba, 927 mücerred, 9 zemin, 567 zemin bennâk, 29 mustahfiz nefer, 51 müselleme hane, 219 bennâk hane, 363 müselleme caba, 197 müselleme mücerred, 117 zemin bennâka, Hıristiyanlar olarak; 956 hane, 2 mücerrede yükselmektedir (Age:249).

1515 yılında Trabzon Sancağında 17 adet zeâmet ve 495 adet tımarla birlikte toplam 512 adet dirlik bulunmaktadır (Bostan, 2002:267). Bunlar arasında Trabzon Sipahileri 203 kişiyle ilk, Kürtün Sipahileri (Sipahiyân-ı Kürtün) 39 kişiyle 4. sıradadırlar. Yine bu dirlikler arasında; 4 adet Sipahiyân-ı Çepni ve 3 adet Sipahiyân-ı Bayramlı da göze çarpmaktadır. Bu arada 1483'e göre dirliklerden istifade eden kişi sayısı 100 kişilik bir artışla 1515 yılı için 512 dirlikte toplam 687 kişiye ulaşmaktadır (Age:268-269). Bu 687 kişi arasında 6'sı Çepni beylerinden, 19'u Çepni beyi oğlanlarından, 2'si Çepni, 1'i Türkmen olarak ünvanlandırılmaktadır (Age:272). Gelir miktarı belirtilmeyen 26 kişinin de 20'si Kürtün sipahisi ve sipahi oğlu olup 'Eskiden berü tasarruf idegeldüklerü yerleriyle yurdlarına, bağlarına ve bahçelerine mutasarrıf olub bunlardan öşür ve rüsum taleb olunmayub sefer vâki oldukça 5 neferi at ve silahları ile eşen' diye tarif edilmektedir (Age:275).

1515 yılında Trabzon Sancağındaki 13 kaleden 3'ü Çepni Vilâyeti dâhilinde olup bu kalelerdeki görevli sayısı ve ünvanları şöyle sıralanmaktadır: Görele Kalesi; 2 dizdâr¹, 2 kethüdâ², 1 ser-bölük³, 6 merd-i kal'a⁴. Tirebolu Kalesi; 1 dizdâr, 2 kethüdâ, bevvâb,⁵ 3 kale imamı, 3 meremmetçi⁶, merd-i kal'a. Bedirme Kalesi; 1 dizdâr, 1 kethüdâ, 1 bevvâb, 1 hatib, 1 müezzin, 2 cüzhân, 6 meremmetçi, 1 merd-i kal'a. 1520 yılında ise

¹ Kale komutanı (Doğan, 1996:291)

² Kale kâhyası (Age:641)

³ Bölükbaşı (komutan)

⁴ Kale eri, yiğidi.

⁵ Kapıcı, kapı bekçisi (Doğan, 1996:135)

⁶ Tamirci, hafif tamir yapan kimse (Age:758)

Sancak dâhilinde bulunan 12 kalede azeb¹ ve müstahfiz² olarak toplam 510 nefer görev yapmakta olup bunların % 3.52'si (13) Bedirme Kalesinde, % 1.76'sı (9) Görele Kalesinde, % 0.78'i (4) de Tirebolu Kalesinde görev yapmaktadır (Bostan, 2002:278). 1583'te ise Sancaktaki kale sayısı 8'e, nefer sayısı da 36'sı azeb, 205'i mustahfiz olarak 241'e düşmüş gözükmetedir. Bu müstahfizların 14'ü (% 5.80) Bedirme Kalesinde, 10'u (% 4.14) Görele Kalesinde, 5'i de (% 2.07) Tirebolu Kalesinde vazife görmektedir (Age:283). Aynı yıl itibariyle Bedreme Kalesinde görev yapanların gündelikleri de şu şekilde ücretlendirilmiştir: Dizdâr 10 akça, kethüdâ 7 akça, imam 5 akça, bevâb 6 akça, kale merdleri 4.38 akça (Age:454).

1583 yılında 103 derbendci³, 2 nâzır-ı derbendciyân (bekçilerin âmiri), 5 köprücü; toplam 110 kişi gibi yüksek sayıdaki insan geçit, boğaz ve köprülerin korunmasına vazifelendirilmişlerdir. Sayıları 1583'de 393'ü derbendci, 13'ü köprücü olmak üzere toplamda 406'ya erişmektedir (Bostan, 2002:309). Yine aynı yıl Kürtün'ün Avcılı Köyünden 22 nefer Müslüman, 'Haşrid Nehri' yılda 3 ay taşıdığından atlı ve yayaların geçmesi için 'sucu' olarak kaydedilmişlerdir. Kezâ Hıristiyan nüfus içinde de 560 nefer ulak görev yapmaktadır ki Hıristiyan nüfusun % 58,5'unu teşkil etmektedir. Bu kimseler "sandalla ulaklık edüp nehr-i azimde at beremesin" yaptıklarından dolayı vergilerden muaf tutulmaktadır (Age:307).

XVI. yüzyılın başlarında veya tamamı muaf ve müsellemler yani Türk köylülerinden oluşan, savaş zamanında atı ve silahı ile sefere katılan, buna karşılık her türlü vergiden muaf olarak toprağını ekip - biçen köylü atlı asker olan Trabzon Çepnilerinin daha sonra - Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi - mütesellimliklerine son verilip raiyyet yani vergi veren köylü durumuna düşürüldükleri görülmektedir (Çelik, TA/VI:322). Oysaki cemâat-i müsellemler (müsellemler topluluğu) olarak Tahrir defterlerine kaydedilen bu zümre 1515'te 408 kişi (% 18.10), 1520'de 331 kişi (% 15.35), 1554'te 401 kişi (% 12.50), 1583'te de 947 kişiden (% 17.65) oluşmaktadır (Bostan, 2002:308). Kazada çalışan nüfus içerisinde bu kadar yüksek oranda yer tutan müsellemler Sancak genelinde de % 3 gibi ciddi bir oran teşkil etmektedir. 1583'te Trabzon Sancağında müsellemlik sadece Kürtün (Yağludere) ve Çepni (Giresun)

¹ Bekâr, hafif piyade askeri (Age:93)

² Tımarlı kale muhafızı (Age:815)

³ Osmanlılarda derbentlerin (iki dağ arasındaki geçit, dar geçit ve boğaz) korunması ve gelip geçenlerin güvenliğinin sağlanması ile vazifeli kimse (Doğan, 1886:268)

kazalarında bulunmakta, diğer kazalarda bu teşkilata rastlanmaması müsellemlerin yavaş yavaş ortadan kalktığına işaret sayılmaktadır. Zaten 1486'da her türlü vergiden muaf olan müsellemlerin 1515, 1520, 1554 ve 1583'te tamamen râiyyet (vergi veren köylü) haline getirilmesi ve derbendlik, köprücülük, imam-hatiplik vb. gibi görevlere kaydırılması da teşkilatın XVI. yüzyılı aşamayacağını belirtmektedir (Age:315).

1515 ve 1554'te Kürtün Zeâmetinin sandal resmi ve fiçı resminin (beher fiçı 5 akça) toplamı 900 akça, 1583'te ise 1.200 akça olarak belirlenmektedir. Aynı yıl Kürtün Kazasının dalyan, gümrük, niyâbet, sandal, menükse, fiçı resmi ile bazı vergilerin toplamı 17 bin akça olarak gözükmektedir. Yine 1583'te Kürtün'e bağlı bir yaylakta 200 akçalık bâc-ı Pazar (sergi yeri) vergisine rastlanmaktadır (Bostan, 2002:443). 1554 yılı Defterinde Kürtün dâhil Trabzon Sancağının bütün kazalarında resm-i hamr veya bâc-ı hamr adı altında şarap vergisi kalemine tesadüf edilmektedir (Age:451). Kürtün Kazasının kasabalarından Tirebolu'nun 1515 yılında gümrük resmi 1.500 akça, dalyan resmi 750 akça, liman resmi 360 akça, yeni gemi yapımından alınan resim 800 akça ve ihtisab resmi (zabıta vergisi) de 160 akça olarak hesaplanmaktadır. 1583 kayıtlarına göre ise Hüdâvendigâr Câmiine ait vakıf hamamlarından biri Tirebolu'da bulunmaktadır (Age:442-443).

1583 tarihinde Kürtün Kadısına gönderilen bir hükümde mezkûr kaza ahali kendi mahsûllerini civar iskelelere satmaya götürdüklerinde bâc-ı pazarı edâ ettikleri halde sancak subaşları kendilerinden gümrük aldığından şikâyetçi oldukları, kanunlara aykırı olan bu durumun düzeltilmesi, alınan paranın iade edilmesi ve halka zulmedilmemesi emredilmektedir (Bostan, 2002:451). Değişik işkollarında çalışan sayısı 1515'te 62 olup bunlardan 3 nefer demirci, 5 nefer doğramacı, 4 nefer terzi ve 1 nefer hallaç Vilâyet-i Çepni'de (Kürtün) bulunmaktadır. 1554'te ise 4 demirci, 2 hidâdet-i kılıç (kılıç demircisi) ve 1 adet terzi Kürtün Kazasında ikamet etmektedir (Age:456).

Alınan vergi miktarlarına bakılırsa; 1515 yılında Çepni ve Kürtün nahiyelerinde zemin sahibi Müslümanlar 6.66 akça ile 260 akça arasında zemin öşrü ödemektedirler. 1554 yılında bu vergi 4.16 akça ile 300 akça arasındadır. Yine 1515'te Çepni ve Kürtün nahiyelerinde Müslüman reâyanın ödediği bennâk resmi 13 akça ile 18 akça arasında olup 1554'te 12 akça ile 18 akça arasındadır. Aynı yıl yöredeki hane caba vergisi ise 8 ilâ 13 akça arasında değişmektedir (Bostan, 2002:471-472). 1515 yılında Sancaktaki 65.945 akçalık bennâk gelirinin 50.850 akçası Kürtün (% 40,4) ve Çepni (%36, 8)

nahiyelerinden sağlanmaktadır. Caba vergi gelirleri toplamı 12.500 akça olup bunun da 12.450 akçası yine Kürtün (%59,4) ve Çepni (% 40,2) nahiyelerinden karşılanmaktadır. Aynı yıl Kürtün Nahiyesinden 382 akçalık da bostan vergisi alınmaktadır (Age:478).

1515 yılında niyâbet resminin en az alındığı yer Kürtün Nahiyesi (% 0.13) olarak görünmektedir. Yaylak resminin ise toplam 5.425 akçalık tahsilâtının 1.925 akçası Kürtün (% 26,7) ve Çepni (% 8,8) nahiyelerinden toplanmaktadır. 1515'te râiyyet rüsûmu Kürtün'de 64.675 akça, Çepni'deyse 50.740 akça olarak kaydedilmiştir. Sancak genelindeki 8.805 akçalık zeminhâ öşrünün 8.350 akçası yani % 83.45'i Kürtün ve Çepni nahiyelerinden elde edilmektedir (Bostan, 2002:479-480). 1554 yılında da en az ispençe¹ ve en az niyâbet vergisi yine Kürtün Kazasından alınmaktadır. Aynı yıl; bennâk resminin % 15.25'i (14.990 akça), caba resminin % 28'i (5.710 akça), zemin öşrünün de % 18.30'u (1.715 akça) Kürtün Kazasından toplanmaktadır. Yine cerâyim resminin % 4.35'i (3.580 akça), arûsiyye resminin %10.60'ı (5.615 akça) ve râiyyet rüsûmunun da % 5.05'i (48.550 akça) Kürtün Kazasından tedarik edilmektedir (Age:482-483).

Bâd-ı hevâ vergisine gelince; bedava anlamına gelen ve Sancaktaki zuhurâta (oluşan duruma) bağlı olarak havaya göre alınan bir vergi olmakla beraber toplamda 6.760 akçalık gelirin % 67.10 ile en çoğu (4.535 akça) Kürtün Kazasından tahsil edilmektedir (Bostan, 2002:483). 1583'te her Müslüman bekârdan alınan 6 akçalık mücerred vergisi Çepni ve Kürtün kazalarındaki bekârlardan alınmadığı müşahede edilmektedir. Yine Sancak genelinde 9 akça olarak alınan niyâbet vergisi de Kürtün (Yağlıdere) Kazasından 5 akça olarak alınmaktadır. Aynı yıl toplam 105.420 akça olan bennâk resminin 27.185 akçası (% 28.65), toplam 535.265 akça olan ispençe resminin 10.825 akçası (% 2,0) ve toplamda 23.700 akça olan yaylak resminin 4.000 akçası (16.85) Kürtün Kazasından elde edilmektedir (Age:484-486). Sancak genelindeki caba resminin neredeyse tamamına yakını daha önce olduğu iki kazadan toplanmaktadır. 35.875 akçalık toplam miktarın % 48.05'i (17.195 akça) Kürtün, % 51.95'i de (18.590 akça) Çepni Kazasından tahsil edilmektedir. Genel toplamda da Sancaktaki 949.920 akçalık vergi yekûnunun % 8,4'ü olan 79.925 akçalık tahsilât Kürtün Kazasından yapılmaktadır (Age:485-486).

¹ Hristiyanlardan alınan çift resmi (Doğan, 1996:554)

Hububât ve bakliyât kısmında ise ‘hınta - gendüm’ diye tâbir edilen buğdaydan alınan aynî öşür Kürtün Kazasında 1515’te 745 kile (somar), 1554’te ise 475 kile olarak görülmektedir. Yine ‘dihn-erzen’ diye tâbir edilen darıdan alınan aynî öşür miktarı ise 1515’te 4.035 kile, 1554’te de 6.560 kiledir. Ve “şa’îr” olarak adlandırılan arpa 1515 itibariyle Kürtün’den 735 kile, 1554 itibariyle de 485 kile olarak gözükmektedir. Yeni yeni görülmeye başlanan bakla 1515’te 2 kile, 1554’te 1,5 kile ve piyaz (kuru soğan) da 1515’te 2 kile olarak öşüre tâbi tutulmaktadır (Bostan, 2002:493-494). 1515 yılında Kürtün Kazasında meyvelerden alınan aynî öşür miktarları; zeytinyağı 8 batman¹, bâgat (üzüm) şırası 155 sabur², ceviz 340 kile, muhtelif meyveler de 925 kile olarak kaydedilmektedir.1554 yılındaysa; zeytinyağı 8 batman, üzüm şırası 230 sabur, ceviz 165 kile ve muhtelif meyveler 1.615 kile olarak rakamlanmaktadır (Age:502-503). 1515 itibariyle Kürtün Kazasından toplanan keten/kendir öşrü 4.985 akça, 1554 itibariyle de 3.135 akça olup 8 kaza arasında en düşük miktardır (Age:510). Açıklama olarak da 1515’te üretilen 6.050 batmanlık yekûnun % 10’u olan 605 batmanı öşür, 1554’te üretilen 6.270 batmanlık yekûnun 625 batmanı öşür olarak yazılmıştır. Üretilen kendirin kilogram olarak karşılığı da 1515 yılında 229.265, 1554 yılında ise 144.165 kg. şeklinde kayda girmiştir (Age:512).

1486 tahririnde hiç değirmeni gözükmeyen Kürtün Nahiyesinde 1515 itibariyle 6’sı reâya, 49’u şahıs olmak üzere 55 âsiyâb (değirmen) ve 60 bâb (giriş) ile bunlara ait 1.210 akçalık hâsıl göze çarpmaktadır. 1520’de âsiyâb sayısı 48, bâb sayısı 48 ve her biri 36 akçadan toplam 1.720 akça vergi hâsıl edilmektedir. 1554’te ise 22’si şahıs 84 değirmen, 86 kapı ve 1.290 akçalık hâsılat temayüz etmektedir (Bostan, 2002:514). Yine 1483’te Kürtün Zeâmetinde hiç gözükmeyen koyun vergisi 1515 yılında Çepni ve Kürtün nahiyelerinde toplam % 73,6 ile açık ara ilk sıradadır. Bu da toplanan 6.355 akçalık gelirin 5.675 akçasına denk gelmektedir. Aynı vergi (resm-i ganem) 1554 yılında sadece Kürtün için 3.250 akçalık (% 25.80) bir gelir teşkil etmektedir. Kürtün’de dalyan geliri ise 1515’te 950 akça, 154’te ise 200 akça olarak kayıtlıdır (Age:518). Asel (bal) vergisi olarak Kürtün’de 1515’te 4.465 akça, 1554’te de 1.605 akça toplanmaktadır. Kovan resmi olaraksa yalnız 1554 yılına ait 2.465 akçalık bir kayıt gözükmektedir(Age:519). 1554 yılı çayır (giyâh) vergisi olarak da Kürtün Kazasından 4 kıt’ada (bölümde) 217 akçalık gelir elde edilmiştir (Age:521).

¹ 2 okka (1.283 gram) ile 8 okka arası (Doğan, 1996:120)

² Doğrusu “sebû” olsa gerek yani ‘testi ya da şarap kabı’ (Doğan,1996:962).

Avcı kuşları bazında 1486'da ilk sırada olan Kürtün, doğan (bâz-çakır) yuvasında 1515'te 47 ile, vergi hâsılında da 2.350 akça (% 41,0) ile birinciliğini sürdürmektedir. 1520'de 39 yuva ve 1.950 akçalık (% 30.95) geliriyle, 1554'te 83 yuva ve 2.460 akçalık (% 36.90) geliriyle, 1583'te de 60 yuva ve 3.600 akçalık (% 37.40) geliriyle hep birinci sıradadır. 1486'daki 15 şahin yuvası adedi ise 1515'te 4'e (800 akça gelir), 1554'te 2'ye (200 akça gelir) düşmüş, 1583'te 14 yuva ve 2.100 akça gelire (% 41.15) ilk sıraya yükselmiştir (Bostan, 2002:524-525). Atmacada ise yalnız 1515 ve 1554 yıllarında kayıt tutulmuştur. Her iki tarihte de sadece Kürtün ve Çepni bölgeleri rakamları söz konusudur. 1515'te Çepni Nahiyesi 22 yuva, 250 akça vergi (% 58.15) ile birinci, Kürtün Nahiyesi de 18 yuva ve 180 akça vergi (% 41.15) ile ikinci durumdadır. 1554'te ise 20 yuva ve 330 akça (% 64.70) tahsilâtla Kürtün Kazası birinci, 16 yuva ve 180 akça (% 35.30) tahsilâtla Çepni Kazası ikinci bulunmaktadır (Age:525). Doğu Karadeniz bölgesinin otantik özelliklerinden biri olan avcı kuş geleneğinin Çepniler tarafından başlatıldığını not düşmek gerekmektedir.

1515 yılı kayıtlarına göre Sancaktaki zeâmet sahibi 85 kişinin Kürtün'le ilgili olanları ve gelir türleri aşağıda sıralanmıştır:¹

Süleyman Bey – Batum defter kethüdâsı (Torul, Kürtün, Of ve Çepni kazalarına tâbi bazı köylerin ve mezraaların hâsılları) 30.000 akça

Bâli Çavuş – Dergâh-ı âlî çavuşu² (15 tam köy, 3 hisseli köy, Kürtün'e tâbi Görele Kasabası kadîm Hıristiyanlarının vergileri, aynı kasabanın arûsiyye, bâd-ı hevâ, dalyan resimleri, meyve, şıra, erzen ve kendir oşürleri, gümrük, bostan, niyâbet ve fiçi resimleri) 55.640 akça

Abdülkerim Çavuş – Dergâh-ı âlî çavuşu (Yomra, Akçaâbâd ve Kürtün'e tâbi 5 tam köy, 2 hisseli köy) 20.215 akça

İbrahim Efendi – (Görevi belirtilmemiş) Kürtün, Sürmene, Torul, Maçka ve Lâz'a³ tâbi 16 tam köy, 10 hisseli köy ve 1 mezraa; gelir yekûnu 70.000 akça

Ramazan – Rize mîr-alayı⁴ (Maçka, Akçaâbâd, Of, Torul, Kürtün, Çepni ve Sürmene'ye tâbi 7 tam köy, 7 hisseli köy, 2 mezraa) 20.860 akça

Ebubekir – (Görevi belirtilmemiş) Sürmene, Kürtün, Akçaâbâd ve Maçka'ya tâbi 6 tam köy, 2 hisseli köy; yekûnu 21.000 akça

Mehmed Çavuş – Dergâh-ı âlî çavuşu (Yomra, Kürtün ve Sürmene'ye tâbi 3 hisseli köy) 3.000 akça

Mustafa – Müteferrika⁵ (Of, Sürmene, Atina⁶, Lâz/Arhavi, Maçka ve Kürtün'e tâbi 7 tam köy, 2 hisseli köy, 1 mezraa) 27.220 akça

Hasan Bey – Reis-ü'l küttâb⁷ (Rize, Kürtün, Çepni, Of ve Lâz kazalarına tâbi 25

¹ Çepni Nahiyesi dâhil edilmemiştir.

² Saray / Divân-ı Hümâyûn çavuşu (Pakalın, OTDTS/I:424)

³ Arhova, Arhavi (Artvin)

⁴ Rize alaybeyi

⁵ Padişah maiyetinde bulunan hususî vazifeli (Doğan, 1996:820)

⁶ Pazar İlçesi (Rize)

⁷ Başkâtip

tam köy, 7 hisseli köy, Of Kazasına ait öşr-i mâhi¹, Çepni Kazasına ait mahsûl-ı bâc-ı bazar-ı balık²) 35.390 akça
İslâm – (Görevi belirtilmemiş) Çepni, Torul ve Kürtün’e tâbi 5 tam köy, 1 yaylak; gelir yekûnu 20.000 akça
Abdurrahman – (Görevi belirtilmemiş) Akçaâbâd, Sürmene ve Kürtün’e tâbi 7 tam köy, 2 hisseli köy, 2 mezraa; yekûnu 20.000 akça
Mehmed v. Bekir Çavuş – Dergâh-ı âlî çavuşu (Kürtün, Çepni ve Lâz kazalarına tâbi 2 tam köy, 18 hisseli köy, Çepni Kazasında bazarda satılan balıktan alınan bâc) 21.300 akça
Mustafa v. Mehmed – Rumeli beylerbeyisi Mehmed Paşa’nın oğlu (Torul, Maçka, Of, Çepni ve Kürtün kazalarına tâbi 4 tam köy, 4 hisseli köy, 1 mezraa) 20.650 akça
Ahmed – (Görevi belirtilmemiş) Akçaâbâd, Kürtün, Sürmene ve Çepni’ye tâbi 1 tam köy, 6 hisseli köy, 2 mezraa; gelir yekûnu 17.280 akça
İbrahim – (Görevi belirtilmemiş) Yomra, Rize, Kürtün, Sürmene, Of, Akçaâbâd ve Çepni’ye tâbi 9 hisseli köy; yekûnu 12.465 akça
Nasuh Çavuş – Dergâh-ı âlî çavuşu (Çepni, Kürtün, Of, Maçka ve Akçaâbâd’a tâbi 3 tam köy, 9 hisseli köy, 1 mezraa) 20.945 akça
Yunus – (Görevi belirtilmemiş) Of, Torul, Sürmene, Rize, Yomra ve Kürtün’e tâbi 3 tam köy, 11 hisseli köy, 1 mezraa; gelir yekûnu 31.140 akça
Ali b. Abdülğani (Görevi belirtilmemiş) Kürtün, Akçaâbâd, Of ve Sürmene’ye tâbi 2 tam köy, 2 hisseli köy; yekûnu 12.100 akça
Mustafa – (Görevi belirtilmemiş) Sürmene, Akçaâbâd ve Kürtün’e tâbi 3 tam köy, 4 hisseli köy; yekûnu 20.000 akça
Mehmed – (Görevi belirtilmemiş) Yomra, Sürmene ve Kürtün’e tâbi 3 hisseli köy; yekûnu 3.000 akça (Bostan, 2002:534–536)

XVI. yüzyılla ilgili özet yapma bağlamında şunlar söylenebilir: Çepniler, yurtları arızalı yani inişli çıkışlı olduğu için ekilmek üzere geniş alanlara sahip değillerdi fakat bununla beraber - XVI. yüzyılın ilk yarısında Türkiye genelinde olduğu gibi - çeşitli ürünler ürettikleri için iktisadî durumlarının memnuniyet verici olduğu görülmektedir (Sümer, TDTD/LVIII:8). Asıl mühim değişme Çepnilerin imtiyazlı durumlarının sona erdirilmesi anlamına gelen müsellemler-mülâzım-muaf gibi sıfatlarının kaldırılarak râiyyet yani vazifesi sadece devlete vergi vermek ve buyurduğu her işi yapmak olan halk listesine dâhil edilmesidir (Age:8-9). 1515 yılı Tahrir Defterinde Vilâyet-i Çepni’deki 26 dirlikten 19’u 5 bey ailesinin, geriye kalan 7 dirlik de Çepni sipahilerince tasarruf edilmektedir. Bu aileler (Age:9); Yar Ali Bey ve oğulları (Yusuf Celil, Ali Han, Himmet, Nasuh Çelebi), Mehmed Bey ve oğulları (Nur Ali Bey, Hasan Ali, Budak Bey), Emre Bey ve oğulları (Dede, Ramazan Ağa), Yusuf Bey ve oğulları (Süleyman, Şah Hüseyin), Hasan Bey ve oğullarıdır (Özlemiş Bey, Ahmed Çelebi, Saferşah, Uğurlu Bey).

¹ Balık vergisi

² Balık pazarının ürün vergisi

Duraklama devriyle birlikte tımar sisiteminde başlayan sıkıntılar, dış savaşların getirdiği ek malî kûlfetler, taşradaki yöneticilerin yanlış tutum ve davranışları, tüm bunlarla alâkalı olarak sık sık çıkan ayaklanmalar ve bunların bastırılma yöntemleri Anadolu'yu adeta kasıp kavurmuş, bu durum XVII. yüzyılın ikinci yarısındaki arşiv belgelerine dahi yansımıştır. Dağılan ve boşalan tımarların tekrar canlandırmak amacıyla başka kimselere aktarılması, muhafızlık ve sefer görevini yerine getirmeyenlerin tımarlarının düşürülmesi, yanlışlıkla ellerinden alınan tımarların sahiplerine iadesi, gayrimüslim vatandaşların haksız olarak mallarının alınması ve geliri düşük tımarların yarım yarım satılmasıyla ilgili vesikalar örnek teşkil etmesi bakımından tarih, yer ve problem türleriyle birlikte şu şekilde sıralanmaktadır (BOA/OAR):

- 1664 – Sürmene, Torul, Kürtün (bozulan tımarların başkalarına devri)
- 1668 – Maçka, Rize, Torul, Kürtün (bozulan tımarların başkalarına devri)
- 1669 – Sürmene, Torul, Kürtün (bozulan tımarların başkalarına devri)
- 1672 – Kürtün (boşalan tımarın iadesi)
- 1678 – Kürtün, Torul, Sürmene (bozulan tımarların başkalarına devri)
- 1678 – Akçaâbâd, Of (suçsuz yere alınan tımarların iadesi)
- 1678 – Çepni / Giresun (sefere gelmeyen tımarının devri)
- 1678 – Kürtün, Akçaâbâd (seferde ölenin tımarının devri)
- 1678 – Kürtün (suçsuz yere alınan tımarın iadesi)
- 1678 – Yomra (kendi isteğiyle tımar devri)
- 1693 – Çepni (gelir azlığından tımarın yarısının devri)
- 1695 – Kürtün / Tirebolu (gayrimüslimlerin haksız olarak mallarının alınması)

Sonraki yüzyılda Çepnilerle alâkalı belgeler Gerileme devrinde daha da artan bir biçimde yine boşalan tımarların başkalarına tevcihleri, hile ve haksızlıkla hatta öldü göstermek suretiyle ellerinden tımarları alınanların iadeleri, âyânlarca mani olunan alacak tahsilâtının yapılması, tımarlara müdahalelerin engellenmesi ve askerî / dinî görevlerden dolayı vergi vermek istemeyenler ile ilgili bulunmaktadır (BOA/OAR):

- 1703 – Kürtün (bozulan tımarın başkasına devri)
- 1705 – Çepni (öldü gösterilerek alınan tımarın iadesi)
- 1706 – Kürtün Uđur¹ Köyü (zeametın başkasına devri)
- 1721 – Kürtün Gelen Köyü (haksızlıkla alınan tımarın iadesi)
- 1721 – Çepni (kale korumayanın gedik tımarının devri)
- 1723 – Kürtün ukurlu Köyü (kendi isteğiyle tımar devri)
- 1725 – Kürtün (bozulan tımarın başkasına devri)
- 1725 – Kürtün (hileyle alınan tımarın iadesi)
- 1725 – Torul (boş tımarın verilmesi)
- 1725 – Kürtün Kırçalı Köyü (kendi isteğiyle tımar devri)

¹ Vesikalarda öncesinde ve sonrasında Uğur diye bir köy olmadığından daha önce ismi geçen Oğuz Köyü olmalıdır.

- 1726 – Kürtün (boşalmış tımarın ve gediğin¹ başkasına devri)
- 1728 – Çepni (ölüm nedeniyle gedik tımarın devri)
- 1736 – Çepni (boşalmış tımarın başkasına devri)
- 1740 – Çepni (kendi isteğiyle bırakılan tımarın iadesi)
- 1762 – Kürtün (âyânlarca engellenen borcun tahsili)
- 1762 – Kürtün (halkın borcunun tahsili)
- 1782 – Kürtün (kendi isteğiyle tımar devri)
- 1786 – Çepni (ölüm nedeniyle zeametın devri)
- 1793 – Kürtün Karakaya Köyü (zeamete müdahelenin engellenmesi)
- 1793 – Çepni (vergi vermek istemeyenlerin takip edilmesi)

Bu durum XIX. yüzyılda da devam etmiş ve Tanzimat Fermanı sonrasında ise genel karışıklıklarla birlikte daha da hız kazanmıştır. Meselâ; 1840 yılında Trabzon Sancağının Kürtün Nahiyesinde Kızılelma Köyü ve yakın yerlerinde tımarı bulunan Murtaza adlı kimse, kendi tımarında hak iddia eden ve hisse isteyen Hüseyin adlı başka bir kimseyi şikâyet etmiş, Devlet de resmî defter kayıtlarına bakılarak sonucun Kürtün Kadısına bildirilmesini istemiştir (BOA, 133/6634:C..TZ..). 1861’de ise mültezim yani vergi toptancısı olan Mehmed Vasfî Bey’in âşâr vergisinden dolayı alacağı bulunan Kürtünlü Ali Bey ile Kelkitli Şerif Ağa’dan Devlet yardımıyla borcun tahsili istenmiştir (BOA, 523/94:A.}MKT.UM..).

Farklı bir gözlemi farklı bir kimlikten duymak istersek 1869’da Trabzon ve Gümüşhane havalisini gezmiş olan Teofil Deyrol’un (Theophiles Deyrolle) yöredeki köy hayatıyla ilgili tasvirlerine bakabiliriz:

“Balahor Yaylasından inen ve Tirebolu yakınında denize dökülen Harşit Suyu üzerindeki Karaçukur² kütükçüleri, Van Gölü kıyısında ve Doğu Anadolu’nun çok az bilinen dağlarında buldukları urlu ceviz ağacı kütüklerini 300 – 1.000 kiloluk parçalar halinde alıp getirebilirler. En yüksek yerinden denizin görüldüğü Karaçukur Yaylalarının erkekleri son derece güçlü, kadınları ise çok güzeldi ve erkekten kaçmıyorlardı.” (Goloğlu, 2000:130-131).

1870 (H. 1286) yılı Trabzon Salnamesine göre o yıl Kürtün Nahiyesinin³ toplam gelirleri 214.076 olarak verilmektedir ki bunun 83.218’i aşâr, 80.250’si mal vergi, 30.593’ü ağnam rüsûmu (koyun vergisi), 15.768’ü inae-i askeriye (askerî yardım), 4.247’si varidât-ı müteferrika (değişik gelirler) ve 30.788’i maaşât (maaşlar) ve mesârifât (masraflar) olarak sıralanmıştır. Torul Kazasının toplam varidâtı da 3,5 katına yakın bir oranda 730.910 beyan edilmektedir (San, 199?:15). 1879 (H. 1296) Salnâmesindeyse Kürtün’de üretilen elma ve armut miktarı 9.330 kıyye/okka, diğer

¹ Gelir getiren kaynak, imtiyaz (Doğan, 1996.403)

² Bugün için Özkürtün Beldesini / Belediyesini oluşturan 4 köy tipi mahalleden biri.

³ XVIII. yüzyılın ikinci yarısının ilk çeyreğinde Kürtün Gümüşhane Sancağı kazalarından biridir.

meyveler de 4.880 kıyye olarak belirtilmektedir (Tozlu, 1998:95). Aynı yıl 7.180 keyl/kile buğday, 16.185 keyl arpa, 2.310 keyl çavdar, 19.715 keyl mısır üretilmiştir ki Gümüşhane Sancağında üretilen toplam 2.445 keyllik mısırın neredeyse tamamına yakını Kürtün'den elde edilmektedir. Yonca ve hayvan yemi olaraksa 200.520 keyl üretim yapılmaktadır. Toplamda da Kürtün'de 16.330 koyun ve keçi bulunmaktadır (Age:109-110).

1896'da önceki sıkıntılara ek olarak Gümüşhane ve Torul Kazalarıyla Kürtün, Konas (Kovans) ve Yağmurdere nahiyelerinin iane (yardım) hissesinden kalan meblâğı tahsil için istihdamına izin verilen tahsildarların maaş muamelesinin bildirildiği şekilde yapılarak işe başlamalarının sağlanması talep edilmiştir (BOA, 316/19:MF.MKT). Bu arada önce 1891 yılında Gümüşhane Merkez Kazasında, 1902 yılında da Torul Kazasında 'Memurîn-i Müteferrika' bahsinde Dûyun-ı Umumiye Memuru sıfatıyla yeni vazifelilere rastlamaktayız ki bu durum Avrupalı devletlerin Harşit Havzasına kadar alacaklarını tahsil için bizzat adam görevlendirdikleri anlaşılmaktadır (San, 199?:44,82).

1900 yılı Salnamesine göre Kürtün ve Dorul (Torul) Kazasında 30 merkep (eşek), 195 oter (katır), 80 beygir (at), 17.066 keçi, 22.996 koyun, 800 öküz, 3.000 inek; toplam 44.167 baş hayvan bulunduğu belirtilmektedir (San, 199?:77). 1904 yılı Salnamesine göre ise sarp ve yüksek dağlarla çevrili olarak tarif edilen Kürtün'de halkın tarım ve çobancılıkla geçindiği ifade edilmektedir. Aynı yıllıkta Torul (Ardasa) halkı tarif edilirken de tarım ve günlük sanatlarla geçindikleri, birçok kimselerin de Rusya taraflarına gittikleri belirtilmektedir (Age:108-109). 1904'te Kürtün Merkezde 1 Hükümet Konağı, 1 medrese, 1 cami, 2 kahvehane, 2 fırın, 3 han, 3 dükkân, 1 değirmen, köylerde ise 30 cami ve mescid, 2 medrese, 14 mekteb, 11 kilise, 2.451 ev, 12 han, 50 fırın, 92 değirmen bulunmaktadır (Age:109). Kürtün'e göre çok daha iyi durumda olan Torul'daysa farklı olarak 4 hotel ve muallim (öğretmen) gönderilmediğinden dolayı henüz açılmamışsa da mükemmel bir rüştiye (ortaokul) mevcut durumdadır. Bayındırlık anlamında Ardasa'nın hemen dibindeki Köprübaşı'ndan Kürtün Nahiye Merkezine bir yol yapılması düşünülmüş ise de 1904 yılı itibariyle inşaatına başlanamamıştır (Age:108). Hatta bu yolun tesviye masrafları için daha önce olduğu gibi iç findık mahsûlünün her bir kıyyesinden (okka) vergi olarak bir miktar para alınmasına karar verilmiştir (BOA, 1848/28:ŞD.)

1916 yılında Tirebolu - Görele Kazaları arasında Harşit Deresi üzerine yaptırılmakta olan köprünün su içindeki sol ayağı da tamamlanarak döşemesinin koydurulacağı, yine Yağlıdere Nahiyesindeki köprüye de 1 hafta sonra başlanacağı bildirilmektedir (BOA, 139/62:DH.UMVM). I.Dünya Savaşı esnasında yapılan bu imar faaliyeti aslında Kafkas Cephesi'ni aşarak gelen Ruslar için de bir tedbir cihetinde düşünülmüştür. Cumhuriyet sonrasındaki (1925) Salnamede ise Gümüşhane Vilâyetinin ticarî durumu Trabzon-Erzurum büyük yolu üzerinde ve İran transit yolu istikametinde bulunması dolayısıyla oldukça iyi olarak tarif edilmiş; Kelkit'in tahılcılıkla, Gümüşhane'nin yağ ve Trabzon'a meyve, posteki, deri, yumurta satarak, Torul'un da posteki ve deriyi Tirebolu'ya satarak geçindikleri kaydedilmektedir (San, 199?:132).

2.4.2. Harşit Havzasında Madencilik

Harşit Havzasında madencilik faaliyetleri Milâttan Önceki yıllara dayanmaktadır. Asurlulardan Urartulara, Hititlerden İskender'e, Perslilerden Pontus'a ve iki madenci ve yerli topluluk; Haldi'lerden Khaliplere kadar hemen hemen her devrede yöredeki zengin maden yatakları işletilmiştir. Türkler (Çepniler) bölgeyi yurt olarak tutmaya başladıktan sonra da bu durum devam etmiştir. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin yükseliş devrinde Kanunî Sultan Süleyman, Irakeyn Seferi (1533-1534) esnasında Harşit Vadisinden geçerken hem eski Gümüşhane'yi Çanıça (Canca/Canha) adıyla imar edilmesini hem de yöreden çıkarılacak madenlerle kurulacak olan darphanede para kesilmesini istemiştir (Kırzıoğlu, GGG/1990:72). Trabzon Sancakbeyine bağlı bir Maden Emni gözetiminde gümüş akçalar ve bakır mangırlar olarak kesilen bu sikkelerin Darphane-i Turabozan veya Çanıça damgasıyla tedavüle sürülmüş olduğu bilinmektedir (Age:72). Madenler o kadar önemsenmiştir ki Osmanlılar maden ocağı işletilen yerlere kervanların, yolcu kabilelerinin ve silahlı kimselerin girip çıkmasını yasaklamıştır. Hatta bu yüzden maden ocaklarına çok yakın yerleşimlerin çok da büyüüp gelişemediği gözlenmiştir (Age:72-73). II.Selim ve III.Murad devirlerinde de darphanede para kesmesine devam edilmiş ve Harşit yöresindeki kurşunlar Anadolu, Suriye, Irak şehirlerindeki dinî yapıların kubbe kaplamasında kullanılmıştır. Sonraki zamanda yapılan İran, Gürcistan ve Dağıstan seferlerinde de Harşit yöresinden üretilen ve 'fındık' tabir edilen mermiler Yeniçeri tüfeklerinde kullanılmıştır (Boranlı, KVG/VI:3).

Tahrir defterlerinde de madenlerle ilgili dikkat çekici hususlar yer almaktadır. 1486 yılı kayıtlarında 5 kişilik cemaat-i küreciyân yani madenciler gurubu bulunmakta olup bu sayı 1515 ve 1520’de yine 5 olarak kalmış, 1554’te ise 3 kişiye düşmüş olarak gözlenmektedir (Bostan, 2002:310). 1562 tarihinde Kürtün, Bayramlı ve Giresun kadılarına gönderilen bir hükümde bu kadılıklarda kadimden (eskiden) harap ve battal (âtil) kalmış gümüş ve şap¹ madenlerinin bulunduğunu ve bu madenleri Behram adlı bir şahsın tekrar ihya için iltizama (ihaleye) istediği görülmektedir (Age:457). 1572’de ise ‘karye-i nefsi-i Canca-yı maden’de yani Gümüşhane maden köyünde 194 nefer madenci kayıtlı bulunmaktadır. Bunların haricinde Torul Kazasında da 285 nefer kömürcü bulunmakta olup 8 yıl önceki kayda göre 75 kişi artıkları gözlenmektedir. Trabzon Sancağının değişik yörelerinden gümüş ve kömür madenlerinde çalışmak üzere buralara geldikleri de kayıtlarda belirtilmektedir (Age:457). 1574 yılında Çanıca Madeninden üretilen kurşunun Kızılbaş / İran üzerine kaçak olarak gönderildiği tespit edildiğinden buna engel olunması için Erzurum Beylerbeyine hüküm gönderilmiştir (Kırzioğlu, GGG/1990:74). 1578’de ise yine Erzurum Beylerbeyliğine gönderilen bir yazıda Torul’un Korum (Krom) Madeninde çıkan veba salgınının haftalık üretimi düşürdüğü ve iltizama verilirken borcunun da değerlendirmeye alınması talep edilmektedir. O zamanın üretim rakamlarıyla da ilgili detaylı bilgi edinebildiğimiz belgenin içeriği şu şekildedir (Age:75):

“Torul Kadısı mektup gönderip Canca Madeni’ne iltizam biçiminde Emîn / Müdür olan Halil’in Mahkeme’ye gelip durumuyla ilgili bilgi verdiğini belirtti. Buna göre Canca Madeni’nden 19 Şubat ile 11 Kasım 1577 tarihleri arasındaki 8,5 aylık zaman zarfında haftalık 41,7 ilâ 49,1 kg. (13 ilâ 15 bin dirhem) arasında altın ve gümüş üretilmiş, yine haftalık kapasitede 1.000 filoriye² yakın akçe üretilmiş, Korum Madeni’nden de haftalık 32,1 kg (10 bin dirhem) gümüş elde edilmiş fakat çıkan veba (taun) salgını yüzünden işçilerin birçoğu ölmüş ve maden ocakları ile darphane atıl kalarak bu yıl itibarıyla çok zarara uğramış, bu nedenle de iltizam ihalesinde yazılı rakamdaki borcunu ödeyememiş, ona göre kolaylık sağlanmasını talep etmiştir.”

1647’de bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi hatıra olarak yanına aldığı ve Catha (Canca) damgalı akçenin haricinde yörede; Paklin, Kurka, Hazine, Kırkpavli, Kale, Mavrengel, Mavrahan, Luka, Zundoz, Kop, Akçatepe, Aylak, Akçakale, Bacadiş, Tenbeda, Gâvurdağı, Görekse, Herek, Zigana, İsravri, Gonol, Durtana, Sel, Fol, Bayburt ve Sallone maden ocaklarından bahsetmektedir (SG/GT:18). XVII. yüzyılda

¹ Ekşi tadlı alüminyum ve potasyum sülfatından meydana gelen renksiz cisim (Doğan, 1996:1016).

² 1 filori= 2 dirhem + 1 denk yani 7.291 gram Osmanlı altınına yakın (Kırzioğlu, GGG/1990:75).

ise bir yandan gümüşün yurt dışına çıkarılmaması hatta taşra yerlere bile çıkarılmaması hakkında Devletçe yeni yasaklar konulacak diğer yandan da madencilerin vergi ve askerlikten muaf olmalarıyla ilgili anlaşmazlıklar büyümektedir. Nitekim 1732 yılında Görele (Yavabolu) halkından olan bir Çepni gurubu yerlerini terk ederek ayaklanmış, çevrede yol kesicilik ve haydutluk yapmış, ennihayet Espiye Madeni'ni¹ üs olarak kullanarak üzerlerine gönderilen askerlerden saklanmışlardır. Bunların madenden çıkarılması ve eski yerlerine iade edilmeleri ciddi bir sorun olmuştur (Bostan, 2002:366). Ancak illerarası işbirliğiyle çözülen bu problemle alâkalı belge 'Kürtün Hakkında Padişah Fermanı' başlığıyla Ekler kısmında verilecektir.

Harşit yöresi ve bilhassa Gümüşhane civarı madenlerden dolayı sadece bütün vergilerden değil katır ile zahire naklinden ve seferler sırasında sefer mühimmatını taşımaktan da muaf tutulmuşlardır. Hatta bu amaçla 1738 yılında Trabzon Valiliği ile Tirebolu ve Keşap Kadılıklarına yazılan yazıda Gümüşhane Mukataası madenlerinde çalışan işçilerin örfi, avârizî, baç, ispençe, cizye; hangi vergi varsa kesinlikle istenmemesi emredilmiştir (Özkaya, 1985:305–308). Zira bu bölgeden elde edilen bakır daha çok Başkent'teki Cebehane ve Tophane'de Serasker (Genelkurmay) takımlarını tamamlamak ve diğer aletler yapmak için kullanılmaktadır. Özellikle bu bakırın sağ salim İstanbul'a ulaşması için Trabzon'a sık sık hükümlerin yollandığı bilinmektedir (Age:311)

XIX. yüzyıl başlarında Harşit Havzasındaki madenlerde yaşanan en önemli sorun vaktiyle açılmış olan ocakların (mağara) suyla dolmuş olmasıdır. Kötü işletim nedeniyle kimi zaman zarara düşen kimi zaman da boş kalan maden ocakları ilgili Devlet tedbir almaya çalışmış ve buraların ihalelerini doğrudan valilere havale etmiştir. Hatta bu şekilde daha önce kapatılmış olan Helva Bakır Madeni 1854'te Gümüşhaneli Abdülaziz ve İbrahim kardeşlerin şirketi vasıtasıyla tekrar hizmete açılacaktır (Tozlu, KVG/IX:4). 1861'de de Tokatlı Mikâil'e çıkardığının beşte birini Hazine'ye ödemek şartıyla Harşit yöresindeki altın ve gümüş madenlerini işletme yetkisi verilecektir (Şenel, OAGİBB/22).

¹ Hanefi Bostan'a göre muhtemelen kömür madeni (2002:457).

1870 yılı Trabzon Salnamesine'nde maden yatağı Gümüşhane için hemen hepsi terk edilmiş ve içleri su ile dolu Haz¹ine, Kırkpavli (Kırkpauli), Esatağa, Vengoğlan (Tekoğlan), Yeşilli, Büyük Mağara, Nerdübanlı (Merdivenli) Mağara, Abdal Dağı, Gümüş Dağı ve Kazancı (Kazgancı) maden ocaklarından bahsedilmektedir (San, 1997:16). Torul Kazasında da Kurom, Kâfir (Gâvur) Dağı, Tepebaşı ve Zigana madenlerinin hayli zamandır terk edilmiş oldukları, Görükse Madeni'nin ise cevher bulunduğu halde Padişah iradesi çıkmadığından âtil durduğu ifade edilmektedir. Kürtün'deki 4 madenden sadece biri; Kandilöte Madeni işletilmekte olup önceden beri işletilen Dere (Dereağzı), Eğrigaz (Eğrikar) ve Obrice (Oyraca) madenleri ise terkedilmiş bir vaziyette bulunmaktadır (Age:16). 1880 yılında yörede tespit edilen 46 ocaktan yalnızca biri işletilebildiğinden dolayı şimdiki özelleştirme kapsamında yabancı şirketlere ihale edilecektir. Bu meyanda 1883'de en mühim maden yataklarından olan Hazine ve Kırkpavli Madenleri 99 yıllığına Papa² Kumpanyası (Daniel Pappa et Co) ruhsatıyla işletmeye açılacaktır (Tozlu, 1998:86). Kürtün'ün Tilkicik Köyündeki bakır madeni de 1885 yılında Giresunlu Ustaoglu Mustafa Efendi'ye bırakılmış ancak beş yıl boyunca herhangi bir arama - çıkarma faaliyetine rastlanmamıştır. Aynı şekilde muhtemelen aynı şahsın kardeşi olan Ustaoglu Mehmed'e verilen Araköy Madeni de aynı akibete uğramış ve işletilememiştir (Age:87). Ardından 1888 yılında Kürtün'deki Uğraca (Oyraca) ve Silve bakır madenleri Osmanlı Devleti tebaasından David oğlu Sabuh Efendi ile İngiltere tebaasından Savan Tomas'a yine 99 yıllığına ihale edilmiştir (Age:86). Arşiv vesikasında ise Tirebolu, Görele ve Kürtün kazalarında³ bulunan 12 bakır ve 2 simli kurşunla karışık bakır madenin verildiği belirtilmekte ve Yahudi işadaminin adı Davud Suyuh olarak kaydedilmektedir (BOA, 31/28:MV.).

Bu arada Giresun yöresinin meşhur eşkiyası ve adı türkülere konuk olmuş olan Micanoglu Hüseyin, Yanbolu civarında konuşlanarak Giresun-Şebinkarahisar yolu üzerindeki maden ocaklarından haraç istemektedir. Eğribel Madenini işleten Fransız şirketine mektup yazmakta, gereği yapılmadığı takdirde madenlerin suyunu kesmekle tehdit etmektedir (Yüksel, GÜEMH/DKA:3). 1887 yılında yazdığı bu mektup maden

¹ Rivayete göre Sultan I.Mahmud zamanında (1730 - 1754) çok zengin olan ocakta fazla yapılan eşimden ve halk hücumundan dolayı mağara aniden çöker. O kadar insan ölür ki sadece 40 tanesi Pavli adında Hristiyandır (Tozlu, KVG/IX:5)

² Yunanlı Kostaki, Dimitri ve Daniel Papa biraderler (Tozlu, 1998:86)

³ Nahiye ve kaza tabirleri Osmanlı arşivlerinde çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmışlardır.

yetkililerince Trabzon Valisine ulaştırılmış ve kesilen suyun tekrar akıtılması için Karagöl Dağına birlik gönderilmiştir (Age:3). Aynı yıl maden şirketinin katırlarla yaptığı bir nakliye gurubunu basan Micanoglu 1888’de ‘Fütüvvetli benim dostum direktör ağa hazretleri’ hitabıyla başladığı mektubunda da bu kez Licese Madenini işleten İngiliz uyruklu şahsı 15 gün süre vererek tehdit etmiştir. Simli kurşun çıkarılan ve 300 kişiden fazla insanın çalıştığı madene haraç baskını yapan Micanoglu, İngiliz Konsolosunun da araya girmesiyle uluslar arası bir sorun haline gelmiştir (Age:4-5). Micanoglu her ne kadar İngiliz direktörün kaçmasına ve yerine Alman uyruklu bir direktörün gelmesine sebep olmuşsa da uzun uğraşlardan sonra Hükümet birliklerince ölü olarak ele geçirilmiş ve madenlerin güvenliği meselesi de böylelikle halledilmiştir (Age:5-6).

1891’de maden işletimiyle ilgili yine aksaklıklar çıkmış ve Şûra-yı Devlet kararıyla

“Tirebolu, Görele, Kürtün kazâlarında vâki olup mükaddemâ (önceden) Devletçe imâl olunarak daha sonra terk ü tatil (durdurulmuş) ve mağaraları harâb u münhedim (yıkık ve viran) olmuş olan 14 kıt’a (parça) nühas (bakır) madenlerin iltizâm ciheti (ihalesi) hakkında”

işlem tesisinde bulunulması istenmiştir (BOA, 1180/24:ŞD.). Bunlardan Kürtün Nahiyesindeki 5 parça gümüşlü kurşun ve bakır madenleri de işletilmesi için Giresunlu Hüseyin Nazif Efendi’ye iltiazama verilmiştir. Bu madenlerden Fol, Şeyhli ve Emrük köylerindeki madenler orta verimlilikte ocaklara sahip olarak kabul edilmektedir (Tozlu, 1998:87). Kısa bir zaman sonra terk edilen bu madenler 1900 yılında Mösyö Alfons adlı yabancı ülke vatandaşına ihale edilmiştir. Kayıtlara göre Alfons’un Şeyhler/Şeyhli Köyündeki bakır madeni için 15.000 kuruş, Emrük Köyündeki bakır ve gümüşlü kurşun madeni için 7.850 kuruş, Fol Köyündeki bakır ve gümüşlü kurşun madeni için de 7.250 kuruş olmak üzere toplam 30 bin kuruş yıllık vergi istenmektedir (Age:87).

1906 yılında Torul Kazasına bağlı Kürtün Nahiyesindeki bakır madeninde kullanılmak üzere Tirebolu Kaymakamlığına kaviye emniyet barutunun gönderildiği kaydedilmiştir (BOA, 467/64:ZB.). 1907 ile 1908 yıllarında da aynı durum tekrarlandığı ve Kürtün Nahiyesinin Fol Karyesi civarındaki simli kurşun ve bakır madeni için muayyen (belirli) miktarda faveye emniyet barutu ile fitil ve kapsüllerin mahalline, Cevizlik Nahiye Müdürlüğüne gönderildiği gözlenmektedir (BOA, 384/28:ZB; 384/45:ZB.). II.Meşrutiyet (1908) yani dışa en açık olduğumuz anlardan birinde Torul’daki bazı

maden ocakları Osmanlı uyruklu Kongalidi Yorgi'ye, Kürtün'deki bazı maden ocakları da yabancı uyruklu Gabriel, Alfons ve Pol adlı kimselere ihale edilmek suretiyle devedirilmişdir (Tozlu, KVG/IX:5).

Savaş ortamlarında maden arama ve çıkartma imtiyazlarının gayrimüslimlere ve ecnebilere devri hız kazanmıştır. I.Balkan Savaşı sırasında Papasoğlu Todor veledi Konstantin, Torul'un Kürtün Nahiyesine bağı Törnük/Törnük (Günyüzü) Köyünde sahip olduğı bakır madenindeki hissesinden bir kısmını Mavridi Panayot'a devretmek durumunda kalmıştır (BOA, 169/83:MV.). Ardından aynı kişi yine Kürtün'e bağı Şeyhler yakınındaki Kızılot Köyünde sahip olduğı bakır madeni hissesinin bir kısmını da Panayot'a devretmiştir (BOA, 169/85:MV.). Bu kez I.Dünya Savaşı başlangıcında (1914) Torul'a bağı Kürtün Nahiyesindeki bakır madeninin Papasoğlu Tudar (Tudor) Ağa ve Mavzidi (Mavridi) Efendilerin uhdesine ihaleten verilmesi kararlaştırılmışdır (BOA, 182/32:İ..MMS.). 20 Receb 1332 yılında (1914) Papasoğlu Todor Ağa ve veledi Konstantin Kürtün'ün Kızılot, Dandi, Turnik/Törnük köylerindeki bakır madeni hissesi hakkında dilekçe; yine Kürtün'ün Güdül ve Çanak Köylerindeki bakır madeni hissesinin % 45'inin devri için resmi yazı; Kızılot Köyündeki bakır madeninin dışarıya ihraç olunması için Mavridi Panayot Efendi ile birlikte ihale istem yazısı yazmışlardır (BOA, 1239/13; 1239/14; 1239/17; 1247/23; 1249/21:ŞD.). Üstelik bu yazıların tamamı da aynı gün içinde yazılıp kayda girmiştir. Papasoğlu ertesi yıl da (1915) iş ortağı Mavridi'yle birlikte Kürtün'ün Kodil ve Çatak Köylerindeki bakır madeni ile yine Kürtün'de ismi zikredilmeyen bir başka madeni birer gün arayla Devletten ihale usûlüyle talep etmiştir (BOA, 238/32:MV; 193/18:İ..MMS.). 1916 yılında ise Alfons Çenferya adlı Fransız maden işletmecisine ruhsat, imtiyaz ve fesih sıralı bir şekilde tek yazıyla sunulmuştur: 1-Simli kurşun madeni, 2-Bakır simli kurşun madeni, 3-Gümrük resmi, 4-Darülaceze ianesi, 5-Kürtün Kolköy ve Torul Emrik Köyü (BOA, 24/1:İ.DUİT).

Kurtuluş Savaşı sırasında da (1920) bu alışkanlık devam etmiş ve Londra Tedkikatı Fenniye memuru Mösyö Konra'nın bilhassa Harşit Nehri vadisinde maden taharriyatında (araştırma) bulunacağı cihetle mülhakata (bağı yerlere) evâmir-i lâzime itâ edildiğı (gerekli emirler gönderildiğı) beyan edilmiş, Yüzbaşı Kravford'un Tirebolu'ya uğrayarak 1-2 güne kadar karayoluyla Trabzon'a geri döneceğı bildirilmiştir (BOA, 656/41:DH.ŞFR.). cumhuriyet devrinde ise belli bir zaman

durgunluktan sonra madenler işletilmeye açılmış ve hatta bu amaçla 1935'te Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) kurulmuştur. 1939 yılındaki Askerî Coğrafya Encümeni raporuna göre Harşit Havzasında şu madenler yer almaktadır:

Bakır – Torul Kürtün Bucağı Şeyhler Deresi
Bakır – Torul Kürtün Bucağı Ermek/Erik Köyü
Bakır – Torul Merkez Bucağı Kösdere Köyü
Bakır – Torul Merkez Bucağı Silve Köyü
Bakır – Torul Merkez Bucağı Uğraca Köyü
Simli (Gümüşlü) Kurşun – Kürtün Bucağı Fol Köyü
Simli (Gümüşlü) Kurşun – Kürtün Bucağı Emerik Köyü
Simli (Gümüşlü) Kurşun – Torul Merkez Kösedere Köyü
Simli (Gümüşlü) Kurşun – Gümüşhane Merkez Hazine Mağarası
Simli (Gümüşlü) Kurşun – Gümüşhane Merkez Kırkpavli Mağarası
Altın – Gümüşhane Merkez Hazine Mağarası
Çinko – Torul Merkez Kösdere Köyü
Krom – Torul Merkez Korum Köyü (Kırzıoğlu, GGG/1990:72)

2.5. Çepnilerde Din ve İnanış

2.5.1. Çepnilerde Dinî hayat

Çepnilerin daha önce de ifade edildiği gibi Anadolu'daki birçok dinî hareketle münasebetleri bulunmaktadır. Çepniler, Malazgirt Savaşı sonrasında periyodik göçlerle yalnızca Anadolu'yu nüfus olarak beslemekle ve başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere birçok diyarın Türkleşmesini sağlamakla kalmamış aynı zamanda yurt edindikleri yerlerdeki İslâm nüfusunun da çoğalmasını sağlamışlardır. Bunda da Çepnilerin dinî önderlerinin oldukça büyük rolü olduğu kabul edilmektedir. Anadolu'daki ilk tasavvufî hareketlerden biri olan Babaî (Baba İshak) Türkmenlerinin 1240'da Orta ve Doğu Anadolu'da çıkarmış oldukları ayaklanmaya Çepniler de katılmışlardır (Sümer, 1992:25-26). Baba İshak'ın müritlerinden olan Hacı Bektaş Veli'nin (1210 - 1271) meşhur dergâhını kurduğu Suluca Karahöyük'teki ilk bağlılarını Çepniler oluşturmaktadır. Nitekim burada meskûn Çepnilerden Yunus Mukrî gibi, Gevherveş gibi, Kutlu Melek (Kadıncık Ana) gibi dinî öncüler de çıkmıştır (Age:22-23). Hacı Bektaş gibi Hoca Ahmet Yesevî'nin talebelerinden kabul edilen Sarı Saltuk da 1263'te çoğunluğu Çepni olmak üzere 12 bin Türkmen hanesiyle Kırım ve Dobruca (Doğu Romanya) bölgelerine yerleşerek buraları Müslümanlaştırma gayretine girmiştir. Çepnilerin bir başka din önderi Güvenç Abdal'ın da Sarı Saltuk ile musahip kardeş oldukları belirtilmektedir (Kökel, HBVD/XXXV:6). 1310'da İlhanlı Hükümdarı

Olcaytu'nun 12 İmam Şiîliğini kabul etmesi üzerine Barak Baba ve dervişlerin etkisiyle Canik ve Yukarı Kelkit gibi Çepnilerin yaşadığı yerlerde de Şiîliğin yayıldığı ifade edilmektedir (Sümer, 1992:32-33).

Konuyla ilgili arşiv defterlerine bakıldığında Çepni Türklerinin yaşadığı köylerin nüfusları az olmasına rağmen birçoğunda câmi bulunmaktadır. Bu câmilerin de birçoğunda imam, hatip, müezzin, mülâzım gibi kimseler görev yapmakta hatta bazılarında müderris ve fakih gibi üst düzey din görevlilerine rast gelinmektedir. Bazı köylerde tekye (tekke), ve daha sık olmak kaydıyla bazı köyler ile yollar üzerinde zâviyeler bulunmakta, buralardaki şeyhler ve yakınları hem ibadetle meşgul olmakta hem de yolcuları konuklamaktadırlar. Zâviyelerde vazife yapanlar hizmetlerine mukabil örfî vergiler ile avârızdan muaf tutulmaktadırlar (Sümer, TDTD/LVII:11).

Çepni köylüleri arasında Ali isminin yanında Bekir, Ömer, Osman adını taşıyan şahıslara çok sık rast gelmekte, dolayısıyla Alevîlik veya Kızılbaşlık yerine Sünnîliğin baskın olduğu görülmektedir (Age:12). 1486'da Çepni (Giresun) ve Kürtün'de bulunan Bekir, Ömer ve Osman adları toplamı 84 iken 1515'te bu sayı 207'ye çıkmış, 1554'te ise 92 olarak tezahür etmiştir. 1486'da bu isimlerden en çok Ömer (86) ismi kullanılırken 1515'te en çok Ömer (168) ve Osman (166), 1554'te ise Osman (80) ismi en çok tercih edilmektedir (Bostan, 2002:367). 1486 tarihli arşiv kayıtlarında Bekir, Ömer ve Osman adının baba adı olarak geçmesi bunların o tarihten önce de bu isimleri kullandıklarını dolayısıyla bölgedeki Çepnilerin 1461 Fethinden sonra Sünnîleştikleri düşüncesini de çürütmektedir. Kürtün Kazasında bulunan bazı reâyanın 1555 Amasya Musalâhası'ndan (Barış Antlaşması) İran'a göçtüğünün haber alındığı ve durumun araştırılması bazı Mühimme kayıtlarında istenmiş olsa da bu bilgidен yöredeki tüm Çepnilerin Kızılbaş olduğu hükmüne varılması doğru gözükmemektedir (Age:365).

1486 yılı Tahrir Defterinin Kürtün Nahiyesi kısmında Müslüman nüfusun % 9.87'sini dinî zümreler (6 pîr, 5 şeyh, 3 hacı, 43 fakih, 10 imam, 5 hatîb, 4 müezzin, 2 halife, 1 tekyedâr, 1 dede, 1 cüzhan, 2 sofi, 2 derviş, 4 câmi hizmetkârı; toplam 89 kişi) oluşturmakta, 30 nefer olarak (% 3.32) kaydedilen 'cemaat-i nökerân' ise "Kürtünlü Mehmed Bey'e nöker (yoldaş) olup yılda 5 neferi nöbetleşe sefere eşmek şartıyla" vergiden muaf oldukları belirtilmektedir (Bostan, 2002:305). 1515 itibariyle Kürtün

Kazasında yaşayan halkın dirlik sahipleri dışındaki görevlilerin çoğunluğunu yine dinî zümreler teşkil etmektedir: 40 pîr, 3 hacı, 6 şeyh, 75 fakih, 29 imam, 14 hatip, 10 müezzin, 35 mülâzımât-ı câmi, 1 halife, 3 mevlânâ, 8 cüzhân, 1 sofi, 9 müderris, 2 hizmetkâr-ı câmi, 11 câmi mülâzımı, 13 derviş; toplam 260. Bundan başka göze çarpan; 49 cemaat-i sipahiyân-ı mütekait, 2 sipahi, 2 sipahizâde, 25 sipahiyân-ı mütekait (emekli sipahi), 6 sipahizâdegân, 10 asâkir-i mansûreye (orduya) hizmet eder; toplam 94 kişiyle askerî görevliler (Age:308-309).

1515 yılına ait en ilgi çekici kayıtlardan biri de 13 neferle gösterilen ‘kızılbaş’ tabiridir. Müslüman nüfusun % 0.57’sini meydana getiren kızılbaş zümresine sonraki tahrir kayıtlarında rastlanmamaktadır (Bostan, 2002:310). Yine aynı tarihte 14 nefer mecruh (yaralı) ve 114 nefer gaib (kayıp) ibareleri de yer almaktadır. Bu kimseler muhtemelen ‘Kızılbaş Fetreti’ sırasında yaralanmışlar ve kaybolmuşlardır (Age:307-307). Toplamda % 6’yı geçmeyen kızılbaş-mecruh-gaib zümresine başka defterlerde tesadüf edilmemektedir. Oysa 1550 yılı Ruus defterinde Giresun Kalesi Dizdârının ‘Kızılbaşlık töhmetiyle mahbus olan kimesneleri’ salıverdiği belirtilmektedir. Aynı Defterde Trabzon Sancakbeyi, Kürtün ve Giresun kadılarının merkeze mektup gönderip ‘Melâhide (kızılbaşlık) töhmetiyle mahbus olanlardan bazısı ehl-i Sünnet ve’l cemaatdir deyu arz eylemiş’ oldukları kaydı bulunmaktadır (Age:311).

1590-1591 tarihli bir hükümde Tirebolu’ya tâbi Taşlıca¹ Köyünde şeyh olan bir zâtın melâhilik (ilahlık) isnadıyla birlikte mübârek aylarda fîsk u fücürda iddia edilmektedir (Bostan, 2002:312). Bu isnatlar 1555 - 1600 arasında yaşamış Mehmed Âşîkî’nin Menâzır-ü’l Avâlim adlı eserindeki Çepnilerle ilgili Rafızılık (Sapkınlık) iddiasına benzemektedir. Faruk Sümer gibi M. Hanefi Bostan da Türkiye’nin Sosyal ve Kültürel Tarihi Projesi kapsamında kaleme alınan ‘XV - XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat’ adlı kitabında bu iddiaları kabul etmemektedir. Çok sayıda Çepni’nin Giresun, Kürtün ve hatta Ordu’da bulunan câmi, tekke ve zaviyelerde çeşitli hizmetlerde bulduklarını, içlerinde çok sayıda fakihin yer aldığını beyan eden Bostan, Çepniler arasında Ömer-Osman-Bekir gibi isimler taşıyan çok sayıda kişinin varlığını da delil olarak göstermektedir. Kızılbaş Fetreti sırasında ve I.Selim’in Çaldıran seferinde Trabzon Sancağındaki Çepnilerin büyük yararlılıklar gösterdiğini de eklemektedir (Age:312). Nitekim Alinyuma Köyünden Seydi oğlu Ömer’in Kızılbaş

¹ Güvenç Abdal Ocağıdır. Bugün Kürtün’e bağlıdır.

Fetretî zamanında ‘Ziyâde yoldaşlığı olduğuna cemâat beğleri şehâdet ettiği sebebden’ bennâk kayd olunmadığı, öşrünü verdikten sonra bennâk ve avâız vergilerinden muaf tutulduğu görülmektedir. Yine İvazoğlu Abdullah adlı tımar sahibi Erzincan’da ‘Hüdâvendigâr katında baş kesüb’ ve Kemah Kalesinin fethinde ‘yoldaşlığa zâhir’ olduğundan kendisine tımar verilmiştir (Age:312).

Arşiv belgelerine göre 1782 yılında Trabzon Sancağına bağlı Kürtün Nâhiyesinde mutasarrıf olduğu Görele Kalesi Medresesinin müderrislik (hocalık) tımarına mütegalibeden yani feodal beylerden Emânetoğulları isimli grup tarafından yapılan müdâhalede şikâyetle Süleyman imzalı dilekçeyle engellenmesi talep edilmektedir (38/6899:C..MF.). bu arada 1795 yılına ait bir belgede Trabzon’da Çepni Kaya Câmii adlı ibadethanenin hatiplik atamasından ve bu câmi için kurulan Hatuniye Vakfı’ndan bahsedilmesi (BOA, 597/30150:C..EV.) Çepnilerin hem ismi hem de dinî hassasiyetleri bakımından bir örnek teşkil etmektedir. Bundan başka dinî görev tevcihiyle alâkalı belgelerden de Çepnilerdeki dinî müesseseler ve vazifelilerle ilgili bilgiler edinmekteyiz ki bunlardan bir kısmı aşağıda konumlarını bildirmek bakımından sıralanmıştır (BOA/OAR):

- 1835 – Kürtün Kazası Bedrum¹ Karyesi Câmii / Hatipler: İbrahim ve Mahmud
- 1836 – Tirebolu Kazası Karaovacık Köyü Câmii / Hatip: Nebi b. Hüseyin Halife²
- 1837 – Kürtün / Tirebolu Kazası Çekal (Çakal) Karyesi Câmii / Hatip: Muhammed b. Hasan
- 1837 – Kürtün Avculiye (Avcılu) ve Halaclu (Halaçlu) Köyleri Câmii / İmam-Hatipler: Hasan ve İbrahim Halifeler
- 1837 – Kürtün Kazası İregör (Üregir) Karyesi Câmii / İmam-Hatipler: Hasan ve Mustafa Halifeler
- 1839 – Kürtün Kazası Halaçlı Karyesi Hacı Mehmed Câmii / İmam-Hatip: Ahmed Halife
- 1840 – Kürtün Kazası Melek Ahmed Zâviyesi
- 1840 – Kürtün Kazası Boynuyğun Köyü Şeyh Kasım Dede Zâviyesi
- 1844 – Kürtün / Tirebolu Kazası Dikman (Dikmen) Nâhiyesi Arpacık Karyesi Mustafa b. Hüseyin Câmii
- 1858 – Harşit Nâhiyesi Mehmed Emib b. Yakub Câmii

2.5.2. Çepnilerde Kızılbaşlık Meselesi

XVI. yüzyıl coğrafyacılarından Mehmed Âşîkî’nin Menâzır-ü’l Avâlim (Âlemlerin Manzaraları) adlı eserinde Trabzon Sancağındaki Müslüman nüfusun büyük bir

¹ Muhtemelen Bedrama Kalesi yakınındaki ve şimdiki adıyla Örenkaya olan köy.

² Vazifelilik cihetiyle Kürtün Kazası kapsamındadır (BOA, 1598/93:HAT)

çoğunluğunun Danişmendli Çepnilerden meydana geldiği, Sancağın batı ve güney bölümündeki dağlara da Çepni Dağları adı verildiği kaydedilmektedir (Bostan, 2002:361; Demir, KTS/II:78).¹ Yine aynı kaynakta Çepnilerle alâkalı oldukça olumsuz görüşler de yer almaktadır:

“Ve bir garip dahi (de) budur ki Trabzon’un cânib-i garbi-i cenubisi (güneybatı tarafı) cibâl-i Çepnidir ki Etrâkdan (Türklerden) kaba yaratılışlı ve kötü ahlâklı² ve lügatleri Türki lügatinin akrebidir (yakınıdır). Ve suret-i ehl-i İslâmda (Müslüman görünüşünde) bir alay Rafizî bîdindir (İslâm’dan çıkmış dinsizdir). Cehele-i avâmı (halktan cahilleri) Şâh-ı Revâfızî (Râfızîlerin / Kızılbaşların Şahını) hâsâ ulûhiyetden dûn (ilahlıktan aşağı) mertebe üzre itikad etmez.” (Çelik, TA/VI:319)

Osmanlı Devleti’nin resmî ideolojisini yansıtan bu görüşler gerçeklerden uzaktır. Safevîler Şîîliği, Osmanlılar ise Sünnîliği devlet politikası olarak kullanmışlardır. Hıristiyan devlet ve halklara gösterdikleri hoşgörüyü birbirlerine göstermemişlerdir. Osmanlıların devlet bürokrasisinde kurucu unsur olan Türkleri dışlayarak yeni dönme - devşirmelere yer açması, tımar ve dirliklerin de yavaş yavaş elden gitmesi sonucu haklı isyanlara sebep olmuştur. Bir yandan Osmanlılar bir yandan Safevîler Türkiye’nin insanlarını birbirlerine karşı kullanmışlar, servetlerini eritmişler ve böylece XX. yüzyıla gelinmiştir (Sümer, 1992:39). Faruk Sümer’e göre XVI’ncı ve daha sonraki yüzyıllarda gerek Çepniler gerekse komşuları olan diğer Türkler arasında Alevî inancını taşıyanlar bulunabilmekte fakat Ali’nin yanı sıra Ömer, Osman, Bekir isimleri Çepnilerin çoğunluğunun Sünnî olduğuna şüphe bırakmamaktadır (TDTD/LVII:12). Bundan başka 5-10 haneli Çepni köylerinde bile camiler bulunmakta; camilerde hatip, imam, müezzin, muhassıl gibi görevliler görülmekte; fakihlere ve müderrislere de sık sık rast gelinmektedir. Çepnilerin asla kara cahil bir topluluk olmadığını bilâkis din adamlarından müteşekkil aydınları bulunduğunu ifade eden Sümer, onların Âşıkî’nin dediği gibi ‘bîdin/dinsiz’ insanlar değil aksine dindar bir topluluk olduklarını da belirtmektedir. Bir taraftan Safevî propagandası öbür taraftan Osmanlıların Anadolu’nun her yanında yaptıkları gibi tımarlarını ellerinden alıp kendi kullarına ve kuloğullarına (yani devşirme zümresine) vermeleri nedeniyle Alevîliğin bir tepki olarak belki biraz daha yayılmış olabileceğini de eklemektedir (Age:11).

¹ Bostan, Trabzon, s.361 ve Necati Demir

² Yazar, Osmanlılar gibi Alevîliği kötü ahlâk olarak görmektedir.

Çepnilerin Alevî / Kızılbaş sayılmasının gerekçelerinden biri de Şeyh Safiyüddin ve silsilesine verdikleri samimi destekten kaynaklanmaktadır. XIV. yüzyılda Güney Azerbaycan'daki Erdebil şehrinde kurulan Safevî Tarikatı başlangıçta Sünnî ve Şâfiî ilkelere göre hareket etmekte olup (Sümer, TDTD/LVI:9) zaman içerisinde dönüşmüştür. Çepnilerin haricinde Anadolu'nun her tarafından mensup / müntesip kazanan bu Türkmen tarikatı siyasal alanda da devletleşme başarısı göstermiştir. Bekir Kütükoğlu, bu başarı ve Safevî propagandasının Amasya'dan Musul'a, Teke'den (Antalya) Trabzon'daki Çepni yurdu Kürtün'e değin yapılan at, silah ve mal kaçakçılığı ile İran'a taşınan servetin korkunç miktarlarda olduğuna işaret etmektedir (Çelik, TA/VI:322). Osman Turan bu bölge Çepnilerinin önceleri Alevî olduklarını sonradan Sünnîleştiklerini beyan etmektedir. M. Fuad Köprülü, Trabzon Çepnilerinin Sünnî beylerinin nüfuzu ile sonradan Kızılbaşlığı bıraktıklarını ancak Trabzon'un batısında bulunan yüksek köylerde hala Kızılbaşlık bakiyelerine tesadüf edildiğini belirtmektedir. Enver M. Şerifgil de Oğuz boyları içinde Alevîliği en çok benimsemiş olanların Çepniler olduğunu ileri sürmektedir (Bostan, 2002:363). Bir de Çepnilerin İran'dan çıkarıldıktan sonra Doğu Karadeniz ve Harşit Havzasına 100 bin kişi ile yerleşme meselesi var. Bu konuda H. Alp Arslan, II.Mehmed Han Trabzon'u aldıktan sonra oavadan 100 bin Çepni Türkü gelip tigreye (havalıye) yerleşti demesine karşın (Alp Arslan, TDTD/CV:35) risalesinin dipnotunda daha makul olarak Ortaasya'dan Anadolu'ya geçişte bunun gerçekleştiğini zikretmektedir. Hadiseler O'nun yalın Türkçesiyle şu şekilde özetlenmektedir (Age:39):

“Çepniler Oğuzların bulunduğu bölüklerden 21'incisidir. Bu Çepniler ilk önce Türkeli'nden İran toprağına göçmüş. Kızılbaşlık öğrenmiş. Bunlar İran'da tek durmamış. Uslu oturmamış. Bundan ötürü hanları kendi ilinde istememiş. Bunlar da Anadolu'ya geçmiş. Anadolu'ya geçen Çepnilerden 100 bin kişi daha çoğu Giresun, Tirebolu, Görele, Büyük Liman'da bulunmak üzere Trabzon tigesine yerleşmiş; bir takımı da batıya yürümüş. İzmit, Balıkesir, İzmir yanlarına yayılmış. İzmit'tekiler yerli Türklere karışmış, Çepnilikten çıkmış. Ancak Balıkesir, İzmir tigesindeki Çepniler Çepniliklerini korumuş. Trabzon tigesinde pek çok hoca yetişmiş, derebeyleri Sünnî olmuş da bunları gitgide Sünnî yapmış. Kızılbaşlık kalmamış. Bu böyle! Ancak Giresun'un, Tirebolu'nun, Görele'nin yüksek köylerinde, Kürtün'de bugün bile Kızılbaşlık izi göze çarparmış. Kürtün'ün Şeyhli (Şihli) köylülerine ne türlü and versen korkmaz imiş. Ancak 'Ahıl Baba, Pahıl Baba, Güvende Şeyhi, Vazalak Şeyhi, Tur Eri, Horoz Evliyası ocağına güm güm dabanca (tabanca) sıksın mı?' der isen korkar, işin doğrusunu söyler imiş. İşte Kızılbaşlık izleri.”

Burada bahsi geçen Güvende Şeyhi hem Güvenç Abdal ismiyle ocağı yaşatılan hem de Güvende Yayla Şenlikleri suretiyle 165 yıllık bir gelenekle unutulmayan Çepni din öncülerinden Güvenç Abdal'dır.

2.5.2. Çepnilerin Manevî Öncüleri

GÜVENÇ ABDAL – Çepni kültüründe önemli bir yeri olan Güvenç Abdal Hacı Bektaş Veli ile anılan Türkmen ulularının en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir (Kökel, GAO/HB:1). Hünkâr Hacı Bektaş'a en yakın insanlardan biri olduğu hatta onun posta tatarı olarak iş gördüğü ve bir yere nâme / mektup gidecekse mutlaka Güvenç Abdal'ın gittiği anlatılmaktadır (Age:3). Hatta böyle kutlu seyahatlerin biri Hacı Bektaş Velâyetnamesi'nde müridlik - mürşidlik menkıbesi olarak şu şekilde aktarılmaktadır (Gölpınarlı, 1995:76-77):

“Hünkâr'ın hizmetinde Güvenç Abdal adlı bir derviş vardı, er terbiyesi görmüş bir zattı. Birgün 'Erenler şahı' dedi, 'gönlümde bir sorum var, izin verirseniz söyleyeyim.' Hünkâr şöyle buyurdu: Güvenç, 'Acaba' dedi; 'şeyh kimdir, muhib kimdir, âşık kimdir? Bize lütfedip bildirseniz'. Hünkâr hemen 'Güvenç' dedi. 'Yerinden kalk; tez git, bir sarrafta bin altın nezrimiz var, al gel' dedi. Güvenç Abdal, sarraf kimdir, hangi şehirdedir demeden hemen belini bağladı, Hünkâr'ın elini öptü, yola revan oldu. Gide gide vardı, bir şehre yetişti. Gördü ki pek büyük bir şehir. Kendi kendisine 'Bizim ülkede böyle büyük bir şehir yoktu, acaba bu şehir hangi şehir?' dedi. Kal'anın içi adamlarla doluydu. Gezerken bir adama 'Kardeş' dedi, 'bu il hangi il, bu şehir hangi şehir? O adam dedi ki 'Burası Hindistan ülkesi, bu şehre de Delli (Delhi) derler'. Güvenç bu sözü duyunca şaşırды, kendi kendine 'Rum ülkesi nerede, Hindistan nerede' dedi. Şehrin içinde yürümeye başladı. Sokak sokak gezerken pazara ulaştı, o yana bu yana bakınıp giderken gördü ki karşıda bir sarraf oturmada. Sarraf da bunu görünce hemen kalktı. 'Beri gel derviş' diye elini salladı. Derviş dükkâna girdi, selâm verdi. Sarraf, Güvenç'e 'Hangi ildensin?' dedi. Güvenç, 'Rum ülkesinden' dedi. 'Kimin hizmetindeyim?' deyince Güvenç, 'Sultan Hacı Bektaş Hünkâr'ın hizmetindeyim, bir gün bana bir sarrafın bize bin altın nezri var, al gel buyurdu, 3 gün oluyor, bu şehre geldim' dedi.

Sarraf, Hünkârın adını duyunca hemen dükkânını kapadı, Güvenç Abdal'ı aldı, evine geldi. Ağırladı, oturttu. 3 gün çeşitli yemekler verdi. Sonra 'Derviş' dedi, 'nezri olan sarraf benim. Hindistan denizinde bir vakitler ticarete giderken bir yavuz muhalif yel çıktı, az kaldı gemimiz batacağı. Hemen velâyet erenlerini çağırdım, beni kurtarın, bin altın nezrim olsun dedim. O anda Erenler yetişti, gemiyi mübarek eliyle tuttu, kıyıya çıkardı. Adını sordum. Adım Hünkâr Hacı Bektaş'tır, Rum ülkesindenim dedi. Rum ülkesine nezrimizi nasıl ulaştıracağız dedim, ben birisini yollarım, buyurdu. Ben, o göndereceğin adam ne şekilde dedim, senin şeklini tarif etti. İşte seni dükkânda gördüm, elimle çağırdım. Hamd olsun ki hata etmemişim. Şu bin altını al, Erenlere götür'. Sonra bin altın daha saydı, 'Bu da' dedi, 'erenlerin hizmetinde bulunanlara; onlara ver, yesinler - içsinler'. Bin altın daha saydı, 'Yanımızdan boş gitme' dedi, 'bu bin altını da sen harca'.

Güvenç Abdal, o 3 bin altını bir kese içine koyup koynuna saldı. Sarrafla vedalaşıp yine yola revan oldu. Şehir içinde giderken bir çardak gördü. Bir de baktı ki çardağın penceresinde, gün yüzü bir güzel kız bakmada. Kızı görür görmez bin canla âşık oldu. Sabrı - kararı kalmadı, aklı başından gitti. Pencereye gözünü dikti, tam 3 gün 3 gece öylece kaldı. Kız dervişin hâlini görünce şaşırды, ‘Halk görürse kötüye yorar’ dedi, halayığını çağırdı, hâli anlattı. ‘Git’ dedi, ‘öğüt ver de çeksin gitsin buradan’. Kız bir tâcirin kızıydı, babası ticarete gitmişti. Halayık gidip ‘Derviş’ dedi, ‘umduğun eline geçmez senin, vazgeç bu olmaz sevdadan. Bu kız, ulu bir tacirin kızıdır. Kulları, adamları duyarsa başına iş açarlar. Öyle bir avı elde etmek isteyen kişinin bol altını olmalı’. Güvenç Abdal halayığın sözlerini işitince ‘Alınma, ne oldu ki’ dedi, ‘3 bin altın’ kesesiyle koynundan çıkarıp halayığa gösterdi. Halayık bunu görünce koştu, kıza geldi. ‘Bu derviş’ dedi, ‘tekin adam değil, koynundan 3 bin altınlık bir kese çıkarıp gösterdi’. Hâsılı kelimeler altına tamah ettiler, bir yolunu bulup dervişini içeriye aldılar. Güvenç Abdal, keseyi çıkarıp sevgilisinin önüne koydu. Tam şeytan yoluna gideceklerdi ki Güvenç, sevgilisinin ayak ucuna otururken bir de baktılar; duvar yarıldı, bir el çıktı. Güvenç’i göğsünden bir kaktı, yere yıktı, aklını başından aldı. Kız bu hâli görünce kalktı, oturdu. Güvenç’in aklı başına gelince ‘Bu ne hâl?’ diye sordu. Güvenç Abdal, ‘Şeyhimiz Hacı Bektaş Hünkâr’ın velâyetinden oldu’ dedi, ‘Böylece beni bu kötü işten kurtardı’. Bunun üzerine Rum ülkesinden nasıl çıktığını, oraya nasıl geldiğini, hâsılı o ana kadar başından geçenleri bir bir anlattı.

Kız, bu kerameti gözüyle görünce erenlere âşık oldu, ziyaretine varmak istedi. 3 bin altını aldılar, beraberce akşam saatinde yola çıktılar. Gece yarısı yürüdüler, ıssız bir yerde yattılar. Uyanınca baktılar ki sabah olmuş ama buldukları yer yattıkları yer değil kekikli, yavşanlı bir yer, Arafat Dağı’nın yanındaki Kızılcaöz’den gelen yolun yanındalar. Kalkıp yola düştüler. Halifeler karşı çıktılar. Görüşüp Hünkâr’a götürdüler. Güvenç Abdal, Erenlerin ellerini öpüp ayaklarına yüz sürdü. Başından geçeni bir bir anlattı.

Hünkâr ‘Güvenç Abdal’ dedi, ‘bu işlerdeki hikmeti bildin mi?’ Güvenç ‘Buyurun Erenler Şahı’ dedi. Hünkâr ‘Sen bizden şeyh kimdir, mürit kim; muhib kimdir, âşık kim diye sormuştun biz de sana cevap verdik. Mürid odur ki senin yaptığını yapar. Biz seni hizmete gönderdik, nereye gideceğim, kimi göreceğim demeden yola düştün; muhibliği sarraf gösterdi. Bir kerecik denizde helak olayazdı erenler diye çağırdı, bin altın nezretti. Vardık imdadına yetiştik, gemisini kurtardık, adımızı, yerimizi sordu; haber verdik, seni yolladık, şöyle böyle demeden nezrimizi sana teslim etti. Şeyhliği biz yaptık; seni kolayca götürüp getirdik, seni o yüz karasından da kurtardık. Âşıklığıysa o kız yaptı, bir velâyet görmekle âşık oldu bize; buraya gelmedikçe karar etmedi’. Sonra emretti, o kızı Güvenç Abdal’a nikâhladılar. Düğün dernek oldu, murad alıp murat verdiler.”

Daha önce de zikredildiği gibi Saru Saltuk’la musahip kardeş (sohbet arkadaşı) olan Güvenç Abdal ile ilgili olarak Gümüşhane’ye gelişi, Harşit Çayı ortasındaki kaleyi alarak buradaki tekfur (Rum Valisi) uzaklaştırışı ve daha sonra halka önderlik edişi hakkında bol miktarda rivayet anlatılmaktadır (Yalçın ve Yılmaz, HBV/XXXV:11). Velâyetname’de Sarı Saltuk’ın Tunceli Hozat’tan Kürtün’e geldiği, Güvenç Abdal’a uğradıktan sonra da Sinop’a geçtiği aktarılmaktadır (Yalçın ve Uysal, HBV/XXXV:31). Güvenç Abdal Ocağı’nın son temsilcilerinden ve kendisiyle söyleşi yaptığımız Hüseyin

Güvendi, evlerinin yanında 1992’de yıkılan eski evin Güvenç Abdal’ın 730 sene önce yaptığı ev olduğunu, yıkılan evin 1,5 metrelik duvarının temelinde fare girmesin diye tuz bulunduğunu ifade etmektedir (Kişisel Görüşme, 2010b).

Muhtemelen 1260’larda Güvenç Abdal yöreye geldiğinde Süme Kalesinde Trabzon Rumlarının olduğu aktaran Güvendi, Hoca Ahmet Yesevî’nin talebelerinden ve Hacı Bektaş Veli’nin halifelerinden olan Güvenç Abdal’ın yörenin ilk câmisini Taşlıca’da kurduğunu söylemektedir (Agg, 2010b). Zaten arşiv vesikalarında Kürtün’ün Taşlıca Köyünün adı Şıhlı-Şeyhli-Şeyhler olarak geçmektedir. Bu tabirler de Güvenç Abdal’ı nitelemek için kullanılmaktadır. ‘Güvende Yaylası’ndaki Mezarlığın Sırrı’ yazısını yazan Üzeyir Aktaş’a göre Hacı Bektaş Veli, Anadolu Selçuklu Sultanının isteği üzerine Trabzon Rumlarına karşı bir ‘uç yerleşimi’ kurdurmak için en önemli dervişi ve aynı zamanda amcası oğlu olan Güvenç Abdal’ı görevlendirmiş, Güvenç Abdal da Pîr’inden nasibini aldıktan sonra Gümüşhane İli Kürtün ilçesi Taşlıca Köyü’ne gelir ve buraya yerleşir. Stratejik öneme sahip ve çevresi Rumlarla çevrili bu topraklarda Güvenç Abdal, tam 32 yıl boyunca bir yandan İslam’ı yaymaya çalışmış bir yandan da bir ‘uç kale komutanı’ gibi görev yapmıştır. Topladığı her türlü askerî ve istihbarî bilgiyi de Hacı Bektaş Veliye gönderdiği düşünülmektedir (www.oyraca.com).

Güvenç Abdal’ın adı Alevî / Bektaşî kaynaklarında meşhur 12 hizmet ve 12 post sistemiyle¹ ile beraber anılmaktadır. Aşağıda sıralanan bu hiyerarşi aynı zamanda Alevî / Bektaşî kültüründeki bireyin insan-ı kâmil olgusu bağlamında düşünsel gelişimini de tanımlamaktadır (Kökel, GAO/HB:3-4):

On İki Post

1. Mürşid Postu: Hünkâr Hacı Bektaş Veli
2. Rehber Postu: Habib Emircem Sultan
3. Türbedar Postu: Hızır Lale Cüvan
4. Ahçı Postu: Karadonlu Can Baba
5. Ekmekçi Postu: Seyyid Mahmut Hayrani
6. Şerbetçi Postu: Kızıl Deli Sultan
7. Nakib Postu: Sarı Saltuk Sultan
8. Meydancı Postu: Seyyid Cemal Sultan
9. Atçı Postu: Boz Geyikli Dede Karkın
10. Kurbançı Postu: Şah İbrahim Hacı Sultan
11. Ayakçı Postu: Abdal Musa Sultan
12. Mihmandar Postu: Kolu Açık Hacım Sultan

On İki Hizmet

¹ Toplamda yine Oğuz töresindeki 24 rakamına ulaşılmıştır.

1. Tarikatçı: Hz. Hasan Mücteba
2. Davetçi: Hz. Hüseyin Desti Kerbela
3. Saki: Hallac.ı Mansur
4. Zakir: Seyyid Nesimi
5. İbriktar: Sarı İsmail
6. Gözcü: Karaca Ahmet
7. Çerağcı: Kara Pirabat Sultan
8. Sofracı: Garip Musa Sultan
9. Meydancı: Barak Baba
10. Ferras: Resül Baba Sultan
11. Pervane: Taptuk Emre
12. Kapıcı: Güvenç Abdal

Fatih'ten fermanı¹ ve aile şeceresi olan Güvenç Abdal Ocağı'nın II.Mahmud devrine dek faal olarak hizmet verdiği söyleyen Hüseyin Güvendi, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması (1826) sonrasında ocak mensuplarının Ordu, Ağasar (Şal pazarı) ve Gürgentepe'ye göç ettiklerini aktarmaktadır (Kişisel Görüşme, 2010b). Günümüzde de Trabzon İli Akçaabat İlçesi Eskiköy, Düzce ili Gölyaka İlçesi Yunusefendi Köyü ve Kocaeli İli Kandıra İlçesi Ballar Köyü gibi birçok köy halkının kendilerini Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Çepni Alevîsi olarak tanımladıkları bilinmektedir (Kökel, GAO/HB:7). Her yıl yoğun halk katılımıyla kutlanan ve en son 165'ncisi yapılan Güvende Yaylası Şenlikleri'nin Güvenç Abdal'ı anmakla da özdeşleştiği zira Güvende Yaylası'nda Güvenç Abdal'ın makam denilen temsilî kabri olduğu beyan edilmektedir (Kişisel Görüşme, 2010b). Asıl mezarı Kırşehir'in Hacıbektas İlçesinde, şeyhinin yanında olan Güvenç Abdal'ın dünyadan yitme şekli de menkıbe şeklinde anlatılmaktadır:

“Güvenç Abdal âhir ömründe Pîr'inin yanına dönmek ister. Çocukları ve müridleri ise onu bırakmak istemezler. Tüm ısrarlara rağmen Güvenç Abdal yola çıkar. Bağlıları ve ailesi Güvende Yaylası'na kadar onu takip ederler. Güvende Yaylası'na ulaşıldığında yoğun bir sis (duman) çöker. Güvenç Abdal bu sisten yararlanarak oradan uzaklaşır. Sis kalktığında yârenleri bakarlar ki Güvenç Abdal yoktur. Güvenç Abdal'ı kaybetmenin hüznü ile yârenleri onu yâd edebilmek için bu ayrılık noktasına onun sembolik bir yatırını yaparlar ve her yıl aynı tarihte gelerek Pîr'lerini anarlar.” (Aktaş/www.oyraca.com)

Osmanlı Devleti'nin Peygamber Efendimizin de mensup bulunduğu Haşimî Sülâlesi'nden² olduğu kabul edilen Taşlıca Karyesindeki Güvenç Abdal soyuna ve

¹ Araştırmacılar belgenin düzenleme tarihinin 1526 yılı (K.anunî devri) olduğunu ancak üzerine Fatih Sultan Mehmed Vakfı vakfiyesinden bazı kayıtlar eklendiğini tespit etmişlerdir (Yalçın ve Yılmaz, HBV/XXXV:12)

² Yani seyyid soyu. Osmanlı geleneği Şeyh / Mürşid mertebesindeki her kişiyi Peygamber soyuna bağlamak gibi bir saplantı içinde olup günümüzde de devam edegelmektedir.

ocağın şeyhlerine düzenli olarak Hazine'den maaş tahsis ettiği ve zaman zaman da maaş zammı ilâvesi yaptığı görülmektedir. 1892, 1893, 1905, 1910 yıllarına ait 4 belgede de Şeyh Mehmed Efendi'nin maaşıyla ilgili düzenlemeler yer almaktadır (BOA/OAR).

YUNUS MUKRÎ – Hacı Bektaş Veli'yle birlikte Suluca Karahöyük'e yerleşen ilk Çepni müridlerinden biri olan Yunus Mukri aynı zamanda buradaki Çepni oymağının en baştaki ulularından biri olarak kabul edilmektedir. Okuyan, yazan ve ilim sahibi biri olan Yunus Mukri ve bu Çepni obası hakkında XIII. yüzyıldaki Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi'nde şu bilgiler verilmektedir (Gölpınarlı, 1995:26-27)

“Çepni boyunun ulularından Yunus Mukri adlı birisi vardı. Bilgin, üstün, olgun ve hâfızdı. Çepni boyundan ayrılıp Karahöyük yakınında Mikâil adlı bir yere gelip yerleşmişti. Bu zat bir müddet sonra ordan da ayrılmış, yukarı tarafta Kayı denen yere gelmişti. Kayı ile Karahöyük'ün arası 2 mil kadardı. Karahöyük'ü, Sultan Aleaddin'in Yunt bendesi mâmur etmişti. Çepni boyunun ulularından Gevherveş de 3 komşusuyla bu Yunt-bende'yi Sulucakarahöyük'e getirmişti. Yunt-bende orda öldü, oranın mezarlığına gömüldü. O vakit o civarda bilgin olarak yalnız Yunus Mukri vardı. Hatta Gevherveş'in yakınlarından biri ölmüştü. Yunus Mukri de tesadüf bu ya, evinde yoktu, bir iş için bir yere gitmişti. Ölüyü 3 gün gömmeler. Nihayet Yunus Mukri geldi de ölü gömüldü. Gevherveş bunun üzerine Yunus Mukri'ye yalvardı; biz siz olmadan bir iş yapamıyoruz, lütfet de burda bizimle otur dedi. Yunus Mukri, Gevherveş'in bu sözleri üzerine Konya'ya gitti, Sultan Aleaddin'e kendisini tanıttı, Sulucakarahöyük'ü yurt olarak vermesini istedi. Sultan Aleaddin, orasını Yunus Mukri'ye yurt olarak verdi. Yunus Mukri beratını alıp köye geldi, yerleşti. Bir müddet sonra da öldü.”

Yunus Mukri'nin, İbrahim, Süleyman, Saru ve İdris adında 4 oğlu kaldı. İdris, babası gibi bilgin ve üstün bir kişiydi. Saru da okumuştü fakat diğer ikisi okuma yazma bilmezdi. İdris'in ahiret Hatunlarından bir karısı vardı. Adına Kutlu Melek derlerdi, aynı zamanda kendisini sayıp ağırlarlar, Kadıncık diye hitap ederlerdi. Yunus Mukri'nin ölümünden sonra oğulları, evleriyle barklarıyla Kayı'dan göçüp Sulucakarahöyük'e geldiler.”

HACI ABDULLAH (SARI HALİFE) – Harşit Havzasındaki bir diğer manevî önder Hisarcık Köyünde (Tekkeköy) kendi ismiyle anılan bir zâviyeye sahip olan Hacı Abdullah (Sarı) Halife'dir. Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Hatun tarafından vakfedildiği anlaşılan Zâviye çevre halkın yalnızca dinî ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış aynı zamanda tarım, bayındırlık ve eğitim gibi işlerde de öncülük görevini üstlenmiştir (www.kazikbeliyaylasi.com). Kanunî Sultan Süleyman devrinden kalma H. 950 (1543) tarihli Vakfiyede oraya gelenlere yemek verilmesi ve herkese aynı derecede itibar gösterilmesi ve bunun dışına çıkılmaması yazılı bulunmaktadır (Agy.). 1774

yılında Trabzon Sancağının Kürtün Nâhiyesine tâbi Hisarcık Köyündeki Hacı Abdullah Halife Zâviyesi Vakfı zâviyedâr¹ hissedârlığının tevcîhi yapılmış (BOA, 14/5660:C..EV..), 1787 yılında da Câmii evkâfından olan mezraalar mutasarrıflarının âyende ve revendeyi it'âm (gelen gideni doyurmak) şartıyla tekâliften (vergilerden) muâf olduklarını müekked (tekraren) fermân sâdır olmuştur (BOA, 476/24053:C..EV..). Son olarak 1913 yılında Sultan Mehmed Reşad devrinde berat verilen Hacı Abdullah Halife Zaviyesi'nin 1400'lü yılların sonundan, Cumhuriyet dönemine kadar hizmet verdiği anlaşılmaktadır (www.kazikbeliyaylasi.com). Sarı Halife ile ilgili menkıbevî olarak nesilden nesile aktarılan birçok hadiseden biri örnekleme hâlinde aşağıya çıkarılmıştır (Agy.):

“Sarı Halife köye bir değirmen inşa etmiş ve bendini yaptıktan sonra bugünkü suyun olduğu yere esasını vurmuş, asanın vurulduğu yerden çıkan su değirmeni çevirmeye başlamış. Sarı Halife'nin değirmeni öğütme için mısır dahi koymadan un yapmaya, Halife de bunları halka dağıtmaya başlamış. Halife'nin kızı da kendisine yardım edermiş. Halife kızına değirmenin mısır konulan teknesine bakmamasını söyler ve iyice tembih edermiş. Değirmen sürekli olarak mısır koymadan un yapmaya devam edermiş. Kızın ergenlik çağına gelince mısır konmadan un nereden geliyor diye merakı artmış ve babasının tembihine rağmen tekneye bakmaya karar vermiş. Tekneye bakınca büyük bir yılının ağzından mısır akıttığını görmüş ve korkarak geri çekilmiş. Bundan sonra un kesilmiş. Babası durumu anlamış ama yapılacak bir şey yokmuş.”

ŞAH MENTEŞ – Daha önceleri Kürtün'e şimdi ise Espiye'ye bağlı Arpacık Köyünün kurucusu olduğu ve Şih Menteş Ocağı olarak isimlendirildiği kabul edilmektedir (Kişisel Görüşme, 2010c). 1500'lerde kurulduğu düşünülen köyün bu zattan, bu zatın da Zeynel Âbidin soyundan geldiği ifade edilmektedir (AKKT/www.arpacikkoyu.com). Bazı kaynaklarsa bu kişinin Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Menteş olduğunu düşünmektedirler (Özcan, 2006:36).

YAKUP HALİFE – Çepnilerin manevî şahsiyetlerinin önemlilerinin başında Faruk Sümer'in Çepnilerin en büyük, en saygın şeyhleri diye tarif ettiği ve kayıtlarda da 'ehl-i velâyet ve sahib-i kerâmet' diye geçen Yakup Halife gelmektedir (TDTD/LVII:10). Çepni beylerinden Süleyman Bey ve Özlemiş Bey de onun zâviyesi için Çatak, İkıkçı, Kuzoba, Ayrığıriş, Arpa ve Oğur köylerini, Trabzon Sancakbeyi Bıyıklı Mehmed Paşa ise Sofular Köyündeki büyük bahçe ve ekinliklerini vakfetmişlerdir (Age:10).

¹ Zaviye şeyhi (Doğan, 1996:1160)

DİĞER MANEVÎ ÖNCÜLER – Bir diğerk manevî şahsiyet de yöredeki dar bir boğaza köprü yaptıran Süleyman Halife'dir (www.bayrambeykoyu.com). Yine Kürtün Emiri Melik Ahmed Bey'in kurdurduğu Mevlâna Ede Derviş Zâviyesi bulunmaktadır (Fatsa, 2002:22). Bundan başka zâviye kurucuları olan Melek Ahmed, Şeyh Kasım¹ (Kasım Dede), Şeyh Derviş Bahşayış, Şeyh Hasan² (Hasan Dede) gibi şahsiyetler de dikkati çekmektedir (BOA/OAR; Sümer,1992; Kişisel Görüşme,2010d). Bir de dervişlikle ticareti birleştiren ve yörede sevilen - sayılan kimseler olan âhiler var. Bunlar da Karaçukur Karyesinden Süleyman b. Haydar, Uluköy Kızılot Karyesinden Danişmend oğlu İbrahim ve İbrahim b. Yusuf ile Mehmed b. Mustafa ve Hasan b. Mirza, Sarubaba Karyesinden Ali b. Veli ve Molla Ahmed b. Şahbaz, Arpa Karyesinden İsmail b. Mustafa ve Süleyman b. Menteş olarak örneklendirilebilir (İnan, KTS/I:212).

2.6. Çepnilerde Sosyo-Kültürel Hayat

2.6.1. Çepnilerde Sosyal Hayat

Çepniler yaşadıkları coğrafyanın zorluklarına ve yerleşim yerlerinin köy olarak da hane olarak da dağınık olmasına rağmen kendi aralarında sosyal dayanışmayı yüksek oranlarda uygulayarak bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Bu zorlu coğrafya aynı zamanda hayatı idame için onları keşifler yapmaya zorlamış ve o zor coğrafyada boy olarak genelde yalnız oluşları, çok fazla karşınanının - edeninin bulunmayışları eski Türk âdet ve geleneklerinin yörede canlı kalmasına da vesile olmuştur. İlk olarak Çepni Türklerinin taşıdıkları isimler yine o zaman Türkiye'nin diğerk yerlerinde kullanılanlarla benzerlikler göstermektedir. En başta da Hz.Muhammed ve torunları, damadı Hz.Ali, büyük sahabeler, İbrahim - İsmail - İshak - Süleyman gibi peygamberlerin adları taşınmaktadır. Bu arada Menteşe, Aygud, Durmuş, Tuğrul, Sevündük, Çakır, Ayna Bey, Beğdeş, Sevinç, Tanrıvermiş, Sülü, Gülen, Tatar, Satılmış, Ak Doğan, Tura Bey gibi eskiden kalma Türkçe isimler de sıklıkla kullanılmaktadır (Sümer, TDTD/LVII:12). XV ve XVI. yüzyıllarda Trabzon Sancağında zimmîlerin (gayrimüslim) ve nev (yeni) Müslüman olanların isimleri de şaşırtıcı derecede öz / orijinal Türkçe ve klasik İslâm isimleridir. Şirmerd, Karaca,

¹ Rivayete göre Kasım Şeyh askerde suyun üstünde namaz kılıyormuş. Komutan 'Bizden ne dilersin?' diye sorunca o da 'Bir vadide tekke açıp aş dağıtmak istiyorum' demiş. O mekân 1530'lardan beri işleyen bugünkü Tekkeköy'dür (Kişisel Görüşme, 2010d).

² Araştırmacı Mehmet Fatsa'ya göre vefat tarihi 1180'dir (Kişisel Görüşme, 2010j).

İskender, Karagöz, Tengrivermiş, Murad, Aykud, Alagöz, Yâr Ahmed, Şahin, Korkmaz, Tur Ali, Hoşkadem, Pehlivan, Sarı, Pîr Nazır, Doğan, Bayram, Balaban, Uğurlu, Hacı, Turak, Timur, Budak, Dursun, Pervane, Çelebi, Memi, Kurt, Şehsuvar, Gazi, Arslan, Birdal, Selim, Sofu, Kirazi, Ayas, Bahar, Köse, Eyne Bey, Kaya, Muhterem, Ferşâd.. bunlardan bazılarıdır (Bostan, 2002:337). Tüm bunlar ve bu isimlerin kullanım yaygınlığı Sancak genelindeki Hıristiyanların kahir ekseriyetinin Eskiçağlardan beri peyderpey gelen Hıristiyan ya da Şamanist (daha doğrusu Göktañrı dini) Türklerden olduğunu göstermektedir. Nitekim XVI. yüzyılda Kayseri Şer’iyye Sicilleri’nde Müslümanlığa ihtidâ eden Karakeçili boyuna mensup Hıristiyan Türklerin Anadolu’da Peçeneklerin devamı olduğu açıkça beyan edilmiştir (Ünal, 1979:197). Hatta Danişmendliler ve Hacıemiroğullarının Orta Karadeniz bölgesini Peçenek Türklerinden aldıkları ifade edilmektedir (Demir, KTS/II:79).

Alemdar Yalçın ve Hacı Yılmaz’ın tespitleriyle ‘Ocaklı Boy’ olan Çepnilerin sancağını taşıyan, buluşma anında açarak altında bütün oymakların Oğuz töresindeki gibi belirli bir düzende toplanmasını sağlayan Alemdar, Bayraktar, Sancaktar gibi ünvanlar ve aynı zamanda günümüzde yer / aile adları bulunmaktadır (HBV/XXXV:13). Günümüzde Karadeniz Bölgesinde sayıları 2 milyon olarak tahmin edilen Çepnilerin ‘ocak’ denilen dinî ve sosyal teşkilatlanma biçimleri yer yer devam ettirilmektedir (Age:13). Çepnilerin oturduğu yörede ve onlara komşu bazı yerlerde Oğuz, Yüreğir (Üreğir), Alayuntlu, Döğër, Kargın gibi Oğuzları teşkil eden boylardan isim konulması diğër Türkmen topluluklarının zamanla Çepni Boyunun sosyal örgütlenme modeline uyum sağladığını göstermektedir (Sümer, TDTD/LVII:12). Bu bağlamda en etkili ve birleştirici, canlı ve güncel olan, aynı zamanda da yaşam biçimi sayılan ‘Yaylacılık’ geleneğinin ve şenliklerinin üzerinde durulmasında yarar bulunmaktadır.

Teknik anlamda Harşit Havzasındaki yerleşmelerden yaylalara Haziran ayının ortalarında çıkılmaktadır. Yaklaşık 3,5 - 4 ay kadarlık bir süre yaylada kalındıktan sonra Ekim ayının ortalarında yaylalardan inilmektedir. Yaylalara genelde kadın nüfusun göçtüğü, erkek nüfusun ise haftada bir Cuma günleri yaylaya çıktığı ve o günlerde de yaylada ‘Dernek’ denilen şenlikli alış-veriş pazarları¹ oluşturulduğu bilinmektedir (Özey, GGG/1990:333). Yaylacılık terimleri olarak da öncelikle geçici yayla evlerine ‘kôm’ adı verilmektedir. Yaylaların bağlı bulunduğu köy sandıklarına

¹ Trabzon’un Dernekpazarı İlçesi etimoljik olarak bunun en güzel tarihsel birleşimidir.

ödenen sembolik paralar ise ‘kıtır’ diye tabir edilmekte fakat ödenen bu paralardan dolayı zilliyet iddiasında bulunan kimselerce de sık sık münakaşalar çıkmaktadır (San, 1990:12).

Yörenin eski insanları bunca zorluklar ve atlatılan badiereler hakkında konuşurlarken ‘yayla kuvveti ile ayakta durabildik’ diyerek konunun önemini vurgulamaktadırlar (Keşmer, TSGTG/www.karalahana.com). Bahaeddin Ögel’e göre mantık ile anlaşılamayacak derecede derin bir dilek olan ‘yayla tutkusu’ ve ‘göç çekme’ de denilen komşuların veya başka obaların göçe başlaması Yörük hayatına alışanlar için durdurulamaz bir istek olarak gözlenmektedir (Ögel, 1978:74-75). “Yörüğe göç demektense bir göç çekme kâfidir”, “Göç halinde bir yaylacının babası hastalanınca 3 gün beklenmiş, daha da ölmeyince ‘Yörük kısmı bu kadar ölür’ diyerek hocayı çağırarak ‘Babamı yıkayarak hemen göm’ demiş” gibi söz ve anekdotlar hep yaylacılığın insanımızın nasıl içine işlediğini göstermektedir (Age:75). Bunun yanında Tirebolulu Avni Alp Arslan’ın bir asır önce Türk Yurdu Dergisi’nde yayınlan ‘Türk Adetlerinden Otçu Göçü’ makalesi yaylacılık ve yayla şenlikleri adına konuyu en iyi anlatan örneklerden biri olarak durmaktadır:

“Çepni oymağından olan Tirebolu Türkleri eski törelerinden birini bugün bile korumakta ve yapmaktadır. İşte bu töre ot göçü’dür. Ot göçü nice yapılır, nedir? Anlatayım: Çepni oymağı Trabzon tigrisine ilk geldiğinde çadır, otak altında yaşar Türk göçerlerinden idi. Başka göçerler gibi bunlar da sığır, koyun, keçi sürüleri besilerler, bunlar ile geçinirler idi. Yayılan sürüleri ile yaylalara çıkarlar, kışın cenik dedikleri kışlağa, yalıya inerlerdi. Gitgide cenikte evler yaptılar. İyice yerleştiler, çoğaldılar. Yalnız sürü beslemek bunları geçindiremez oldu. Ekin işi ile de uğraşmak gerekti. Artık gildeki (yerleşim) kişiler arasında işler bölünmeğe, ayrılmağa, dağıtılmağa yüz tuttu. İşte: yıl 1’inci ayın sonuna doğru gildeki kocamanlar, koca karılar, çocuklar sürüleri önlerine katar, yaylalara çıkarlar. Son ot ayıklamanın bittiği 4’üncü ayın ortasında cenikte kalan işte bu ekinciler de yaylaya gitmek üzere bir kımıldama, bir derlenme, bir toplanma başlar. Eksikler eklenir. Elde edilecekler elde edilir. Artık delikanlılar, kızlar, gelinler en yeni pusatlarını (giysilerini) giyinirler. Delikanlılar koral, yaraklarını (silahlarını) takınırlar. Kemençe gibi çalgıyı da beraberlerine alırlar. Kamu (tüm) köyün kişileri ayrı ayrı toplanır, küme olurlar. Bir aka günü erden bütün kümeler yola dökülür. Yaylaya doğru yönelir. Kemençe boyuna çalar. Delikanlılar aralık aralık koral, yarak (mermi) atar. Donanma (şenlik) yapar. Türkü söyler, çiğ (nara) çeker, haykurur! Yolda giderken bu kümeler bir birine karışmaz. Karışmamak için de son kerteye kadar çalışırlar! Çünkü: bilerek, bilmeyerek bir birlerini karışırlar ise büyük gürültü olur. Tanrı göstermesin, adam bile düşer! Kümeler çabuk yürür, bir günde yaylaya çıkar. En çok, en sıkı donanmayı yaylada obalara girerken yaparlar. O kadar koral, yarak atarlar, o kadar çiğ çekerler, bank ururlar, haykururlar ki dağlar, tepeler inim inim inler!” (www.tirebolu.org.tr)

Yaylacılıkta da belli kurallar ve iş bölümü bulunmaktadır. Örneğin göç öncesi aynı yaylayı kullanan aileler hatta büyük yaylalarda mahalleler ortak bir çıkış günü belirlemekte, kış boyunca ahırda hareketsiz kalmış hayvanlar da dışarı çıkarılıp gezdirilerek hazırlanmakta, yiyecekler ve eşyalar sırt sepetlerine doldurulmakta ve yola çıkan herkese bayramlık elbiseler giydirilmektedir (Öztürk, DKYG/www.karahana.com). Göç zamanı ise şafak sökmeden kalkılıp hayvanlara zil sesi çıkaran çanlar, boncuklu püsküller ve nazarlıklarla süslenmekte, topluca çıkılan yolda "otçu" olarak adlandırılan gurubun önünde kafilenin güvenliğini ve uçurum kenarları gibi tehlikeli yerlerden geçilirken hayvanların düzenini sağlayan görevliler yer almakta olup mola yerlerinin ne zaman ve nerede olacağına da bu kişiler tarafında karar verilmektedir (Agy/www.karahana.com). Yaylaya çıkanların ilk işi kış boyunca yıpranan ev ve ahırlarını onarmak, tarla çitlerini düzeltmek ve yakacak odun hazırlamaktır. Sonbaharda havaların soğumaya başlamasıyla birlikte refakatçiler eşliğinde yaylacılar yaz boyu biriktirdikleri ürünlerle köyelerine dönmektedirler. Bu arada her yayla döneminde ya çayır biçme işi sırasında ya da köye dönüş öncesinde müzikli (kemençe ve horon), eğlenceli şenlikler düzenlenir. Bunların en meşhuru Temmuz ayının üçüncü Cuma günü yapılan Kadırğa Yayla Şenlikleri'dir (Agy/www.karahana.com). Doğu Karadeniz Bölümü'nün tüm yörelerinde yayla şenlikleri ve yaylacılık olmasına karşın Kadırğa, Kazıkbeli, Erikbeli ve Güvende gibi daha çok tanınanları Harşit Havzasında Kürtün havalisinde gerçekleştirilmektedir. Yalnızca Gümüşhane'nin Kürtün İlçesinde 70'den fazla yayla bulunmaktadır. Sadece bunların isimleri bile kültürel açıdan önemli bir zenginlik arz etmektedir:

- 1.Aktaş Kanyaş Yaylası
- 2.Aktaş Yaraş Yaylası
- 3.Arpacık Yaylası
- 4.Erzicek yaylası
- 5.Aksu Yaylası
- 6.Barak Yaylası
- 7.Beytarla Yaylası
- 8.Derindere Yaylası
- 9.Tuzluyurt Yaylası
- 10.İbrahimalan Yaylası
- 11.Kabaktepe Yaylası
- 12.Körükalan Yaylası
- 13.Kuzugözü Yaylası
- 14.Patırtıyurdu Yaylası
- 15.Akbaba Yaylası
- 16.Çakırdüzü Yaylası
- 17.Güvende Yaylası
18. Çatak Yaylası
- 19.Çakmakkaya Yaylası
- 20.Çayırağzı Yaylası
- 21.Merekgözü Yaylası
- 22.Paçacı Yaylası
- 23.Mürsel Yaylası
- 24.Alacapazar Yaylası
- 25.Kuşluk Yaylası
- 26.Alan Yaylası
- 27.Arapaköy Yaylası
- 28.Çakal Yaylası
- 29.Çatma Yaylası
- 30.Davunlu Yaylası
- 31.Kadıcık Yaylası
- 32.Kadırğa Yaylası
- 33.Karaçukur Yaylası
- 34.Kazmaköy Yaylası
- 35.Konacık Yaylası
- 36.Küçükköy Yaylası
- 37.Erikbeli Yaylası
- 38.Geriş Yaylası
- 39.Oğuz Yaylası
- 40.Şehmelik Yaylası
- 41.Gâvur Yaylası
- 42.Akçababa Yaylası
- 43.Aliştra Yaylası
- 44.Çekümce Yaylası
- 45.Gölceğiz Yaylası
- 46.Kazıkbeli Yaylası
- 47.Çeğel Yaylası
- 48.Çamtarla Yaylası
- 49.Çatalkaya Yaylası
- 50.Çetlice Yaylası
- 51.İnçayırı Yaylası
- 52.Kabakyayla
- 53.Kirazalan Yaylası
- 54.Kızılali Yaylası
- 55.Tohdamır Yaylası
- 56.Suluca Yaylası
- 57.Madentepe Yaylası
- 58.Suluçukur Yaylası
- 59.Kuşalan Yaylası
- 60.Mevce Yaylası
- 61.Denditepe Yaylası
- 62.Sadi (Şadı) Yaylası

63.Alatepe Yaylası 64.Derintepe Yaylası 65.Gölünü Yaylası 66.Taşındibi Yaylası 67.Türkmeneli Yaylası 68.Yılanlı Yaylası 69.Demircikaya Yaylası 70.Eğrikar Yaylası 71.Karaboya Yaylası

Huy ve karakter özellikleriyle ise Çepniler tarihî boy adı anlamlarını yaşatmaktadırlar. Hatta bu konuda Tirebolulu Avni Alp Arslan Rize Kazasını darif ederken “İran’da bulunduğu çağlarda hırçın, çeri geçinen Çepnilerin huyları eksiksiz olarak ize tigrisindeki Türklerde dahi vardır. Görünüşe göre bunlara Çepnilerin öz yavruları, torunları demek uygun düşer” şeklinde açıklama yapmaktadır (Alp Arslan, TDTD/CV:37). Arşiv belgelerine bakıldığında ise bilhassa XVIII ve XIX. yüzyıllarda şekavet yani eşkiyalık ve geçimsizlik olayları çoğunluktadır. Osmanlı Devleti’nin genel gerileme ve dağılma devirleriyle doğrudan alakalı bu durum tekrar yerel beylerin önünü açmakla beraber büyük çaplı yöresel mücadelelere de sebep olmuştur.

Daha önce değinilen 1732 Espiye Madeni hadisesi bir gurup Çepni tayfasının çıkarmış olduğu bir huzursuzluk olup 1733 Trabzon Valisi Vezir Şahin Paşa tarafından güçlükle bastırılabilmiştir (BOA, 10/667:C..ADL.). 1851 ve 1852 yıllarında ise Çepni aşiretinden olup da eşkiyalık yaparak adam öldürme, gasp gibi uygunsuzluğa sebep olanların ve halka zarar verenlerin şiddetle cezalandırılması yoluna gidilmiştir (BOA, 46/44:A.}MKT.MVL; 51/6:A.}MKT.MVL). Yatanoğlu Mehmed, Kabaoğlu Mustafa ve Alemdaroğlu Arif gibi kimseler bu babda belgelere konu olmuşlardır (BOA/OAR). Bu arada 1874 tarihli bir belge ülkenin geldiği durum göstermesi bakımında ilginçlik arz etmektedir. Gümüşhane’ye bağlı Kürtün ve Kotaş (Kovans) Nahiye Müdürlüklerine atanan Hacı Ahmed Ağa ile Hüseyin Efendi’ye kefil olacak şahıslardan senet alınarak kimliklerinin bildirilmesi istenmektedir (BOA, 5/143:YB..04). Hatta 1879 tarihli bir başka belgede Kürtün Nahiyesi Müdürü Kemal Efendi’nin azledilerek yerine tekrar eski müdür Şerif Efendi’nin tayin edildiği fakat bu kişinin daha önce okuma yazma bilmediği için görevine son verildiği için durumunun Valiliğe sorulması talep edilmektedir (BOA, 1324/85:DH.MKT.). Devlet kazadan sonraki idarî birim olan nahiyesine müdür atamasını yapmakta ama halktan da kefalet senedi istemekte ve okuma yazması dahi olmayan birini tekrar müdür olarak tayin etmeyi düşünmektedir. Bu durum o zamanda adeta alışkanlık haline gelen yolsuzluk ve borçluluk halinin getirdiği çaresizliği de göz önüne sermektedir. 1901 yılında Kürtün Nahiyesinin Müdür Vekili, 1902’de de Kürtün’ün eski, Alaçam’ın yeni Nahiye Müdürü aynı şekilde şikâyete konu olmuşlardır (BOA/OAR).

2.6.2. Çepnilerde Kültürel Hayat

Daha önce de temas edildiği gibi Çepniler tarihî süreçte câhil bir topluluk olmayıp eğitim ve din kurumlarına önem vermişlerdir. 1875 yılı Trabzon Salnamesine göre Kürtün Nâhiyesinde Müslümanlara ait 18 sübyan mektebinde (ilkokul) 144 öğrenci okumakta olup 1 müderris 18 hutebâ (hatipler) kadrosu görünmektedir. İlâveten 13 adet de eimme (imamlar) kadrosu vardır. Hıristiyanlara ait ise 3 okulda 41 öğrenci eğitim görmekte ve 7 kilisede 9 rahip kadrosu bulunmaktadır (San, 199?:10,12). 1876 - 1877 yıllarında yine Salnâmelere göre Kürtün Nahiyesinde 82 Müslüman mektebi, 1 medrese, 40 câmi ve 1 mescid görünmektedir. Bu kurumlarda ise 1 müderris, 13 imam ve 18 hatip görev yapmaktadır (Tozlu, 1998:114). 1888 - 1889 yılları itibariyle Sancak genelindeki 13 medreseden 4'ü Kürtün havalisinde bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Yukarı Uluköy'de bulunan ve 185 talebeye sahip olan Ali Efendi Medresesidir. İkincisi; Harşit'in Manastır Bükü (Manasurbükü) Köyünde bulunan ve 186 talebeye sahip olan ismi belirtilmemiş medresedir. Üçüncüsü; Araköy'deki 187 talebeli Ömer Efendi Medresesi, dördüncüsü de Tilkicik Köyündeki 188 öğrencili İsmail Efendi Medresesidir (Age:116). 1904 yılı Salnamesinde ise Kürtün Nahiyesinde 1'i Nahiye Merkezinde olmak üzere 3 medrese ve 14 mektep hizmet vermektedir (San, 199?:109). Aynı ilçenin 1990 yılındaki okul sayısı 5'i orta ve 36'sı da ilkokul olmak üzere 41, öğrenci sayısı da 639'u orta ve 1.838'i ilköğretim olmak üzere 2.477 olarak kaydedilmektedir. Öğretmen sayısı ise 118 olup Gümüşhane İlinin % 10.2'sini teşkil etmektedir (SG, 1997:61-66).

Harşit yöresi kültürel açıdan bilhassa eski Türk örf ve adetlerinin, efsane ve söylencelerinin yaşatılması bakımından önde gelen yerlerden biri olarak bilinmektedir. Yörede kullanılan takvimdeki 12 ay adı ortak kullanımda zamanla şekillenmiş kelimelerden oluşmaktadır (www.kazikbeliyaylasi.com):

Ocak	-	Zemheri Ayı
Şubat	-	Gücük Ayı
Mart	-	Mart Ayı
Nisan	-	Abrul Ayı
Mayıs	-	Mayıs Ayı
Haziran	-	Kiraz Ayı
Temmuz	-	Orak Ayı
Ağustos	-	Ağustos Ayı
Eylül	-	İsavrit Ayı
Ekim	-	Darı Ayı
Kasım	-	Koç Ayı

Buna benzer şekilde sadece yöreye mahsus bir yemek kültürü ve yemek çeşitleri de bulunmaktadır: Cırtta, Darı (Mısır) Ekmeği, Fetir, Gücüktenne, Helle, Işgıldirik, Kara Lahana, Kavut, Kete, Kürtün Somunu, Dibleğe (Pirinçli), Madımak, Sırgan, Turşu Kavurma, Darı Yarması, Yağlaş ve Yemlik (www.kazikbeliyaylasi.com). Yine yörede kemence eşliğinde oynanan ve mahallî simge olan horonlar da çeşitlilik ve zenginlik arz etmektedir: Açık Horon, Ağır Horon, Alaca Horon, Atlama Horonu, Bıçak Horonu, Deli Horon, Düz Horon, Karma Horon, Kılıç Horonu, Kız Horonu, Rahat Horon ve Sallama Horonu (www.kazikbeliyaylasi.com). Yörede eski Türk inançlarından ve yaşantısından kaynaklanan birçok adet ve alışkanlık bulunmaktadır. İslâm öncesi Türk kültüründen ve Göktanrı / Şamanlık gibi eski Türk dinlerinden kaynaklanan bu alışkanlıklar halkın daha çok doğum öncesi inançları, çocuklarının kız ya da erkek olmaları, uzun yaşama ve iyi bir mesleğe sahip olma istekleri gibi konularda kendini belli etmektedir. Doğadaki varlıkları ruhu olan canlılar gibi kabul etmek ve kutsallığına inanılan toprak, su, ağaç gibi varlıklardan yardım ummak İslâmiyet sonrasındaki velilerden / evliyadan yardım dilemekle benzer görülmektedir (Gökdağ ve Kuruca, GETİİ/www.kazikbeliyaylasi.com). Yöredeki bu halk inanış ve alışkanlıklarından bir kısmı karşılaştırma yapılabilmesi bakımından aşağıda sıralanmaktadır:

“Çocuğu olmayan kadınların yatırlara, türbelere giderek çocuk dilemeleri yaygın bir gelenektir. Evde kadın veya erkek kepçe ile su içerlerse kız çocukları çok olurmuş, cezve ile içerlerse zengin olurlarmış şeklinde kanaat vardır. Aileler doğacak çocuğun erkek olmasını candan diler. Aileye göre erkek çocuk bir ocak umududur; bu Türk dünyasında da yaygın olan bir inançtır. Düğünden sonra eve gelen gelinin kucağına küçük çocuk verilir. Gelinin bu sayede bol çocuğu olacağına ve kısır kalmayacağına inanılır. Yastık ve ip üzerine oturan kişinin de kız çocuğu olacağı inancı vardır. Bıçak ve kesici alet üzerine oturan gelinin ise erkek çocuğu olacağına inanılır. Süpürge üzerine oturan kişinin çok kızı olacağı inancı hâkimdir.

Doğum sonrası bebeğe ve anneye al karısının musallat olmaması bebeğin ve annenin yattığı yatağın yanına bıçak, balta, süpürge gibi aletler konulur. Kırkı çıkmamış çocuğun bezleri akşamdan sonra dışarıda bırakılmaz. Yürüme zamanına gelen her çocuk Cuma günü cami kapısına götürülür. Cuma namazından ilk çıkan kişiye çocuğun ayağına bağlanan kırmızı ip kestirilir. Bu işlemin adına ‘ayakbağı kesme’ ismi verilir.

Ölümden sonraki 7, 40 ve 52’inci günlerde ölüyü anma törenleri yapılır. Bu törenlerde Mevlit ve Kuran okunur. Gelen misafirlere yemek, şerbet, helva ve şeker ikram edilir. Ölüünün defninden sonra ölü evine komşuları tarafından yemek getirilir. Cenaze sonrası da helva dağıtılır. Bunun ölüünün ruhuna şefaatchi olacağına inanılır. Yine mezara su dökme geleneği vardır ki bu suyun ölüünün

ruhuna gideceğine inanılır. Cenaze evden çıkarken hayvanların bağırması halinde ölenin amelinin iyi olmadığına inanılır. Ölü yıkandıktan sonra bir daha ölüm olmasın diye tenişir tahtasının ters çevrilmesi veya tekmelenmesi geleneği de yaygındır. Mezarın başında ışık yakılması geleneği de eski Türk inançlarının kalıntılarından biridir.

Eski Türklerdeki muska / tılsım kullanmak âdeti ve bu tılsımların her türlü belâlardan, âfetlerden koruyacağına dair inanç çok yaygındır. Yapılan sihri engellemek için kurşun döktürme âdeti Şamanizmin kalıntılarından. Kurşun döktürme işi hem kötülüklerin bertaraf edilmesi için hem de iyiliklere kavuşmak için yapılmaktadır. Halk inançlarında birtakım uğur veya uğursuzluklar da aranır. Hıdırellez'de doğacak çocuk ve buzağuların sakat doğmaması için tarlaya sebze tohumu ekilerek sakatlığın ve hastalığın tohumlara geçeceğine inanılır. 1 Mart günü evlere uğurlu sayılan bir kişi getirilir. Bu kişi genellikle çocuklardan seçilir. 'Mart Bozumu' adı verilen bu işlem sayesinde o yılın bereketli geçeceği inancı çok yaygındır. Baykuş ötmesinin uğursuzluk sayılması, bu mahalde bir kişinin öleceğine delâlet sayılır. Aynı şekilde köpek uluması da uğursuzluk sayılmakta yine bir kimsenin öleceğine işaret kabul edilmektedir." (Gökdağ ve Kuruca, GETİİ/www.kazikbeliyaylasi.com)

Giresun Yöresindeki Bazı İnanışlar başlıklı araştırmasında Hayrettin Günay, Çepnilere ait âdet, inanış, batıl itikat, hurafe ve benzeri alışkanlıkları derlemiştir. Birçoğunun yalnızca bu yöreye değil Türkiye geneline ait olduğu hatta Türkiye dışındaki Türk toplulukları içinde de yaygın olduğu görülmektedir. Bu derlemelerin bazıları yine yerellik - genellik mukayesesi bakımından aşağıda listelenmiştir:

1. Gece tırnak kesenin ömrünü kısaltır.
2. Gece aynaya bakmak iyi sayılmaz.
3. İki kişinin ortasından geçilmez. Geçen karıysa kocasına, erkekse karısına söz geçiremez.
4. Bebeklerin tırnağı uzun süre kesilmez.
5. Yeni gelinin kucağına oğlan çocuğu verilirse erkek çocuğu doğuracağına inanılır.
6. Gökkuşağının altından geçen kızın erkek olacağına inanılır.
7. Yanıklara, yaralara tütün basılır.
8. Derelerdeki göllere taş atılırsa yağmur yağacağına inanılır.
9. Evin arkalarına, saçak altlarına küçük su dökülürse cin çarpacağına inanılır.
10. Bebeklerin tükürmesi yağmur yağacma işarettir.
11. Yemeği tuzlu yapan kadının kocasını çok sevdiğine inanılır.
12. Ay yeni iken toplanan elmaların çürüyeceğine inanılır.
13. Çocukların başından sepet, tencere gibi gereçlerin geçirilirse kısa boylu kalır.
14. Kış kabağının sapı ateşte yakılırsa çok kar yağacağına inanılır.
15. Dökülen saçın yeniden çıkması için başa barut sürülür.
16. Kuluçkaya yatırılan tavukların altına tek yumurta konur. Çift konursa civcivin çıkmayacağına inanılır.
17. Kızların çıktığı şeftalinin kuruyacağına inanılır.
18. Torunun torununu görenlerin cennete gideceklerine inanılır.
19. Salı günü ve arefe günü iş yapmak iyi sayılmaz.
20. Cenazeden gelirken hasta bakmaya gitmek iyi karşılanmaz.
21. Yeni doğan çocuk tuzlu suda yıkanır. Yıkanmazsa onun hep kokacağına inanılır.
22. Erkek çocuklar tez yaşta sünnet edilir. Aksi halde çocukları olmayacağına inanılır.
23. Çene kemiği çift olanların çift evleneceğine inanılır.
24. Ocaktaki odun birdenbire ses çıkararak yanarsa biri aleyhte konuşuyor inancı vardır.

25. Hıçkırıldığında biri tarafından anılıyor denir.
26. Anan kişinin adı geçince hıçkırığın kesileceğine inanılır.
27. Mezarı parmakla göstermek iyi sayılmaz.
28. Ağaçtan aşağı küçük su dökülürse o ağacın kuruyacağına inanılır.
29. Hamile kadının yılan öldürürse doğacak çocuğun dilini çıkaracağına inanılır.
30. Hamile kadın canı çektiği meyveleri yiyemezse doğacak çocukta benler çıkar.
31. Mide ağrısını suda eritilmiş karbonat geçirir.
32. Evden dışarı çıkarılan bebeklerin nazarlanmaması için yanaklarına veya burnuna kömür karası sürülür.
33. Mavi-yeşil gözlülerin nazarı olduklarına inanılır.
34. Süt sağıldıktan sonra inek nazarlanmasın diye sütün üzerine bez ya da peştemal örtülür, yabancıya gösterilmez.
35. İneği gören birine 'Maşallah de' denir. Aksi halde nazar olacağına inanılır.
36. Bebek eğilir de apış arasından bakarsa konuk geleceğine inanılır.
37. Yemek yenirken elden kaşık düşerse eve aç birinin geleceğine inanılır.
38. Ara sıra göz dalarsa uzaktan konuk geleceğine inanılır.
39. El içi kaşınırsa para geleceğine inanılır.
40. Alnındaki saçları dik, yukarı olanların aksi olacağına inanılır.
41. Hamile kadının kocası hayvan keserse doğan çocuğun boğazının hırıldayacağına inanılır.
42. Ayağının altı öpülen çocuğun düztaban olacağına inanılır.
43. Yürümesi geciken çocukların ayak bilekleri ipe bağlandıktan sonra 'bağı çözüldü' denilerek ipe çözülür. Böyle daha erken yürüyeceğine inanılır.
44. Çocuğu olmayan kadına çocuğu olan kırk hamile kadından para toplanarak elbise yaptırılır. Bu elbiseyi giyen kadının çocuğu olacağına inanılır.
45. Delikli taştan geçen kadının çocuğu olacağına inanılır.
46. Evin başında karga başını sallayarak öterse evden ölü çıkacağına inanılır.
47. Bir evde çok karınca görülürse yağmur yağacağına inanılır.
48. Elden ele sabun verilirse o insanların kavga edeceklerine inanılır.
49. Örümcek tavandan yere doğru inerse eve misafir geleceğine inanılır.
50. Solucanlar yerden çok çıkarsa yağmur yağacağına inanılır.
51. Ayağın altı kaşınırsa uzak bir yere gidileceğine inanılır.
52. O yıl kimin kış kabağı çoksa o evden ölü çıkacağına inanılır.
53. Rüyada görülen ölüye bir şey vermek uğurlu, ölüden bir şey almak uğursuz sayılır.
54. Ayakkabıları üstüste durursa o eve konuk geleceğine inanılır.
55. Bacak arasından geçen çocuğun boyunun kısa olacağına inanılır.
56. Sacayağını ters koymak ölüme işaretir.
57. İki kişi aynı anda su içmez. İçerse biri su, biri kan içer.
58. Mayısın 21'inci günü hamile kadınlar ağır iş yapmaz.
59. Martın on dördüncü günü su alınarak eve serpilir. Bereket, bolluğa işaretir.
60. Ayın yenisinde turşu konulursa iyi olmaz.
61. Yeni ayda tohum kazılmaz.
62. Cuma günü evde temizlik yapılırsa o evden ölü çıkacağına inanılır.
63. Gece süpürge kullanılırsa o evin yoksullaşacağına inanılır.
64. Kış kabağı Mart'ın 9'unda kazılır.
65. Hidrellez'de gelberi (ateş demiri), meğel (kazma) ele alınmaz.
66. Horozun akşam saatlerinde ötmesi uğursuzluktur.
67. Ezan okunurken it uluması uğursuzluk sayılır.
68. Sağ kulak çınlaması iyi, sol kulak çınlaması kötü sayılır.
69. Bebekler giysilerini ters giyerlerse büyüyünce yüz­süz olacaklarına inanılır.
70. Gözden çıban çıkan kişinin ilerde zengin olacağına inanılır.

(Günay, GYBİ/www.karalahana.com)

Yörede yaptığımız kişisel görüşmelerde de halk kültürüne yerleşmiş birtakım bilgiler kimi zaman bütünlüklü kimi zaman rivayetlerle karışık olarak beyan edilmiştir. Örneğin Tirebolu'ya bağlı Kuskunlu Köyü isminin 'Eğerin düşmemesi için atlara vurulan bir gem' diye tarif edilmesi ve köyde at ile katırın yaygın olması bir bütünlük arz etmektedir (Kişisel Görüşme, 2010e). Üç asırlık bir Çepni köyü olan Kuskunlu'nun 'Otçu Şenliği'nin ise Kazıkbeli Yaylası'nda yapıldığı ilâve edilmektedir (Agg,2010e). Kürtün'e bağlı ve önceki yüzyıllarda Çepni kışlağı olarak kullanılan Süme Köyü halkı ise köyün tarihinin Sümerlere kadar uzandığını düşünmektedir. Yaylaya çıkış bayramı olarak da hem Kadırğa hem de Erikbeli Yaylaları kullanılmaktadır (KG, 2010f). 600-700 yıllık bir köy olarak tarif edilen ve kurulduğundan beri aynı isimle devam ettiği belirtilen Espiye'ye bağlı Çepni Köyünün de Çorak Yaylası ve Karaovacık Şenlikleri'yle ilgisi bulunmaktadır (KG, 2010g). Bu köyün 455 yıllık camisinin temel duvarları ve eski giriş kapısı yerinde durmaktadır. Ayrıca cami önündeki mezarlıkta çok eski olmadığını düşündüğümüz tarihî mezar taşları da bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölümü'nün her tarafında yaygın olarak kullanılan ve Harşit yöresinde 'varangel' olarak adlandırılan sarp arazilerde vadi veya uçurum aşmak amacıyla karşidan karşıya ya da aşağıdan yukarıya kullanılan ilkel teleferik/telesiyej diyebileceğimiz taşıma düzeneğinin Çepniköy yolu üzerindeki çokluğu gözden kaçmamaktadır.

Çanak çömlek yapımından kaynaklandığı düşünülen Çanakçı isminin yanı sıra Çanakçı'ya bağlı ve Cenevizliler zamanından kaldığı iddia edilen bir kaleden¹ ismini alan Kaledibi adlı Çepni köyü (Kişisel Görüşmeler, 2010h; 2010i) de hem pazarıyla hem de hâlâ kullanılan âdet ve edevatlarıyla insan üzerinde tarihî ve kültürel izler bırakmaktadır. Kaledibi Köyü Camii yanındaki mezarlıktaki mezar taşlarının neredeyse tamamına yakınının ay-yıldızlı olması dikkat çekmektedir. Bir başka dikkat çekici köy de Güce'ye bağlı Arpacık Köyüdür. I.Dünya Savaşı'nda Ruslarla mücadele eden Hacı Hamdi Paşa Alayının konuşlandığı kabul edilen Arpacık Köyü yetiştirdiği âlimlerle de tanınmaktadır (KG, 2010d). Mihrabı, minberi ve ahşap iç balkonu tarihî dokusunu korumuş gibi gözükken 5 asırlık Arpacık Câmii'nin hemen önündeki şadırvanın da tarihsel özelliğini koruduğu görünmektedir. Ayrıca şadırvan kemerinin altında bulunan mermer figür Türk mezar taşlarında bulunan zambak figürüne benzemektedir. Köy

¹ Yalnızca bir kale burcu kalıntısı bulunmaktadır.

mezarlığında da ulu bir ağacın dibindeki mezar taşında köyün kurucusu Şih Menteş ve oğlu Zeynel Abdidin’le ilgili “Bu köyde durup namaz kılan, oruç tutan yesin ekmeği ile aşını / Oruç tutup namaz kılmayan yesin toprağı ile taşını” beyti yer almaktadır.

Yörenin bir diğer ilçe merkezi olan Güce’nin adınınsa güçten ya da yerel sülâlelerden olan Güceftenoğulları’ndan geldiğini öne sürülmekte (Kişisel Görüşme, 2010d) ve beldenin 1910 yılından itibaren yerleşim yeri olmaya başladığı ifade edilmektedir (KG, 2010k). Güce’nin önce sahilden gelen ve Gelevera (Karaovacık) Deresi üzerinden yüksek köylere çıkan yol güzergâhında düzlük yerde bir dinlenme yeri (kahvehane) açıldığını söyleyen araştırmacı Ahmet Kufacı, bugün pek belirli olmasa da yöredeki Çepnilerin 1480’lerde Bektaşî geleneğini benimsediklerini de beyan etmektedir (Agg, 2010k). Eski adı Harşit olan Doğankent’le ilgili daha önce ayrıntılı olarak çeşitli bilgiler verilmiş olup kişisel görüşmelerden buna ilâve edebileceğimiz birkaç husus olacaktır: Birincisi; Pinti Yaylasında bulunan ve Şah Cüneyd gibi Hasan Ali gibi kimselerin adıyla anılan mezarlıklardır (KG, 2010a). Şah Cüneyd’in, Şah İsmail’in dedesi ve Şeyh Haydar’ın da babası olan Şeyh Cüneyd (ö. 1460) olma ihtimali inceleme konusudur. Hasan Ali’nin de Akkoyunlu Uzun Hasan’ın yendiği Karakoyunlu Cihan Şah’ın oğlu Hasan Ali Bey (1468) veya Şeyh Haydar’ın oğlu Sultan Ali (ö. 1500) olasılığı bulunmaktadır (Sümer, 1992a:37-38; Sümer, 1992b:11-12). İkincisi; yörenin yemek kültürüne ilâve edebileceğimiz Doğankent’e özgü ve sarımsaklı mantının değişik bir şekli olan ‘Siron’ yemeğidir. Üçüncüsü de yine yöreye ait ve olumsuzluk bildiren ‘Çepnilik yapma’ deyimidir (Kişisel Görüşme, 2010a). Aynı olumsuz çıkarım Kürtünlü akademisyen Osman Köse’nin tespitlerinde bulunmakta hatta Alevîlik çağrıştırdığı için yörede Çepni kelimesi pek kullanılmamaktadır (KG, 2010m).

Bundan başka yöresel araştırmalarımızda Harşit ve Çepni tarihiyle ilgili tespit ettiğimiz 3 merkez bulunmaktadır: 1.Taşlıca (Dinî), 2.Süme (Kültürel), 3.Bedrama (Tarihî). Kürtün İlçe Merkezi olan Uluköy’ün 2-3 km. kuzeybatısındaki Taşlıca Köyü sadece Güvenç Abdal Ocağı’nın sürdürücüsü olması hasebiyle değil yörenin ilk camisi olma hüviyetindeki ve hâlen tarihî dokusunu yer yer gözlemleyebileceğimiz bir özelliktedir. Köydeki eski evler, serenderler ve diğer malzemeler Hüseyin Güvendi’nin tasarrufunda bulunan Güvenç Abdal Ocağı’na ait Padişah Fermanı, Şecere, Zırh, Kılıç ve Güvenç Abdal Suyu ile birlikte birçok araştırmacının da çalışma konusu olmaya devam

etmektedir. İkinci bahis konusu olan Süme Köyü ise hem oldukça büyük ve modern bir köydür hem de insan fizyolojisinden ev mimarilerine varıncaya dek buram buram tarih kokmaktadır. Yörenin Safranbolu'su diyebileceğimiz Süme'de (Suma) Pontus/Roma döneminden kalma ve gözetleme / savunma amaçlı kale kalıntıları, tarihî hususiyetleriyle Süme Câmisini, caminin önündeki mezarlıkta bulunan fesli-sarıklı mezar taşları, Safranbolu evlerine ve birbirine benzeyen eski Süme evleri, yörede 'serender' adı verilen tahıl ambarları ve 'bagen' adı verilen ahşap muhafazalı ot yığınları, 'lazut' da denilen mısır tarımının kurutma askıları, 'köm' adı verilen küçükbaş hayvan ağılları, Harşit Nehrinden su getirmek için dev kayalıklara oyulmuş olan su kanalları ve dere üzerinde tarihî bir eser gibi duran su değirmeni köy halkının misafirperverliği ve Ortaasya'yı andıran çekik gözleriyle birlikte inceleme ve araştırma yapmak isteyenler için hazır beklemektedir. Köyden Özkürtün ve Kürtün Barajı manzarası da fotoğraflık olarak durmaktadır. Süme'nin bir mahallesi gibi duran Konacık Köyü ise sosyo-kültürel olarak Süme'yle benzer özellikler taşımaktadır. Üçüncü olarak tarihte oldukça meşhur olan Bedrama (Bedreme, Bedirme) Kalesi ise oldukça zor ve çileli bir çıkıştan sonra hem bir büyük seyir keyfi vermekte hem de adeta bir tarih hazinesi zenginliği bahşetmektedir. Doğankent - Tirebolu asfaltından denize yaklaşıldığında yoldan 3 km. içerdeki Örenkaya Köyü civarında bulunan kaleye tırmanmak için önce patikayı sonra dik merdivenden yanlardaki demirlere tutunarak gerekmektedir. Kalede su sarnıcı, tünel, mazgal gibi tarihî dokuların haricinde bir bayrak direği ve eski bayrakla beraber yerde kırılmış vaziyette bir de kitâbe bulunmaktadır. 1997 yılında Tirebolu Kaymakamı Muammer Kutlu tarafından yaptırıldığı anlaşılan mermer yazıtta bayrak direğinin yapılması ve göndere Türk Bayrağının çekilmesi anlatılmaktadır.

Harşit Çepnilerinin hem tarihî merkezi hem de çevre il ve ilçelere yayılma üssü olan Kürtün'ün kelime olarak etimolojik anlamına baktığımızda; birincil anlamda 'sertleşmiş, buzlanmış kar' manasına, ikincil anlamda da 'palan, semer' gibi manalara geldiği görülmektedir (Püsküllüoğlu, 1995:692). Halk dilinde 'yük hayvanlarına vurulan ağır semer' veya coğrafyanın zorluğundan da etkilenerak 'eşek semerinin ters çevrilmiş hali' gibi anlamlar dile getirilse de "kürtün" kelimesi ve tüm türevleri (kürtüm, kürtük, hürtük, kürdük..) 'donmuş ve beklemiş kar' anlamında bulunmaktadır (Develi, 1960:?). Kürtün'ün bir başka özelliği de Avrupa'nın en yüksek anıt ağaçları

olan Doğu Karadeniz Köknarı (Gökmar) ve Doğu Ladinine sahip olup 120 cm. çap, 60 - 70 metre uzunluklarıyla rekor kırmaktadırlar (Üçüncüoğlu, 1998:459-461). Bu anıt ağaçların bulunduğu ormanlık alanlar Kürtün İlçe Merkezinin 10 km. kadar güneyinde olup Örumcek Ormanları olarak nitelendirilmektedirler. Bu anıt ağaçların yaşlarının da 170 - 200 yıl civarında olduğu hesaplanmaktadır (San, 1990:14)

Son olarak giysi kültürü ele alındığında; yörede semt pazarlarında ve yayla şenliklerinde daha çok kadınların / genç kızların yerel kıyafetleri giyme alışkanlıklarını sürdürdükleri gözlenebilmektedir. Erkeklerin ise güne uygun toplumsal giyim tarzını benimsedikleri görülmektedir. Kıyafetle alâkalı Şalpazarı hem üretim açısından hem de kullanım zenginliği açısından dikkati çekmektedir. Adından da anlaşıldığı gibi eski zamanlarda şal üretilip pazarlanan bir yer olan nam-ı diğer Ağasar geleneksel kültürü koruma ve yaşatma adına daha tutucu bir görüntü vermektedir. Sarı, kırmızı gibi canlı renklerin ve çiçek süslerinin kullanıldığı (Korkmaz, TAKG/www.belgeler.com) Çepni kadın kıyafetlerinde bele sarılan keşan peştemalin altına eskiden canfes de denilen üçeteğin giyildiği bilinmektedir. Daha üstte entari ve üzerinde yelek ya da hırka, en başta ise boyalı yaşmak ve çember¹ bulunmaktadır. Çoğu zaman çemberin de üzerine yazma denilen başörtüsü (tölbent) örtölmektedir (Altınkaynak, DKÇK/www.ufukotesi.com). Alttaysa fildegöz desenli yün çorap ve ayakta kara / naylon lastik bulunmaktadır. Bazen de yemeni adı verilen deri çarıklar giyilmektedir. Gümüş tepelikler, hasır bilezikler ve nazarlık boncuklar da süs ve aksesuar olarak kullanılmaktadır (Agy/www.ufukotesi.com). Erkeklerde ise hâkim yaka beyaz gömlek, üstüne düğmeli yelek, belin üzerine bağlamalı aba, altına zıpka, daha altta çizme veya çapula denilen ayakkabı, başta kabalak, aksesuar olarak da muska, hamayıl ya da kama kombinezonu tamamlamaktadır (www.karalahana.com).

Kürtün Çepnilerinde kız çeyizinin ilk malzemelerinden biri yağlık adı verilen kolsuz tezgâh dokuması olup kimi zaman da hazır alınan kumaşın işlenip kenarlarının oyalanmasıyla birbuçuk karış olarak hazırlanmaktadır. Çepni kadın giysilerin vazgeçilmezlerinden biri olarak televizyon programlarındaki türkücülerde ve halk oyunları ekiplerinde özellikle kullanılmaktadır (Gölşen, KD/K:1). Başa takılan yaşmak oyalı, pullu ve genelde beyaz renktedir. Gömleğe ise göynek denmektedir ve ketenden yapılmaktadır. Entari ya da eteğin boyu hep diz altından biraz aşağıda olup topuklara

¹ Yerel ağızla yaşmak veyahut bürümcek (Altınkaynak, DKÇK/www.ufukotesi.com).

kadar uzanmamaktadır. Entarinin veya eteğin altına giyilen diz altı lâstikli şalvarın Çepnilerdeki adı şalvar değildir. Kocaman kare bir kuşak üçgen oluşturularak elbisenin üstünde bele bağlanmakta ve kuşağın üzerinden peştemala raptedilmektedir (Agy:2). Çepnilerin genelde orta yaştaki muhtarları elden geldiğince modernlikle geleneği buluşturmakta; belden dizlere kadar bol ve ayağa doğru indikçe daralarak zıpkalaşan bir pantolon, paçaları ayaktaki yün çorapların içine konulmuş, üstte cepkeni andıran siyah bir yelek, yeleğin alt düğmesine tutturulmuş saat zinciri, yan cepte saat ve boyunda üçgen bir muska takarak bir sentez oluşturmaktadırlar (Agy:2).

2.7. Çepniler ve Edebiyat

2.7.1. Çepnilerde Dil ve Edebiyat

Çepnilerde en belirgin ve en yagın edebî ürünler efsaneler olarak görülmektedir. Eski Türklerdeki destan geleneğine benzeyen ve İslâmiyetle birlikte menkıbe geleneğiyle de birleşen bu efsaneler rüya gibi iç içe geçmiş hadiseleri fakat çok geniş bir hayal gücüyle birlikte hikaye edilmektedirler. Hatta bu efsaneler o kadar etkili olmuştur ki yöreyle ilgili tarihî olay ve kavramlar genelde bu efsanevî bilgilerle açıklanma yoluna gidilmektedir. Bunların en çok bilinenleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (www.kazikbeliyaylasi.com):

Eleli – GÖRELE
Erik Deresi – KÜRTÜN
Gül Yaprığı
Sarı Öküz
Sivritepe – VAKFIKEBİR
Ulu Burnu – ESPIYE
Giresunlu Eşkiya Micanoğlu
Ana Geyik – ÇANAKÇI
Gümüş Kız – GÜMÜŞHANE
Üç Kardeş – BOYNUYOĞUN
Gelinkaya Efsanesi – ÇANAKÇI
Cin Taşı – TİREBOLU
Elik Keçi – GÜCE
Kasım Dede – TİREBOLU
Ejderha – GÜMÜŞHANE
Al Bastı – KELKİT
Şehitler İçin Temizlik – TİREBOLU
Yaşmaklı Yol – TİREBOLU
Söğüteli'nden Bir Masal – KÜRTÜN

Bu efsanelerden Harşit Havzasındaki Çepni yerleşmeleriyle ilgili örnek birer numune halinde sunmakta fayda bulunmaktadır. İlk olarak Çanakçı yöresinden “Gelinkaya Efsanesi paylaşılacaktır (GE/www.kazikbeliyaylasi.com):

“Çanakçıya bağlı Akköy'de Gelinkaya denilen bir taş vardır. Bu taş yanına gidildiğinde başına düğün tacı giymiş bir geline benzemektedir. Yeni evlenen bir gelin inek otlatmak için köyün üst tarafındaki meraya gelir. İnek otlarken gelin hanım da yorgun olduğu için çimene uzanır. Orada derin bir uykuya dalar. Uyandığında akşam olmak üzeredir. Telaşla ayağa fırlar fakat ineği göremez. Gelinin telaşı artar. İneği sağda solda arar fakat bulamaz. Kayınvalidesinden çok korkan gelin, eve gitmeye cesaret edemez. Hava kararınca etraftan kurt ulumaları başlar. Gelin bu sefer iyice korkup ellerini açarak ‘Allahım beni ya taş dondur ya da kuş et uçur’ diye dua eder. Gelinin ilk duası kabul olur ve orada bir taş haline gelir.”

İkinci sıradaki Güce yöresinden “Elik¹ Keçi Efsanesi” ise hem çevre ve hayvan hakları bilinci hem de inanç özellikleri bakımından dikkat çekmektedir (EKE/www.kazikbeliyaylasi.com):

“Bir köylü kadını kıtlık zamanında Elik Keçi'yi askerlere süt vermek için sağarmış. Günün birinde Elik Keçi kadının süt kovasını tepmiş. Kovadaki süt döküldüğünden kadın keçiye kızarak, ‘Allah seni acılara rast getirsin’ demiş. Kadını görmeyen avcılardan biri, o anda tüfeğini ateşleyip Elik Keçi'yi vurmuş. Bunun üzerine kadın, ‘Hazır mıydın orada, Allah kolunu kurutsun’ demiş. Avcının kolu hemen kurumuş. Bu hayvanın evliyalar / erenler malı olduğuna inanıldığından avlanması iyi sayılmaz. Yörede bu hayvanı avlayanların türlü türlü belâlarla karşılaştığı anlatılır.”

Üçüncü sıradaki “Kasım Dede Efsanesi” tarihî kişiliklerin biraz gerçeküstülük katılarak baştan geçen olayların anlatıldığı geniş bir bilgi hazinesidir. Efsane Tirebolu yöresine ait bulunmakta olup Çepnilerin manevî öncülere verdiği önemi, gösterdiği hürmeti ve onlardan hep keramet beklendiğini dercetmektedir (KDE/www.kazikbeliyaylasi.com):

“Murat Şeyh, Mentеше Şeyh ve Hasan Şeyh üç ermiş kardeşlermiş. Murat Şeyh'in 9 çocuğu varmış. Bunlardan en küçüğü Kasım Şeyh imiş. Murat Şeyh, hanımı ile şimdiki Tekkeköy'den yaylaya göç giderken hastalıktan ölümünü bekledikleri çocuklarından en küçüğünü bir ağaç kovuğunda bırakmışlar. Yaylada kalan büyük çocuklarının hepsini de taun hastalığından kaybetmişler. Güzün köylerine döndüklerinde Murat Şeyh'in hanımı geride bıraktığı küçük çocuğunun öldüğünü düşünerek hiç olmasa cesedini ve kalan kemiklerini gömerim hesabıyla kovuğa bakmak için ağaca yaklaşmış. Ağaç kovuğunda bulunan bir elik keçi, kadını görünce kaçarak oradan uzaklaşmış. Kadın ağaç kovuğuna baktığında hiç beklemediği bir manzara ile karşılaşmış. Ölür diye bıraktığı küçük çocuğu burada yaşıyormuş. Çocuk kaçan bu elik keçi tarafından beslenmiş, büyütülmüş. Kadın beklemediği bu duruma çok sevinmiş ve çocuğu alıp evine dönmüş. Baba Murat Şeyh bu durum karşısında şükrünü eda etmek

¹ Divan-ı Lügat-i't Türk'e göre elik demek kefil, veli (koruyucu) anlamına gelmektedir (Silahtaroglu, 1997: 184).

için köyde bir aşevi kurmuş ve gelen geçenlere yemek vermeye, onları misafir etmeye başlamış. Sonra çocuk büyümüş, Kasım Dede işte bu çocukmuş.

Kasım Dede, askerde iken su üstüne seccade serip namaz kılarmış. Onu gören askerlerden birinin haber vermesi ile bu ilginç keramete şahit olan komutanı onu ödüllendirmek istemiş ve kendisinden ne dilediğini sormuş. Kasım Dede de ona “Derin dereyi bana verin yeter” demiş. Komutan onun bu isteğini yerine getirmiş, bir derin dere olan Gelevera’nın Boynuyoğun kısmını ona vakfetmiş. Kasım Dede yaban elik keçilerini sağdırır, sonra da bunu aşevinde misafirlerine ikram edermiş. Olayı çok merak eden gelinine, bu durumu takip ve ifşa etmemesini tembih etmiş ancak merak duygularına yenilen gelin keçilerin nasıl sağıldığını izlemeye başlayınca işin sırrı gitmiş ve dağa kaçan keçilerin sütünü bir daha sağmak mümkün olmamış. Bu olaydan sonra 7 yıl çevredeki dağlarda, daha önce keçilerin boynuna takılmış olan çan ve kelek sesleri duyulmuş.

Kasım Dede, Tekke köyü içinden geçen Gelevera Deresi üzerine bir değirmen yaptırmış. Bu değirmenin unu çok bereketli olur, zor tükenirmiş. Şeyh Efendi halktan değirmenin teknesine bakmamalarını istemesine rağmen meraklanıp da zahire teknesine bakanlar burada ağızdan zahire haznesine buğday taneleri dökülen yılanı görüp çılgık atınca yılan kaçmış ve bereketin sırrı da yok olmuş. Kasım Dede, Gelevera Yaylası’nda iken vefat etmiş. Yaylayı ikiye bölen derenin doğu yakasında bir çayıra mezarı kazılıp defin işlemi tamamlanınca, definden sonra mezara telkin veren imam efendinin elindeki kuru söğüt dalı yeşil yaprak açmış. Bunun Şeyh Efendi’nin kerameti olduğu düşüncesiyle söğüt dalı mezar üzerinde bırakılmış. İşte şimdiki büyük söğüt ağacı, telkin için kullanılan bu dal imiş.

Murat Şeyh’in kardeşi olan Hasan Şeyh ölümcül bir hastalığa yakalanmış. Vefat edince cesedinin çürümeyeceğine dair bir keramet göstermek için Hasanşih köyünün kuzeybatı yamacında mahallenin üst kısmına, sağ kolu dışarıda kalacak şekilde vasiyetine uygun olarak defnedilmiş ancak gece mezarın yakınında bulunan ormandan inen bir yaban ayısı, Şeyh Efendi’nin kolunu koparmış, parçalamış. Bunun üzerine Şeyh Efendi, ‘Allah körünüzü, topalınızı eksik etmesin’ diye beddua etmiş. O zamandan beri bu mahallede kör - topal, özürlü çocuk hiç eksik olmamış.”

Dördüncü sırada ise havzanın kültür merkezi sayılan Kürtün yöresinden “Üvey Ana Efsanesi” yer almaktadır. Temel Bükrüoğlu’nun Emine Keskin ve İpek Bükrüoğlu adlı kaynak kişilerden ‘Söğüteli Köyünden İlginç Bir Sevgi Masalı’ yan başlığıyla derlediği bu efsane bitmek bilmeyen bir macera gibi iç içe geçmiş ardışık bölümlerden oluşmaktadır (ÜAE/www.kazikbeliyaylasi.com):

“Eski zamanda bir erkek çocukla bir kız çocuk yetim kalmışlar. Babaları yeniden evlenmiş. Babaları birgün pazara gitmiş. 2 okka et almış, eve gelmiş. Kadın eti pişirmeye başlamış ancak tadına - tuzunu bakarken eti yemiş, bitirmiş. Kocası akşam et istemiş. Kadın eti bitirdiği için göğsünü kesmiş, kocasına yedirmiş. Kadın bir süre sessiz kalmış ama yaranın verdiği acıyla sızlanmaya başlamış. Kocası ne diye sızlanıp duruyorsun diye kadına sormuş. Kadın ‘Senin getirdiğin etin tadını tuzunu bakarken yedim, bitirdim. Sen et isteyince de göğsümü keserek pişirip sana getirdim. Onun için sızlanıyorum’ demiş. Kocası, kadına ‘Öyleyse diğer göğsünü de kes yiyelim, çok lezzetliydi’ demiş. Kadın razı olmamış.

Kadın kocasının çocuklarını hiç sevmezmiş. Kocasına ‘Ben zaten yeterince acı çekiyorum, çocuklarını kes de yiyelim’ demiş. Çocuklara su taşıtmaya başlamışlar. Ocağa kazanlarla su koymuşlar. Çocuklar suya giderken iki tane karga gelmiş ve başlamışlar bağırmağa. Gak, gak, gak... Kız ‘Sana yağlı ekmeğe vereceğim, hayır söyle karga’ demiş. Karga dile gelip ‘Bu gece başınızdan aşağı kaynar su dökecekler, sizi haşlayıp yiyecekler. Yattığınız yerlere birer kütük koyun. Kaçmadan önce bir kalıp sabun ve bir tarak alın ve kaçın. Babanız gelirken tarağı atın orman bitsin, sabun atın sis gelsin; sizi görmesinler. Siz kaçın’ demiş. Çocuklar gece yerlerine kütük koyup kaçmışlar. Gecenin ilerleyen saatlerinde babaları ve üvey anneleri odaya gelmişler ve sessizce çocukların yatağının yanına kadar yaklaşmışlar. Çocukların yerlerine bıraktıkları kütüklerin farkına varamamışlar. Sıcak suyu yataktaki çocuk olarak düşündükleri kütüklerin üzerine boşaltmışlar. Fakat bir de ne görsünler çocuklar yatakta yok. Babası hemen çocukları aramaya başlamış. Giyinmiş kuşanmış, çocukların kaçabileceği yolu bulup onları takibe koyulmuş. Çocuklar babalarının peşlerinden geldiğini anlayınca hemen karganın dediğini yapmışlar ve sabunu atmışlar. Hemen her taraf orman olmuş. Ancak babaları yine izlerini bulmuş. Bu sefer karganın ikinci dediğini yapmışlar. Hemen tarağı atmışlar. Her taraf sis oluvermiş. Artık babaları onların izlerini takip edememiş.

O günün hükmünde su içilmezmiş. Bu uğursuzluk kabul edilirmiş. Yolda erkek kardeşin su içesi gelmiş. Kız ‘Kardeşim su içme. Geyik olursun da beni yersin’ demiş. Kız giderken geriye dönüp bakmış ki bir de ne görsün;: o sırada kardeşi su içip geyik olmuş geliyor. Kız geyik olan kardeşinden kaçmış bir köye varmış. Bir zelfi (selvi) ağacı görmüş. Eğil zelfi ağacım eğil demiş. Zelfi ağacı eğilmiş. Kız ağaca çıkmış. Köylü bir vatandaş ağacın dibinde bulunan çeşmeye hayvan sulamaya gelmiş. Ancak hayvan su içmemiş. Adam hayvanı alıp geri götürmüş. Fakat diğer günlerde de hayvan su içmeyince vatandaş durumdan şüphelenip suyu incelemeye karar vermiş. Suyun üzerine gelince kızın suya düşen aksini görmüş. Köylü, kıza ‘Kız in o ağaçtan’ demiş. Kız ‘İnmem’ demiş. Köylü ‘Neden inmiyorsun, in’ diye yalvarmış. Kız inmemiş. Sadece kızlar gelince iner, tekrar ağaca çıkarmış. Kız çok güzelmüş. Oraya hayvan sulamaya gelen köyün beyinin oğlumuş. Oğlan kıza âşık olmuş. Köy halkını çağırılmış. Çözüm aramışlar ve ağacı kesmeye karar vermişler. Köylüler gün boyu ağacı keserlermiş. Ağaç oldukça geniş ve yaşlıymış. Akşama ağacın kesilecek çok az bir yer kalırmış, geceleyin geyik gelir ağacın kesilen yerini yalar ağaç tekrar eskisi gibi bütün olurmuş. Bu işe köylüler hayret ederlermiş. Köylüler sonunda ağacı kesme konusunda pes etmişler ve başka çözümler aramaya yönelmişler. Bir cadı kadın getirmeye karar vermişler ve getirmişler. Cadı kadın saçayak ve saç koymuş ağacın altına ama ters koymuş. Kız bu durumu görünce cadı kadını uyarmak istemiş ‘Onları ters koydun, yönünü çevirerek öyle koy’ demiş. Ancak cadı kadın kızın bu ilgisini kullanmak istemiş ve yaşlılığını öne sürmüş ve gözlerinin iyi görmediğini belirttikten sonra doğrusunu gelip kendisinin kurmasını istemiş kızıdan. Kız zelfi ağacına ‘Eğil zelfi ağacı eğil’ demiş. Zelfi ağacı eğilmiş. Kız inmiş. Sacı ve saçayağını yönüne koymuş. Cadı kadın ‘Kızım başım kaşınıyor, gel başıma bak’ demiş. Kız cadı kadının başını bakarken kızın eteğini kendi eteğine dikmiş. Kız kadının başını baktıktan sonra tekrar ağaca çıkmak için ağaca seslenmiş ‘Eğil zelfi ağacı eğil’. Ancak zelfi ağacı kızın seslenişini bir daha duymamış. Cadı kadın bundan sonra beyoğluna haber salar. Artık kızın kendini kurtarma umudu bitmiş. Kızı da bey oğluna vermişler. Kırk kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Fakat ne acıdır ki bey oğlu başka bir kadınla da evlidir. O kadın kıskandığı kızını esvab yıkarken denize iteklemiş. Kız denizde bir ulu ağaç olmuş. Kuması kocasına bu ağacı benim çocuğuma beşik yap demiş. Fakat yapamamışlar. Başkaları bu

ağacı kesmişler. Beyoğlu ağacı almış. Ağacı yakmışlar, ağaç bir avuç altın olmuş. Kızın kuması altını almış sandığa koymuş. Kocasını borçlanmış. Kuması ‘Sandıkta benim altınım var, ben sana vereyim’ demiş. Kuma kadın sandığın ağzını açınca altın kuş olmuş, uçmuş. Kuş her sabah bey oğlunun bahçesinde bulunan bir ağacın dalına konarmış. ‘Dadu, dadu, bey oğlu evde mi?’ Kuma kadın ‘Evde’. ‘Ne yapıyor?’ Kuma kadın ‘Uyuyor’. ‘Uyusun, uyusun da topraklar gözünü büyüsün, bastığım dallar kurusun, cıv’ der uçar gidermiş. Bastığı dallar kururmuş. Günlerin birinde bey oğlu kuşu beklemiş. Kuş gelince kuşu yakalamış. Kuş tutulunca kız oluvermiş. Beyoğluyla tekrar evlenmişler. Kız başından geçenleri bey oğluna anlatmış. Kız bu evlilikten sonra hamile kalmış. Yine kumasıyla birlikte deniz kenarına esvab yıkamaya gitmişler. Kumalar esvabı sen iyi yıkarısın, ben iyi yıkarım diye dilleşirken büyük kuma tekrar onu denize itiklemiş. Denizde balıklar kızı yutmuş. Balığın karnında kızın çocuğu olmuş. Kardeşi geyik her zaman gelir dinlermiş. Kız balığın karnında: ‘Alabalık tuttu beni, karabalık yuttu beni, altın başlı bey oğlu kucağımda yattı benim’ diye hem ninni söyler hem ağlamış. Kızın sesini köy halkı da duyar olmuş. Artık kızın ağlamalarına daha fazla dayanamamışlar ve denizi yarıp kızı kurtarmaya karar vermişler ancak başaramamışlar. Kardeşi geyik tekrar insan olmuş, kızı denizden balığın karnından çıkarmış. Böylece kız ve kardeşi mutlu olmuşlar. Zalim üvey anne ve kahpe babadan kurtulmuşlar, mechule doğruyol almışlar.”

Efsanelerin haricinde yörede yaygın olan kemençeli atma türkü geleneğiyle oluşturulan maniler bulunmaktadır. Bu manilerde de Çepnilerin yaşam biçimi, insan sevgisi, doğal çevre ve mizah gibi unsurlar başı çekmektedir. Bunlardan birkaç tanesi yine örnekleme bâbında ve az sözle çokça kültür unsurunun anlatılması hasebiyle aşağıda sıralanmıştır (San, 1990:404–587; Pir, 1996:62–121):

Haburadan aşağı
Alçak bağlar kuşağı
Gene horonu düzdü
Gümüşhane uşağı

Bahçelerde gül dalı
Altına serdim halı
Beni yara kavuştur
Ya Muhammed ya Ali

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Yaylaya gider iken
Yârim aklıma geldi

Başımdaki başlığı
Yitirdim gardaşlığı
Al da habu beşliği
Ver bana fişekliği

Evleri Fadimeli
Varıp da ne demeli
Fadimeler bal olmuş
Banıp banıp yemeli

Yörede konuşulan ağız ve yerel üretimli sözcükler bakımından da Çepni kültürü farklılıklar arz etmektedir. Örneğin Gümüşhane'nin Kürtün yöresi konuşma dili olarak Gümüşhane ve ilçelerinden çok Giresun ve sahile yakın ilçelerine benzerlikler göstermektedir. Karadeniz ile İç Anadolu'nun bir karması sayılabilecek bu mükâleme tarzı Kürtün Uluköy'den İbrahim Olgun adlı kişinin köyün su işiyle ilgili doğal konuşmasıyla kaydedilmiştir (San, 1990:345-346):

“Ben Musdafa Olgun. Yaşım yetmiş varmadı. 69 yaşlarındayım. İsdığım o ki bizim su işlerimiz çok güç. Sularımızı yapmiyile. Derdimizi kimse bilmiyi. Tenezzül edip de Hükûmata bildirmeyile. Şu garşi dağda güzel bir su va. Procesi yapılmışidi. Şindi ortada yok o proce. Meydana çıkmıy, çıkarmıyile o proceyi, gasıdnan çıkarmıyile.

Yaylaya çıkamiyik. E, kızları ere verdük, galduk iki dene. Sıkıntılarımız va. Bizim durumumuz böyle. E, bana müsaade, araba aşai gidiyi; ben de gidecüm.”

Bundan başka bir de yöresel kelimeler ve kavramlar bulunmaktadır. Türkiye'nin her yöresinde rastlanan ve sürekli kelimelerin fonetiğiyle oynanarak üretilen bu kelimeler Harşit vadisi boyunca yerleşik olan Çepniler arasında ortak anlamlar ihtiva etmektedir. Yine bunları örneklemeye çalışırsak şu şekilde sıralanabilir:

Buni, şuni, habuni (İşaret zamiri – Tekil)
Bulara, şulara, habulara (İşaret zamiri – Çoğul)
Baa, saa, uğa (Kişi zamirleri – Tekil)
Bizum, sizun (Kişi zamiri – Çoğul)
Gelmezsün, almazsun (Fiil – Tekil olumsuzluk)
Gelmezük, görmzük (Fiil – Çoğul olumsuzluk)
Başliyrum, yapıyrum (Fiil – Tekil kişi ekli)
Seveyruk, duriyruk (Fiil – Çoğul kişi ekli)
Sevacuum, söyliyecaum (Fiil – Gelecek zaman)
Sevsam, sevmesam (Tasarlama kipi – Tekil)
Başliyasunuz, sevesunuz (İstek kipi – Çoğul)
Hasda misun? Hasda midurlar? (Soru biçimi – Olumsuzluk)
(San, 1990:179–300)

Bu söyleyiş şekilleri ağırlıklı olarak Kürtün yöresine aittir. Yine aynı yöreyle ilgili hususî kelime ve sözcükleri ise şöylece sıralamak mümkündür:

Boş ay = Eylül
Bük = çalılık
Cink = köşe, bucak
Değimek = kurumak
Diret = yığın
Gelek = kurumuş yaprak
Gaban = taşlık yer
Gatık = ayran
Gosdok = kısa boylu
Got = ekin ölçüğü

Ğavraşmak = sarılmak
Haccak = güzel
Hölütmek = ıslanmak
Hır hızan = çoluk çocuk
Hırlıhalın = kolay kolay
Kartul = patates
Kendüye = kendisine
Kışıtmaq = almak
Merek = samanlık
Mozik = düve
Partuç = toz çaputu
Peşko = soba
Tıfil = küçük
Yeydik = rüşvet
Yeyinde = gelecek yıl
Zizil = solucan (San, 1990:440–599; Pir, 1996:166–175)

Son olarak bazı araştırmacıların tespit ettiği bir gizli dil olarak Çepni Dilcesi bahse konu olup ağırlıklı olarak Manisa yöresi ve Alevî Çepnilerde kullanıldığı için konuya dâhil edilmemiştir. Efdal Sevinçli'nin araştırması olan 'Özel / Gizli Bir Dil: Çepni Dili' adlı çalışma bu konuda önemli bir kaynaktır (www.yasar.edu.tr). Palleci / Bakırcı Dili olarak da betimlenen bu dilce özellikle o yörede Çepnilerin bilhassa inançlarından dolayı dışlanmalarından ötürü¹ kapalı bir toplum olarak kaldıkları ve kendi aralarında Türkçeye uygun eklerle ürettikleri yeni kelimelerle tanımlanmaktadır (Sevinçli, ÖGBDÇD/www.yasar.edu.tr). Bir de Çanakçı'da 350 - 400 yıllık mazisi olduğu söylenen ve her yıl festivali düzenlenen 'Islık Dili' veya 'Kuş Dili'² var ki uzak mesafelerde 6 sesli harf üzerinden biraz da şifreli bir şekilde haberleşmenin yöntemi olarak bilinmektedir (www.karadenizgezi.com).

2.7.2. Edebiyatımızda Harşit

Çepniler, Harşit, yaylalar, horon gibi kavramlar; sevdalık, sıla, hasret vb. duygularla karıldığında çoğu zaman ortaya hem hayli dokunaklı hem de sosyo-kültürel açıdan okunaklı ürünler çıkmaktadır. Bunların en güzellerinden biri akademisyen Tacettin Şimşek'in yazdığı "Yirmidokuzuncu Şehir" başlıklı şiiridir (Şiirler, GU/XVI:48):

Biz yayla yürekli çocuklardık
Hani turnalar geçse üstümüzden
Bağrımız çayır çimen
Bir Harşit vardı sevdamızı bilen
Bir biz vardık

¹ Bu durum biraz da asırlar boyu süren bir Osmanlı alışkanlığıdır.

² Kuş Dili Festivalinin yapıldığı yer de Çanakçı'ya bağlı Kuşköy'dür (www.karadenizgezi.com).

Biz yayla yürekli çocuklardık

Harşit'in yanı başında bir yerde
Düşlerimizden saraylar kurardık
Can eriği gözlerle elma bahçelerinde
Harşit'in sularına baktıkça biz
Say ki bahtımıza ayna tutardık
Biz yayla yürekli çocuklardık

Ufkumuzda uçup geçen ne varsa
Kular mı bulutlar mı
Sorardık uzaklardan haber var mı
El sallardık
Erzurumlara Almanyalara
Çocuksu Selmalar yollardık
Biz yayla yürekli çocuklardık

Bizim tarihçemiz Harşit'te akar
Bizim gönül haritamızda Harşit
Bir gün uyanıverdik gençlik uykularından
Oysa biz bir zamanlar
Harşit'te körebe oynardık
Biz yayla yürekli çocuklardık

Sabahattin Kömürcüoğlu ise “Gümüşhane Ağıtı” şiirinde yörenin coğrafi zorluğunun getirdiği yoksunluğu hem bir mahzun ağıt hem de hazin bir ninni gibi dile getirmektedir (Şiirler, KVG/VII:22):

Gümüşhane dağlarında kara yazımız
Yok oğul ekmeğimiz tuzumuz
Gurbet ele düşmüş oğul kızımız
Ninni bebek ninni yavrum
Ninni oy

Gümüşhane dağlarında meler kuzumuz
Derindir yaramız dinmez sızımız
Ninni bebek ninni yavrum
Ninni oy

Gümüşhane dağlarından Harşit beslenir
Akarsular yüreğimde seslenir
Ninni bebek ninni yavrum
Ninni oy

Gümüşhane dağlarında bir yaban gülü
Bir kor olmuş yüreğime gömülü
Ninni bebek ninni yavrum
Ninni oy !..

Nurettin Özdemir coğrafyanın nasıl vatan yapıldığını mısralarda kısa fakat öz olarak anlatmaktadır (GŞCİ, KVG/XIII:7): “Vatan Antalya’da bir mavi su / Poshof’ta bir çorak tarla / Gümüşhane’de bir yemyeşil bahçedir..” Halk ozanı Âşık Çepni’nin yazdığı

“Çepni Kızı” şiiriye sevdalık üzerinden Çepni boy yaşantısının tarifi gibidir. Yaylak - kışlak hayatı, giyim - kuşama, çalışması - yürüyüşü, gündelik hayatın yerel motifleriyle aktarılarak adeta bir kültür havuzu sunulmaktadır (ÇKŞ/www.cepni.net):

Yanakları gamzeli, gerdanı kar beyazı
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.
Kışın köyde çalışır, yaylada geçer yazı
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

Nasır tutmuş elleri yayla otu kokuyor
İskemleye oturmuş kara dastar dokuyor
Rahvan yürüyüşüyle nice canlar yakıyor
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

Kınalı saçlarını yaşmak altında toplar
Narin ayaklarında alacalı çoraplar.
Görenlerin içini tuhaf bir duygu kaplar.
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

Kesmiş fındık çubuğu, örüyor seleğini
Kuşlukta yayık yayar, doldurur küleğini
Mevlâmız Akkese'ye indirmiş meleğini
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

Beyaz entari giymiş, benzemiş kardelene
Altı aylık tay gibi, gelene bak gelene!
Bir de sen gülmez misin gül yüzüne gülene?
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

Erişti göç zamanı, ayrılık günü yakın
Bir kez daha göreyim, örtme yüzünü sakın
Hamaylısı boynunda; şu güzelliğe bakın!
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

Obalının düşsün, ulaşılmaz hayalsin
Bu ne işve, bu ne naz; ander kaybana kalsın
Altüst ettin dünyamı, seni yaratan alsın.
Belinde peştamalı, çarıklı Çepni kızı.

İbrahim Yılmaz, “Harşit Vadisi” isimli şiirinde Harşit Havzasının tarihî arka planını ve düşmanla amansız boğuşmasını işlemektedir. ‘Yaman bir türküdür özgürlük’ diye tarif ettiği varlık - yokluk mücadelesini aktarırken Rus’un, Ermeni’nin eline geçmemek için Harşit Çayına kendini atanların hatıralarını da yâd etmektedir (HV/www.antoloji.com):

Zulmün katmerli yüzünü gördü Harşit vadisi
Kan ter içinde düştü yerlere Sis dağlarının etekleri
Teslim olmadılar ecele sabahın özgür çiçekleri
Harşit vadisinde yankılanan kahır seslerini duydum
Gördüm kurşunların kanun olduğu gündü yurdum
Kopardılar yıldızları kadınların gözlerinden
Çocukların mahzun yüzünü tarih anlatsın size

Koynunda yatan gecenin dallarında asılı kaldı ağıtlar
Kirlletmedi namusunu ve vatan toprağını
Boydan boya yatan Kop dağları
Naralardan öfkeyle ayağa kalkan marşlar

Ezber bozan bir gerçektir direnen aslanlarımız
Düşman vadiye dağlardan iniyordu bölük bölük
Bizim olan dağlardan saldırıyordu alçakça
Yıkamaz içimizdeki siperleri bin koldan saldırsa da
Harşit vadisini inletiyordu top mermileri
Gel gör ki düşmanın azmini boğuyordu
Yüreklere kopup gelen Allah Allah sesleri
Her akşam güneş batarken Sis dağlarından
Gecenin ve yıldızların sahibine sığınıp her sabah
Aslanlar gibi yeniden doğardık anamızdan bismillah

Harşit vadisinde vatan ve namus cengi var
Kuşlar gibi ormana sığındı çocuklar ve kadınlar
Sis dağlarını sarmış düşman çeteleri
Karabulutlar kaplamış Harşit vadisini
Yaman bir türküdür şimdi özgürlük
Göğsümden toprağa düşen
En mahrem duygu ah memleketim
Şimdi anlıyorum ki vatansız millet yetim
Hainlik ve zalimlik kol geziyor namussuzca
Kadınlar ve çocuklar kirlletmemek için ırzlarını
Canlı bedenlerini attılar Harşit çayına korkusuzca

Kardeşler kardeşler diye haykırsam
Duyar mısınız Harşit vadisinin şanlı tarihini
Duyar mısınız hala hatıralardan silinmeyen zulüm seslerini
İsterseniz sis dağlarının ağıtlarını dinleteyim sizlere
Ormanları yakan kadınların ve çocukların çığlıklarını
Dinleyin bak yürekten dinleyin;
İnleyen nağmelerde gözyaşımın sesi var
Harşit vadisinde bir destanın kalbi atar

O gün taş taş ses verdi de ser vermedi yiğitler
Bir karış vatan toprağını zalim düşmana vermediler
Bir hayınlık gecesiydi öfkemizi kabartan işgaller
Kişneyen atları andırırdı kükredikçe Harşit vadisi
Düşmanları yerle bir etti arslanlarımızın azmi

Mustafa Nihat Malkoç özlemini “Ben senden uzakta nasıl yaşarım / Harşit olur deli dolu taşarım” diyerek dindirdikten sonra “Dağlar birbiri ardınca yaslanır / Kürtün’de silah kınında paslanır” mısralarıyla da Çepnilerin silah merakını dile getirmektedir (GÖ/www.forumdaz.net). Zira yörede eskiden evlerdeki atölyelerde her türlü silah takliden imal edilebilmektedir. Bundan hareketle 1991 yılında bu yeteneğin değerlendirilmesi amacıyla Kürtün Silah Sanayi A.Ş. (KÜSSAN) firması kurulmuştur.

Silah ve yiğitlik deyince Giresun yöresinin Koroğlu'su sayılan ve daha madencilik bahsinde yabancı sermayedarlara bir hayli korku veren Micanoglu Hüseyin Bey'le ilgili meşhur türkünün birkaç kıtasını aktarmakla yetinelim (Yüksel, DKA/www.harsitvadisi.com):

Esbiye'nin pirinci
Ayvasıl'ın¹ turuncu
Ağaların içinde
Aslan Mican birinci
Karisar'ı² ben yaktım
Giresun'a ev yaptım
Darılmayın kardaşlar
Beyler ağzına baktım
Mican sen öleceksin
Kabire gireceksin
Dokuz tahta altında
Ne cevap vereceksin

Son olarak Bayburtlu Şair Zihnî'nin (ö.1859) “Müseddes / Hamsi” gazelinde geçen aynı yazılan fakat ayrı anlamlandırılan Hurşitabat sözcüğüyle değinmekte fayda var. Giriş kısmında Harşit'in Hurşit kelimesiyle alâkanlandırıldığını hatta yöreye bazılarının Hurşit-abad ismi verdiklerini beyan etmiştik. Bir beytinde; “Seri hem gerdeni muhtâca vefk-âsâ hamâildir / Dökülür hamsiye sim ü zeri Hurşîd-âbâdın” diyerekten Harşit yöresinde çıkarılan altın ve gümüş madenlerinin Harşit Nehri vasıtasıyla hamsiye döküldüğü tasvir edilmektedir (Goloğlu, 200:191). Bir başka beytinde ise “Bu şehir içre aceb pek mu'teberdir der-be-der hamsi / Anı ey Zihnî bilmez sâiri Hurşîd-âbâdın” diyerek de Trabzon (Hurşid-abad) yöresi dışındakilerin hamsinin kıymetini pek bilemediklerini betimlemektedir (Age:191). Bu şekilde aynı kelime hem nehir hem de şehir anlamında kullanılarak aynı zamanda edebî bir sanat gerçekleştirilmiştir.

¹ Eynesil'in eski söyleniş şekli.

² Giresun'a bağlı Şebinkarahisar.

SONUÇ

Harşit Havzasında Çepniler başlıklı araştırmamızda ağırlıklı olarak Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki Harşit Nehri vadisinin başlıca yerleşim yerleri olan Kürtün, Doğan kent, Çanakçı, Güce ve Tirebolu; kısmen Torul, Gümüşhane, Trabzon ve Giresun; zaman zaman da Çepnilerin Anadolu ve Anadolu dışında dağıldıkları tüm coğrafyalar ele alınmıştır. Karadeniz insanının ve kültürünün belkemiğini oluşturan Çepniler tüm obalarıyla Malazgirt Savaşı'ndan sonra bugünkü Türkiye'ye göç etmişlerdir. Gittikleri coğrafyalarda boy düzenine bağlı olarak çoğu zaman bağımsız ya da yarı bağımsız yaşamışlardır. Danişmentlilerin mirasçısı olarak Bayramlı veya diğer adıyla Hacıemiroğulları Beyliğini kuran Çepniler özellikle Trabzon Rum Devleti'ne karşı etkin bir politika izlemiştir. Anadolu Selçuklu Sultanları metbu olarak tanınmış fakat gerek Moğolların ve gerekse İlhanlıların yarattığı otorite boşluğu, Çepnilerin beyleri vasıtasıyla hükümler oldukları yerlerdeki güçlerinin sarsılmasını engellemiştir. Osmanlıların Yıldırım Beyazıt zamanında aldığı yöre Timur ve Ankara Savaşı'yla birlikte elden çıkmış ve Çepniler daha önceden beri alışmış oldukları serbest yönetim anlayışını sürdürmüşlerdir. Sultan II.Murad'ın yöreyi tekrar ele geçirmesine (1427) ve Fatih Sultan Mehmed'in de Trabzon'u fethetmesine (1461) karşın yörede asıl Osmanlı hakimiyeti 1473'teki Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunluların yenilmesiyle ve 1479'da da Torul havalisinin alınmasıyla mümkün olabilecektir.

Daha sonraki dönemde Osmanlı toprak sisteminin bir parçası olan Çepniler önce gösterdikleri yararlılıklardan ve askerî kabiliyetlerinden ötürü vergiden muaf müselleme / sipahi tarzı hizmetlerde tutulmuşlardır. Anadolu'daki Türklerin İran'da kurmuş olduğu Safevî Devleti'nin şekillenmesinde rolü bulunan Çepniler zamanla bu ayrıcalıklı konumlarını kaybetmişlerdir. Yavuz Sultan Selim zamanlarındaki Kızılbaş Fetretini de hem yörenin nüfusunun hem de Çepni Türklerinin Osmanlı üzerindeki nüfuzunun azalmasına neden olmuştur. Zamanla vergi veren reaya yani sıradan halk derecesine inen Çepniler bölgede coğrafyanın da izin verdiği ölçüde hayvancılık ve tarımla uğraşmışlardır. Yörenin ayrı bir hususiyeti olan madenler de Çepniler için ayrı bir geçim kaynağı olmuş hatta Duraklama ve Gerileme devirlerinde ayaklanmalar için de sığınak ve kazanç olarak görülmüştür. XVII,

XVIII ve XIX. yüzyıllar hem Osmanlı Devleti için hem de yöre insanları için sosyo-ekonomik olarak bozuk bir düzen vaziyetinde geçmiştir. Tımarların bozulması, dış seferlerin malî yüklerinin bunalttığı halk topluluklarının Celâli isyan denemeleri, dönme ve devşirmelerden seçilen mülkî amirlerin halka aykırı davranışları zamanla bölge içinde kendi kendine güç kazanan ve ayan denilen feodal beylerin ortaya çıkmasına, zamanla da devlet tarafından tanınmasına sebep olmuştur. Bu derebeyleri arasındaki münakaşalar asırlar boyunca sürmüş ve devlet otoritesini iyiden iyiye sarsmıştır.

XIX. yüzyıl boyunca Rus Kazaklarının bölgeyi yoklamaları I.Dünya Savaşı'nda iki yıllık Rus işgaliyle zorlu bir devreye girmiştir. Harşit Nehri Türk ve Rus kuvvetleri arasında sınır teşkil etmiş, yöre insanının azim ve savaşçı karakteri sayesinde havza düşman işgalinden kurtulmuştur. Ancak kadın - erkek ciddi oranlarda zayıat verilmiş ve Kürtün Kabaktepe'de tüm şehitler adına anıt dikilmiştir. Millî Mücadele'de aynı vatan kaygusu ve sorumluluk içerisinde davranan Çepni Türklerinden Topal Osman Ağa ve Binbaşı Hüseyin Avni Alp ikilisi yaptıklarıyla oldukça öne çıkmışlardır. Gerek 93 Harbi (1877-1878) gerekse I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı esnasında yaşanan zorluklar Harşit yöresinden önemli bir nüfusun Trabzon, Giresun ve Rize gibi yakın illere kaymasına neden olmuştur. Cumhuriyet döneminde de bu nüfus kaybı ve iç göç sürmüş, ta günümüze kadar gelmiştir. Bu son dönemde de yöreye hizmet olarak bir karayolu binbir güçlükle yapılmış, iki asırdır yapımı tartışma konusu olan demiryolu yapılamamış, Doğankent ve Kürtün'deki baraj ve hidroelektrik santrallerini saymazsak bölgenin kendi kaderiyle başbaşa bırakılmış bir vaziyette olduğu söylenebilir.

Her şeye rağmen yöredeki Çepni kültürü ise araştırmacılar hem ciddi manada zenginlik hem de Ortaasya figürlerini hatırlatır bir canlılık sergilemektedir. 'Otçu Göçü' adı verilen ve Asya'dan Anadolu'ya taşınan konar - göçer hayat, yaylacılık geleneğiyle birlikte bölgede bir araya gelme ve toplanma vesilesi olarak iş görmektedir. Eski Türk kültürünün belki de en canlı izlerininin müşahade edilebileceği yörede yaylacılık kemeçesiyle, horonuyla, türküsüyle ve adetleriyle dağılmış bir boyun tekrar bir araya gelmesi için yılda birkaç kez de olsa imkânlar sunmaktadır. Çepnilerin adlarından ve sembollerinden başlayarak incelememizin, idarî yapı ve nüfus yerleşimleri olarak ele almamızın, ekonomik hayat ve

madencilik vaziyeti olarak tespitlerimizin, giyim - kuşam, dil ve edebiyat olarak değerlendirmelerimizin ortaya koyduğu temel sonuç; Anadolu'nun önemli bir bölümü olan Karadeniz Bölgesini Türkleştiren bu boyun kuvvetli bir sosyo-kültürel altyapıya ve sağlam dinî inançlara sahip olduğu hususudur. Çepnilerdeki bu kuvvetli kültürel yapı hem zorluklara karşı yüzyıllar boyu varlıklarını idame etme şansı hem de gittikleri yörelere kendi damgalarını vurma fırsatı tanımıştır. Günümüzde de bu kültür mensuplarının boy kimliğine sahip çıkar bir görüntü vermeleri tarih yazımının Çepni boyu özelinde hala devam edegeldiğinin de bir göstergesi olarak görülmelidir.

KAYNAKLAR

- 12 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİ (1996), [Kürtün Kadısı 24 / 208, Çepni Taifesi 606 / 2072 / 2140 / 2281, Bedreme Dizdarı 2049], BOA Yayın No 17, Ankara.
- 7 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİ (1999), [Kürtün Nahiyesi 1400 / 1401], BOA Yayın No 37, Ankara.
- AKTAŞ, Üzeyir, “Arpacık Köyü’nün Kuruluşu ve Tarihçesi” www.oyraca.com/git=yazioku&id=92
- ALBAYRAK, Haşim (2003), *Tarih Boyunca Doğu Karadeniz’de Etnik Yapılanmalar ve Pontus*, 2. Baskı, Babıali Kitaplığı, İstanbul.
- ALP ARSLAN, Hüseyin (1995), “Tirebolulu Hüseyin alp Arslan ve Risalesi” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Eylül 1995, Sayı 105, s.34-39
- ALTINKAYNAK, Erdoğan, “Doğu Karadeniz’de Çepniler ve Keşkek”, www.ufukötesi.com
- ALTUN, Işıl (2008), *Kocaeli Suadiye / Çepni Kültürü*, Suadiye Belediyesi Kültür Yayını, İstanbul.
- BABİNGER, Franz (2000), *Anadolu’da İslâmiyet*, Çeviren: Ragıp Hulusi, İnsan Yayınları, İstanbul.
- BAHADIR HAN, Ebülğazi (1980), *Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terakime)*, Hazırlayan: Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- BALCIOĞLU, İbrahim, “Otçu Göçü” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=112&Itemid=163
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Gömlek No: 1049, Fon Kodu: NFS.d..
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Gömlek No: 1089, Fon Kodu: NFS.d..
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Gömlek No: 1126, Fon Kodu: NFS.d..
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Gömlek No: 651, Fon Kodu: ML.CRD.d...
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Gömlek No: 734, Fon Kodu: A. {DFE.d...
- BİLGİN, Mehmet, “Çepni Beyliği” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=31
- BİLGİN, Mehmet, “Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskân Hareketleri” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=3
- BOA, Cumhuriyet Arşivi Katalogları, Dosya: 15930, Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No:

154.89..30.

BOA, Cumhuriyet Arşivi Katalogları, Sayı: 125946, Dosya: 113-121541, Fon Kodu:
30..18.1.2 Yer No: 241.72..20.

BOA, Cumhuriyet Arşivi Katalogları, Sayı: 1506, Dosya: 73-45, Fon Kodu: 30..18.1.1
Yer No: 4.54.2.

BOA, Cumhuriyet Arşivi Katalogları, Sayı: 26038, Fon Kodu: 30..11.1.0 Yer No:
238.16..5.

BOA, Cumhuriyet Arşivi Katalogları, Sayı: 8597, Fon Kodu: 30..11.1.0 Yer No:
357.36..13.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1, GN: 06, FK: DH.İUM

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 10, GN: 667, FK: C..ADL.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 10, GN:667, FK: C..ADL..

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 102, GN: 59, FK: DH.İUM.EK.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1180, GN: 24, FK: ŞD.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1205, GN: 3, FK: DH.MKT

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1239, GN: 13, FK: ŞD.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1239, GN: 14, FK: ŞD.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1239, GN: 17, FK: ŞD.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1247, GN: 23, FK: ŞD.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1249, GN: 21, FK: ŞD.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1324, GN:85, FK: DH.MKT.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 133, GN: 6634, FK: C..TZ..

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1361, GN: 140, FK: DH.MKT

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 139, GN: 62, FK: DH.UMVM.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 14, GN:5660, FK: C..EV...

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1414, GN: 21, FK: DH.MKT.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1453, GN: 63, FK: DH.MKT

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 150, GN: 4259, FK: İ..MVL.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1598, GN: 79, FK: DH.MKT

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1598, GN: 93, FK: HAT.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 169, GN: 85, FK: MV

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 169, GN: 85, FK: MV.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 182, GN: 32, FK: İ..MMS.

BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1837, GN: 8, FK: ŞD.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1848, GN: 28, FK: ŞD.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 1857, GN: 9, FK: DH.MKT
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 19, GN: 08, FK: DH.İUM
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 193, GN: 18, FK: İ..MMS.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 238, GN: 32, FK: MV
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 2380, GN: 32, FK: DH.MKT
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 24, GN: 1, FK: İ.DUİT
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 2476, GN: 185667, FK: BEO
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 2490, GN: 186691, FK: BEO
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 254, GN: 38, FK: A.}MKT.NZD.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 268, GN: 55, FK: MKT.NZD.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 2798, GN: 76, FK: DH.MKT
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 31, GN: 1508, FK: C..ZB.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 31, GN: 28, FK: MV.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 31, GN: 28, FK: MV.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 34, GN: 99, FK: DH.MB..HPS.M...
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 38, GN: 6899, FK: C..MF.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 384, GN: 28, FK: ZB
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 384, GN: 45, ZB
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 396, GN: 77, FK: DH.MKT
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 4, GN: 1313, FK: B05:İ..TNF
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 440, GN: 34, FK: DH.MKT
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 46, GN: 44, FK: A.}MKT.MVL
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 46, GN: 44, FK: MKT.MVL.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 476, GN:24053, FK: C..EV..
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 5, GN:143, FK: YB..04
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 51, GN: 6, FK: MKT.MVL.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 51, GN:6, FK: A.}MKT.MVL
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 52, GN: 17, FK: A.}DVN.).
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 523, GN: 94, FK: A.}MKT.UM..
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 528, GN: 24, FK: DH.ŞFR.
BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 538, GN: 8, FK: MVL

- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 542, GN: 42, FK: DH.MKT
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 597, GN: 30150 , FK: C..EV..
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 60, GN: 73, FK: A.}DVN.
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 604, GN: 21, FK: MVL
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 605, GN: 89 FK: MVL
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 605, GN: 9, FK: MVL
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 632, GN: 13, FK: MVL
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 656, GN: 41, FK: DH.ŞFR.
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 692, GN: 15, FK: MVL
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 692, GN: 22, FK: MVL
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 727, GN: 54483, FK: BEO
- BOA, Osmanlı Arşivi Rehberi, DN: 937, GN: 81, FK: DH.MKT
- BORANLI, Alparslan (1994), “Şenliğin Diğer Yüzü”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 1, Sayı 3, s.30-31.
- BORANLI, Alparslan (1995), “Gümüşhane’de Madenciliğin Dünü, Bugünü, Yarını”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 2, Sayı 6, s.3-5.
- BOSTAN, M. Hanefi (2002), *XV - XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat*, Türk Tarih Kurum Yayınları, Ankara.
- BOSTAN, M. Hanefi (2007), “Anadolu’da Çepni İskânı”, *Türkler*, Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, s.299-311.
- CIRIT, İbrahim, “Karabörk Tarihi” www.karabork.com/karaborktarihi.htm
- ÇELEBİ Evliya (1983), *Seyahatnâme (Giriş)*, Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇELİK, Ali (2007), “Anadolu’nun Türkleştirilmesinde Çepni Boyu’nun Rolü”, *Türkler*, Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, s.312-322.
- “Çepniler” www.bayrambeykoyu.com/wp-content/uploads/2008/09/ouz-han-ve-oullari.png&imgrefurl=
- ÇETİNOĞLU, Oğuz, “Çepniler” <http://www.ertugrulcepni.com/yazilar.asp?action=view&id=13>
- DARKOT, Besim (1988), “Giresun Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, 4. Cilt, s.789-790.
- DARKOT, Besim (1988), “Gümüşhâne Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, 4. Cilt, s.836-837.
- DEMİR, Necati, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Bayraktar, Sancaktar ve

- Alemdar Aileleri” <http://www.hbektas.gazi.edu.tr/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=647>
- DOĞAN, D. Mehmet (1996), *Büyük Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, İz Yayıncılık (Yeni Şafak), İstanbul.
- “Doğankent” www.giresunlular Dernegi.org/portal/tr/images/stories/canakci.jpg&imgrefurl=
- ERDOĞAN, Hüseyin ve Yaşar Celep, “Osmanlı Öncesi Mesudiye Hacıemiroğulları Tarihi” www.emirogullariailesi.com/emiroglu/id19.htm
- FATSA, Mehmet (2008), “Yukarı Çoruh ve Kelkit Vadisinin İslamlaşmasına Öncülük Eden Türk Dervişleri”, *Tasavvuf*, Yıl 9, Sayı 22, s.257-281.
- FATSA, Mehmet (2008), *Giresun Yöresinde Osmanlı Eserleri ve Vakıf Eserler*, Bilgi Ajans, Giresun.
- GENÇ, Reşat (1997), *Kaşgarlı Mahmud’a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası*, TKAE Yayınları, Ankara.
- GOLOĞLU, Mahmut (2000), *Trabzon Tarihi (Fetihten Kurtuluşa Kadar)*, Serander Yayınları, Trabzon.
- GÖKDAĞ, B. Atsız ve Nazım Kuruca, “Giresun’da Eski Türk İnançlarının İzleri”
- GÖLPINARLI, Abdülbâkıy (1979), *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınevi, İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1995), *Vilâyetname (Menakıb-ı Hacı Bektaş2ı Veli)*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- GÜLAY, Abdullah, “Çepniler ve Karadeniz” www.mithatgudu.com/ana%2520sayfadaki%2520resimler/abdullahgulay.jpg&imgrefurl=
- GÜLENSOY, Tuncer (1979), *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı (1977)*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- GÜLSEVİN, Gürer (2009), “Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağızları Üzerine”, *Turkish Studies*, Volume 4/3, p.1067-1080.
- GÜLŞEN, Fatma, “Köyde Düğün / Kaybettiklerimiz”, www.karaderekoyu.com
- GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ (1991), *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu (13-17 Haziran 1990)*, Gümüşhane Valiliği Yayınları, Ankara.
- GÜNAY, Hayrettin, “Giresun Yöresinde Bazı İnanışlar” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=37
- GÜNDOĞDU, Temel, “Kazıkbeli İsminin Kökeni” www.kazikbeliyaylasi.com/index.

- php?option=com_content&task=view&id=153&Itemid=164
- GÜVENDİ, Seyit, “Birinci Dünya Savaşında Harşit Vadisi” www.harsitvadisi.com/Seyit-gUVENDI/63/Birinci-Dunya-Savasinda-Harsit-Vadisi.html
- “Hacı Abdullah Halife (Sarı Halife)” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=311&Itemid=206
- HALAÇOĞLU, Yusuf (1988), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- HEY'ET, Cevat (1996), *Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış*, Türkiye Türkçesine Aktaran: Melek Müderriszade, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- HİRİK, Ali Coşkun (1998), “Gümüşhaneli Şairlerde Coğrafi İlhamlar”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 4, Sayı 13, s.5-10.
- HOCAOĞLU, Ömer Lütfi (1995), “Karadeniz’de Çepni Türklerinin Tarihi”, *Karadeniz’in Özelliklerini Koruma Kulübü (KÖK)*, Yıl 4, Sayı 17, s.2-5.
- İNAN, Abdülkadir (1987), *Makaleler -1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1988), “Selçuklular Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, 10. Cilt, s.353-416.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1986), *Türk Millî Kültürü*, 4. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- KARA, Seyfullah (2006), *Selçuklular'ın Dini Serüveni*, Şema Yayınevi, İstanbul.
- KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (2007), *Karadeniz Tarihi Sempozyumu (25-26 Mayıs 2005)*, Yayına Hazırlayanlar: K. İnan - H. Öksüz - M. Okur - V. Usta, 2 Cilt, Trabzon.
- KARAHAN, Ahmet, “Köyümüz” www.catak.org.tr/sayfa/giresun/dogankent-catak-koyu-tarihi_2.html
- KARATAY, Ali (1996), “Rusların Gümüşhane’yi İşgaline Bakış”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 3, Sayı 9, s.30-31.
- KAYA, Mevlüt, “Çepni Adı ve Manası” www.cepnikoy.net/2009/06/cepni-adi-ve-manasi.html
- KAYA, Mevlüt, “Çepniköy ve Çepnililer Tarihi” www.cepnikoy.net/2010/02/cepnikoy-ve-cepnililer-tarihi.html
- KEŞMER, Bekir, “Tirebolu’da Soydan Gelen Tarihi Gelenekler” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=247&Itemid=196
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1991), “Osmanlı Tapu Tahrir ve Mühimme Defterlerinde

Gümüşhane Bölgesi Türk Boy / Oymak Hatıraları ve Madenler Üzerine ‘Hükümler’den Örnekler”, *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane*, Gümüşhane Valiliği Yayınları, s.69-77.

- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010a (Doğankent – Murat Öztürk / E. Ali Şahin, 28.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010b (Kürtün Taşlıca Köyü – Hüseyin Güvendi, 28.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010c (Güce Arpacık Köyü – Halil Arpacık, 29.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010d (Güce Merkez – Haşim Kılıç / Hilmi Mert, 29.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010e (Tirebolu Kuskunlu Köyü – Yusuf Arslan, 28.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010f (Kürtün Süme Köyü – Ali Gürbüz, 28.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010g (Espiyçe Çepni Köyü – Ahmet Tekir, 29.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010h (Çanakçı Merkez, Kerem Gödek, 29.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010i (Çanakçı Kaledibi Köyü – Zeki Demir / Salih Uzun, 29.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010j (Giresun Piraziz – Mehmet Fatsa, 30.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010k (Ordu Fatsa – Ahmet Kufacı, 30.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010m (Samsun Ondokuzmayıs – Osman Köse, 30.07.2010)
- KİŞİSEL GÖRÜŞME, 2010n (Kürtün Uluköy – İbrahim Yücel / Bekir Akdeniz, 28.07.2010)
- KORKMAZ, M. Ali, “Trabzon-Ağasar Kadın Giysileri” www.belgeler.com
- KÖKEL, Coşkun, “Güvenç abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme” www.hbektas.gazi.edu.tr/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=647
- KÖMÜRÇÜOĞLU, Sabahattin (1995), “Gümüşhane Ağıtı”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 2, Sayı 7, s.22.
- KÖSE, Mustafa, “Alparslan Grubu Oluşuyor” www.kazikbeliyaylasi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=266&Itemid=201
- KÜÇÜK, Abdurrahman ve M. Alparslan Küçük (2009), *Türkistan’dan Türkiye’ye Alevîlik - Bektaşîlik*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- LERMİOĞLU, Ömer Faruk (Hazırlayan), (2007), *Kadirbeyoğlu Zeki Bey’in Hatıraları*, Sebil Yayınevi, İstanbul
- LOWRY, Heath W. (2010), *Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi (1461-1583)*, 4. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- MEHMED NEŞRÎ, (1987), *Kitâb-ı Cihan-nümâ (Neşrî Tarihi)*, II Cilt, Yayınlayanlar: F. Reşit Unat - Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- MERÇİL, Erdoğan (1985), *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin (1978), *Türk Kültür Tarihine Giriş - 1*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZCAN, Ali C. (2006), *Alevileri Anlamaya Çalışmak*, Altın Kalem Yayınları, İzmit.
- ÖZKAYA, Yücel (1985), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZTUNA, Yılmaz (1983), *Büyük Türkiye Tarihi*, 2. Baskı, Cilt 13, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Özhan, “Doğu Karadeniz’de Yaylacılık Geleneği” [www.karalahana.com/makaleler/ Ozhan/guzeller-guzelleri-karadeniz-cocuklari.jpg&imgrefurl=](http://www.karalahana.com/makaleler/Ozhan/guzeller-guzelleri-karadeniz-cocuklari.jpg&imgrefurl=)
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III Cilt, 3. Basılış, Millî Eğitim Basımevi, Ankara.
- PİR, Hasan (1996), *Gümüşhane ’nin Kültür Öğeleri*, Gümüşhaneliler ve Gümüşhaneyi Sevenler Hizmet Vakfı Yayını, Gümüşhane.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1995), *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- SÂMÎ, Şemseddin (1989), *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- SAMSUN İLKADIM BELEDİYESİ KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ (2009), *Osmanlı’dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Editör: Osman Köse, İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.
- SAN, Sabri Özcan (199?), *Trabzon Salnameleri’nde Gümüşhane Sancağı*, Gümüşhane Valiliği Gümüşhaneliler ve Gümüşhaneyi Sevenler Hizmet Vakfı Yayını, Gümüşhane.
- SAN, Sabri Özcan (1993), *Rusların Gümüşhane İlini İşgali*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- SEVİNÇGÜL, Ömer (1990), *Küçük Lügat*, Sakarya Eğitim Vakfı Zafer Yayınları, İstanbul.
- SEVİNÇLİ, Efdal, “Özel / Gizli Bir Dil : Çepni Dili” http://joy.yasar.edu.tr/makale/no13_vol4/03_sevincli.pdf
- SEZEN, Tahir (2006), *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- SIRTLI, Ali (1993), *Karadeniz Fıkraları ve Doğu Karadeniz Tarihi (Hemşinliler – Lazlar - Çepniler)*, İstanbul.

- SÜMER, Faruk (1991), “Çepniler - I”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Temmuz 1991, Sayı 55, s.3-11.
- SÜMER, Faruk (1991), “Çepniler - II”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ağustos 1991, Sayı 56, s.3-10.
- SÜMER, Faruk (1991), “Çepniler - III”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Eylül 1991, Sayı 57, s.5-18.
- SÜMER, Faruk (1991), “Çepniler - IV” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ekim 1991, Sayı 58, s.4-25.
- SÜMER, Faruk (1991), “Çepniler - V”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Kasım 1991, Sayı 59, s.14-28.
- SÜMER, Faruk (1991), “Çepniler - VI”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Aralık 1991, Sayı 60, s.4-17.
- SÜMER, Faruk (1992a), *Çepniler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- SÜMER, Faruk (1992b), *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- SÜMER, Faruk (1993), “Türkiye Türkleri’nin Ataları Olan Oğuzlar’ın (Türkmenler) Yüz Şekli”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Yıl 7, Sayı 78, Haziran, s.13-17.
- SÜMER, Faruk (1993), “Türkmenistan”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Yıl 7, Sayı 84, Aralık, s.7-14.
- SÜMER, Faruk (1999), *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- ŞAHİN, İlhan, “Osmanlı Döneminde Giresun Bölgesinde Konar-Göçerlerin İzleri”
<http://karaahasanoglu.com/trabzon11.htm>
- ŞAHİN, Ömer (1996), “Kabaktepe Şehitliği”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 2, Sayı 8, s.13
- ŞENEL, Volkan (2002), *Gümüşhane Evleri*, T.C. Gümüşhane Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon.
- ŞENEL, Volkan (2006), *Çanakale Cephesi’nde Şehit Olan Gümüşhaneliler*, T.C. Gümüşhane Valiliği Yayınları, İstanbul.
- ŞENEL, Volkan (2008), “Deli Halit Paşa’nın Torul’dan Mustafa Kemal’e Çektiği Telgraf”, *Gümüş Ufuklar*, Mart 2008, Sayı 17, s. 14-15.
- ŞENEL, Volkan, “Osmanlı Arşivi Belgeleri ve Bazı Kaynaklara Göre Gümüşhane’de Oymak, Kabile ve Cemaatler”, www.yagmurderem.com

- ŞENEL, Volkan, “Osmanlı Arşivi’nden Gümüşhane İle İlgili Bazı Belgeler”,
www.kocaeliaydinlarocagi.com
- ŞİMŞEK, Tacettin (2007), “Yirmidokuzuncu Şehir”, *Gümüş Ufuklar*, Ocak 2007, Sayı: 16, s.48.
- ŞÜKÛN, Ziya (1984), *Farsça-Türkçe Lûgat (Gencinei Güftar / Ferhengi Ziya)*, III Cilt, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- T.C. GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ (1997), *Sayılarla Gümüşhane*, Gümüşhane Valiliği Yayınları, İstanbul.
- T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI (1997), *Divanü Lügati ’t- Türk’ten Derlemeler ve Uyarlamalar*, Düzenleyen: Fikri Silahdaroğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TAYFUR, Kemal (1995), “Dağların Avucundaki Kent”, *Atlas Dergisi*, Aralık 1995, Sayı 33, s.50-64.
- TEKİNDAĞ, Şehabettin (1988), “Trabzon Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, 12. Cilt, I. Kısım, 2. Basılış, s.455-477.
- TELLİOĞLU, İbrahim (2007), “Doğu Karadeniz Bölgesinin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2, p.654-664.
- “Topal Osman ve Çepni Uşakları” www.21.yyte.org.tr (karadenizliyum.blogcu.com/)
- “Trabzon ve Gümüşhane Çepni Tarihi” www.emirogullariailesi.com/mynet_resimlerim/cepniler_y_resel.jpg&imgrefurl=
- TOZLU, Selâhattin (1990), “Gümüşhane ve Çevresindeki Ermeni Hareketleri”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Nisan 1990, Sayı 40, s.24-31.
- TOZLU, Selâhattin (1995), “XIX. Asırda Gümüşhane Şehri ve Bahçeleri”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 2, Sayı 6, s.22-27.
- TOZLU, Selâhattin (1996), “Gümüşhane Madenleri”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 3, Sayı 9, s.4-6.
- TOZLU, Selâhattin (1998), XIX. Yüzyılda Gümüşhane, Akademik Araştırmalar Serisi, Erzurum.
- TUĞLU, Turan (1995), “Gümüşhane İle İlgili Yayınlar”, *Kültür Vadisi Gümüşhane*, Yıl 2, Sayı 5, s.26-27.
- TUĞLU, Turan (2009), *Kuşakkaya Yazıları-2*, Kuşakkaya Gazetesi Yayınları, Gümüşhane.

- TUĞLU, Turan (2009), *Kuşakkaya Yazıları-3*, Kuşakkaya Gazetesi Yayınları, Gümüşhane.
- TUĞLU, Turan (2009), *Kuşakkaya'ya Mektuplar*, Kuşakkaya Gazetesi Yayınları, Gümüşhane.
- TURAN, Osman (1990), *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, 6. Baskı, Nakışlar Yayınevi, İstanbul.
- TURAN, Osman (1988), *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- TÜRKAY, Cevdet (2001), *Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İşaret Yayınları, İstanbul.
- “Türk Oğuz Çepnilerinin Anadolu'nun Türkleştirilmesindeki Yeri ve Önemi”
www.akcaabat-acisu.com/modules.php?name=Content&pid=6
- UNAT, Faik Reşit (1988), *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevrime Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- USLU, Mustafa (1988), “Çapanoğlu İsyânı ve Bir Sebep Olarak Ayânlık”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Yıl 2, Sayı 18, Haziran, s.49-51.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1982), *Osmanlı Tarihi (III. Cilt / II. Kısım)*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1982), *Osmanlı Tarihi (IV. Cilt / I. Kısım)*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÜÇÜNCÜOĞLU, Adnan Güngör (1998), *Torul-Kürtün Tarihi*, Torul Belediyesi Yayınları, Torul.
- ÜNAL, Oğuz (1980), *Horasan'dan Anadolu'ya*, Töre Devlet Yayınevi, Ankara.
- www.anadoluasiretleri.com
- www.antoloji.com
- www.arapacikkoyu.com
- www.bayrambeykoyu.com
- www.blogcu.com
- www.canakcihaber.com
- www.catak.org.tr
- www.cepni.net

www.cepnikoy.net
www.devletarsivleri.gov.tr
www.dogankenthaber.com
www.dogankentonline.com
www.emirogullariailesi.com
www.forumdaz.net
www.giresun.gov.tr
www.giresunili.net
www.giresunpostasi.net
www.gucehaber.com
www.harsithaber.com
www.harsitvadisi.com
www.karadenizgezi.com
www.karaderekoyu.com
www.karalahana.com
www.kazikbeli.com
www.kocaeliydinlarocagi.com
www.ktu.edu.tr
www.kurtun.com
www.kurtun.net
www.mithatgudu.com
www.moryagmur.com
www.oyraca.com
www.sakarya.edu.tr
www.serander.net
www.tirebolu.org.tr
www.tirebolunostalji.com
www.tornuk.com
www.turkcebilgi.com
www.ugurdemirbas.com
www.yagmurderem.com
www.yasar.edu.tr
www.yenisafak.com.tr

www.yenitirebolu.com

www.yerelnet.org.tr

YALÇIN, A., B. Uysal ve G. Dikeroğlu (2005), “Karadeniz Çepnileri 3: Şalpazarı ve Gürgentepe”, *Hacı Bektaş Velî*, Sayı 35, s.43-46.

YALÇIN, Alemdar ve Başak Uysal (2005), “Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıca Köyü”, *Hacı Bektaş Velî*, Sayı 35, s.29-36.

YALÇIN, Alemdar ve Başak Uysal (2005), “Karadeniz Çepnileri 2: Eskiköy”, *Hacı Bektaş Velî*, Sayı 35, s.37-42.

YALÇIN, Alemdar ve Hacı Yılmaz (2005), “Güvenç Abdal Ocağı”, *Hacı Bektaş Velî*, Sayı 35, s.9-28.

YINANÇ, M. Halil (1988), “Danışmendliler Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, 3. Cilt, s.468-479.

YÜKSEL, Ayhan, “Doğankent İlçesinin Tarihi” www.moryagmur.com/giresun/10556-giresun-dogankent-hakkinda-bilgi.html&usg=

YÜKSEL, Ayhan, “Giresun Tarihi Yazıları – Harşit Vadisi Yolu”

www.harsitvadisi.com/images_up/harsit_vadisi_yolu_15_11_2009.png&imgrefurl=http://www.harsitvadisi.com/Guncel/Harsit-Vadisi-Yolu--

YÜKSEL, Ayhan, “Giresun’lu Ünlü Eşkıya Micanoğlu Hüseyin”, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, www.kazikbeliyaylasi.com

YÜKSEL, Ayhan, “Harşit Nahiyesinin Tirebolu’ya Bağlanması”

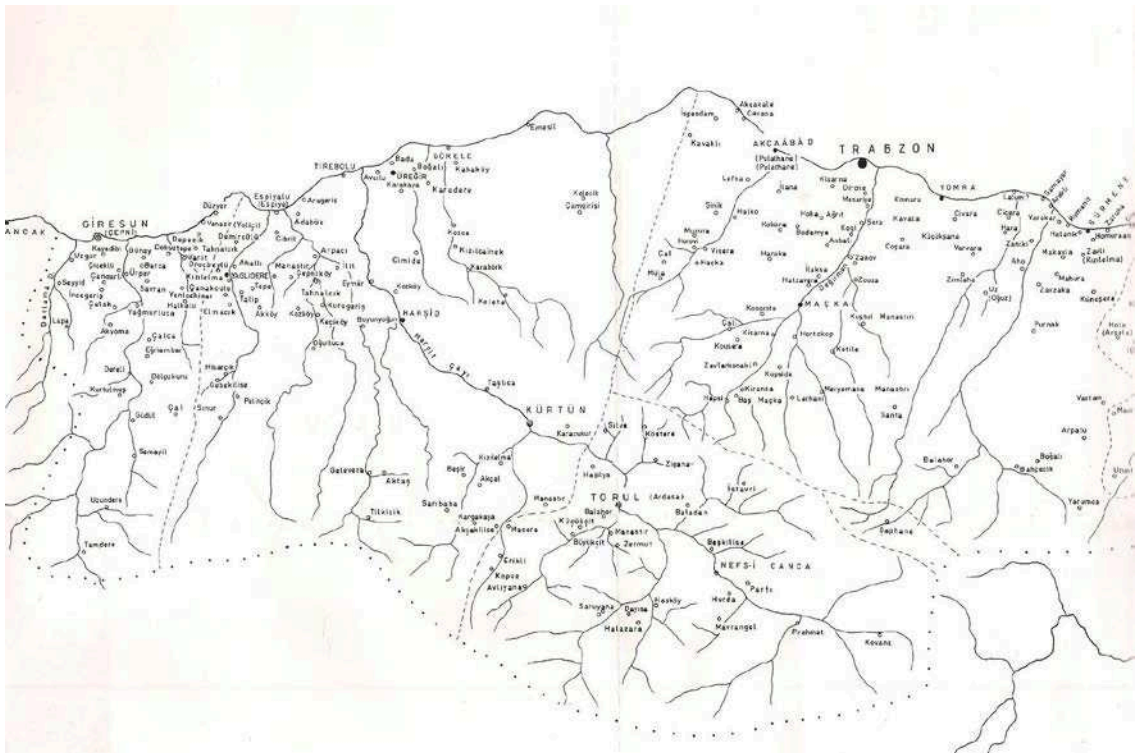
www.harsitvadisi.com/yazar_detay.php?id=69

YÜKSEL, Ayhan, “Harşit ve Kürtün Nahiyeleri Nüfusu” www.harsitvadisi.com/Ayhan-Yuksel/74/Harsit-ve-Kurtun-NahiyeleriNufusu.html&usg=

ZENGİN, Salih (199?), “Torul’un Tarihi”, *Yeşil Gümüşhane*, Yıl 1, Sayı 2, s.4.

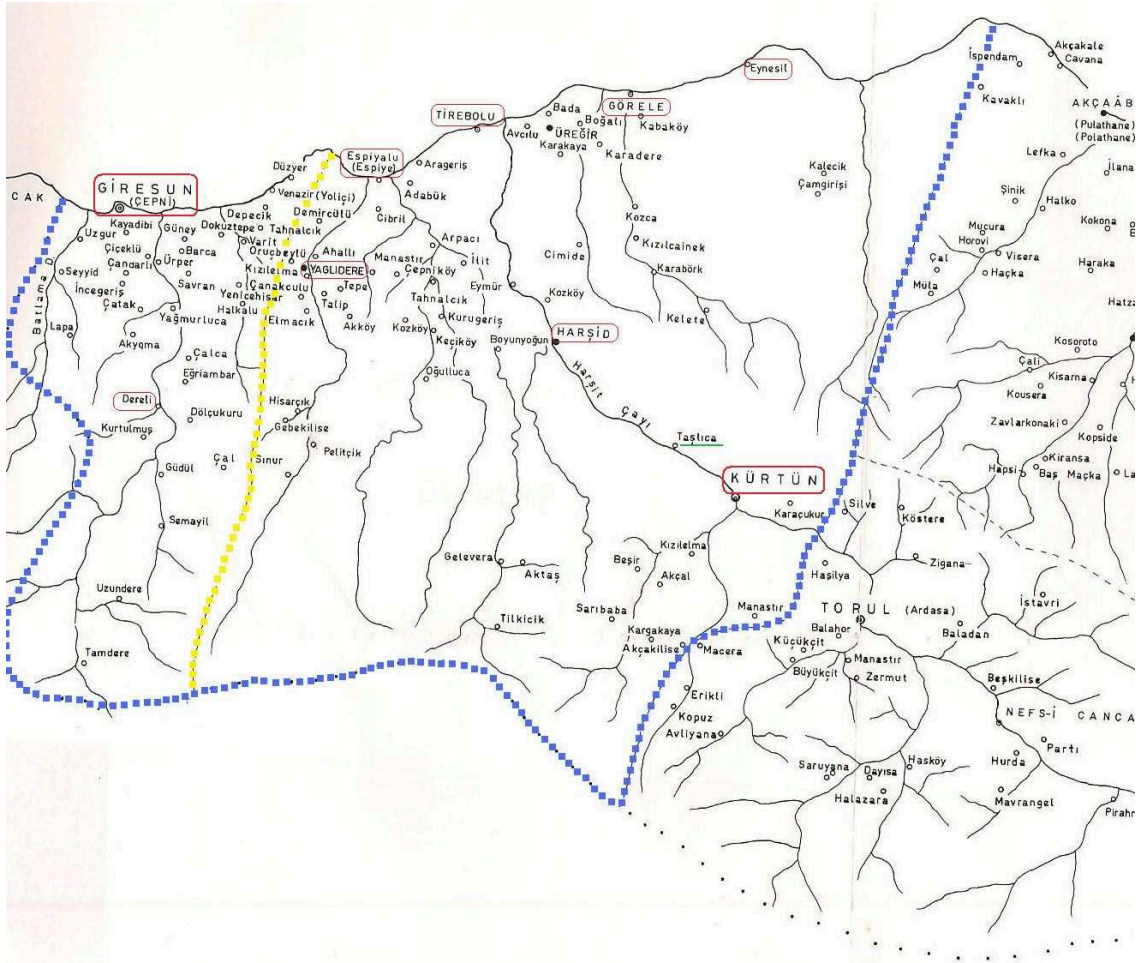
EKLER

Ek 1 : XV ve XVI. Yüzyıllarda Trabzon Sancağı Haritası

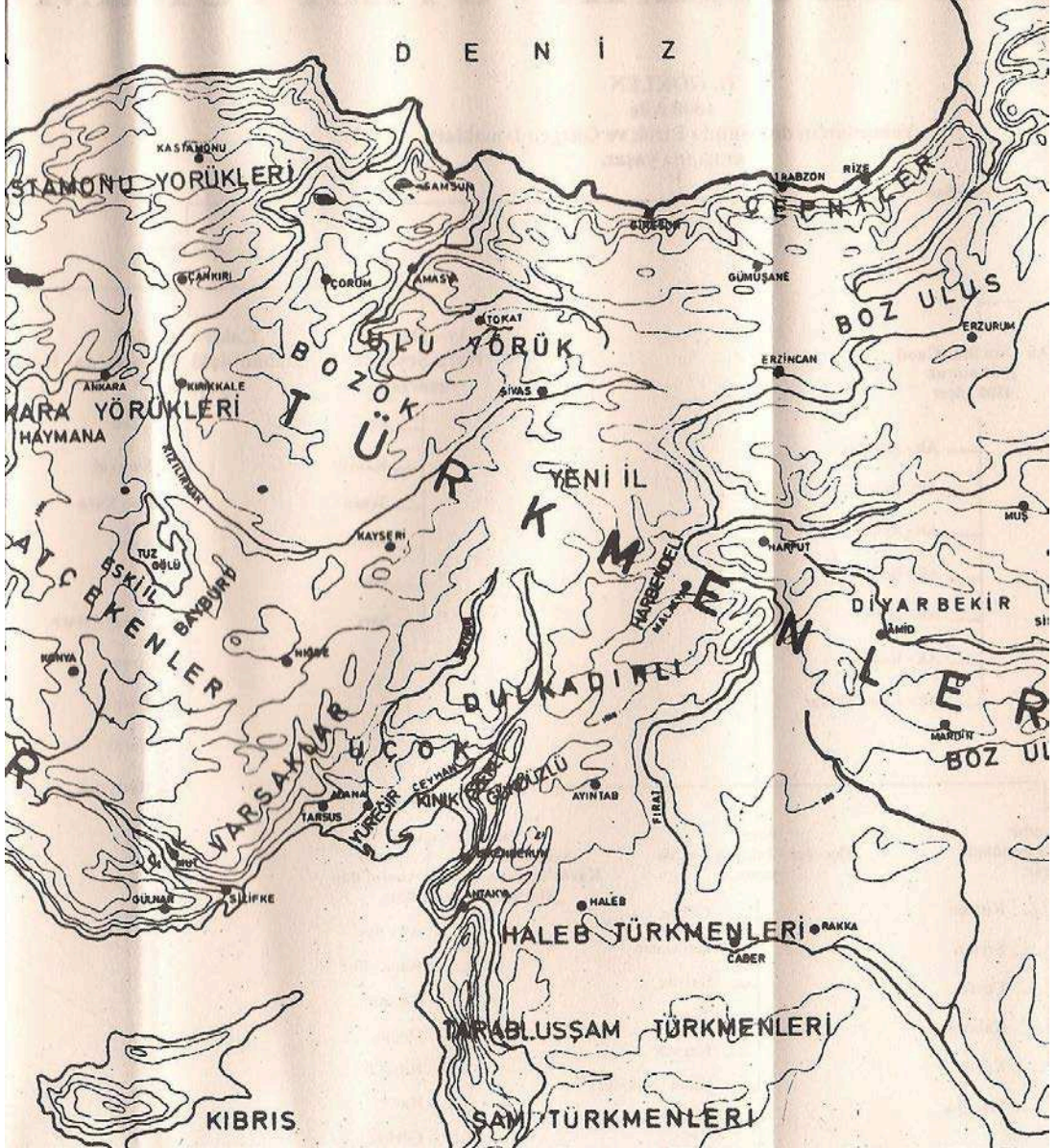
Kaynak : M. Hanefi Bostan, XV - XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat

Ek 2 : XV ve XVI. Yüzyıllarda Kürtün ve Çepni (Giresun) Kazaları Haritası

Kaynak : M. Hanefi Bostan, XV - XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat

Ek 3 : XVI. Yüzyılda Anadolu'da ve Suriye'de Türkmen Toplulukları ve Çepniler

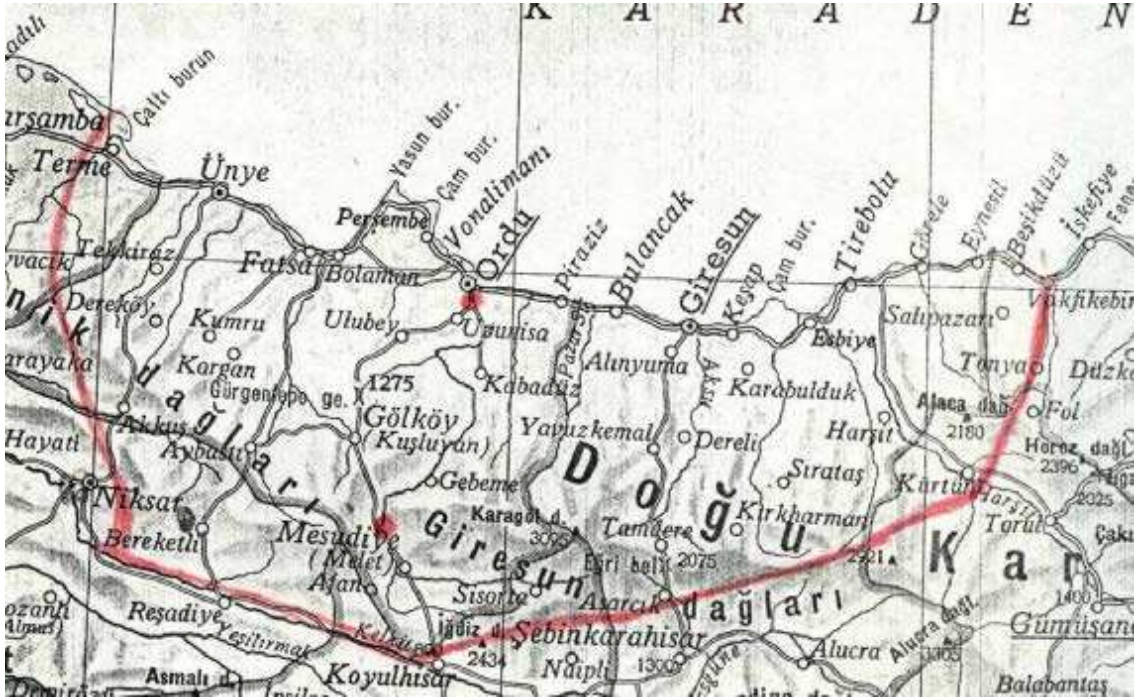
Kaynak : Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler)

Ek 4 : XVI ve XVII. Yüzyıllarda epnilerin Bulunduğu Bölgeler

Kaynak : Yusuf Halaçoğlu, www.anadoluasiretleri.com

Ek 5 : Çepni Beyliği (Hacıemiroğulları) Sınırları

Kaynak : www.emiroğullariailesi.com

Ek 6 : Divân-ı Lügat-i't Türk'teki Oğuz Boyları ve Damgaları

A. KAŞGARLI'DAKİ OĞUZ BOYLARI¹.

BOYUN ADI		DAMGASI
1	<i>Kınık</i>	قنق
2	<i>Kayığ</i>	قبع
3	<i>Bayundur</i>	بايندر
4	<i>İwa, Yıwa</i>	ايفا
5	<i>Salğur</i>	سافر
6	<i>Afşar</i>	اقتار
7	<i>Beg-Tili</i>	بكتلى
8	<i>Bügdüz</i>	بكدز
9	<i>Bayat</i>	بيات
10	<i>Yazğır</i>	يزعر
11	<i>Eymür</i>	ايمر
12	<i>Kara-Bölük</i>	قرا بلك
13	<i>Alka-Bölük</i>	القا بلك
14	<i>İgdir</i>	اكدر
15	<i>Üregir, Yüregir</i>	ارگر، يرگر
16	<i>Totrka</i>	ترترقا
17	<i>Ala-Yundluğ².</i>	الايנדلغ
18	<i>Töker</i>	توگر
19	<i>Beçenek</i>	جبنك
20	<i>Çovaldur³.</i>	جو لدر
21	<i>Çepni</i>	چپى
22	<i>Çarukluğ⁴.</i>	چرقلخ

Kaynak : Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler)

Ek 7 : Câmi-ü't Tevârih'teki Oğuz Boy Adları, Ülüşleri, Ongunları ve Damgaları

		B.REŞİDED-DİN'E GÖRE OĞUZ BOYLARI					
		BOYUN ADI	ANLAMI	ET PAYI	ONKUNU	DAMGASI	
BOZ - OKLAR	GÜN-HANOĞULLARI	Kayı, قايي	Sağlam	Sağ karı yağrın	Şâhin	ا	1
		Bayat, بايات	Mutlu yiyeceği bol.	Sağ karı yağrın	Şâhin	ب	2
		Alkaravlı, القراولي	Nereye varsa başarı gösterir ¹ .	Sağ karı yağrın	Şâhin	3
		Kara-İvli, قرا اوي	Kara otağı.	Sağ karı yağrın	Şâhin	ح	4
		Yazır, يازر	Çok ülkeye sahip.	Aşığlı	Kartal	ي	5
		Döger, دوگر	Toplanmak için.	Aşığlı	Kartal	خ	6
		Dodurga, دو دورغا	Ülke almak ve yönetmek	Aşığlı	Kartal	د	7
		Yaparlı, ²	Aşığlı	Kartal	ل	8
		Avşar, اوشر	Çevik ve avı seven	Sağ Umaca	Tavşancıl	ا	9
		Kızık, ³ قزيق	Güçlü, düzene sokmada ciddi.	Sağ Umaca	Tavşancıl	خ	10
		Beg-Dili, بيك دلي	Uluların sözleri gibi değerli	Sağ Umaca	Tavşancıl	ن	11
		Karkın, قارقين	Çok ve doyuran aş.	Sağ Umaca	Tavşancıl	و	12
ÜÇ - OKLAR	GÖK-HANOĞULLARI	Bayındır, بايندر	Daima yiyeceklerle dolu olan yer.	Sol karı yağrın	Sunkur	ب	13
		Beçene, ⁴ بجه	İyi çalışır,	Sol karı yağrın	Sunkur	ب	14
		Çavuldur, چاولدور	Şerefli, ünü yaygın	Sol karı yağrın	Sunkur	ب	15
		Çepni, چپني	Nerede yağı görürse hemen savaşır	Sol karı yağrın	Sunkur	ب	16
		Salur, سالور	Nereye varsa kılıç ve çamağı iş görür.	Ucuyla	Uc	س	17
		Eymür, ايمور	Son derece iyi ve zengin.	Ucuyla	Uc	س	18
		Ala-Yuntı, الايونتي	Hayvanları iyi.	Ucuyla	Uc	س	19
		Üregir, اهرگر	Daima iyi ve düzen kurucu.	Ucuyla	Uc	س	20
		Yıgdir, ⁵ ييگدير	İyilik, büyüklük, yiğittik.	Aşığlı	Çakır	ا	21
		Bügdüz, بگذر	Herkese tevâzu gösterir ve hizmet eder.	Aşığlı	Çakır	ا	22
		Yıva, يوا	Derecesi hepsinden üstün.	Aşığlı	Çakır	ا	23
		Kınık, قينق	Nerede olsa değerlidir	Aşığlı	Çakır	ا	24

Kaynak : Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler)

Ek 8 : Şecere-i Terâkime'deki Oğuz Boy Adları, Ülüşü, Ongunu, Damgası

C.YAZICI-OĞLU'NDAKİ OĞUZ BOYLARI LİSTESİ¹.

Hanlar hanı sūnūğū baş ve uca buna kan derler					
BOYUN ADI	ANLAMI	SŪNŪK	KUŞ	DAMGASI	
Evvel, KAYI قايي	Yani muhkem.	Sağ karı yağrın	Şâhin	۱۱۱	1
Duvum, BAYAT بايات	Yani devletü ve nimetü.	Sağ karı yağrın	Şâhin	↑	2
Sevvum, ALKA-EVLİ القه اولي	Yani her yere yürürler, muvafakat ederler.	Sağ karı yağrın	Şâhin	۱۱	3
Çehârum, KARA-EVLU قرا اولو	Yani evleri kara.	Sağ karı yağrın	Şâhin	۱	4
Evvel, YAZIR يازر	Yani çok vilâyet anuñ ola.	Aşuklu Umaca	Kartal	X	5
Duvum, DÖGER دوگر	Yani derilmegiçün bir yire geleler.	Aşuklu Umaca	Kartal	△	6
Sevvam, DODURGA دودرغا	Yani milk dutmak ve yasamak.	Aşuklu Umaca	Kartal	△	7
Çehârum, YAPARLI يابرلى ²	Aşuklu Umaca	Kartal	π	8
Evvel, AVŞAR آوشار	Yani cüst u çâlâk ve ava ve canavara ve kuşa heveslü.	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl	X	9
Davum, KIZIK قيزيق	Yani kuvvetü ve yasakda ciddu cehd edici.	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl	۱	10
Sevvum, BEGDİLİ بيگ دلي	Yani beğler sözü azizdür.	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl	۱	11
Çehârum, KARKIN قارقين	Yani ulu aş ve doyurucu	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl	۱۱	12
Evvel, BAYINDUR بايندر	Yeni hemişe bay ve nimetü ol.	Sol karı yağrın	Sunkur	۱۱	13
Duvum, BİÇENE بيجهنه	Yeni eyü dürüşici.	Sol karı yağrın	Sunkur	۱	14
Sevvum, ÇAVINDIR چاوندیر	Yeni namuslu ve irak çavlu	Sol karı yağrın	Sunkur	۱	15
Çehârum, ÇEPNİ چپنى	Yeni kandeki yağı görz derhal savaşur ve çapar.	Sol karı yağrın	Sunkur	۱	16
Evvel, SALUR سانور	Yeni salur yani kandeki irişesir kılıç ve çomakañrevan olsun	Ucayla adlu	Uc Kuş	۱	17
Duvum, EYMÜR ايمور	Yeni hadsiz eyü boy ol.	Ucayla adlu	Uc Kuş	۱	18
Sevvum, ALAYUNDLU الايوندلو	Yeni kısıraklar ala ve oyu atlu.	Ucayla adlu	Uc Kuş	۱	19
Çelârum, ÜREGİR اوراگير	Yeni hemişe eylük ve ihsan edici.	Ucayla adlu	Uc Kuş	۱۱۱	20
Evvel, İGDİR اىگدر	Yeni eylük ve ululuk ve bahadurluk.	Aşuklu ve kış	Çakır	±	21
Duvum, BÜĞDÜZ بوگدز	Yeni dükelina tevazu ve kulluk ve hizmet ider.	Aşuklu ve kış	Çakır	۱	22
Sevvum, YIVA ييوا	Yeni mertebesi dükelinden üstün ola.	Aşuklu ve kış	Çakır	۱	23
Çehârum, KINIK قينق	Yeni dükelinen her yirde bunlar aziz ola.	Aşuklu ve kış	Çakır	۱	24

1 Tarih-i âl-i Selçuk, Topkapı Sarayı, Revan Köşkü ktp., nr.1390, s.21-24.
2 Reşided-dîn nüshalarında olduğu gibi burada da boşluk vardır.

Kaynak : Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler)

Ek 9 : 1486 Yılı Defterlerine Göre Çepni Dirlikleri (Zeamet ve Tımarlar)

ÇEPNİ ELİ

Köyün adı H a n e Mücerred Hasıl Mülazimler Muaflar Müsellemler Diğer Hususlar
Bennek Caba

1. Trabzon Sancak Beyinin Haslarına Dahil Kürtün Zeâmeti

1. Alahnas ¹ , tabi-i Çepni	20	-	-	646	10 kişi Koñur câmiinde	10 kişi	21 kişi	1 zaviye var
2. Kandâver (?)	7	-	-	323	3 kişi Koñur câmiinde	8 kişi	2 kişi	
3. Yüregir ² .	8	6	7	389	9 kişi Koñur câmiinde (Bedreme camiinde)	8 kişi	8 kişi	
4. Oğuz	15	11	2	369	-	7 kişi	14 kişi	6 emekli sipahi ³ .
5. Alayuntlu ⁴ .	20	18	15	1573	7 kişi	2 kişi	27	

2. Selman Şah Oğlu Musa'nın Tımarı

6. Bayram Oğlu	14	8	567	4 kişi	-	-	-	2 doğan yuvası
----------------	----	---	-----	--------	---	---	---	----------------

3. Yusuf Hayyat⁵ kardeşi İsmail ve Ömer oğlu Hacı'nın Tımarları

Hisse (Bayram Oğlu'ndan)	10	3	387	-	3 kişi	-	-	1 doğan yuvası
--------------------------------	----	---	-----	---	--------	---	---	----------------

4. Hasan Oğlu Hamza'nın Tımarı

7. İsmail Beğlü	9	-	-	206	-	3 Kişi	-	1 doğan yuvası
-----------------	---	---	---	-----	---	--------	---	----------------

- 1 Yeri bulunamadı.
- 2 Oğuz boylarından; eski zamanlardan beri Üregir şeklinde de söylenir ve yazılır.
- 3 Bu sipahilerin örfi vergiler ile avâriz'dan muaf oldukları hakkında ellerinde II. Bayezid, tarafından, şehzadeliğinde verilmiş belge bulunduğu defterde kaydedilmiştir.
- 4 Oğuz boylarından.
- 5 Eskiden Çepni beylerine hizmet edermiş.

Kaynak : Faruk Sümer, Çepniler

Ek 10 : 1486 Yılı Defterlerine Göre Çepni Tımarları, Vakıf ve Zaviyesi

Köyün adı	H a n e	Mücerred Hasıl	Mülazimler	Muafılar	Müsellemler	Diğer Hususlar
-----------	---------	----------------	------------	----------	-------------	----------------

Bennek Caba

5. Zeyneddin Oğlu Hamza'nın Tımarı¹

Hisse (aynı köyden)	20	-	-	347	-	-	-	2 doğan yuvası
---------------------	----	---	---	-----	---	---	---	----------------

6. Hasan Ağa'nın Tımarı²

8. Bada	43	-	-	921	-	7 kişi	10 kişi, 3 kişi de oğulları	3 doğan yuvası; Boynu Yoğun zaviyesi; 7 kişi ³ Toñrul kilisesi ekinliği
Hisse (İsmail Beğlü'den)	9	-	-	231	-	-	-	-
9. Hisse Gök Ümmet'ten	5	-	-	-	-	-	-	-

Vakf-ı Melik Ahmed Beğ ki Kürtün Beği idi aslında Bedreme Hisarın Kâfirten ol fethetmiştir⁴.

Mezrea-i Ağça kilise -Mezrea-i Günlük- Mezrea-i Halbe (?). Mezkür mezreaları Melik Ahmed Beğ Mevlana Ede Derviş'e vakfedüb eline mektup vermiş ki mezkür Ede Derviş dahi bir zaviye bina idüb âyendeye ve revendeye (gelip-gidene) hizmet için... şimdiki halde mezkür Ede Derviş'in oğlu Mevlana İshak vakfiyet üzere tasarruf edüb âyendeye ve revendeye hizmet edermiş. İshak vefat edüb oğlu İbrahim tasarruf eder. Esâmi-i hizmetkârân-ı zaviye el-mezbur (4 kişi).

Zaviye-i Şeyh Derviş Bahşayış (3 kişi)

- 1 Defterde bu sipahi hakkında şu kayıd vardır: "Ali veled-i Zeyneddin kadîmden Çepni beğleri oğlanlarındandır. Ber müceb-i mektub-ı mîrlfoâ-i Trabzon".
- 2 Defterde şu kayıd görülmüyor: "Kadîmden Çepni beğleri oğlanlarındandır, ber müceb-i berat. Devletiyle Sultan Bayezid Han Amasya'da sakin iken mukarrernâme vermiş".
- 3 Şeyh Murad Dede veled-i Kasım ve Hasan ve Demürçi ve Bedr ve İbrahim ve Muhammedî ve Yakub Zikrolan "kimesneler mezbur zaviye hizmetin ederlermiş. Bu babda Trabzon sancağı beği Hasan Beğ ellerine mektub vermiş tâ kim bunlar dahi âyendeye ve revendeye (gelip-gidene) hizmet edeler."
- 4 Bu gazi ve hayır sever bey hakkında, maalesef başka bilgiye sahip değiliz.

Kaynak : Faruk Sümer, Çepniler

Ek 11 : 1515 Yılı Defterlerine Göre Çepni Yöresi Dirlikleri

VİLÂYET-İ ÇEPNİ DER LİVÂ-İ TRABZON
(TRABZON SANCAĞINDA ÇEPNİ YÖRESİ)

Köyün Adı H a n e Mücerred Zemin Hasıl Diğer Hususlar
Bennek Caba

1. GİRESUN KALESİNDEKİ HİSARERLERİ
DİZDARIN KULU MARTALOS HAMZA'NIN TIMARI

1.Uzgur (= Ozgur) ¹	35	20	15	1	4000	Defterde şöyle deniliyor: "Karye-i Uzgur tabi-i Çepni der nezd-i kale-i Giresun an tahvil-i Dede bin Emre an siphiyân-ı Çepni", Yani Ozgur köyü Çepni sipahilerinden Emre oğlu Dede'nin tasarrufundan alınıp timar olarak kale dizdarının kulu Hamza'ya verilmiştir. Dede'ye de yine Çepni yöresinde başka timar verilmiştir. Bu köyün Kızıl Üzüm Geriş adlı geniş ve verimli bir ekinliği de (mezrea) vardı.
-----------------------------------	----	----	----	---	------	---

2. GİRESUN KALESİ DİZDARININ TIMARI

Raiyyet buyurulan Uzgur köyü muafırları	7	8	-	3	1000	Bu timar da evvelce Çepni beylerinden Ali Beğ oğlu Himmet'in elinde idi.
---	---	---	---	---	------	--

3. KALE İMAMI MEVLANA MENTEŞE'NİN TIMARI

2. Kaya Dibi Giresun yakınında Çepni'ye bağlı	45	31	11	5	3400	1 atmaca yuvası. Bu köyün timarı daha önce Çepni sipahilerinden Emre Beğ oğlu Ramazan Ağa'nın tasarrufunda idi.
Raiyyet buyurulan aynı köyün müsellemleri	19	8	7	-	1300	

4. KALE KAPICILARINDAN ÖMER OĞLU MURAD'IN TIMARI

3. Çepni'ye bağlı Seyyid, Giresun yakınında	35	12	10	1	1800	Hasan Dede oğulları'nın zevâidinden ²
---	----	----	----	---	------	--

- 1 II.Murad devrinin son yıllarında Anadolu beğlerbeğisi Ozgur (> Uzgur) Oğlu İsa Beğ var. İsa Beğ, II.Murad'ın ölümünü (1451) fırsat bilerek harekete geçen Karaman oğlu İbrahim Beğ ile savaşmak için yeni hükümdar II.Mehmed'den müsaade istemiş fakat "yüz aşartmaya deyü dustur vermeyip anı azlidüb İshak Paşa'ya hil'ât giyürüb Anadolu beğlerbeğliği'n virüb gönderdi" (Neşri, Cihannüma, M.Köymen -F.N. Unat, TTK, Ankara, 1957, II, s.684,685).
- 2 Zevâid, bir timar sahibinin değişmesi veya ölmesi üzerine timar gelirinin kılıç hakkından fazla paylarına denilir ve bunlar gerektiğinde başkalarına verilebilirdi.

Kaynak : Faruk Sümer, Çepniler

Ek 12 : 1515 Yılı Defterlerine Göre Kürtün (7 Nahiye) Yöresi Dirlikleri

**ÇOĞU ÇEPNİLER'E AİT OLAN YEDİ NAHİYEDEKİ KÖYLERİN
1515 YILINDAKİ DURUMLARI**

Köyün Adı	H a n e		Mücerred	Zemin	Hasıl	Diğer Hususlar
	Bennek	Caba				
1. Diribolu Dizdarı Dellâk Aydın'ın Tımarı¹						
1. Kürtün'e bağlı Alahnas	6	3	-	-	436	1 doğan yuvası var.
2. Kürtün'e bağlı Çekbel	13	6	1	1	1010	1 değirmen var.
Raiyyet buyurulan Alahnas muafı Kürtün'e bağlı	29	19	3	1	1911	İsaoğlu Menteşe zaviyesi, 1 değirmen, 1 doğan yuvası, 1 de ekinlik var.
3. Alaşehid (?) Alahnas'a bağlı	6	3	-	2	400	1 ekinlik var.
4. Arageriş	8	6	1	1	548	Yaraşır Şeyh Zaviyesi. Yolcular konuk edildiğinden mensupları her türlü vergiden muaf tutulmuştur. 1 değirmen, 1 de ekinlik var.

2. Görele Kalesi Camii İmamı Mehmed Fakih'in Tımarı

5. Elkiyomlu Hası'ya bağlı Kelete	15	3	-	3	1000	1 değirmen var. Bu ve bundan sonraki köyler Çepni beylerinden Hasan Beğ oğlu Ahmed Çelebi'nin zevaidinden idi.
6. Elkiyomlu Hası'ya bağlı Manastır	4	1	-	-	200	

¹ Nr, 52, s.614-620.

Ek 13 : 1515 Yılı Defterlerine Göre Kürtün Sipahilerinin Tımarları

<u>Köyün Adı</u>	<u>H a n e</u>	<u>Mücerred</u>	<u>Zemin</u>	<u>Hasıl</u>	<u>Diğer Hususlar</u>
	<u>Bennek</u>	<u>Caba</u>			

94. Yaylak'a bağlı Ulu Köy 200 tarla ile çayırar				1000	
--	--	--	--	------	--

37. Toprağı Hoş Olsun Sultan Bayezid Han'ın Beratı İle Mustafa Çelebi Oğlu Musa ve Mustafa Çelebi'niñ kardeşi Mahmud'un Oğulları Kasım, Yusuf, Ramazan ve Hasan'ın Tımarları

94. Yaylak'a bağlı Ulu Köy 200 t arla ile çayırar				2000	nöbetleşe eşerler
---	--	--	--	------	-------------------

38. Kürtün Sipahilerinden Ali Oğlu Sungur'un Tımarı

Yaylakta Günderi Ekinliği	100 tarla ve çayırar			500	
Yaylakta Çarçur Ekinliği	100 tarla ile çayırar			500	

39. Kürtün Sipahilerinden İsa Fakih'in Tımarı

95. Harid köyü, Yaylakta	100 tarla ile çayırar			800	
Yaylak'ta Elmacık ekinliği	30 tarla ile çayırar			200	

40. Kürtün Sipahilerinden Hüseyin'in oğlu Ali Han ve Aydın'ın Tımarları

96. Saru Baba, Yaylakta	100 tarla ile çayırar			500	
----------------------------	-----------------------	--	--	-----	--

41. Abdi Fakih oğlu Yusuf ile 19 kişinin Tımarları

Bu 20 kişi Kürtün sipahisi ve sipahi oğulları olup atadan ve dededen sahip oldukları yerlerine yurdlarına, bağlarına tasarruf edüp bunlardan öşr ve rüsüm istenilmeyecektir. Buna karşılık sefer vaki oldukça onlardan beş kişi atları, silahları ile sefere katılacak; diğerleri de onlara yardımcı olacaklardır.

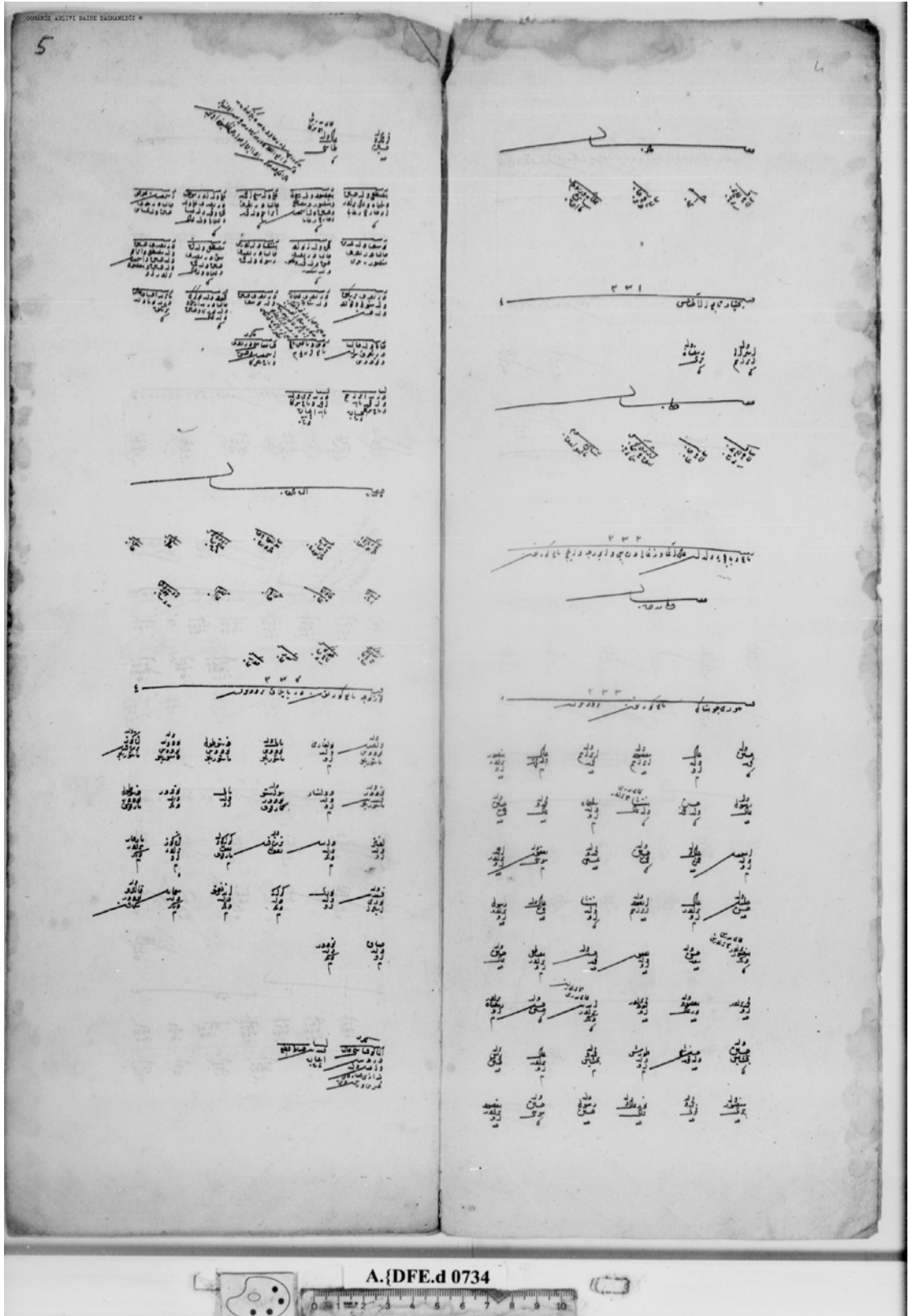
Kaynak : Faruk Sümer, Çepniler

KÜRTÜN HAKKINDA PADİŞAH FERMANI

Hâlâ Trabzon طرزون mütesellimi Murtaza مرتضى zide mecdihu süde-i saadetime mektub gönderüb mütesellimi mumailleyhin ber vechi malikâne uhdesinde olan Görele كوره namı diğerle Pavabolu باو بول mukataası reayalarından Çepni چپنی taifesi kadimi yerlerinden hüruc ve etrafa perişan ve kendü hallerinde durmıyub berren ve bahren kat'ı tariyk ve sefki dimâ ve nehbi emval ve hetki a'raz ve bunun emsali fesadü şekavetlerinin nihayeti olmıyub mezkûrların şerrü mazarratlarından ümmeti Muhammedin emnü rahatleri kalmamağla te'mini bilâd ve tatmini ibad için bundan akdem mütcaddid sudur iden evamiri şerifem mucibince maiyyetine me-

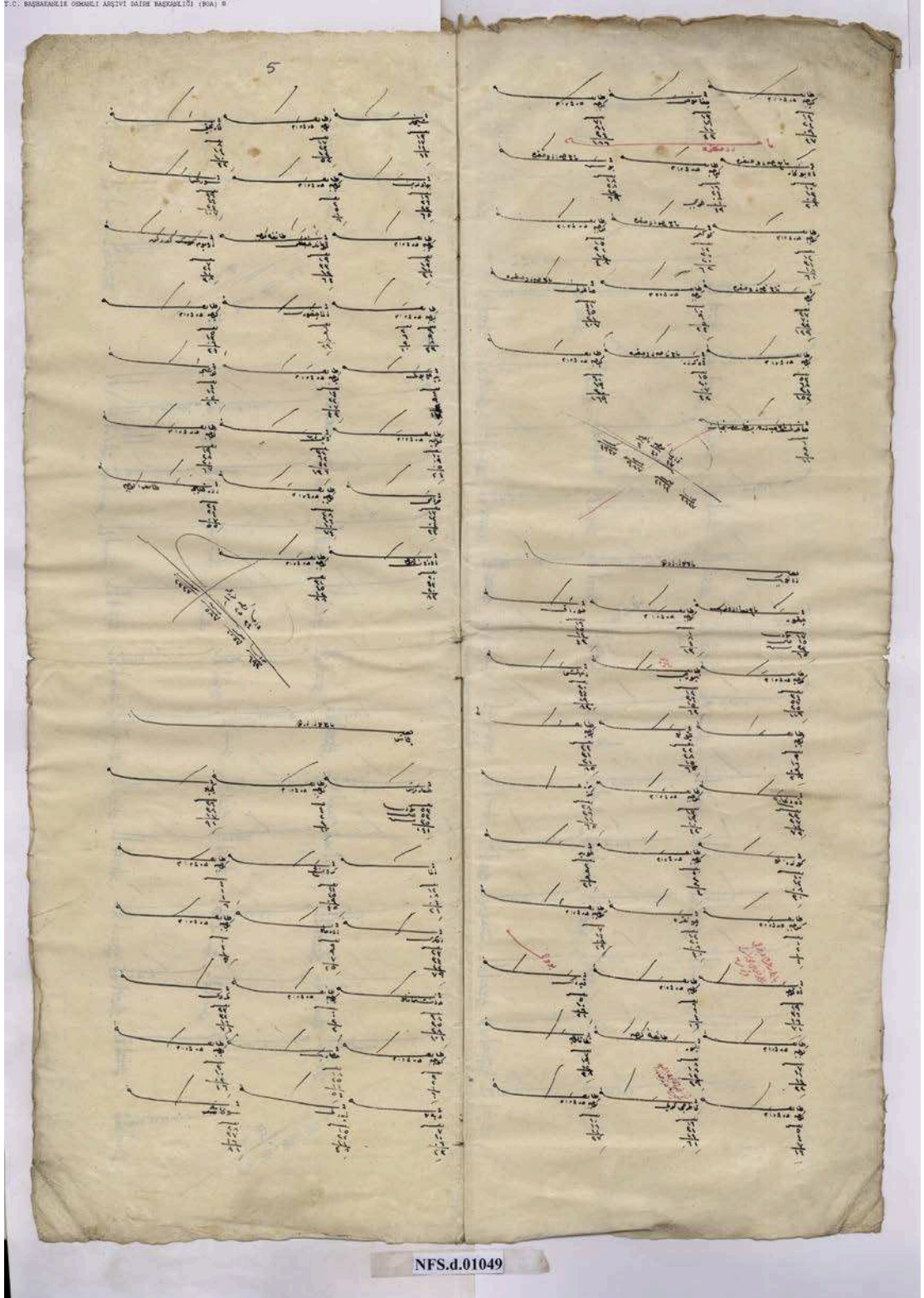
mur tavayifi askeriyye ile Trabzon طرزون dan Gireson'a كرسون varınca taifei merkumenin kuttai tariyk ve sair eşkiyasının haklarında lâzımgân cezayı şer'ileri tertib ve perakendeleri dahi kadimi yerlerine iskân ve hüsnü nizama ifrağa mübaşeret eyleyüb lâkin şekavetpise ve re'si eşkiyaları şiddeti şitadan bir tarafa firar itmelerile imkânda olmıyub güzergâhları seddü bend itdürüldüğünde bizzaruri eşkiyayı merkumeden malûmül esami şakiyeler İspiye اسپيى madenine gidüb senki madeni mezkûr emini mumailleyhsin sana istinad ve iltica ve kendülerine cayı selâmet ittihaz eyledikleri ecilden saire dahi bu halet sari olub maazallahü tealâ mezburlardan biri selâmet bulur ise bir müddetden sonra zuhura gelüb virilân nizamın ihtilâline bails olunacağı mukarrer olmagın bu esnada madeni mezkûra giden eşkiyayı merkumenin haklarında lâzım gelen cezayı şer'ileri tertibi için ahiz ve mütesellimi mezbura irsal ve teslim eylemek üzere senki emini mumailleyhsin sana hitaben emri şerifim suduru halinde ilâm ve Divanı hümayun'umda mahfuz olan ahkâm kuyudatı te'tebbü olundukda Trabzon طرزون ve Gireson كرسون havallilerinde olan Körtünlü كورتونلو eşkiyası buldukları mahallerden kaldırılıb vatani asliyyeleri olan Görele كوره kazasına naklü iyvâ ve iskân ve mezburlardan bu makule fesadü şekavete tesaddi ve ihtilâli memlekete müeddi olanları alâ cyyi hâlin ahiz ve ele getirilüb haklarında şer'an lâzım gelân cezayı şer'ileri icra ve şerrü mazarratları bilâdı ibad üzerlerinden def'ü ref' olunub lâkin fesadü şekavetde alâkası olmıyan bigünahların nüfus ve a'razına tarruzdan ve celbi malden hazer eylemek üzere Trabzon طرزون mütesellimine ve Gülmüşhane كوشخانه eminine ve sairlere hitaben tenbih ve te'kidi müştemil evamiri şerife virildiği mukayyed bulunmagın mütesellimi mezburun iltiması üzere eşkiyayı merkumeden madenler tarafına firar ve iltica idenleri maden ümenası ahiz ve mütesellimi mezkûr tarafına irsal ve teslim eylemek için emri şerifim virilmek babında التخاصار الامجدوالاكارم bilfiil reisülküttabım olam İsmail اسماعيل dame mecdihu ilâm itmegin ilâmı mucibince amel olunmak habında fermanı âlişanım sadır olmuşdur Buyurdumki Fi evalli za 1145 [1]

Ek 16 : Kürtün Nahiyesine Ait Mufassal Tahrir Defteri Parçası (4 ve 5. sayfalar)

Kaynak : BOA, 734 – A. {DFE.d...

Ek 17 : Kürtün-i Bâlâ, Kürtün-i Zîr ve Harşid Nahiyeleri Nüfus İcmâl Defteri (s.4-5)

Kaynak : BOA, 1049 – NFS.d..

Ek 18 : Kürtün-i Bâlâ, Kürtün-i Zîr ve Harşid Nahiyeleri Nüfus İcmâl Defteri (s.1)

T.C. BAŞBAKANLIK GÖRÜMLÜ ARŞİVİ DİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

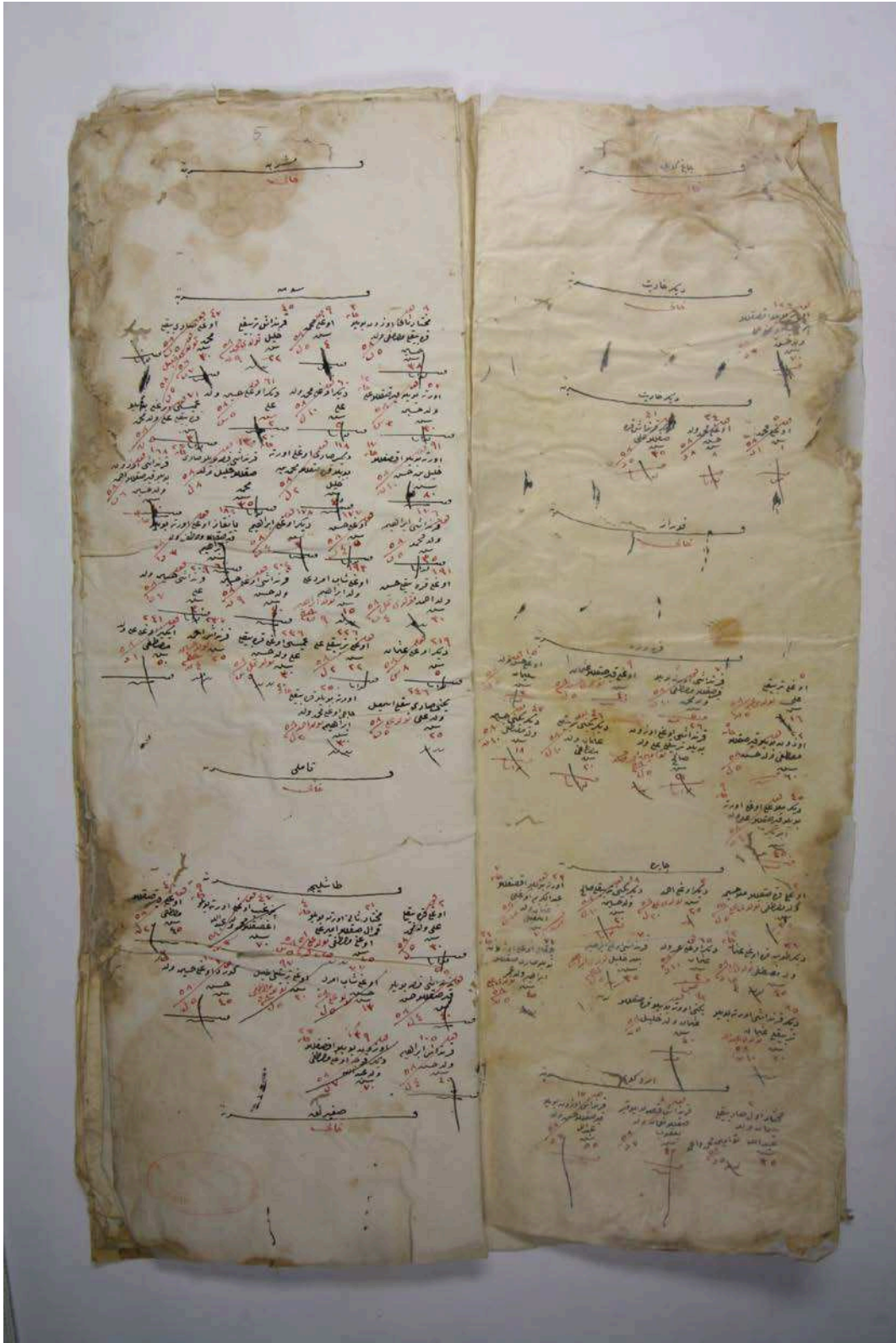
(a)

BOA NÜFUS İCMALİ ARŞİVİ
NFS.d.01126

NFS.d.01126

Kaynak : BOA, 1126 – NFS.d..

Ek 19 : Kürtün-i Bâlâ, Kürtün-i Zîr, Harşid Nahiyeleri Nüfus Yoklama Defteri (s.4-5)

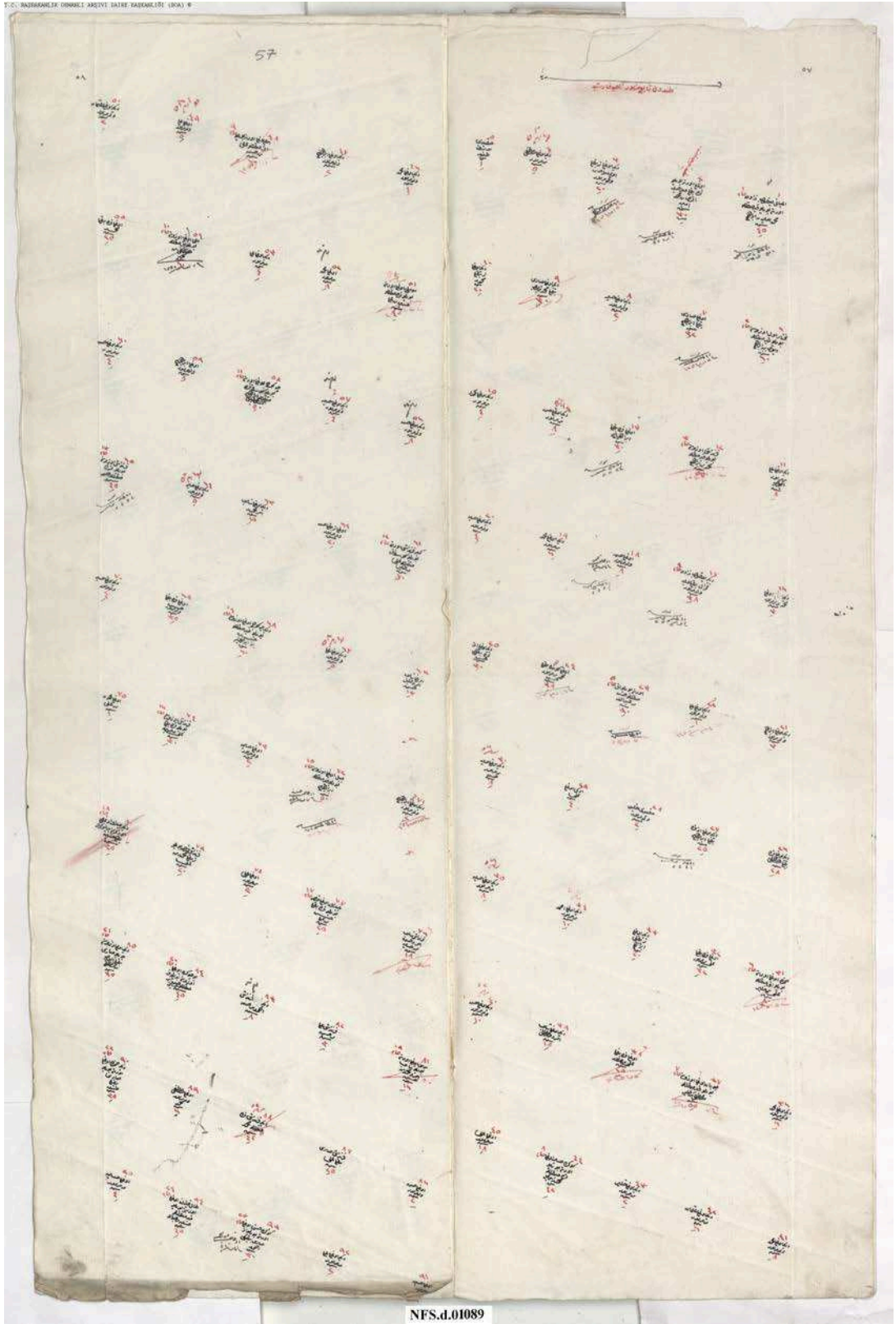
Kaynak : BOA, 652 – ML.CRD.d...

Ek 20 : Kürtün-i Bâlâ, Kürtün-i Zîr ve Harşid Nahiyeleri Karyeleri Müslüman
Ahalisinin Yoklama Defteri (s.14-15)

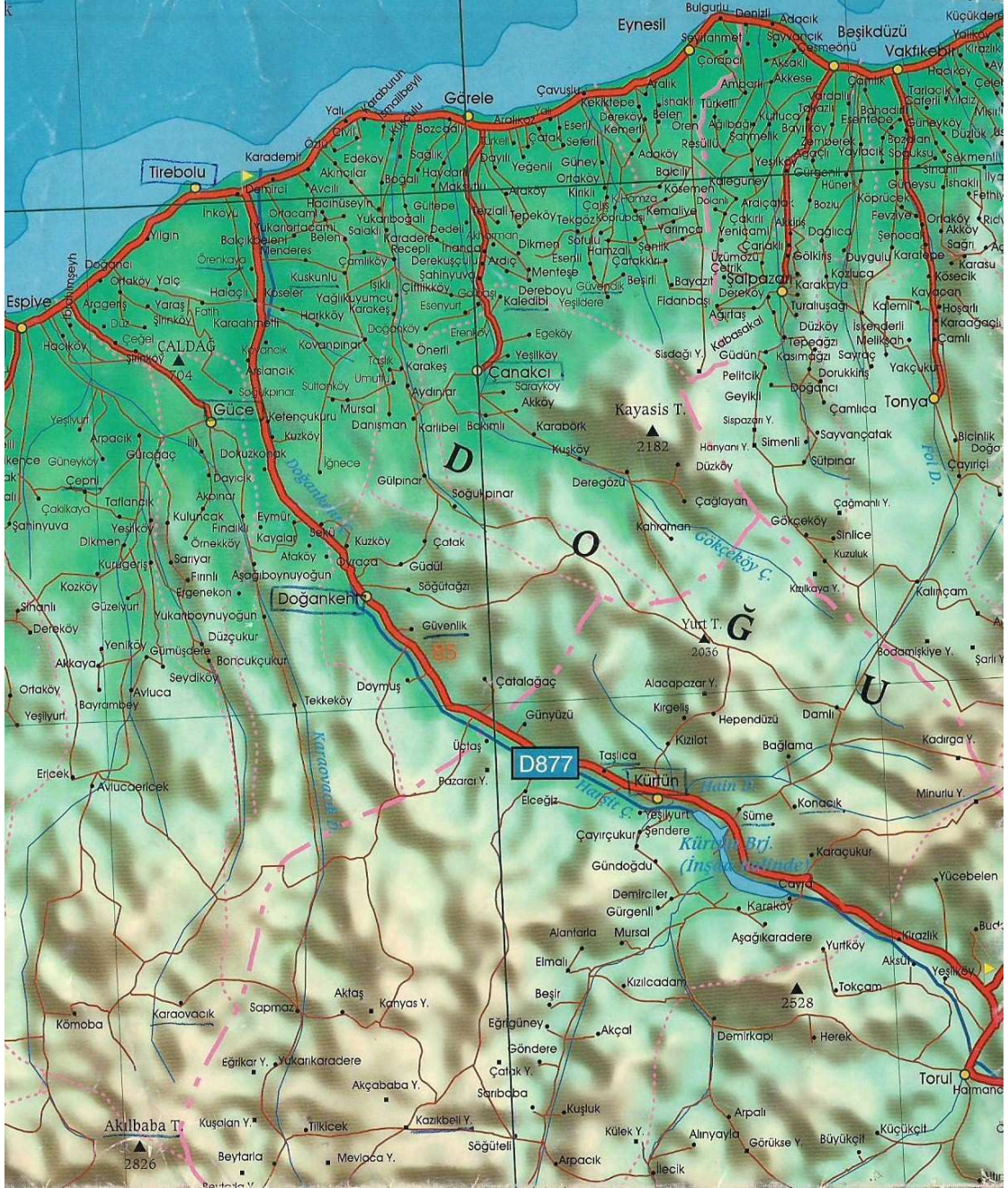
Kaynak : BOA, 651 – ML.CRD.d...

Ek 21 : Kürtün-i Bâlâ, Kürtün-i Zîr, Harşid Nahiyeleri Müslim Nüfus Defteri (s.57-58)

Kaynak : BOA, 1089 – NFS.d..

Ek 22 : Harşit Havzası Yerleşimleri ve 2010 Yılı Gezi Güzergâhımız

Kaynak : Atlas Dergisi Doğu Karadeniz Haritası

Ek 23 : Tirebolu İlçesindeki Tarihî Bedrama Kalesi (2010)

Ek 24 : Bedrama Kalesi'nden Bir Tünel (2010)

Ek 25 : Bedrama Kalesi'nin Sarnıcı (2010)

Ek 26 : Bedrama Kalesi'nden Merdiven İniş (2010)

Ek 27 : Kürtün Süme Kalesi'nin Tarihî Kalıntıları (1999)

T.C.
KÜRTÜN BELEDİYE BAŞKANLIĞI

165. GELENEKSEL
1 GÜNDE YAYLA ŞENLİĞİ

24 Temmuz 2010

Güvende Yaylası - KÜRTÜN

Ek 29 : Kürtün Kabaktepe Őhitliđi

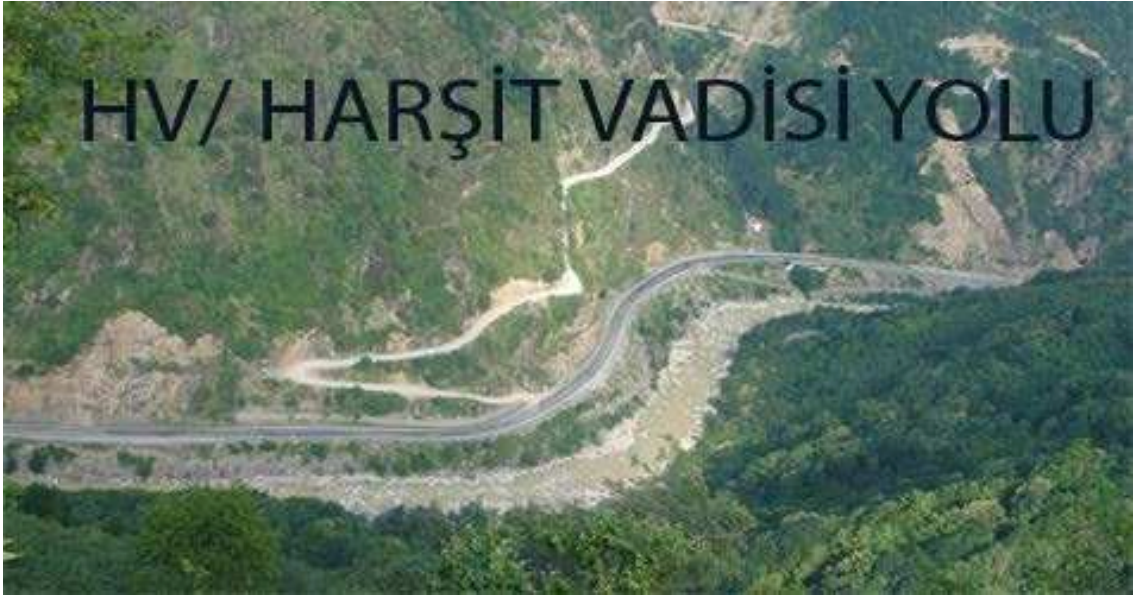
Kaynak : www.tornuk.com

Ek 30 : Kabaktepe Şehitlerinin Künyeleri

Kaynak : www.kurtun.com

Ek 31 : Harşit Vadisinin Kıvrımlı Yolları

Kaynak : www.harsitvadisi.com

Ek 32 : Harşit'in Asma Köprülerinden Biri

Kaynak : www.harsitvadisi.com

Ek 33 : Harşit ve Seller

Kaynak : www.tireboluhaber.net

Ek 34 : 1500 Yılı Yapımı Güce - Arpacık Köyü Camii ve Şadırvanı (2010)

Ek 35 : 5 Asırlık Câminin Ahşap İç Balkon ve Müezzîn Mahfelleri (2010)

Ek 36 : Güvenç Abdal Ocağı'na Kanunî Devrinde (1526) Yılında Verilen Berat

Ek 37 : Güvenç Abdal Ocağı'nın Tarihi Şeceresi

Ek 38 : Taşlıca Câminin Tarihî Mihrabı ve Hüseyin Güvendi (2010)

Ek 39 : Güvenç Abdal Ocağı'nın Son Şeyhi İlyas Güvendi'nin (Küçük İlyas Halife) eşi ve Hüseyin Güvendi'nin annesi 'Telli' lâkaplı Emine Güvendi (84)

Ek 40 : 1555 Yılında Kurulan Camisiyle ve Değişmeyen İsmiyle Çepniköy (Espiye)
Kaynak : www.cepnikoy.net

Ek 41 : Espiye - epniky Ahalisinden Bir Görünüm (2010)

Ek 42 : epniky'den Bir Varangel / Taşıma Düzeneği (2010)

Ek 43 : Kürtün Süme Köyü'nden Eski Ev ve Samanlık Görünümü (1999)

Ek 44 : Kürtün - Süme'den Eski Ev Görüntüsü (2010)

Ek 45 : Kürtün Konacık Köyü'nden Eski Evler (2010)

Ek 46 : Kürtün - Konacık'tan Bir Ot Bageni (2010)

Ek 47 : Süme Kayalıklarında Su Kanaletleri (2010)

Ek 48 : Süme Deresinde Bir Su Değirmeni (2010)

Ek 49 : Su Değirmeninini ğütme Tertibatı (2010)

Ek 50 : Çanakçı Pazarında Yerel Kıyafetleriyle Bir Çepni Ninesi (2010)

Ek 51 : Çanakçı Kaledibi Câmii Hazîresindeki Ay-Yıldızlı Mezar Taşlarından Bir Örnek (2010)

Ek 51 : Çanakçı Kaledibi Mahallesinden Bileyi Taşı ve Ağaç Kesme Terazisi (2010)

Ek 52 : Güvenç (Erkulvenç) Abdal'ın Güvende Yaylası'ndaki Makamı (2010)

Kaynak : www.kurtun.com

Ek 53 : Yaylada Baraj Manzarasıyla Otlayan ve epnilerin ‘İnceuğum’ Dediği Sığırlar

Kaynak : www.kurtun.com

Ek 54 : Askıda Kurutulan Lazutlar / Mısırlar (2007)

Kaynak : www.kurtun.net.com

Ek 55 : Güvende Yaylası'ndaki 5 Gzeli eme (2007)

Kaynak : Turgut Aydın Arşivi (www.kurtun.net.com)

Ek 56 : Güce Merkezde Mülâkat Yaptığımız Konuksever İki Çepni Türk'ü; Haşim Kılıç ve Hilmi Mert İle Birlikte (2010)

Ek 57 : Güce'de İmece (Meci) Usûlü Tarım

Kaynak : www.yenitirebolu.com

Ek 58 : “Otçu Göçü” veya Yaylaya Çıkış Seramonisi

Kaynak : www.karalahana.com

Ek 59 : “Otçu Göçü” Yayla Yollarından Devam Ederken

Kaynak : Fazıl Saraç Arşivi (www.karalahana.com)

Ek 60 : Güce - Karaovacık Yayla Şenlikleri

Kaynak : www.gucehaber.com

Ek 61 : Özkürtün - Kadirga Yayla Şenlikleri

Kaynak : www.ugurdemirbas.com

Ek 62 : Kadirga Üstü Açık Câmiiinde Cuma Namazı

Kaynak : www.yenisafak.com.tr

Ek 63 : Kürtün - Güvende Yayla Şenlikleri

Kaynak : www.kurtun.net

Ek 64 : Kürtün - Kazıkbeli Yaylası (2007)

Kaynak : Turgut Aydın Arşivi (www.turkiyesel.com)

Ek 65 : Kadirga'da Yöresel Giysileriyle Çepni Kız Çocukları

Kaynak : www.kurtun.net

Ek 66 : Türk Yayla Şenliklerinin Vazgeçilmezi; Keşkek Kazanları

Kaynak : www.blogcu.com

Ek 67 : Klasik epni algısı Olan Kemenenin Görele'deki Bir Yapım Ustası

Kaynak : www.serander.net

Ek 68 : Çanakçı Kuşköy’de “Kuş Dili” / Islık Dili Yarışması

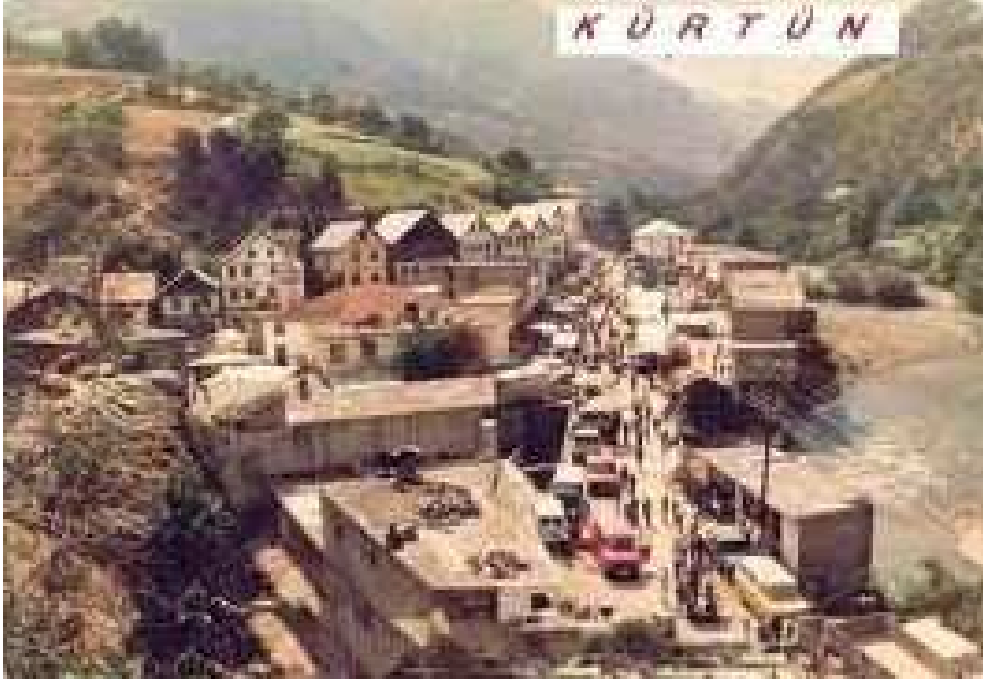
Kaynak : www.canakcihaber.com

Ek 69 : Millî Mücadele’de Atatürk’ün Özel Muhafızlığını da Yapan Çepni Uşakları

Kaynak : www.yenitirebolu.com

Ek 70 : 1989 Selinden Önceki Kürtün Nahiyesinin Merkezi Cayra

Kaynak : www.kurtun.net

Ek 71 : Eskiden Kürtün-ü Bâlâ, Sonra Cayra, Şimdi Özkürtün ve Baraj Gölü (2010)

Ek 72 : Doğankent'ten Bir Kùltürel Tabela Numunesi (2010)

Ek 73 : Eski Adıyla Harşit, Yeni Adıyla Doğankent

Kaynak : www.dogankenthaber.com

Ek 74 : Tarihi Tirebolu Kalesi

Kaynak : www.yenitirebolu.com

GÖRÜŞME KÂĞIDI

(d)

Tez Konusu: Harşit Havzasında Çepniler

Tez Birimi: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih / Yeniçağ Tarihi

Tez Sahibi: Süleyman PEKİN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Recep YAŞA

- Mahallî Görüşme Kayıtları / Şifahi Kaynaklar -

Görüşme Tarihi: 29.07.2013

Köy Adı: Güce

Kişi Adı: Hasan Kılıç

Sorular: 1-Köyünüzün ismi nereden geliyor? Güçten, Güçeltmeçulleri

2-Köyünüzün kuruluşu ne zamana dayanır? Güceoba

3-Çepnilerle / Çepnilikle alâkanız nedir? Karacavak

4-Geçmişten günümüze kalan Çepni örf ve âdetleri nelerdir? Yaşas,

5-Ekleme istediğiniz başka hususlar var mıdır?

* Ahmet Kurvan - Kaymakam
(Am. Sarıcı)

• Fatsa'da 1. Noter

+ Han Hacı Paşa (Arpa köyünde abı varmış)

- Mehmet FATSA (Güce arastırması)

Pirezi Del ile Müdi

boşluk / Zülkelöl
Kasım Seyh yaşamış Güce'de (Hacı Mehmet)
Hasan Seyh (1500'ler) ZAPAS

+ Arpa köyü Seyit Sivrihan yekmiş, yekine mezarlıkta
medresede olutan Arpa köyü.

- Bayraktar Dede Kütüphane

- Kurvan: Hasan Arca (103. yaşında) D. Tarih

+ Kasım Seyh akladı suyun İskenderiyye namaz

Kıyım. Köyü, birtan ve dilerim deniz, oca

Su vadiyi 5 öyküden Zülkelöl arca 13 öyküden
istiyen deniz (Zülkelöl) 1530'ler

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Kocaeli'nin Başiskele İlçesinde doğdu. İlk ve orta okulu Bahçecik'te, liseyi İzmit'te okudu. 1991 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Aynı yıl öğretmenlik görevine başladı. Askerlik görevini yedek subay olarak Diyarbakır Silvan'da yaptı. Sonrasında Konya, Gümüşhane ve İzmit'in değişik okullarında tarih öğretmenliği görevlerinde bulundu. Bu zaman zarfında birçok sivil toplum örgütü, sendika ve kulüpte yönetici olarak görev yaptı. Yine birçok dergi, bülten, gazete ve sitede şiir, deneme ve yazıları yayımlandı. 'Sahili Olmayan Deniz' ve 'Mevzuat Ötesi Düşler' adlarında basılı iki şiir kitabı, 'Afrasya - Alternatif Eksenler' adlı bir dış politika kitabı bulunmaktadır. 'Bahçecik Tarihi' adlı yerel tarih çalışması da basım aşamasındadır.

2003 yılında girdiği Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalındaki Yüksek Lisans eğitimini af sonrası tez aşamasında devam ettirmektedir. Halen profesyonel sendikacı olarak çalışmakta olup çeşitli haber sitelerinde köşe yazarlığı görevini de sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.